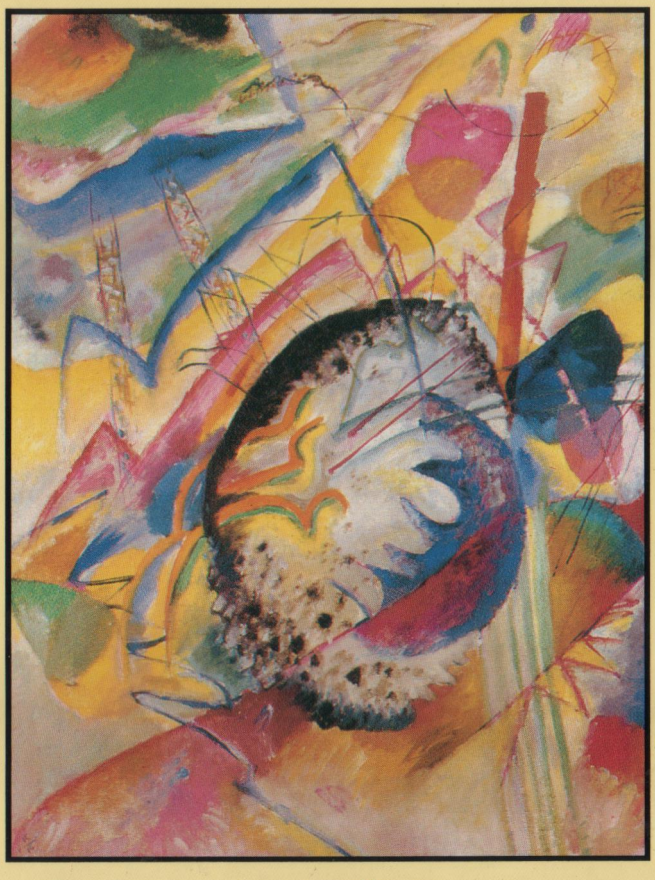
ABDULLAH RIZA ERGÜVEN

YASAK TÜMCELER

BERFİN

YASAK TÜMCELER

Abdullah Rıza Ergüven

BERFİN

Berfin Yayınları : 14
Roman Dizisi : 1

ISBN 975 - 7354 - 14 - 7

Abdullah Rıza Ergüven : Yasak Tümceler
Birinci Baskı : Ekim 1993
Kapak Resmi : Wassily Kandinksy
Arka Kapak Fotoğrafı : İsmet Arslan
Dizgi : Günaydın Ajans, 522 00 37
Baskı : Yön Matbaacılık, 544 66 34
Cilt : Emek Mücellit, 544 34 31

Bu kitabın yayın hakları Berfin Yayınları'na aittir.

Berfin Yayınları
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han Kat: 3
No: 55 Cağaloğlu 34440 - İSTANBUL
Tel: 527 03 22

Abdullah Rıza Ergüven

YASAK TÜMCELER

- Roman -

BERFİN
YAYINLARI

I

Benliğini nasıl bulur kendini yitiren insan? Bunu düşündüler hep yol boyunca. Uzaklardan gelmişlerdi bütün gün yol yürüye yürüye. İdris'le arkadaşları Esma, Yunus, İbrahim, Zekeriya. Beş kişiydiler topu topu. Ne yadırgı biliyorlardı, ne yabancı. Kim olsa konuşuyorlardı. İnsan üstüneydi bütün konuları. Tanrısallığa ulaşan yaralı insan!

Bu akan dere, bu da söğüt gölgesi... Bize arta kalan uzak uzak yıllardan! Ama insan ne, hem kendini bilen, hem bilmeyen!..

Her şey aşınıyor zamanla, dedi İdris. Biraz önce esen yel dereye yuvarladı kuruyan bir yaprağı. Yaprak? Şu yaprak mı neyiçin kuruduğunu bilmeyen?

Yaprak neyiçin kuruduğunu bilmeyebilir, ama dedi Esma, biz onu bilmeye, tanımaya çalışacağız.

Bilinmezlikler bugün için. Yeni durumlar karşısında insanı yeniden ele almak gerekmez mi?

Ağaçlar eski köklerine dayanamıyor. Donanması gerekiyor yeni köklerle. Ölüyor kökleri kuruyan ağaç da!

Gerçekleri öğrenmek yoluyla, dedi İdris, insan kendine uygun düşünceleri de bulur. Bir bu mu yalnız? Özdeş zamanda kendimiz kendimize yabancılaşmış olmayız boşuna!

Binlerce binlerce sayfa haber yayımlanıyor dünyada, hergün en az radyo, TV, gazeteler aracılığıyla. Bu yayım kargaşasında insan durumunu nasıl belirleyecek? Boğulacak mı insan bu haber denizinde? Günümüzde insanın durumu, dünkünden çok daha kargaşık! Nasıl bir seçime gidecek insan bu durumda? Yanıtını bekleyen sorular... Sonra da başı dönüyor insanın.

Günlük yaşamımıza, dedi Zekeriya, alışılmış düşünceler egemen oluyor. Daha doğrusu alışıla geldiği için öyle düşünüyoruz. Örneğin tanrıelçisi meleklerle konuştuğunu söyler. Ama biri kalkıp da, elçinin melekle konuşup konuşmadığını ne sormuş, ne de sormayı düşünmüştür. Ama onu benimsemeye çalışır. Çünkü bu 1400 yıldan beri şırınga edile edile alışkanlık durumuna gelmiştir. Biri olmazsa, öbürü inanır. Çünkü kalıplaşmış, sunulmuş durum onda gerçeğin yerine konmuştur. Bu alışılan durumu irdelemek kimsenin usuna yatmaz. Başka bir deyişle alışılan daha başlangıçta gerçeğin yerini tutmaya başlar. Diyeceğim şu ki her birimiz bize sunulanlarla, zorunluklarla kısıtlanmış, tutuklanmış durumdayız.

Olayların zamana bağlı olup olmadığını, dedi Yunus, ama olaylar sürdükçe zamanın araya girdiğini de araştırmamız gerek. O zaman benim, senin, onun; her kim olursa, hem burada, hem orada olduğumuzun da anlamı kesinleşir!

Temelde bizim böyle davranmamızın nedeni, olaylarla birlikte beyin gözeneklerinin işbirliğine bağlı olmasından kaynaklanıyor. Düşüncelerin, kavramların yeni düşünce ve kavramlarla beslenmesi gerek. Anlakla düşüncenin sınırlarını aşmak, bütün alanlarda yeni bir düşüncenin çekirdeğini oluşturur.

Her bakımdan, dedi İdris, yeni insan gerekli bize! Yeni insan da ancak alışılmışın çeperlerini çatlatmakla yetişir. İnsan şu ya da bu biçimde ister istemez eski düşüncelere saplanır kalır. Kurtulmak istese de, kalıplaşmış bu eski düşüncelerden kurtulamaz. Böylesi durumlarda halkı kımıldatmak için yeni kıvılcımların uyandırılması, yakılması gerek! Böylece ayrımına varmadan düşüncemize işleyen doğaötesi saplantılardan da kurtulmuş oluruz.

Görünen şeylerle, dedi İbrahim, görünmeyen şeyler arasında ne ayrım var?

Görüneni görüyor, dedi İdris, onu sağlam bilgilerle örüyoruz. Sağlam bilgi bir temele dayanan bilgidir. Görünmeyeni göremediğim gibi, bundan başka onun üzerine hiçbir gerçeğe ulaşılmıyor. Ayrıca pekiştirilemiyor herhangi bilgiyle de! Herşey eğretileşiyor. Arafat'ta soyulmuş hacıya dönüyor insan! Öyle ya, eğreti ata binen tez iner.

İnsan düşünmez yalnız, yaratır da! Düşüncelerine, yeteneklerine bir çeki düzen vererek; insan yaşamın ilkelerini, hatta neredeyse yaşamı yeniden yaratır. Bütün varolana yeniden çekidüzen veren de insandır.

Yaratıcılığın özelliklerinden biri de, yeni bir düşünce durumuna geçmek; alışılmış, yılların birikimiyle kalıplaşmış eski düşünce kırıntılarından kendimizi kurtarmalıyız. Yeni bir kavram, yeni bir oluşumla kendimizi sıyırmaya bakalım eski düşüncelerin ağından!

Nesnel, köklü yeni bir düşünceye açılmak en iyisi, dışarda gerçeği olan! Dışın gerçeklerinden uzak, görünen varlıktan eletek çekerek içe gömülmek bizi açmaza götürür. Geçmişte biçimlenen değişmez, sınırlı, kısır içdünyamızın ağında ne yazık büzülüp durmaktayız.

İnsan kendini her an yenileştiren bir yaratık. Öyle olmasa bile değişen dünya karşısında öyle olmak zorunda; o başeğmez bitkisel bir yaşama, saplantılı duruma!

Gün geçtikçe İdris'in konuşmaları dört bir yana dalbudak salıyordu. Onu anlayan da dinliyordu, anlamayan da! Hiçbir şeyi ağız kalabalığına getirmiyor, dilini yutmak gibi bir korkusu da yoktu. Daha şimdiden bu adam gözünü budaktan sakınmıyor diye konuşuluyordu her yanda. Arasıra gelip geçenlerin yüzlerine bakarak konuşmasını sürdürüyordu.

Bir ara; beni burada dinleyenler, dedi İdris, dostlarına, tanıdıklarına söylediklerimi iletsinler, anlatsınlar.

Sonra yavaş yavaş, tek tek her sözcüğün üstüne basarak konuşmaya başladı:

Us için yol birdir. Çeşitli değil! Düşüncelerim birbirini kovalıyor insan üstüne. İnsana ulaşmak! Her birimizin kaygısı bu olmalı! Bu sessiz, bu dilsiz uyanışında doğanın; hangi türküler söylenen kulaklarımızda? Doğa bizi çağırıyor!

Unutmadık hiçbir şeyi. Hiçbir şey unutmadı bizi. Ama hiçbir zaman dipsiz kuyularda yitip giden taşlar gibi olmayacağız. Ne gücümüzü, ne de umudumuzu yitirelim! Her gün yeniden başlayalım yaşama.. Her gün yeni bir umudun ardında. Bilip de hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmadık. Gerçek neyse onu

dedik. İçimizde büyüyen, insana açılan yalımları hiçbir şey durduramadı. Tutkumuz buydu yalnız. Alıp başını gidemezdi kişneyen atlar gibi.

Zaman oldu, neyin nereye varacağını bilemedik. Sevdik, sevilmeyi beklemeden! Sevmeyenler sevildi. Umudu yitirmedik bir an olsun. Sevmenin ne olduğunu anlamadı sevilenler. Başımızdan aştı her şey.

Kendine özgü durumları var insan olmanın. Bunu herkes biliyor. Biri gelip biri gidiyordu kuşkuların. Sevincimi işledim hergün insan üstüne. Acım sevincim oldu. Acıma karşı durdum. Sevincim yeniden yoğurdu beni. Gün oldu, umurunda olmadı hiçbir şey hiçbir şeyin.

Sevi olmayınca seviş olmazmış!..

Her şey bir düşle geliyor, düşle örülüyordu. Ne düşün gerçeğine, ne gerçeğin düşüne varabildim. On parmağımın onu da ayrı. Hangi birliğe ulaşabilirim? Hangi durum alıkoyacak beni yolumdan?

Su damla damla denizleşir. Biliyorum, yağmurun damla damla sele dönüştüğü gibi!

II

Sırıklı dağlarının güney yamacında İdris'le arkadaşları çadır kurup birkaç gün konakladılar. Bu dinleniş onlar için çok iyi oldu. Yol uzadıkça yolculuk uzuyordu. Çayın kıyısında biriken halk konuşmaları dinlemek amacıyla yere bağdaş kurup oturdular. Herkes susmuştu.

Hiçbir şey düşünemiyorsak, dedi İdris, o anda ne düşündüğümüzü tasarlayabiliriz. Kendini dinlemek, içinden geçenleri düşünmek; insan için değer biçilmez bir önem taşır. Neden? Çünkü her şey düşünceden geçer. Us, dolayısıyla düşünce olmasaydı, insel düzeyde varlığın kendisi de bilinemiyecekti. İnsan açlıktan ölebilir, en kötüsü düşünce açlığından ölümlere gitmek!

Kendi kendisiyle yetinen bu varlık, kendi kendisinin kanıtı olmakta direniyor. Demem şu ki, bu sonsuz varlık, kendi kendisinin egemeni olmayı sürdürüyor. Saçmalığa yönelir gibi olsa da, kendi yolunu yine kendi buluyor. Onun bu gidişini durduramıyor hiçbir şey, hiçbir güç! Demek evren, kendi oluşumuyla kendi yapısını buluyor. Kimliğine kavuşuyor. "Bunun kaynağı nerede?" diye sorarsanız; o zaman derim ki, kaynağı kendisi olanın başka bir kaynağa gereği var mı?

"Gözler zina yapar, onların zinası da bakıştır" demiş tanrıelçisi. Oysa bakıştan daha güzel, bakıştan daha deyimli ne var? Ya yıldızların bakışları geceleyin? İçten gelen bakışları gibi sevgilinin!

Yunus:

Ey bakış, dedi öyle güzelsin ki? Seni nere koysam? Yer mi var bende seni gizleyecek? Yer mi var toprağın bağrında, göğün sonsuzluğunda? Ey bakış, de bana, seni alıp nere koysam?

Dedi Esma dayanamayıp:

Gölgeli ağaç altları, güneşli kıyılar, ateşli bakışlar çeker insanı. Doğrusunu söylemeli! Erkek olsun, kadın olsun bakmayan var mı?

Zekeriya:

Her bakış duyumsal değil yalnız, dirimbilimsel bir dürtü! İmge tanrıların ne suçu var bunda? Asıl günah işleyenler, yalan yanlış tanrı adıyla konuşanlar!

Esma, Yunus'a bakarak:

Suçsuz isteklerimizin kaynağı bakışlar; susuzluğumuzun, yanmışlığımızın, kimsesizliğimizin, bir yana itilmişliğimizin!.. Daha ne söyleyip ne demeli? Yarın belki de zaman yok sevmeye, sevişmeye!

Hasbekli Kazım seslendi kalabalığın arasından:

Bizi günahlarımızdan, içimize kapanmışlığımızdan kurtarıyorsunuz. Bizi bizden, kendi tutukluğumuzdan kurtarıyorsunuz. Üç gün üç gece değil, bin gün, bin gece sizi dinlemiş olsak, yine de yorulmayız. Ağzınıza sağlık.

Sonra İdris kalabalığa seslenerek:

Yaşadığımız yerde varız, dedi yoğuz yaşamadığımız yerde. Ben sevgiliyi buldum da varla yok arasında, bakışına vurulup kendime geldim. Göğün yıldızları her gece pır pır ediyor yoksulluğumuz üstüne, sevgimiz üstüne. Ne suçumuz var bizim? Bakış bize verilmiş biz bakışa!.

Yüzümü döndürdüm, sevgiliyi gördüm. Benim ne suçum var bunda? Gecenin ışıyan yıldızlarına baktım da, bakışım oldu. Suç mu? Ben olmasaydım bakış da olmayacaktı.

Doğa öyle diyor: Yeline bırakalım yaprağı. Yel mi suçlu, yaprak mı?

Değişmeyen ne var? Yarın her şey değişir. Yarın mı? Daha şimdiden, şu anda değişip durmakta her şey! Nerede, neyi arıyorsun? Aradığını bilmeden neyi arayacaksın? Aradığın ne? Onu dahi bilmiyorsun! Ama söyler bize doğa ne olacağını yarının.

Kuşkumuz ne, ne korkuyoruz? İnsana verildi olmayanı varetmek! Her yalvarı, her gözyaşı unutturdu boşluğu. Boşluk mu? İki hecelik bir sözcük ama her şeyi kapsar. İmgetanrılar da o boşluğun içinde!

Bir su kaynağına yaklaşınca sesler duyuldu:

Tanrı, doğada olandır! Görmüyor musun sende olanı? Gittiğin her yerde onu bulacaksın! Çünkü sen varsın gidilen her yerde. Düşünebiliyor musun karıncaların tanrıları olup olmadığını? Ya kedilerin, köpeklerin? Onların tanrıları olmadı hiçbir zaman! Çünkü onlar yaratmadılar. Biz yarattık her şeyi!..

Senin bakışın sana, benim bakışım bana olsun! Bakışlarımızdan ötürü suçlamasınlar bizi. Kendi bakışlarını düşünsünler. Hiçbir şey azaltmaz gözlerin bakış ışığını. Birçok şeyler var önümüzde yapılması, aşılması gereken. Coşkuyla koyulalım işimize. Bizi bekliyor görev. Yaşamın gerekleri bunlar.

Bir düşünceden başka bir düşünceye geçiş, kimi yanılmalara açılır zaman zaman. Doğru bildiklerimizi ardında sürükler kimi yanılmalar. Aşmayı ister us; yanılmaları, amaca ulaşmayı.

Yaşamı sevmekle başlar her şey. Sevgiyle aşılır bütün engeller. Önümüze çıkan engelleri öldürümle değil, sevgiyle aşalım. Derim ki, ölüm ölümü kollar. Hiçbir şeye ulaşılmaz öldürmekle acılardan başka!

"Sabır!" dediler; beklemenin, sağduyunun ırzına geçtiler. Dayanamadılar azıcık olsun. Doğada her şeyin bir dayancı var, insanın da! Senin özünde bu dayanç sende! Özde olana eğilelim titizlikle. Yapılması gerekeni usla duygularımızın süzgecinden geçirelim. Başıboş, oldumolası bir atılış çoğu zaman şaşırtır bizi.

Ölü gibi durgun bir yaşama yeğ görürüm coşkuyu. Hangi uyuşukluk coşkunun bize verdiğini verebilir? Bir taşın altına baktım da, orada coşkunun filizlendiğini gördüm. Bahar coşkuyla gelir. Coşkuyla çiçeklenir ağaçlar. Her coşku bizi yeni oluşlara götürür.

Doğanın coşkusuna baktım da bu sabah, imrenmeyle doldu yüreğim. Yeni güçlere götürdü beni her imreniş. Toprağın yarılıp açılmasına imrenmeyle baktım. Birşeyler söylüyordu bana tozan

tozan her yaprak, her fısıltı, her çiçek. Bu kendiliğindenliğin tohumlarını iliklerime değin duydum.

Duymak yaşamak; yaşamak varolmak, bir yerde bulunmak. Her birimiz bir yerde, ama her şeyden önce, ayrı ayrı kendimizde bulunuyoruz. Bütünün özünden başka, her birimiz kendi kendimizin özüyüz. Bir bütünün içinde ayrı ayrı kendi kişiliklerimizi taşıyoruz. Korkuyla değil, özden geldiği için!

Din sözcüleri birtakım söylencelerle çıktılar karşımıza. Akşam ahıra, sabah çayıra! Tüm özdeş öykü! Usa aykırı, açmaz söylentilerle dipsiz, karanlık, dar kuyulara soktular bizi. Kendi açmazlarını, çağının insanlarından başka gelecek kuşaklara da bulaştırdılar. İpe sapa gelmez suçlamaları boğazımıza değin tırmandı. Karanlık, belirsiz, umutsuz ve sağduyulu düşünceye kapalı söylentilerle oyalanıp paslandırdılar her açık düşünceyi.

Açılıp yayılmak ister sağlam düşünce, beslenip alazlanmak ister. Doğa, başlıbaşına bir düşünce. Doğada yaprak, çiçek, taş, ağaç... ne varsa düşünceye açılır. İşte bu düşüncenin aynası da biziz! "Alnımın karayazısı... " deyip çökmeye ne gerek! Doğa bize verdi bu aynayı. Aydınlığa kavuştu bizimle düşünce. Gözler bu aydınlığa açıldı. Usumuz, duygularımız bu aydınlığı anlamaya, kavramaya çalıştı.

İdris konuşmalarını birden keserek:

Arkamızda bir kayısı ağacı var dedi. Gördünüz değil mi? Ağacın alt yanındaki şu renkli kuşa bakın. İşte bu arıkuşu. Doğanın tansığı, bütün canlılar gibi. Sıcak yerleri severler. Demek buralara değin geliyorlar. Renkli, alımlı, çok güzel bir kuş. İnce uzun kanatları var. Kuyruğu da öyle ince uzun. Boynunun altı sarı, sırtının bir yanı kırmızı, bir yanı da sarı. Karnı, kuyruğu tatlı yeşil. İnce uzun gagalarıyla daha çok kumluk yerlere yaparlar yuvalarını. Yeri 50 cm oyarlar. Böcekler, arılar, eşekarılarıyla beslenirler. Besinlerini havada yakalayıp yutarlar, ağılarıyla birlikte ama ağılanmazlar. Hani derler ya her firavunun bir Musa'sı çıkarmış!

Ne diyorduk? Her düşünce susuzluğunu duyar. Her duygu susuzluğa açılır. Açlık doyurulmayı, susuzluk dindirilmeyi bekler. Birbirini bütünler açlık ve susuzluk!

Gereklerin birbirini aradığı, birbirini özendirdiği doğada varlığımızı sürdürüyoruz. Her birimiz kendi gereklerimizle bir çaba, bir savaşım içindeyiz. Gereklerin birbirini kovaladığı doğada, biz de kendi gereklerimizle doğanın tersinilmez devinimine katılıyoruz. Böylece bütün canlılar gibi yeryüzündeki biz düşünsel yaratıklar kendi yaşamımızı düzenlerken, yaşam da kendi kendini düzenliyor.

Böyle çift düzenli bir ortamda; kimi zaman şaşırıyor, kimi zaman genel düzene uymak eğilimini duyuyor ya da uymak zorunda kalıyoruz. Böylesine ikili bir oluşumla sıkıntılarımız boyveriyor.

Yaşamı kendi elimizle yakalamaya çalışalım. Türkü söyleyerek ararmış el elin yitiğini. Her birimiz kendi yitiğimizi bulalım. Hiç değilse bunun kaygısını duyalım. Yaşam gelince kendi koşulları, zorlamalarıyla geliyor. Yaşamış olduğumuz toplumun koşullarına uyarak bir de onu toplum içinde zorluyoruz. Ayrıca adımını denk atmak diye bir şey var. Nasıl denk atacağız? Susmak yoluyla mı olup bitenler karşısında?

Yazılacak, yazmamız gerek! Konuşacağım, çünkü konuşmam gerek! Söyleyecek sözümüz var. Söyleyecek sözü olanlar susturulamaz. Söz yazılmak ister, söylenmek ister. Taşar kabından, zorlar sınırlarını. Bu bir savaşım. Söz, düşünce savaşımı.

Bir şeyi yadsıyorsam; kanıtlarım bir temele, bir nedene, bir gerçeği dayandığı için. Çoğukez ortaya koyar durumlar kendini. Benim yadsımalarım, durumların doğrulamasıyla doğru orantılıdır. Gerçekte bu yadsımak değil, durumu bütün çıplaklığıyla yeni baştan ele alıp doğrulamaktır. Doğrulamak açık seçik olarak ortaya koymak. Ak koyunun kara kuzusu da olur diyebilmek! Örneğin yıllardan beri öğrenilen dil ancak bireyi özümleyebilir. Güçlüklerin üstesinden gelebilir.

Ortaçağın ötesinde olup bitenler, bütün yanlarıyla günümüzün gerçeklerine, kuşkularına yanıt veremiyorsa, elbette kuşkucu olabilirim. Bundan daha doğal ne var? Körler mahallesinde ayna satmıyoruz!

Günümüzün gerçekleri özümler bizi ancak. Bu da bizi daha

olumlu yola yöneltir. Buna inanıyorum. Savlarım, yadsımalarım ancak bir doğrultuda bizi doğrular: o da olaylara nesnel açıdan bakıp yaklaşmak. Bu açıdan olayları incelemek. Durumları yeniden ele almak. Düşünen, yargılayan, irdeleyen insanlar olarak yapmamız gereken görevler bunlar. Us, düşünce, usgücü zorunlu kılıyor buna bizi!

Ortaçağın ötesinden kopup gelen bir yalvarı, bize bir şey söylemiyorsa, bizi biz yapan bizle, biz ne yaparız? Titizlikle her şeyi soru yağmuruna tutmak gerekiyor. Tepeden inme yargılara, kendi istek ve olurlarımıza bağlanmadık hiçbir zaman. Yıllardan beri mayalanan, öyle olduğuna inanılan masalları kuşku süzgecinden geçirmek gerekiyor.

Sözcükler kendini vererek anlama bürünür tümcede. Tümce ortaya döküp saçar rengini, boyasını. Açıklar tümce kendini. İşte o zaman başlar gerçeğin yüzü görünmeye. Biz gerçeğe eğildiğimiz, doğruyu söylediğimiz zaman kulağına kar suyu kaçıyor onların!

"Tanrının sana helal ettiğini, haram ediyorsun kendine!" isteğe uygun, imgesel bir buyruk! Önce boşamasını söylüyordu bu Yaradan, sonra da boşamamasını buyurdu. Tanrı, düşüncesini değiştirdi apaçık, bir insan gibi! Konuşan (böyle bir konuşma olduğu onaylanamaz) gerçekte insan mı, Tanrı mı? Çünkü insana yakışır, Tanrı'ya değil sözünü tutmak ya da tutmamak!

Tanrıların da yanlışı var demek! Onlar da yanlışa saplanıyor! Olmaması gerek yanlışı tanrıların! Bundan böyle tanrı adıyla bütün konuşulanlar insana değgin. Bu konuşmalar değil bir tanrıdan, insanın kafasından çıkma! Bize öğretilen tanrı bu: O her şeyin üstesinden gelir. O her şeyi görür ve bilir!

Yorulmak, sonra yeniden başlamak! İnsana özgü bir özellik! Neyse... Yaşam devinimden hoşlanıyor. Durağan hiçbir şey yok! Anlaşıldı. Kımıltı her şey! Biz ortaya balgam atmaya gelmedik! Yanlışı doğrulamaya geldik. İnsanların yanlışı olabilir. Ama bunların doğrulanması gerekir. Bu da zaman alıyor. Bir yanlışın doğrulanması olur ki bin yıl sürüyor!

Yaşlı bir kadın elinde küçük bir çıkınla İdris'e yaklaşarak:

Ben, dedi Sarıkaya köyünden Keziban. Köyümde Keziban Nine

derler bana. Buyurun biraz ekmek, üzüm, karpuz, peynir var içinde... Çam sakızı çoban armağanı. Biraz önce, şu görünen üst yoldan geçiyordum. Hem dinleneyim dedim, hem konuşmalarınızı dinleyim. Oturdum şuracığa. Tanrı yanlış yapmaz, yapmamalı amma yapıyor işte! Ne diyeceksin? Körün değneğini aradığı gibi hepimiz onu arıyoruz! Ne diyeceksin? Elden bir şey gelmez ki! Boğazına sarılamazsın tutup yakasından! Belledik bi Tanrı.. Öküzün harmanda döndüğü gibi dönüp duruyoruz işte! Gerçeği bulacağız diye! Halep yolunda deve izi mi arayalım şimdi?..

Tatlı bir gülümsemeyle İdris, çıkını alıp Yunus'a bıraktı. Sonra dönüp Keziban Nine'nin ellerinden öptü. Yeniden başladı konuşmasına:

Benim inancım benim dinim oldu. Ben bu inançlarımın sorumluluğunu duydum. Yumak yumak sarıldım kendi inancıma. Her insanın, insanlığın iyiliğine yönelik bir inancı olduğuna inanıyorum. Ben bu inançla sonsuz olana ulaştım. Sonsuz varlığı duydum bir parçası olduğum. Her insanın içinde iyilik ağır basmadıkça insanlık için kurtuluş yoktur!

Yunus, konuşmaya katılıp dedi:

Candan tutuşmalarımızın yanısıra, insanlığın bir sevgide birleşmesi gerek. İnsanlık adına yapıp ortaya koyduklarımız ancak bizi mutlu kılabilir!

Hangi tutkular, dedi Esma bizi tüketen? Hangi değerler ölçümüz olacak? Değeri ölçen ne? Deniz ne denli büyük olursa olsun, bilinmeyi ister. Bilmeye, bilgiye yönelmek zorundayız. Gök bilinmek istedi de, paramparça oldu, büyüdü yıldız yıldız!

Olanaklar insana verildi. Görülmedik, bilinmedik olanaklarımızı insanlık adına büyütmeliyiz. Ancak bunlarla büyür insanlık! Yalnızlığı yenmek gerek. Neyle diyeceksiniz! İnsanlığın iyiliği için yaptıklarımızla. O zaman boş, dinsel yalvarılardan kurtulur, kendi olanaklarımızı, gücümüzü kullanırız. Kimin arabasına binersek, onun türküsünü söylemiyoruz. İnsanlık arabası bizim. Bütün insanların!

Evet, dedi İdris, bilgi insana özgü. Her an kurtulmaya çalışalım boşa yelmekten. O zaman boş inançların bağlarından,

düğümlerinden, zincirlerinden kurtulabilirsin! Yokyere engel yaratıyoruz. Derim ki, engelleri aşmaya çalışalım. Yeni bir düğümün başlangıcı her engel. Yaralım bilgimizin çeperlerini.

Hiçbir güç, hiçbir şey içimizde büyüyen yalımlar denli yeğin olamaz. Olanaklar bizi aydınlığa çıkartacak olan! Benliğimiz yerini bulmayı istiyor. Sınır çekmeyelim olanaklara. Onları insanlık adına büyütelim.

Anlamak yapmayı gerektirir. Her şeyi iyice anlamak, özünden kavramak! İşte o zaman insanlığımızın gereklerine ulaşırız. Havaya yelmek değil, oyalanmak değil! Anlayıp yaptıktan, bir şeyi gerçekleştirdikten sonra "işte budur!" diyebilmeliyiz.

Kanıtsız, kara düşünceler binlerce yıl içimizi karartan. Sormaktan, sorulmaktan uzak düşen yargılara, iğreti esemelere bel bağlamak değil!

Bana "Ne olduğum" soruldu da, sağlıklı bir düşünceyle "her şey olduğumu" söyledim onlara. Doğa çağırıyor bizi, çözüm arıyor her şeye. Anlamaya çalışalım bu sessiz çağrıyı. Engellerin çözümü insana özgü, imgetanrılara değil! Her şeyin bir çözümü var. Güçlüklerin çözümü insana özgü. Hiçbir yerden yardım bekleme. Yürü yolunu. Yol yürümekle aşılır. Yürünmeyen yol uzanıdurur.

"Yürünecek yolum var" de bana. Ama bu yol sağduyudan geçsin. Bana düşer ozaman alnından öpmek. Sen yolunu bilirsen, yol da kendini bilir. Yol da biz, yolu düzene koyan da. İnsan kendi kendisinin yargıcı olmadıkça kurtuluşa eremez. Doğa bize öyle söylüyor, doğanın yüce usu.

İnsanız. Elbette sorumluyuz. Kendimize değil yalnız, başkalarına da! İnsan kendini bilmeye başlarsa, başkalarını da anlar. Ne olduğumuzu bilmek, tanrıları kıskandıracak yüceliğe erişmektir. Bu yüceliğe ulaşmaya çalışalım. Çünkü her şey insanda. Anlayan da insan, anlamı çoğaltan da.

Nesnelerle aramızdaki anlamlı ilişkiyi usuyla, usgücüyle insan kurdu. Öyleyse, kendimize saygılı davranışlarla sağduyumuzu yüceltelim. Anlamı açıklanmayan evrenin ne olduğunu göstermeye çalışan yine insan! Bilinmeyeni, bilinmeyip giz olarak gösterilenleri sergilemek onuru insana özgü! Soruyorum sizlere:

Şimdiye değin hangi doyurucu, hangi sağlam, kesin bilgiyi insanlığa verebildi din sözcüleri?

Evet! On-onbeş milyon yıldan beri süregelen oyalanmaların hesabını soruyorum! Kesin, apaçık bir hesaplaşma bu! Korkusuz, çekinmesiz, dirençli bir hesaplaşma gelmiş geçmiş tanrılarla! Ne verebildiler, ne getirebildiler insana, yığın yığın dipsiz, boş yalvarılardan başka? Böcekler gülüyor olup bitenlere! Dipsiz kuyuları boylayan imgelere! Sonra kocaman bir sessizlik bürüyor her şeyi. Dilsizleşiyor her şey kararıp yeniden. Yanıtsız, onmasız koca bir boşluk sonra; sallantılı, onarılmaz!

Sevgiyle dağlar aşılır. Umutla gelen sevgiler yeniden kabarır. İnsan umutlarını, umutlar insanı izler. Sonra yalım yalım uzaklar. Daha derinden duymaya başlar insan susuzluğunu.

Gün oldu neye tutulduysa yitirdi insan. Her yitiriş sevginin ödülü oldu. Ürpertici bir coşkuyla kucakladı yeri, göğü, yıldızları. Tutkular sevgileri, sevgiler tutkuları bırakmadı.

İnsan olmak çok zor. Yüce doğa öyle söylüyor: Daha sevecen olalım. O zaman sert kayalar bile yumuşar. O zaman işte insan yanımızı ortaya koymuş oluruz. Ama hiçbir şey göründüğü gibi olanaksız değil. OLANAKLAR ARASINDAN EN GÜZEL, EN USSAL OLANI SEÇMEYE BAKALIM.

İnsanın mutluluğunu aradık uzun zaman. Kaygılı bir bekleyişle gökten indiği söylenen tümcelere sarıldık en sonunda. Yuvarlak tümcelerin karanlık betimlemelerinde umut kapılarını çalmaya başladık. Açılır gibi oldu, açılmadı kapılar. Bir çıkış yolu aradık hep. Zaman oldu, bekledik. Beklememiz sınırlarını aşınca, yenik düştük sonu gelmez yalvarılara. Ne olacak olan oldu, ne geldi beklenen!

Usa, imgeye sığmayan olaylar en çok tedirgin eden! Onların belirsizliği de caba! Bir fırtına gibi ortalığı kasıp kavuruyordu karşılığı ödenmeyen durumlar. Yorgun düşmek, uyumak sonra. Bunların hiçbiri önümüze sürülen yaşam koşullarıyla bağdaşmıyordu.

Karanlıkta ışık aradık. Biri çıksa da aydınlatsa bizi! Çoklukla bireysel, kişisel buyruklar biçimledi insanları. Simgesel bir düşlem

dünyasına sürüklediler kendilerine inananları. Tanrısal buyrultular deyimiyle *bizi oldu bittiye getirdiler*. İnsanlık için birşeyler söyledikleri sanısına kapıldık. Belirsiz coşkunluğun uygulamaları bataklığa, dinsel umutlu beklemeler çıkmaza gelip saplandı. İçine düştük görülmemiş bir uyuşukluğun.

Binlerce yıl umut verilip insanlığın beklediği ışık! Hani, nerde o ışık? Öyle bir uykuya, uyuşukluğa daldık. Uyku çıkmazına! Ödünç inançlardı bizi yere çalan! Yalnız bedensel mi uyutulduk? Umudumuz da görülmemiş bir uyuşukluğa saplandı.

Sordu insan kendi kendine: "Ben o değişen, o gelişen insan değil miydim?" Dondurulmuş, donuk şeyler üstüne kuruldu her şey. Taşı dinledik, havayı dinledik, suyu dinledik, insanı dinledik insanlık adına. Söylenenler beklenene uymadı. Söylenen değildi beklenen. Işık ulaşmadı! Anlamsız bir duruma gelip saplandık! Hiçbir şey dindirmedi susuzluğumuzu... Ne zaman gerçeği yakaladı göğün buyrultuları? Umut umut baş eğdik, yıkıldık binbir umutla!

Bu göğ fırtınası düşler ne zaman kesilecek? Ne zaman sona erecek bu yalan yağmurları? Fırtına gökleri oldu mavi gökler! Buyrultular fırtınası! Ne kalacak insana bütün bu yalan umutlardan sonra? İnsana mutluluk adına ne verildi ki ne alınacak?

Bir olay dinginleşirken, bakıyorsunuz başka bir olay dünyanın başka bir yerinde patlak veriyor. İnsanı mutluluğa, iyiliğe, doğruluğa yöneltecek bir durum aranıyor. Olanakların içinden en uygununu seçip her şeyi bir düzene koymak yerinde bir davranış olamaz mı? Her şey olacaktı da, sözgelimi soralım: On-onbeş milyon yıldan beri ne yapıldı? Yoksulluk, açlık günümüzde de har vurup harman savuruyor, insanlar birbirini öldürüyor. Din sözcülerinin ağızlarında büyüyen tanrılar! Sizler ne yaptınız?

Her şey kala kala doğa-insan uyumuna kalıyor. Doğanın dışında herhangi "ol dedim oldu!"lu bir güç olsaydı; bu düzen böylesine birbaşına buyruk, kendi doğrultusunda egemen olabilir miydi?

Bütün canlılar -karıncadan insana değin- her nesne kendi koşulları doğrultusunda kendi yaşamlarını sürdürüyor. Onları

biçimleyen de anadoğa. Güneş de bu gelişimleri bütünleyen tek gerçek. Güneşi ortadan kaldıralım, düşlerimizle yeryüzünü doldurduğumuz gelmiş geçmiş bütün tanrılar insanlarla birlikte yok olur. Bir onlar mı? Din sözcülerinin saplantılı tanrıları da! Bu tanrı sanrıları usgücümüzün düşlemleri. Beyinle sinir gözeneklerinin ölmesiyle (ölümle) sanrılar da sona erer.

Tam bu sırada Çayıralanlı Osman, kalabalığa yönelerek, baştan beri dedi konuşmaları dinledim. İçimizden kimilerinin bu konuşmaların, düşüncelerin bir bölümünü anlayıp sindirebileceğini sanmıyorum. Ama çoğu konuşmaları kafamda evirip çeviriyorum da İdris'in söyledikleri doğru demekten kendimi alamıyorum. Bu düşünceleriyle insan olmanın onurunu taşıyor. Bunu da yadsıyamam. Duyduğuma göre baştakiler, İdris'le arkadaşlarının konuşmalarına işgillenmiş... Bakanlar Kurulu'nu sıkıştıranlar da var! Bunlar belli bir küme. Ticanilerle bağnazlar biraraya gelip anlaşmışlar. Habire baştakileri sıkıştırıyorlarmış. Demokrasi diyoruz ama, demokrasiyi kendi başına bırakmıyorlar ki.. İşte görüyorsunuz yazıklı İran'ı. Bağnazlar demokrasi diyerek geldiler... İlk işleri halkı asıp kesmek oldu. Şimdi ne yapacaklar bakalım? Asıp kesecek halk da kalmamış. Kadınlar erkeksiz. Kadın satmaya başlamışlar. Bizim halk o denli gözü kapalı değil. Özden düşünenlerimiz çok. İran'da olduğu gibi, ülkeyi içinden çıkılmaz bir yıkımın kıyısına getireceklerini sanmıyorum. Halk İran'da kafasını mehdilere kaptırdı. Zaman o zaman mı şimdi?

Kalabalığın beri yanından Üfürükçü Şaban, Çayıralanlı Osman'a:

— Siktir lan! dedi, söylediklerinin hiç birine inanmadığım gibi, kazlar da inanmaz buna.

— Benim ağzımı açtırma, dedi Osman. Seni buraya dibi kırmızı balmumuyla çağırmadılar! Ben seni bilmez miyim? Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalırsın! Daha düne değin ağzın kokuyordu açlıktan! Ticanilere kapılandıktan sonra adam oldun mu sanıyorsun kendini? Sen hangi elçiye kulluk edeceğini şaşırmışsın! Eğreti kuyruk tez kopar!

Sen anlamazsın! İdris maviye mavi, yeşile yeşil, ala al diyor. Bu çiçek bu yaprak, bu da ağaç diyor. Hiçbir şeyi hiçbir şeye karıştırmıyor. Duru örnekler veriyor, içimizi karartmıyor.

Bu çekişmeli tartışma sona erer ermez İdris:

İster istemez bu sonsuz varlığın oluşumuna katılıyoruz. Ama aramızda insanlığa uymayan davranışlara kendilerini kaptıranlar olduğu belli. Onların kendi çabalarıyla kendilerini düzeltmeleri gerekir.

Her bitki açılıma gitmiyor mu? Her çiçek açılımını, yayılımını kendisi yapmıyor mu? Doğanın kendisine vermiş olduğu usu, sezgisiyle her kişi kendi insel açılımına gidebilir. Bu isteği duyması gerek. Canım soğan ekmek yemek istiyor dedikten sonra yiyoruz da, iyi davranışlı insan olmayı neden canımız çekmesin? Suçu yalnız topluma yüklemek de doğru değil. Çünkü toplum kendini yapan bireylerden oluşur.

Doğanın, usun bize söyledikleri günden güne artıyor. Onları, aydınlığa, günışığına çıkarabilmem için uygun zamanı bekliyorum. Yıllar yılı usun süzgecinden geçmemiş, öyle öğretilegelmiş bin dört yüz yıl önceki buyrukların doğrulanmaları gerek. Tasarımların, imgelerin elbirliğiyle; ama kişisel, günlük, bireysel dürtülere dayanan olgular, söylentiler elbette geleceği, gelecek kuşakları özümleyemezdi.

Öyle ki, tanrıdan geldiği söylenen, kutsal sözler diye yayılan buyruklar tarihin her döneminde görülmemiş suçların işlenmesine kaynak oldu. Kutsal diye bilinen dinler, inançlar insan öldürmeyi her şeye yeğ tutuyordu. Azteklerden günümüze değin her dönemde insanlar tanrı adına öldürüldü. Tanrı ister güneş olsun, ister imgetanrı; insanlar hep tanrı adına öldürüldü! Bu insan öldürme suçu, din diye ortaya sürdükleri savları temelinden yıkıyordu.

Ne denli insan öldürülürse, o denli güçleneceklerini tasarladılar. Bekleyişler ne umulanı, ne de meyvesini verdi. Çok oldu kaynağı haksız güçlerin tarih boyunca! Ama haksız güçlerin de kazandığı kendi yönünden çok olmuştur. İnsanlığın ağlatısı bu! Haksızlık üstüne kurulu güçler her zaman kemirip durmuştur insanlığı bir yanından.

Haklı olmak da yetmiyor. Ortadan kaldırabiliyor kaba güçler haklılığı her zaman. Güç her zaman tüzenin, kuralların üstüne çıkmıştır. Güçlü, komşusunun tarlasını bir yanından kendi toprağına katarsa çekişme başlar. Yasalar ne denli güçlü, ne denli sıkı olursa olsun; zaman olur güçlü yasaları bir yanından kemirenler ortaya çıkar. Çevrenize bir bakın! Böylesi örneklere tanık olmuyor muyuz? Erki ele geçirenlerden kimileri deveyi hamutuyla yutmuyor mu?

Bütün tutmazlıkları, eğrilikleri, sapmaları bir bir sayıp dökmeye ne gücümüz var, ne de özdeksel olanağımız. Kadının "fitne ve kötülük kaynağı" olduğu söylenip duruluyor. Beğenilmeyen kadın türünü, "Tanrı yaratmış" olduğuna göre, neden böyle kötü yaratmış? Tanrı'nın gücü yetmiyor muydu? Onu iyi, iyi yanlarıyla yaratmaya? İyi yaratamaz mıydı "her şeye kaadir" bir Tanrı? Bunun yanıtını ne din sözcüleri, ne de bunları destekler gösterilen tanrılar yanıtlayabilir?

Gerçeği yakalama sancısıyla yorulduğumu duyuyorum. Alabildiğine uçup giden bulutlar bana hangi gerçeği vereceksiniz? Kendi elimizle yaptık her şeyi diyorsam, doğa bunu bana açıkca söylediği, kanıtladığı için diyorum. Doğada her şey insanın yapıtı. Putlar, tanrılar, tanrı yontuları da! İnsandan bekliyor her şey doğumunu. Hangi düşünce insandan gelmedi? İnsan adına söylenmiş bizden olmayan ne var? Mavi göğü, mavi gök diye işleyen biziz. Denizi deniz diye adlandıran insan. Ay'a, Merih'e tırmanan insan!

Ama öte yandan kendi kendimizi dipsiz kuyulara, ucu bucağı bulunmayan sayıklamalara kaptırdık. Horul horul uyuyoruz. Bekleyişler bekleyişler.. Ama neyin bekleyişleri? Yaşamımızı altüst ediyor ödünç inançlar! Eski bir dönemin, başka bir oymağın düşlemli sayıklamaları.

Böylesi inançlar adına uyumak uyumak isterdim. Her şeyi unutmak, arınıp dökünmek, yıkanmak doğanın kaynak sularıyla. Çünkü odur bize gerçeği söyleyen. Doğa bütün görkemiyle gözlerimizin önünde uzanıp duruyor. Suyumuzu ondan içiyor, ekmeğimizi ondan yiyoruz. Gözlerimizle görüyoruz her şeyi.

Neyi? Doğanın tersinilmez gücünü. Yüzümü güneşe dönüyorum da, gözlerime ışık ışık doluyor. Isıtıyor beni güneş. Duyuyorum onu ellerimde, yüzlerimde, gözlerimde.

Biliyorum her şey aydınlığa yönelecekti. İyiliğe, güzelliğe giden yoldu bu. Böyle diyordu içimden gelen ses. Bu ses beni aldatmıyacak. Gerçek bu, toprağın suya özlemince. Ne zaman düşüncelerim bana yol gösterdi de söylemedim, konuşup yazmadım? Ne zaman bu ses beni uyarmadı? Akşamın geci, sabahların alacakaranlığı, günün apaydınlık ışıkları eşlik ettiler bana. Sevinçle akan suları, doğan günü düşündüm. Çok eski yerbilimsel zamanlardan bize değin ulaşan karanlık mağaraları, duvarlara kazınmış çizgi resimleri. Her şey, her şey kendi görevine koşuyordu sessiz. Bu sonsuz akışta varlığımı, ne olup ne olmadığını düşündüm. Toprağın, havanın, suyun bilincine koştum. Sık çalılıklar, koyu gölgelerde öğle güneşlerinin pır pır kızgın ışığında içimden gelen sesler yolumu gösterdi bana. Her şey, her şey... çiçek, yaprak, ağaç, ot... Önümde ardımda uzanan yollar benimle konuşuyor, bir şeyler diyordu bana:

... Kadınlar da, erkekler de çıplak doğarlar. Kendinizi karartmaya, güne güneşe, bu doğanın güzelliklerine karşı, onları hiçe sayarak topuklarınıza değin örtünmeye gerek var mı?

... Açıklık değil, kapalılık kösnüyü kışkırtan!

... Duyguları kamçılayan gizlilik, kapalılık insanı daha çok azdırır. Kadınları tepeden tırnağa kapalı ülkelerde, bütün erkeklerin gözleri kadınlarda.

... Doğa bütün canlıları, soğuğa sıcağa karşı korunsunlar diye giysilendirdi. Usunuzu kullanıp siz de uygun giysilerle donanınız.

... Kadınları açık ülkelerde erkekler dönüp de kadına bakmıyorlar. Hani açık saçık giyinme kösnüyü azdırırdı?

III

Bir cıvıltı, bir ses. Yaşama bağlanırdım her gün yeniden. Serin sular, ceviz yaprakları, altın ışıkları sabahların bana bilmediğim umut kıvılcımlarını taşıyordu. Düşüncelerimde olmuş bitmişliğin; nasıl, ne yöne yol alınmışlığın sorucul kaygıları durmadan beni didikliyordu. Hiçbir şey yapmadan sabahları beklediğim anlar daha çok artırıyordu kaygılarımı. Tepeden inme boş çağrılara kafa tutuyordum. Kuşku duyduğum her şeye ulaşıyordu sesim. Başımın kaynar kazan gibi kaynadığını duyuyordum, içimden gelen seslere yoldaşlık etmediğim günler. O zaman işte usumun çağrılarına uymaya, sayıklamalı düşlere bütün içtenliğimle yanıt vermeye çalışıyordum.

Her şey... taş, ağaç, kum
bilmediklerimi söylüyor
kendime geliyorum
kucağında sabahların

Düşünceden düşünceye koş
yol yarılanmadan
Bu yol, bu ağaç, bu da kuş
gelseydi bir ses tanrıdan!

Ses mi? Gelmedi, gelmez de kendi sesimizden başka. Sezgimin, gücümün, ussal kaygıların bana söyledikleri, benim dinlediklerim. Bütün bu ussal çabalarda umudum. Acıların, kırım yıkımların, hoşgörüsüzlüğün atbaşı yarıştığı bir dünyada neyin

nesi olduğunu düşünelim. Ama gene de bu sonsuz açılışın, bu akışın, bu sessiz gidişin ortasında kendimizi yeni baştan yaratmaya koyulalım. Durmadan yaratalım taşı toprağı yeniden, tanrıların yerine. Biz yarattık, sonra da bize öğüt vermeye başladı yarattığımız tanrılar! Sonra saçma sapan ipe sapa gelmez öğütler uydurduk onların adına. Kendi öğütlerimizi sonra da kendimiz dinledik!.

Bir kaygı oldu yaratı. Tanrılar yaratıldı, yaratan insandı, eksilmedi başımızın kaygısı. Gün oldu yalım yalım yeni bir şeye koştuk. Bilincim öyle diyordu; doğanın, usun sesleri: Söylentilere aldanma! Doğada, nerede ussal bir ses duydumsa, o sesi dinledim. Her zaman bir seçime, bir ayırıma gitmek gerekiyordu. Yaprağın, taşın, kayaların, suyun, otun, böceğin... Bütün seslerin ayırımına vardım. Bu budur diyebilmek için...

Bütün bilincimi yeni baştan kurmak gereğini duyduğum zaman, içimde yeni bir düşünce gerçeğinin tohumlarını taşıdığını anladım. Bu yalnız bana mı özgün bir şeydi? Sanmıyorum. Her insanın yaratıcı gücü yine kendisinde uyuklayıp uyanan belirtiler. Belki de ayrımına varmıyor çoğumuz. Daha çok anlayışa yönelik yanımızı dinlemek gerekiyor. İçin kıvılcımı dışa vuran! Bu kıvılcımı duymak, anlamak, değerlendirmek gerek ussal irdelemelerle. Ama her zaman, bu ussal kıvılcımın sezilmesi gerek. Bunu sezmek, anlamak zorundayız. Kıvılcım kendini belli eder. Onun ayrımına varacak olan da biz.

Düşünce dünyasında her an kendimizi canlı, açık seçik bulundurmak zorundayız. Her birimiz ayrı ayrı her yaşta erginlik çağının atak, ussal - kolay kolay yılmayan gözüpekliğini duyup yaşamalıyız. Özyapıyı kurmak, yaratmak için bu da gerekli bir nitelik. Böylesi niteliklerle donandığımızın ayrımına varmalıyız. Her an yeni çağrılara açık ol diyor doğanın ussal sesi.

Yeni bir görüş yaratmayalım, yeni bir ses kulaklarıma. Sayıklamaların değil; bu ses doğanın, usun, sağduyunun sesi olmalı.

Yağmurunu alan toprak yenilenir. Göğü temizleyelim tozlarından eski kitapların:

Bekleyişlere gömüldük
yıllarca
Ayrılık oldu her bekleyiş
bekledik kaygıyla
Göğe dikildi gözlerimiz
bir damla yağmur için
yıllarca

Avuç açtık
bulutu yağdırsın diye Tanrı
Ne yağmura döndü bulut
ne Tanrı ses verdi
Kalıverdi
iki elimiz yanımızda

Tanrı'yı aradık her yerde. Üzüntülerimiz, kaygılarımız onunla doldu. Gün oldu, ekmeğimize katık ettik onu. Gün oldu çıkınımıza koyduk. Ona yorduk aydınlığını gökyüzünün. Şimşek çaktı onu sandık. Güneşe baktık onu. Olmadı! Tutmadı hiçbir şey! Kendimize benzer yarattık en sonunda.

Gözlerim, sen benimlesin. Benimle bir dünya. Sabaha en çıktın, akşama benimle. Ey ulu gök, söyle! Kim görecekti seni, ben olmasaydım?

Arı balını kendinde buldu, çiçek kokusunu. Çokları bir Tanrı aradı da, O'nu kendilerinden başka yerde bulamadılar. Ceviz ağacı da öyle! Yaprak yaprak donanınca sana bakan gözler seni gördü. Benimle bir tanrı, anlayabilir beni ancak! O zaman her şeyin gereğini yerine getirmek daha da kolaylaşır. Kendini belirler gereksinimler. Kendini belirlemeyen gereksinim var mı? Diyorum ki, her şeyden önce insan! Onsuz ne ağaç ağaçlığını, ne yaprak yapraklığını bilir. Kendini aşmaya çalışmalı insan. Aştı da, aşacak daha!

Doğa ana böyle söylüyor: Aşmak bize verildi. Dışarıyı görmek için bakmak gerek. Oluşun ne olduğunu görmek, bakmak, araştırmak gerek!

Yıldızlar! Gören gözler olduk üstünüze. Bu yer, bu da gök! İşte gözlerimle görüyorum, özünde anlamını taşıyan, anlamı özünde. Yol gidilmekle alınır. Ne zaman gittik de alınmadı yol?..

Ardına düşme umarsız bir sevgilenmenin. Üzülüp boşuna yıkılma! Arayıp bulacağın, sızlanıp ereceğin her şey doğanın kucağında. Sana derim ki, inanma karşına çıkan düşkuruculara! Başın ağrıdı da ne yaptılar? Sargı mı sardılar yaran oldu da? Öl dediler öldün. Öldür dediler öldürdün. Seni sana öldürdüler! Cennet cehennem dediler sonra da! Çook şeyler söyler onlar sana.. De bana haydi! Hangisini gerçekleştiler söylediklerinin? İpe sapa gelmez buyrukların hangisi merhem oldu yarana?

İpin ucu sana verildi, ey insanoğlu, bu ışıklı doğa sana! Saçma sapan düşleriyle ipin ucunu kaçıran onlar! Çile mi kaldı çekilmedik, bir dilim ekmek uğruna? Avuçlar açıldı boşluğa uzayıp giden. Kendi çıkarlarının düşleriyle seni kemirmeye başladılar. Dikenli bir tel gibi geçirildi boğazına çöl sayıklamaları!

Ey insan! Usunu başına topla! Kuyruğu kopan kertenkele, "kuyruk gelsin" diye boğazına muska takmıyor. Leylekler yuvalarını kendileri yapıyor düşcülük oynamıyorlar. Hep öyle dedik. Ne varsa, insanda var! Gerçekleri söylemek için buradayız. Boş imgelere saplanmak için değil! Gerçekleri demek için! Sevgiyle olacak bu, öfkeyle değil! Coşkuyla sulanır bahçeler. Suyunu coşkuyla emer yoncalar.

Bitkiler de yanıt verir eyleme. Bir yaz sabahı köpüklü suların ortasında ellerim onları duydu, onlar beni. Gökte pırıl pırıl parlayan güneş! Senin sıcaklığın tenimizde, kanımızda. Seni gören gözlerim, seni duyan ellerim. Doğdum, senin görkemli ışığınla yıkandım. Biliyorum. Gözlerim son olarak kapandıktan sonra artık seni bir daha göremiyeceğim. Benden milyarlarca, milyonlarca yıl sonra ışığında soyunacaksın.

Biliyorum. Gözle görünen ana topraktan yüz çevirip, imgeler, düşlemlerle beslenen belirsiz, karanlık umutlara kapıldık. Aldanmalar acılara dönüştü. Acılar önümüze sürülen cennetin kapılarını zorladı. Ne ilacı bildik, ne yaramıza ilaç bulundu. Uzaktan uzağa cennet şenlikleriyle kandırılıp cehennem işkenceleriyle yıkıldık.

Yoksulluğumuz diz boyunu aştı. Gözü görmeyen görsün artık. Dili ermeyen ersin artık. Nasıl da bekliyor tanağarımını gökyüzü! Nasıl açılıp yayılıyor doğa? Nasıl bir istekle örüyor kozasını ipekböceği? Dağ, taş, kıyılar açılıp nasıl donanıyor günle birlik?

Pır pır tutuşan denizin kıyısına gittim de bir gün kendimi buldum. Özdeş sevinci duyuyordum. Doğan günün sevinciyle nasıl oynaştıklarını gördüm tavşan yavrularının.

Biz yarattık iyi ve kötü kavramlarını. Yaşam değerlerimiz oldu bunlar bizim. Her şey insel düşünceye göre biçimleniyor. Sayısız tanrıları yarattığı gibi insanoğlunun. Gün oldu. Kaygılara boğulduk, sayısını çoğalttık tanrıların. Ağladık kendimizi bulduk, sızladık kendimizi. Ağacını görmeden meyvesini özledik. Ha bir ha iki derken, suya dalan da biz olduk, dalmayan da!

Doğanın bu kendi başına akışı seni şaşırtmasın. Doğum da ölüm de ondan! O verdi, o besledi, o alıyor! Sonunda alıp götüren o! Şaşırtmasın doğanın bu sonsuz akışı seni! Biliyorum her şey bu sonsuz değişimi kutluyor: Yaprak, ağaç, çiçek, böcek... Doğrunun yalanı kendine! Gerçeği bir yanından eğip bükseler de, sen onu doğrulamaya çalış. Gerçeği yitirirsen, doğrulayacak ne kalır ortada?

Evreni imgetanrının omuzlarına yükleyenlerle kaplumbağalar arasında ne ayrım var? İkisi de kör neyin ne olduğu konusunda! Nasıl kavranır nesneler sanrılı düşlemlerle? Önce imgetanrılar korkusunu yenmeliyiz içimizdeki. O zaman daha iyi anlarız ne olup olmadığını nesnelerin. Bir tanrı ancak varlığının anlamıyla kavranabilir. Bu anlamı kanıtlayan eylemden yoksun bir tanrı, imgetanrı olmaktan öte geçemez.

Geriye dönüşü olmayan tersinilmez bir akış her şeyi silip süpürüp götürmektedir. Ne gittiğimiz yer belli, ne gideceğimiz! Bu zorunlu akış, bu doğal, bu evrensel... ne olursa olsun kendi doğrultusunu sürdürüyor. Öbür yandan, böylesine evrensel değişimle evrensel akış kendilerini yenileyip durmaktadır? Demek şu anda varolan nesneler bir zaman sonra değişen özdeş nesneler. Bu değişimli sürekli akış bir bütünde birer birer tümün serüvenine katılmış oluyor. Her şey önceden olduğu gibi değil, değişik

biçimlerde akışa katılmış olacağından evrensel bütün; canlı, devingen durumunu sürdürecektir. Evrensel akışın bir parçası olduğumuza göre, bu evrensel süreçlerin içindeyiz. Onun dışına çıkma olanağı yok. Demek bütün canlılar gibi insanoğlu da varlığını biçimleyen sonsuz değişimin gelip geçici görünümünden başka bir şey değil. Ama insan, yaşamı süresince düşünceleri, eylemleriyle katkıda bulunarak bu sonsuz değişime, oluşuma, akışa bir anlam vermeye çalışır. Onbeş milyon yıldan beri insanın bu tanrısal işlevi onun biricik niteliğidir.

Sonsuz değişimli, akışlı dirimbilimsel süreçleriyle doğa, yapımızı nasıl biçimlemişse; içinde yaşadığımız toplum da davranışlarımızı azçok biçimler. İkili bir ürünün verilerini taşıyoruz özümüzde. Biri evrensel, öbürü küresel. İçinde yaşadığımız toplum düzeniyle sonradan edindiğimiz deneyimler bizi kotarır. Topluma uymak iyiliği, topluma uymamak da kötülüğü simgeler. İyiyle kötünün değerlendirilmesi de kendiliğinden biçimlenir toplumca. Her insan kendisi gibi, kendi alışık töresince davranmayan insanı yadırgar, dışlar onu. Doğada da öyle! Sabun kiri, soğuk sıcağı, sıcak da soğuğu dışlar. En azından etkiler birbirini.. İki ayrı ekinin insanlarını biraraya getirin, ilk sessizlikten sonra çatışma başlar.

Duydunuz mu? Eğri çizgiyle doğru çizgiyi yanyana koymuşlar, geçinememişler birbirleriyle. Doğru çizgi eğriye: "Sen eğrisin" demiş. Eğri de, "eğriyim ama, doğruluğu veriyorum. Bütün küreler eğri" demiş. Doğru çizgi de eğriye: "Yol önemli, demiş. En kısa yol doğrudan geçer. Sen yolu uzatıyorsun" demiş eğri çizgiye!

IV

İdris bir yandan yöre halkının çeşitli sorularını yanıtlarken, bir yandan da halk arasında yasak tümceler diye ünlenen öğütlerde bulunmaktan kendini alamıyordu. Konuşmalarını izleyenler arasında homurdananlar az değildi. Gerçi İdris tatlı, inandırıcı sözleriyle onları zaman zaman yatıştırabiliyorsa da; Bakanlar Kurulu'nda ağırlığını gittikçe duyurmaya başlayan Nurcularla Bağnazların elinden kurtulabilecek miydi?

Konuşmaların kimileri oldukça yumuşak karşılanıyorsa da, kimileri bağnazların kızgınlığını üzerine çekiyordu. İdris'in konuşma gücü olayları, olguları çözümleme konusunda yeteneği yadsınamazdı. Ama zordu zaman zaman dokunaklı ya da sakıncalı tümcelerini sindirmek de! Bu da Nurcuların, Ticanilerin, bağnazların ekmeğine bir parmak bal sürmekti.

Bütün bu karmaşık durumları İdris'in düşünüp düşünmediğini bir bilen de yoktu. Arı bal alacak çiçeği bilir derler. İdris için bu düşünülebilir miydi? Nerede olursa olsun İdris, gerçi korku nedir bilmiyor; hiçbir şey onu ırgalamıyordu ama gerçek olan, insanın bütün yüreğiyle inanabileceği bir şey varsa o da kendi yararı, kişisel çıkarı için yapmıyordu hiçbir şeyi. Bunu arkadaşları da bildiği gibi, halkın çoğunluğu da böyle biliyordu.

Gün oluyor, kendi çıkarını düşünen siyasal bir örgütün başkanı ya da lideri sanısını vermiş olsa da, böyle şeylerde gözü olmadığını uzak yakın herkes biliyordu. Onun bütün gücü, inanılmaz büyüsü doğru bildiğini ne olursa olsun korkusuzca savunmasıydı. Doğru, gerçek diye bildikleri de; gökten inmeli düşlemlere, sayıklamalara değil, bütün bir yaşamın nesnel dene-

yimlerine dayanıyordu. Canını verebilirdi bu uğurda. Korku dağları beklermiş. Neyi, nereyi beklerse beklesindi! O doğru bildiğini söylüyordu her yerde:

— Doğa bize her şeyi söylüyor. Gerçek neyse doğrudan doğruya, onu belirliyor. Bizim bütün amacımız doğanın bize söylediklerini halka ulaştırmak. Sonra da gerçekleri bir bir duyurmak! Başka da hiçbir amacımız yok!

Şöyle diyordu İdris:

— Fındık kabuğunu doldurmayan uydurmalar değil, ama insanlara bir şey demek, birşeyler vermek gerek gerçek adına! Bu tanrıelçileri neyi getirdiler bir Tanrı'dan? Hangi onurlu armağanı sundular insanlara, acılara katlanmaktan başka? Acılara katlandıktan sonra durum kendiliğinden çözülmüş olmuyor mu? Bu mu olmalıydı göklerin çağrısı?

Gün, ışıklarını bütün uzaya dağıtıyor. Bunu görüyor, duyuyorum. Isınıyorum doğan günle. Bir tanrıelçisi insanların karşısına öldürümlerle, kanlarla, ateşlerle mi çıkmalıydı? Cehennem bir ölüm kuyusu mu? Eşeysel ilişkiler yeri mi cennet?

"Benim Tanrım olmalıydı" dediğim zaman, birşey beklediğim için değil, bilmek uğruna çok şeyler soracağım için böyle diyorum. Bilmek, yarar sağlamaktan çok daha üstün! Bilmek ululanmak, tanrılaşmak en azından!

Bilemedik öldüğünü tanrıların daha önce. Tanrı vardı önceleri, sonra yine tanrılar. Sonra öldüler tümü de! Tanrıları düşündüler bir yolun ucunda, sonra tanrılar yitiverdi! Ne iz kaldı, ne yol! Silinip gitti her şey gözümüzden! Hiçbir şey tutmadı yerini hiçbir şeyin ondan sonra da!

Geceydi. Biri durdu yolun ucunda, "güneşin gözleri" deyiverdi. Yer çatlıyordu yağmursuzluktan. Suyunu bekliyordu toprak. Sonra öpüp başımıza koyduk suyu, güneşi, toprağı.

İçimden gelen sesi dinledim o anda. Oturdum yüksek bir kayanın ucuna. Oturup kurdum kendi kendime. Diyordu birşeyler doğa ağacın, yaprağın, çiçeğin dilinden. O anın görkemiyle kendimi duydum. Kuşlar susmuş beni dinliyorlardı sanki. İçimin bütün gücüyle seslendim. Gücümü buldum içimde. Düşlemlerin, boş

tasarımların yerine mutluluğu sunmak istiyordum onlara, sevgiyi her şeyden önce! Dövülüp sövülmeden, horgörülmeden! İçin yalımını, dışın görkemini, bu yaşamı yeniden sunmak istiyordum. İçimizde gücü herbirimizin, konuşan bizimle sessiz sessiz.

Yaşamın her anı daha güçlü ölümden. Yaşanan her an ölümü yadsır. Ölüm bir yenilenme yeni yaşamlar uğruna. Hiçbir doğum karşılıksız değil, ölüm de! Yaşamlar başka ölümlerin, ölümler başka yaşamların. Tanrıyı arıyoruz durmadan yaşamla ölüm arasında.

Ne denli verimli, ne denli cömert olduğunu gördüğüm zaman toprağın, sevgimin bütün yeğinliğiyle yüzümü sürdüm. Eğilip toprak ana dedim. Binbir çiçeğin özüne koşan arı gibi, toprağın sıcaklığını duydum. Her şeyi söylüyordu bana doğa ana, hiçbir şey gizlemeden koynunda. İsteklerim, imrenişlerim birbiri ardısıra koşuştular; tohumların toprağı yararak sevecen dolu çıkışlarını gördüğüm an. Çocukluğumda bir bahar günü toprağın, tohumun kımıldanışlarını duydum. Yaratışını gördüm oracıkta gülümseyen doğanın.

Kökler, tohumlar her an bir yaratışın muştusunu fısıldıyorlardı. Onların sevincine katıldım. İyicil yüzünü gördüm bu sonsuz varlığın. Sessiz konuşmalarıyla sen de katıl doğanın bu sessiz yaratışına diyordu. O zaman anladım ki doğa birlikteliği ister, birlikte büyük dengeye katılmayı. Denizler karaparçalarını ister, güneşler gezegenlerini. Her şey tozan tozan sevecen çağrısına koşuyor doğanın. Gezegenler güneşlerine, güneşler samanyollarına, samanyolları göğün sonsuz akışına koşuyor!

Yaşamın hiçbir anı boşlukla geçmesin. Çünkü boşluk, ölümden sonra nasıl olsa bizi gelip bulacak. Sevelim her yeniliği. Bizimle bir olsun ussal her yenilik. Ak düşünceler başımızda yürüyelim. Hiçbir esrikliğe boyun eğmeyelim, akdüşünce esrikliğinden başka! Düşünüp sevelim, sevip düşünelim. Gül ağacı yaprağını düşünmez mi?

Altın saçlarına sürdük de yüzümüzü, ne zaman aydınlanmadık güneşle? Yürek sevgiliyle tutuşur. Bir gün bir bağ yolundan geçiyordum. Sarı sarı ayvalar gün gibi şakıdı gözlerimde. Taa du-

daklarıma ulaştı burukluğu, özü doğanın.

Size duyurulanları iyice gözden geçirin! Cennet cehennem adlarıyla çıkar en çok onlar karşınıza. Su yatağına çakıl mı dayanır? Siz de öyle davranın. Bir yana bırakın saçmaları usdan, düşünceden yoksun! Işık mı? Işık içimizde..

İnsana verildi gören göz, duyan kulak, anlayan us.. Bize ne gecenin karanlığından? Bize verildi aydınlık, yeri göğü bilen, yeri göğü ölçen. Düşlerimiz aydınlık üzre olsun! Geceden sonra güneşler. Bir ışık doğdu içime buldum kendimi. Sağduyuyla aydınlık sabahlardı bizi bekleyen. Aydınlık sabahlara sürelim yüzümüzü. Ayrılın sizi karanlığa sürükleyen sürüden!

Onların tiksindikleri kim? Kendi anaları! Ve analarını bu inançla köpekle, domuzla, eşekle bir tutuyorlar.. "Bu böyle değil, saçmalık bu" deyince de "yıkıcı" diyorlar. O yazıklılar ne yıkıcıyı biliyorlar, ne de yapıcıyı!

... Bilmez misiniz kadınları örtülü ülkelerde "küfürler" hep kadının dişilik örgeni üstüne. Neden? Çünkü yasak yasak üstüne kafalar yalnız kadının dişilik örgenine gelip saplanmış..

... Size bağışlanan günü güneşi yüzünüze karartacak yadırgı, oldum olası giysiler içine kapanıp kalmanız; bu ışıklı dünyaya, doğanın açılıp saçılan yaratıcı gücüne aykırı değil mi?

... Sevişmek sevgiyle başlar. Sevgide zorbalık değil, duyguların eğilimi önemli. Bütün canlılar öyle yapmıyor mu? Kurtlar, kuşlar, böcekler de öyle..

... Doğa ana diyor: Düzeltin yanlışlarınızı. Usunuzun arılığıyla, alnınızın akıyla düzeltin.

... Ben İdris, diyorum size: Onların yanlışları çok! Kendi kafalarının uydurmalı düzeniyle sizi saptıranların yanlışlarını düzeltin! Sürmez, geri döner yanlış her zaman..

... İşte o zaman aydınlığa ereceksiniz. Doğa sevgiye aydınlığı verdi, zorbalığa karanlığı!..

Güneşi gördü gözlerim. Çıplak ayaklarım duydu kumları. Kuşların cıvıltılarını dinledi kulağım. Bilginin muştucusu olsun doğada her şey bize. Öze ulaşalım her an gerçeği yansıtacak olan...

Biliyorum doğaya borçlu olduğumuzu; her şeyi, bilgiyi de... Se-

velim doğal olan her şeyi. Ne buyruklar kandırdı gerçekleri, ne de onların din sözcüleri! Değerler mi? Gömüleri, tüm değerleri doğada arayalım.

Ilgınların arasında susuzluğumu giderdim de bir yaz günü gerçeği duydum. Doğanın yüce usu, sen öğrettin bana aşırılıktan sakınmayı, kararlı yaşamı, doğal olanı! Bir arıya sordum da, bilirim dedi hangi çiçekten alacağımı, hangi özü. Ağılı ot verdim de boz eşeğe yemedi. Sallayıp başını iki yana dedi bana:

— Sen bana eşek deyip duruyorsun ama hangi ot ağılı, hangisi değil bilmiyorsun. Yazıklı insan! Bir yanın eksik senin! Tezi yok yarından, sür yüzünü doğaya. Ondan öğrendik her şeyi A'dan Z'ye! Bilisizlerden olma, kendine gel!..

Şu anın değerini bilelim! Her an birşeyler alıp götürüyor bizlerden geçmişe doğru. Ayrı ayrı değerini bilelim her anın. Çünkü o anlar bir daha gelmeyecek! Her an kendi değerleriyle kendini belirler. Şu anda kokladığın çiçek birazdan solup gidecek. Bizden birşeyler alıp götürdüğünü unutma her anın. Anların doluluğunu bulmaya çalışalım. Koyu bir sessizliğin içinden sökülüyormuş gibi gelir ama, her anın ayrı bir değer taşıdığını bilmeliyiz. Şaşırtıcı, umut dolu, üzücü, sevindirici her an tekbaşına!

... Benim özüm sizin özünüz. Ben özümden size verdim, yargıyı size. Düzeltin yanlışları usunuzla. Doğa ana böyle diyor.

Görmüyor musunuz baharda açılan çiçekleri? Güneşli günleri çiçeklerle? Nasıl açılıp yayılıyor doğa?

... Doğa diyor: Ben doğa anayım tümünüze. Ben sizinleyim. Yağmur yağmur, bulut bulut, ışık ışık. Siz benimlesiniz. Ben sizinleyim!..

... Bir gün oldu da, benden vazgeçebildiniz mi? Bir gün oldu da, ben sizden vazgeçtim mi? Yeniden yaratırım. Bu benim yapım. Siz de öyle. Doğar sonra ölürsünüz. Gerçek bu!

... Size verilebilecek her şey bende. Doğum da bende, ölüm de! Yanlışa saptıranlar sizi, ödüllerle yaklaşıyor size. Onlara kanmayın! Yüz çevirin onların boş ödüllerinden! Karartmayın bu ışıklı dünyayı. Onlar gerçekten ödül verebilseydi hemen verirlerdi. Bu ödüller kendi imgelemleri, düşlemleri. Bilmez misiniz?

Daha ne zamana değin avunup duracağız ötedünya masallarıyla? Daha ne zamana değin bu dipsiz kuyu ayaklarımıza köstek olacak? Ussuz balıklar denizi biliyor da, uslu insan yerini bilmiyor. Sen kendindeki "ben"i tanıyor musunuz? Bu sabah ne söyledi sana? Önce kendi "ben"ine dönmelisin. Ne zaman doyurdu seni göksel masallar? Can çekişen insanlar ne zaman kurtuluşa erdi?

Çok uzak olduklarını biliyorum yıldızların, göğün. Avuçlarımız açıldı da göklere ne zaman kaygılarımızdan kurtulduk? Yıldızlar çok uzak biliyorum. Ama gerçeğine ulaşacağız onların bir gün. Göksel düşlemli yollar varolsaydı, şimdiye çoktan bu yollara kavuşurduk. Bir başınalığımız, kimsesizliğimiz, onmazlığımız bu denli yeğin olmazdı? Umut ettik bağlandık!

Ne denli aç, ne denli sayrıysa; o denli saplandı insan ötedünya söylentilerine. Aç kaldık, yaratıcı ellerimiz oldu. Sayrılandık usumuz, ellerimiz, gözlerimiz, düşüncelerimiz koşageldi. Ey insan! Kendine inan. Hiçbir şey yok senden, doğa yasalarından daha güçlü! Seninle buldu anlamını, kimliğini yer de, gök de! Dara düşdün de ne zaman kendini bulmadın? Susuzluğun başına vurdu da, ne zaman seni sende bulan kendine sarılmadın? Bedenle usun bir olmuş, görmüyor musun durmadan seni çağırıyor! Sana senden gelir yardım elleri! Gelmişliği var mı boş inançlardan?

Soruyorum? Daha da soracağım. Ne zaman gelmiş on beş milyon yıldan beri? Sen kendine de ki: "Sen"sin! Seninle olur her şey. Sen kendin yoksan, hiçbir şey yok! Her şey sana göre var! Şimdi anlıyor muyuz değerini birer birer her birimizin? Gelin birlikte sevgimizi çoğaltalım!

Bir gün bir bağnaz çıktı karşıma; kulağımı verdim ona işitsin diye. Gözlerimi verdim görsün, açılsın diye, çıksın diye karanlıktan!

Bir zaman sonra yanıma gelip dedi:

"— Buldum yolumu!"

Gözleri ışıl ışıl parlıyordu. Gülümseyip dedim ona:

— Açıldın şimdi! Haydi git! Işığını serp gittiğin yere güneşler gibi! Yeni bir Tanrı yarat kendine kendinden! Yasaklar, cehennem işkenceleri cennet eğlenceleriyle seni korkutmayacak, aldatmaya-

cak olan!

Yaşam verildi bize ama, düşünce de verildi. Düşünceli yaşamın bilgeliğine erebilseydik herşey kıvamını bulacaktı. Her şey kendi sorumluluğunu duyacaktı. Günahları yaratıp sonra da kendi bilisizliğimizi onarmak amacıyla, durumu açıklamak yerine "günah" dedik. Ne yana baksak günahı görür olduk korkuyla birlikte. Kendi elimizle yeni günahlar ürettik.

Bir sögüt ağacının altında bir gün kendi kendimi dinliyordum. Duvara tırmanan sarmaşıklara gözlerim ilişiverdi. Göz hem bakmak, hem de bakılmak için. Göz hem bakmayı, hem de bakılmayı ister. İnsanın yapısı, doğası bu. Bir yerde görmeyi isterken göz, öbür yerde görülmeyi ister.

Bir Tanrı düşünün ki dedi İdris, bir yandan yaratıyor, öbür yandan "kadın eksik" diyor ya da dedirtiyor elçisine! Sindirilecek bir eseme mi bu?

"... Kadınlarınızı aşağı yerlerde oturmaya zorlayın..."

Çöl sıcaklığıyla başa vuran, üşengen bir günün ilkel düşünceleri!..

Neden?

Çünkü, dedi İdris, gerçek bir Tanrı, yaratıcı bir Tanrı kendi kendisiyle bu denli çelişkiye düşmez! "Ben yarattım" diyen özdeş Tanrı, kendi eksikliğini ortaya koyuyor. Her şeyi bilen, her şeyin üstesinden gelebilen güçlü, yaratıcı bir Tanrı nasıl olur da kadını hem pis, hem de eksik yaratır? Buna, düşünen insan değil yalnız; yerde sürünen solucanlar bile inanmaz.

Sonra İdris yasak tümcelerini okudu, doğanın esinlediği:

... Özdeş özün içinden geldi erkek de, kadın da! Birbirinizden ne eksik, ne de çok.. Özdeş hamurla karılıp yoğruldunuz, milyarlarca yıl benimle birlikte yıldızlar güneşlerle..

... Ateş, hava, su, toprak... Bende de var, sizde de.. Her nesne, her canlı yalımını alır verir..

... Sevgi bir ateş verilmek ister. Küreler yalımını vermiyor mu? Yalım yalım kabarmıyor mu toprak? Gün ışığını vermiyor mu dört bir yana?

... Sevgi bir ateş verilmek ister. Kadın olan da vermek ister yalımını, erkek olan da! Neyi neye, kimi kime yasaklıyorlar?

... Birbirini sevenler sevişmesin mi? Susuz toprak suyunu almasın mı? Sevgiyi zorbalıkla bastıranlara inanmayın!

... Size derim ki, susuz tarla ne işe yarar? Ne işe yarar çoraklaşmadan başka? Bitki toprağını sevmiyorsa, çiçeklenip nasıl tohuma durur? Toprağını sevmeyen çiçeğe zorbalık neye yarar?

... Öldürüme gitmek niye, doğal ölüm varken? Usu başında insan yeğ görür mü ölümü sevgiye?

... Her şey, herbirimiz bu evrensel çorbaya katıldık. Kadınımız da, erkeğimiz de.. Derim ki, zaman erdi. Yanlışlarımızı düzeltelim. Suyun durumunda ne oksijeni hidrojene, ne de hidrojeni oksijene üstün tutabiliriz!

... Doğada, geniş anlamıyla evrende her şey kendi oluşumu doğrultusunda etkinliğe katılır. Az ya da çok, şu yada bu biçimde! Kendi doğrultusunu izler doğa.

... Usun coşkusuyla yeniden yaratalım kendimizi!..

Bir kartal süzülüp indi gökten:

— Gerçek ne? dedi.

— Kanatlarını açıp iki yana böyle gelişin, dedim.

İğde ağaçları çıktı karşıma:

— Gerçek ne? dedi.

— Senin bu donanışın! dedim.

Bir sabah bulutlarından sıyrılan gök ışıl ışıl üstüme döküldü:

— Gerçek ne? dedi.

— Seninle birlikte bu açılıp yayılışı doğanın, dedim.

Bütün güzelliği içime doldu suyun, yaprağın, çiçeğin! Her şey ben oldu. Ben bu açılıp yayılan varlık oldum.

Ey sessizlik! Seni bir daha öpüyorum alnından. Bir yaz ortası bağ çubuklarında özdeş görünümü buldum. Birşeyler söylüyordu doğa bana karıncadan ulu dağlara.

Bir sabah düşündüm de şu gerçeğe vardım: Odam, kitaplarım, kapılar, pencereler.. tümü bir olmuşlar beni yaratıyorlar. Ben durur muyum? Ben de zamanı yaratıyorum görülmeyen, duyulmayan. Binlerce, binlerce yaratışın içinden çıkıp gelen insan.

Bir gün çiçekleri suluyordum bahçede, kendi kendime dalmış düşünürken bir de baktım bir mızrak boyu aşmıştı gün tepeyi. Bir dost çıkageldi o anda. Yılların acısıyla doluydu besbelli. İçini boşaltmak istiyordu:

— Bugün size, dedi bir gerçeği söylemek istiyorum. Dilimin ucunda ne zamandan beri. İnanmak istemiyeceksiniz ama, gerçeği söylemek zorundayım.

— Düşünebiliyor musunuz? Temelde bütün inançlar, dinler bir oyunla sahneye kondu! Oyuncular birbirinden habersiz, neyin ne olduğunu bilmeden oynadılar oyunlarını. Bu kör gidişin ardına düştü herkes. Kendisine simgesel olarak bağlanılan imgetanrı sahneye çıkarılmadı. Perde arkasından konuşturuldu hep. İnsanlar da sayrılı düşlemsel tasarımların boyun eğicileri oldu. Aslı astarı olmayan ipe sapa gelmez öykülerle yıkandı kafalar.

Sağlam düşünceye ulaşmanın yolları var. Abartma her şeyi! Abartılanı da kuşkuyla karşıla! Yerinde, zamanında kuşkucu olmayı bilelim.

Kimin buyrukları yaprağı dalından aşağı düşüren? Bir gün olsun düşündün mü? Ben diyorum ki doğal koşullar yaprağı dalından düşüren? Ama onlar diyorlar eşek anırsa "Tanrı anırtıyor!" Diyorum ki eşeğin anırmasına değin her işimize karışan öylesine sevecen bir güçmüş de; nedir bu uslara sığmayan öldürümler, açlıklar, yakım yıkımlar?.. Umarsızlıklar çepeçevre saran biz insanları? Niye tesbih çekip duruyorlar üşengen üşengen? Okusunlar biraz. Neyin ne olduğunu, ne olmadığını öğrensinler... Ozaman işte günışıkları gibi durulduğunu, aydınlandığını göreceksin... Ozaman işte kara kara düşünmekten kurtulacak, aydınlığa kavuşacaksın. Doğa ana her şeyi bağışlayan!

Görmenin bilmek, bilmenin görmek olduğunu ben doğadan öğrendim dedi karınca ağustosböceğine. O da cırcır saz çalarak gidiyordu. Sonra arkadaş oldular. Karınca bu sevgili komşusuna öğütlüyordu: Çal oyna ama düşün yazdan sonra gelen kışı da! Savelim, çalışalım dedi karınca. Kurtuluş yolu yok bundan başka! Yok armut piş ağzıma düş!..

Tam o sırada kalabalığın ortasından Babayağmurlu Tuba, dönüp İdris'e:

— Bir sorum var, dedi. Ne zamandan beri kafamı kurcalayıp duruyor. Belki şaşıracaksınız. Ama sormadan kendimi

alamıyacağım. Şunu demek istiyorum: Gördüğümüz bu varlığın, doğanın akışına uymayan bir gücü var mı?

— Yok, dedi İdris kısaca.

— Ya tanrılar?

— Onlar da genel akışın içinde, uçsuz bucaksız. Bu samanyolları bu ateş küreler... Ne varsa tümümüz bu akışın içindeyiz. Bu evrensel oluşumda güneşlerden karıncaya!.. Neyi nerden arıyoruz, kimi kimden?

Durup dururken "Tanrıtanımaz" diyorlar. Kendine inanan, içindeki tanrıya inanıyor demek. Öyleyse hiç kimseyi tanrıtanımazlıkla suçlayamayız. Biliyorum, beni bununla da suçluyorlar. Zaman oldu, inananların inanmayanlar; inanmayanların inananlar olduğunu görmediniz mi?

Bir şeye mi yönelmek istiyoruz? Doğanın özüne yönelelim. İnsanın özü olan doğanın özüne. Yaratı mı? Doğa her an kendini yeniden yaratmaktadır. Durağan bir yaratı değil, sürekli bir yaratı.

"Yukarıya giden yolla aşağıya giden yol tektir, özdeştir" ama bu da bireyin eylem durumuna göre değişir. Yol bir ama, durumlar değişik. Yolun özdeş olması örneği, iyiyle kötünün bir (özdeş) olmasını gerektirmez. Yol düz bir alandan geçmiş olsaydı, böyle bir durum değişimi olmasa da, ilk örnekte olduğu gibi, hiç değilse çevren değişimi olacaktı!

Süreklilik sınır tanımaz. Bu yüzden evrenin gelişimi, dağılımı, durumu konusunda kesin sınırlara ulaşılamaz. Değişim bir yerde sona ermiyor, süreduruyor. Bu sürekli akışın sürekli değişimleri tanrıları, tanrı tasarımlarını da birlikte sürüklüyor. Özgür bir tanrı doğaya tümden çelişik. Bundan böyle tanrıları yaratan insan düşüncesi! Doğa bu sürekli yaratışa açılmış olmasaydı, her şey bir kez olacak sona erecekti. Durağan bir yaratış doğaya, oluşa, bu sonsuz varlığa tümden aykırı! Tanrıyı arayanlar, onu ancak kendilerinde bulabilirler. Daha açık bir deyimle mutluluğa erişen insan tanrısını da bulmuş olur!

... Bir yaratı mı? Doğa her an kendini yeniden yaratmaktadır. Doğanın özünde yaratış...

... Ateş olur, başka bir şey yaratılır. Su başka bir şey için yaşamını sürdürür. Özdek olmasaydı varlık, bu sonsuz varlık nasıl varolacaktı?

... Düşünceler nesneleri oluşturduğu gibi, nesneler de düşünceleri oluşturur.

V

İdris konuşmasını sürdürürken iri iri yağmur bulutları sarmaya başladı mavi göğü. Daha önce yağmur bulutları sarmıştı Sırıklı dağlarının tepelerini.

Tepenin alt yanından gelen beş atlı İdris'le arkadaşlarının çevresini sarıverdiler. Orada İdris'i dinlemek üzere yurdun her yanından gelen halk, atlıları görünce birden şaşırıp kaldılar. Kestane dorusu atın üstündeki adam iner inmez İdris'e doğru yürüdü. Daha önce Esma, Yunus, İbrahim, Zekeriya İdris'in yanında çepeçevre olmuşlardı.

Devlet görevlisi olduğu anlaşılan bu adam cebinden bir kağıt çıkararak İdris'e verdi. Bu kağıtta İdris, "yasalara aykırı, uygunsuz konuşmalarıyla" suçlandırılıyor; bir an önce İdris'le arkadaşlarının bulundukları yöreden uzaklaşmaları isteniyordu.

Yunus'la Esma dönüp atlılara birşeyler söylemek istedilerse de, atlı güvenlik görevlileri "devletin buyruklarını iletmekle" görevli olduklarını söylediler.

Bunun üzerine İdris, atlı görevliye:

— Bütün söylediklerimiz halk arasında karşılıklı konuşmalar. Bunlar doğrudan dooğruya gözlemlediğimiz doğanın gerçekleri. Başka değil! Biz bu gerçeklerin dışına çıkmadık. Doğa bize ne verdi, ne dediyse onu söylüyoruz. Yüzlerce yüzlerce yıl önce tanrı buyrukları diye yayılan ve bunların tanrıdan geldiklerini söyleyenler gibi dipsiz "tanrı buyrukları" düzenlemedik hiçbir zaman. Onlar yeri ve göğü değil yalnız; usu, usgücünü de bir yanından çarpıttılar. Böylece usdan, usgücünden soyulmuş karanlık, bulanık düşlü yığınların artmasına neden oldular... Baştan

beri söylediklerimiz havanın, suyun, ateşin, toprağın gerçekleri! Açılıp yayılan ışıklı doğa gerçeklerini söyledik! Doğa da bunları söylüyor bize. Özde olanı duyurduk. Özün gerçeğini hiçbir yapmacığa kapılmadan! Çarpıtmadan anlamı, özü! Biz bu gerçeklerden hiçbir zaman ayrılmadık. Güneş doğuyorsa, onun doğduğunu; yağmur yağınca da, yağdığını söyledik. Doğada sürüp giden olayları, olguları, gerçekleri anlatmaya, açıklamaya çalıştık. Buralardan ayrılsak bile, başka yerlerde bu konuşmalarımızı yine sürdüreceğiz. Bizi diken üstüne oturtsalar da gerçekleri söylemekten geri durmayacağız. Gidin! Baştakilere öyle söyleyin! Her şey açık ve seçik doğada.. Başımıza taş yağsa da konuşmalarımızı sürdüreceğiz. Bizi suçlayanlar doğayı suçlasınlar ellerinden geliyorsa!

Böylece Sırıklı dağlarını arkada bırakmak zorunda kaldı İdris'le arkadaşları. Kendilerini dinlemek için gelen halka bütün içtenliğiyle "sağolun" dedikten sonra güneye doğru yol sürmeye başladılar. Bıkmadan, usanmadan dinlemek inceliğini gösteren kalabalığın alkışları arasında Esma dayanamadı. Yanaklarından aşağı yaşlar dökülmeye başladı. Yunus'un, İbrahim'in, Zekeriya'nın yüzlerinden de acındıkları belli oluyordu ne de olsa. Gerçekleri anlan ayı görsündü halk biraz. Ona gerçeği anlatanlara inanılmaz bağlarla bağlanıyorlardı. Gözlerine inanamıyordu insan. Bu nasıl coşkunluk, bu nasıl derinden sökülegelen bağlılıktı. İşte buna derler halka bir ver, bin al diye!

Fırtına, yağmur, acı tatlı her şey Sırıklı dağlarının ardında kalmıştı artık. Daha arkalarda Büyüknalbant dağı.. İdris'le arkadaşları için kimbilir dönüşü olmayan bir yolculuktu.

— Dönüşü olmayan yolculuk.. Doğanın tersinilmez gerçeği, diye düşündü İdris! Çarpan yüreklerin vuruşu daha güçlü değil mi? Değil mi dışın yalımından? Filize durur, içte olan sönmez. Yol alır gider insanı. Yol gider, insan giderdi...

Önüne baktı, ardına baktı İdris:

— İleriyi gören, ne yaptığını bilen, ne büyük insanmış Mustafa Kemal!.. Büyük insan yalnız kendisinin değil; yeni bir uyanışın, yeni insanın yaratıcısı. Yıllar geçtikçe o daha çok anlaşılacak!

İyice yanda kalmıştı Beştepeler geçidi, İncebel dağları. Babayağmur, Uzunlu, Fakılı, Kozaklı üstünden İdris'le arkadaşları Kızıldağ eteklerine geldiler. Onları izleyen kalabalık halk yığınları yakın yörelerden gelenlerle yol boyunca dizilmişlerdi.

Görünüşe göre Sırıklı dağları olayı iyiden unutulmuşa benziyor ya da gözardı ediliyordu. Hiçbir şey olmamış gibi konuşmalarını sürdürmeyi yeğ gördü İdris:

— Doğal gelişim kendi doğrultusunu izlerken onu engellemek, bu gelişimi ne denli etkiler! Devlet yönetiminde kadını ayaklarının ucuna değin kapatmaya zorlamak çözüm yolu mudur? Asıl kadını kapatmak isteyenlerin tinsel eğilimlerinden kuşkulanmak gerek! Üstelik bu, sağlıklı bir durum da değil! Bu durum, kadının özgürlüğünü kısıtlamakla kalmaz; kadının tinsel, dirimbilimsel, bedensel gücünü isteğini de yıkar! Erkeklerin de yüzünü kapamak gerek! O zaman kurnazlıkla bel bel yüzünüze bakarak, "ben erkeğim!" diyecek. Sen erkeksen, o da kadın! Bunu bir türlü onaylamak istemiyorlar, Sonra da "Allah"a yalan söyletiyorlar!

Kadının sokağa çıkmasını yasaklayan, onu kapatıp "ucube"ye çeviren 1400 yıl önceki çöl yaşamının ilkel erkek toplumu! Düşlemler, sayıklamalarla birlikte bilisizlikler de araya sokuluyor. Bir örnek vermek gerekirse; tanrıelçisi değil yalnız, Tanrı'nın kendisi de coğrafya bilmiyor. Örneğin oruç tutma süresi (bir ay, tanağarımından günbatımına) uymuyor hiçbir gerçeğe: Grönland'da güneş üç ay batmıyor. Daha kuzeyde altı ay gecegüneşi egemen oluyor.

Evet! Eşeysel ilişkiye bağlandı her şey.. Ne varsa bu açıdan görüldü. Simgeler simgeleri kovaladı sonra. Simgelendi ne varsa, tapınak yerleri bile! Artık her şeyimiz göğe bağlanıyordu, kösnül isteklerimiz de!

Bir gündü. Bir yere geldik, dedi İdris, doğanın açılıp yayılımını görmek için. Gündoğumuyla başladı her şey. Bize birşeyler diyordu gözlerimizde yitip giden uzaklar. Her şey birşeyler söylüyordu bize Kızıldağ eteklerinde. Nesnel olanın açıklığı seçikliğiydi bu da... Bizden ateş kürelere, yıldızlara, güneşlere. Gördüğümüz her şey... ne varsa... taş, ağaç, çiçek, kuş, böcek... Her şey kendi

anlamına bürünüyor, bir şeyler söylüyordu. Bir tepeden önümüzde uzanan ovaya baktık. Göğün mavisi, çayırın yeşili, kuşun böceğin çağrıları... Bütünün seslenişini duyduk.

Biraz ilerde boyveren kavak ağaçlarını göstererek:

— Her şey bir bütüne açılıyor, dedi İdris. En küçükte en büyüğü, en büyükte en küçüğü sezebiliyor, iyice kavrayabiliyor muyuz? İşte ozaman "giz" diye bir şey kalmaz. Önemli olan nesnelerin özünü kavramak.

Kurumaya yüztutmuş bir çayın kıyısından geçerken, pamuk gibi aklaşan yuvarlak bir taşı eline alarak orada bulunanlara:

"— Görüyor musunuz bu taşı?" dedi Esma.

Onlar hep birden:

"— Evet! Görüyoruz!" dediler.

Çok yalın bir sorum var. Yanıtınız ne olacak, onu merak ediyorum:

— Taş mı önemli, "taş" sözcüğü mü yoksa?

Mucur köylerinden Emine:

— Taşın kendisi, dedi. Çünkü taş olmasaydı, taş sözcüğü de olmayacaktı.

İdris çok beğendi yanıtını sorunun. Böylesi olgun, gerçekçi bir kadına az rastladım. Yöneticiler bir türlü beni anlamıyor. Gerçek neredeyse, ben oraya gidiyorum. Nerede rastlarsam, onu halka sunmak istiyorum. Arkadaşlarımla birlikte ovadan ovaya, dağdan dağa dolaşmamın nedeni bu! Gerçeği verebilen her tozan benden, ırmak benden, gül benden. Ben gerçeğe uzanan elim bin dört yüz yıl sonra!

Size diyorum: Uyanık olan içinizde kendi benliğiniz, özünde yeri göğü taşıyan. Özü sende olan nereye gider senden başka? Şimdi de, sonra da kim doğadan ayrılabilir?

Doğanın yüce usu diyor:

... Kadını tepeden tırnağa örtmek, sonra da onu dört duvar arasına kapamak; benim günümden, güneşimden kısaca bütün bolluğumdan yoksun kılmak demek!

... Kadını kapayın, karanlığa atın, yüzleri güneş görmesin denilmedi hiçbir zaman. Düşlemler, kuruntularla beslenen yanlışlarınızı düzeltin!

... Bakışı yasak ettiler kösnüye adayanlar kendilerini. Elmalar çiçeklendi de kim bakmadı imrenmeyle?

Kendi umarsızlıklarının üstesinden gelemeyen tutkunlar çook! Durumlarını bilmeyenler için ne gelir elden?

... Bilisizliğin, bağnazlığın tuzağına düşerek, doğal dirimbilimsel gelişimi, büyük bir yanlışlıkla kadında "eksikliğe" bağladılar. "Kadın eksik" dediler.

... Kendi aydınlık düşüncelerinize uyun. Çöreklenmiş, donmuş, kalıplaşmış boş sözlere değil!.

... Sayıklamalı boş inançlardan sıyrılıp usun, bilimin ydınlığına koşalım.

... Size sesleniyorum: Gerçeğin öncülüğüne güvenin; usun, bilimin! Her zaman aydınlığı yeğler kurtuluş!..

Yıkımlar her yandan insanı çevirmiş durumda. Her an ölümle ekarşı karşıya insan, yaşamını bırakmak zorunda. Bir anın değil, milyonlarca yılın süzgecinden geçen, bugüne ulaşan bir gerçek. İnsana açık, cömert bir evreni kurmaya çalışalım. Düşlemlere dayalı bir evren değil, us yoluyla kurulan gerçekler evreni önemli. Önceden belirlenmiş düşlemler, kurgular insanları her zaman yanılmalara, kırgınlıklara sürüklemiştir.

Ayrımına varmadan bir tutmazlıklar, uyumsuzluklar evrenine açılıyor insan kendi eliyle. Çeşitli çıkar dürtüleriyle de beslenip körükleniyor bu durum. Düşünülmeye değmez mi bu çöküş? Usa aykırı, usla açıklanamayan, kanıtlanamayan bu düşlemler evreni, insanın kendi kendini böyle bir evren tuzağına düşürmesi taa kendisi değil mi saçmalığın? Bu saçmalıklardan öğreneceğimiz bir şey yok mu? İçinde yaşadığımız evrenin gerçeklerine uymuyorsa düşüncelerimiz, bunda bir yanlışlık var demek? Evrenin gerçekleri her zaman bu geri düşünce tutumlarıyla çelişkili. Bunun sonucu olarak da her çelişkide uyumsuzluğun vermiş olduğu erinçsizlikle ister istemez durumumuz yaralanmış oluyor. Bizim düşünce tutumumuza uymak gibi bir tasaya düşmez evrende, çevremizde olup bitenler. Kurtaracak olan ne, bizi bu çatışmalardan doğanın ürünü usdan başka?

İnsan her şeyi tasarlayıp düşler. Tanrı olmayı bile! İnsanın iki yüz milyarı aşkın sinir ve beyin gözeneklerinin özgürlüğü! Düşündünüz mü bunu hiç? Bu sonsuz düşlem gücü, düşlemsel eylemlerimizi usun süzgecinden geçirmeyi engellemez. Eylemsel gücümüzden değil, insan olarak düşlemsel yanımızdan da sorumluyuz. İçten eğilimlerimiz için de özdeş durumları düşünmeli. Kendimizi çözümlemeye götürür bu:

"— Ne düşünüyorum? Bu düşünce nereye değin sürükleyebilir beni?"

Sonra unutmamalıyız kendi kendimize sormayı içtenlikle:

"— Bu düşündüğüm doğru mudur?"

Bu bir sağaltım, iyileştirme us için. Duygular sözcüğe ya da eyleme dönüşmeden önce kavranıp anlaşılamaz. Ama hiç kimse durmuyor bunlar üzerinde ağırbaşlılıkla? Karıncalar mı bunu düşünecek olan? Bunca yeteneği, usu, usgücü, araştırma, sorma nitelikleri dururken; fiiller mi yapacak insanın beceremediklerini? Değil yalnız devingenlik; us, düşünce bakımından da canlılığı özümleyen yine insan oluyor.

İdris, cevizağacından bir yaprak koparıp onu parmakları arasında kıvırdıktan sonra:

— Bu da canlı. Ama yaprağın canlılığıyla bizim düşünceye özgün bilinçli canlılık arasında büyük ayrım var elbette! İnsanla ceviz yaprağı arasında oluşum benzerliği, tüm canlı cansız yaratıklarda olduğu gibi, her ikisinin de kökenini evrensel kılar. Yürüdüğümüz yol, içtiğimiz su gibi. Bu bir görünüş değil, varlığın taa kendisi. Şaşırtıyor mu bütün söylediklerim sizi? Doğa neyse o, biz neysek oyuz! Ne doğa canlılıktan yoksun tutulabilir, ne de canlılık doğadan!

Gerçeği görmek isteyenler, karanlığa kapanmak istiyorlar. Buna gerek yok! Apaydınlık bir günün ortasında kendini görmek istemeyenler bile var aramızda. Görmek istemeyen, zor mu demesi, denizin ortasında bile suyu yadsır! Her şeyi açığa vurur ama eylemler. Doğaöteselin düşlemli evrenine dalmaya gerek yok!

Bir gerçeği daha söylemeliyim. Başlangıç diye bir şey yok evrenler boyutunda. Evren sayısız başlamalarla sona ermelerin; daha

doğrusu sayıya gelmez dönüşüm ve değişimlerin yığınağı. Evren dediğimiz bu yığınak bir yerde ne başlamayı, ne de sona ermeyi tanır. Başlamakla sona ermek sayıya gelmeyince, sonsuza açılınca evren, kendiliğinden sonsuz niteliğini kazanmış olur. Ancak, düşlemlerimizin görüntüleri, ussal olanın dışında insanı yanıltabilir. Çoklukla yanılıma açılır görüntü. Evrenler boyutunda sayısız durumlar sözkonusu. Bu durumların değişimi, dönüşümü, oluşumu, gelişimi ister istemez birbiri üzerine yamanmış olduğundan, durumlar sürekli olarak varlığını korur. "Evren sonsuzdur" dediğimiz zaman, gerçekten öyle olduğunu da biraz önce anmış olduğum "durumlar" sözcüğüyle de belirlemiş oluyorum.

Geçen gün Akçabatlı Hamdi Yalçın, atılan bir taşın "nasıl olup da düştüğünü" sordu bana. Elbette küremizde atılan bir taş düşer. Tümümüzün bildiği bir olay, bir olgu. Taşın düşme işlevi bir yere çarparak dingin duruma gelmesiyle sona erer. Bu düşme süresince, değişen uzaklık bir yana; bu taş düşme süresinin sonsuz küçüklüğünde hep dingin kalmıştır. Küme olarak öyle ama! Taş yere düşünceye değin yerini değiştirmekle kalmıyor yalnız; uzaklık da bu taşın yer değişimine koşut değişime uğruyor. Nasıl? En uzak durumdan en yakın duruma dönüşüyor uzaklık. Öyle olmasaydı bir tepeden atılan taş aşabileceği uzaklığı geçmemiş olurdu. Düşme işlevinde taş değil yalnız, uzaklık da eyleme katılmış oluyor. Havanın, yerçekiminin eylemleri de caba!

Demek doğa bir eylemler bütünü! Eylemler bütünü doğada kendiliğindenliği özümleyen yaratıların olmaması için bir engel var mı? Doğa yaratıcı olunca, onun daha başka bir güce gereksinimi olmaz elbette. Nitekim milyonlarca, milyonlarca yıldan beri de olmamıştır! Düşlemlerle tas arlanıp biçimlenen böyle bir gücün milyonlarca yıldan beri suskunluğu da durumu kanıtlayıp duruyor!

Temel neden yerçekimi bir yana; taş düşme doğrultusunda birbiri ardısıra durmadan uzam alanını değiştirerek kümesel dingin durumunu korumuş, ama zorunlu olarak düşme nedeniyle yerdeğişimine uğramıştır.

Hacıbektaşlı Seyfi söz alarak:

"— Zorunlu" dediniz. Bu "zorunlu" duruma neden olan Tanrı değil mi?

— Buna gerek yok! Çünkü bu durum, yerin güneş çevresinde saniyede 29 km hızla dönmesiyle ilgili doğrudan doğruya. Bu hız nedeniyle ortaya çıkan çekim gücü sıfıra düştüğü yörüngede atılan bir taş yere düşmez, boşlukta yüzmeye başlar.

O zaman önerdiğiniz tanrı, taşa "düş!" demiş olsa da taş düşmez!

— Peki, bu "zorunlu durumu" yöneten bir usta, bir güç yok mu?

— Var!

— Nedir o?

— Doğa yasaları!

— Peki, bu doğa yasaları "Tanrı" olamaz mı?

— Ozaman din sözcülerinin önümüze sürdüğü tanrıları yadsımak gerekir. Gerçekte bu imgetanrılar, onların "olur"larıyla onaylanmıştır. Bu doğa yasaları, bize öğretilen tanrıların hiçbiri olamaz! Çünkü bu din sözcülerinin tanrıları "Bağışlayıcı, herşeyi bilir, görür. Bir şeye "ol!" dedi mi olur! Oysa doğa yasaları kendi zorunluluğunun, gerekliliğinin doğrultusunu izler. Doğa yasaları duygusal değil, fizikseldir. Bu yasaların ne acıma duyguları var, ne de insanları kayırma, koruma tasaları! Din sözcülerinin düşlemli tanrılarıyla doğa yasaları durmadan çelişip çatışmaktadır! Bu yüzden de yanılmalı tanrıya yöneltilen dilekler, istekler, yalvarılar hiçbir zaman gerçekleşmez. Düşlemli tanrılara dayanılarak üretilen evliyalar, kadın evliyaları da öyle! Ağaçları çaputlarla ne denli donatırsak donatalım; dilekler, yalvarılar hiçbir zaman yerini bulmaz!.. Bunun böyle olduğunu insanlarımız da bilir. Ama gerçeği söylemeyi göze alamazlar! Birimizin tanrıyı varsaymasıyla, yoksaması arasında hiçbir ayrım yok: İkisi de boşluğa açılır!

VI

Bir çalılığın koruluğunda kuş yavruları vardı. Şurda, biraz ötede ağızlarını açmışlar bekliyorlardı. Anaları yakınlarda, bir yerde olmalıydı.

Esma kuş yuvasına doğru yürüdü. İyiden tüylenmişlerdi yavrular. Kanatlarını birbirine vurarak uçmaya hazırlanıyorlardı. Konuşmasını bitirir bitirmez İdris de oraya doğru yürüdü. Biraz ötede, ağzında bir solucanla beklediğini gördü analarının.

— Ürkütmeyelim, dedi. Sonra yavaşça geri çekildi. Orada bulunanlar da ilgilendiler.

— Bakın, madenimsi parlak tüyleri var, dedi İdris. Sığırcık kuşu. Bunlar birarada yaşarlar. Yakınlarda da daha başka sığırcık kuşlarının bulunması gerekir. Böcekler, kurtlar, solucanlar; sulu, özlü meyvelerle beslenirler. Usta kuşlar bunlar. Yuvalarını yaparken yeşil yapraklarla örerler. Bu yeşil yapraklar özünde, böcekleri korkutan, onları doğrudan doğruya öldürmese bile, öldürücü etkiler yapabilen birçok öğeleri içerir. Doğa kendi kendine işler. Onun tansığı bu!

Biliyorsunuz genellikle kuş yuvaları böceklerin, kurtların uğrak yerleri. Bu böcekler her gün yavruların kanını emerek beslenirler. Yaşamlarını sürdürür ama çok da zayıflarlar.

Kızıldağ etekleri Mucur'dan, Yeniyapan'dan, Sedik'ten, Kalaycık'dan, Karaarkaç'tan gelenlerle şenlenmişti. Okuyan okumayan, okumak olanağını bulamayıp da kendini yetiştirmeye, öğrenime adayanlar da vardı gelenler arasında. Esma'nın, Yunus'un, İbrahim'in, Zekeriya'nın gözlerinin içi gülüyordu sevinçten.

Kendini tutamayıp kalabalığa seslendi Esma:

— Aydınlık, sevinçli günler bizimle olsun!

Anlaşıldığına göre Kalaycıklı Nurten birçok sorularla gelmişti. Sıcağı burnunda yakası açılmamış sorular. Yılların, ayların, günlerin, yaşanan her anın biriktirdiği sorulardı bunlar. Yoğunluğunu, ağırlığını yitirmeden kendi kendine dilinden düşürmediği sakıncalı sorulardı.

Köyde olsun, kentte olsun bunları kime soracak, kimden yanıtını alacaktı? Öğrenimini bütünlemeden okuldan ayrılıp evlendirmişler Nurten'i. Kitaplara eğilmiş ó yine; korkutmalara, gözdağı vermelerine karşın! Eğilmiş eğilmiş yeri göğü anlatan o gavur kitaplarına! Bir türlü yenememiş öğrenme isteğini.

Bu soruları sormak, her yerde ateşle oynamak demekti. Ayakların baş, başların ayak olduğu, karmakarışık bir zamanda kime ne sorulabilir, kimden hangi yanıt beklenebilirdi.

Gün oluyor, dedi Kalaycıklı Nurten; bize öğretileni kafamda evirip çeviriyorum da, günlük işlerimize, uğraşılarımıza hiç uymuyor. Yaşam bir başka, dinsel öğretiler bir başka!

Okulda fizik okuduk, Coğrafya okuduk, doğabilim okuduk... Görünen, nesnel dünyaya açıldık. Neyin ne olduğunu yeni yeni anlamaya başlamıştık. Böylece kendimi bulmaya başlarken, biri çıkıyor karşıma:

" Alınyazından öte gidemezsin!" diyor.

Yerdeki sürünen solucanlar bizden iyi. O zaman işte sarsılıyorum. Karanlıklar yıkılıyor üstüme. O zaman işte bütün uğraşlarımın hiçbir değeri kalmıyor. Her şey kendi gücüyle, karşılıklı bir etkileşimle oluşur diyecek oluyorum, vazgeçiyorum sonra da içime atıp düşüncelerimi.

Bir işe başlarken, daha önce karar verildiğini düşünerek; ben de, "karar verilmiş daha önce, bağlanmışsın, o bağdan nasıl kurtulacaksın?" diye kendi kendime soruyor, umutsuzluğa kapılıyorum. Sonra düşünüyorum:

"— Kim karar verdi buna? Karar verenler nerde şimdi?"

Hiçbiri yok ortada! Böylece bilinmeyen, karanlık, belirsiz bir "ötedünya"nın bireyi olmaya zorlanıyorum. Beni benden almak,

beni paslandırmak istiyorlar. En kötüsü, bunu bana zorlayanlar da uyurgezer türünden! Yaşamın içindeyim ama, bu yaşam hiç durmadan benim gerçeklerime, ussal doğanın gerçeklerine uymuyor. Hatta yaşam gerçeğiyle onların düşlemli oyalanmaları durmadan çatışıyor!

Birşey bilseler, yüreğim o denli yanmayacak. Üstelik birşey bildikleri de yok! Tın tın kafaları! Ben onların bir kez olsun, ellerine bir kitap alıp da şöyle okuduklarını görmedim. Birşey bilmek mi?.. Bilmek ne gezer onlar için. Yerdeki solucanlar onlardan çok daha bilge! Nasıl bilecekler?

Taşıma suyla değirmen döner mi? Bilir mi balık denizi? Onlar denizde balık! Ama balıklar hiç değilse suyu tanıyor. Ama onlar:

"— Gözünle gördüklerin yalan!" diyorlar.

— Güneş de mi yalan, soluk aldığım hava da mı yalan? İçtiğim su da mı yalan? Gözümle gördüklerim yok da, gözümle görmediklerim mi var? Onlar gözle görüneni de eğip büküp, kendi karanlık dünyalarını daha göremeden "işte ötedünya" diyorlar. Ne yapacağımı şaşırdım! Şaşkına döndüm bu yedidelilerin içinde! Bilmem ki yağlı tirit mi olur artık etten? Bilemez oldum en sonunda ne yapacağımı, neye inanacağımı! Hangi taşı kaldırsam altından onlar çıkıyor. Yersolucanından beter bunlar! İnanmasam, inanmadığımı sezer gibi olsalar, hemen sözü ulaştırıyorlar kendi elleriyle kurmuşlar gibi "ötedünya"yı:

"— Saçın ak mı, kara mı, önüne düşünce görürsün!" diyorlar.

Ben saçlarımın ak mı, kara mı olduğunu aynaya bakınca da görürüm. Ama onlar imge dünyalarını gösteremiyorlar. "Al işte, gözlerinin önünde gör" diyemiyorlar. Şimdi ben mi doğruyum, yoksa onlar mı doğru? Soruyorum yurdun her yanından gelen insanlarımıza da! Yedideliler arasında kaldım, nasıl diyeyim bilmem ki? Elimdeki elmaya, gözleriyle gördükleri elmaya "yok" derken; onlar düşlem dünyalarını bana gösteremiyorlar. Bunu yapamadıkları gibi, "yok" üstüne kurdukları düşlemlerini de parayla satıyorlar. Niye ıkınıp sıkınacaklarmış... Sırtlarında yumurta küfeleri mi var?

Tam bu sırada kalabalığın ortasında bir kaynaşma oldu. Bek-

lenmedik bir kaynaşma da sayılmazdı pek. Sonra kısa bir suskunluk! O yana dikildi bütün gözler:

— İnsanlarımız arasında böyle gözle görünen; övünebileceğimiz, dedi Yeniyapanlı Afşin, kadın İdrislerimiz de var! Nurten işte onlardan biri!

Nurten'in dokunaklı, içe işleyen, sorucul, araştırıcı konuşmalarını ilgiyle dinleyen İdris'le arkadaşları hoşnutluklarını bildirerek sağol dediler.

Değişik yerlerde yapmış olduğu konuşmalarda İdris, kimi soruları yanıtlamış olduğu için, özel olarak değil de biraz daha genel bir konuşma yapmayı yeğledi:

— Beş parmağın nasıl beşi de birbirinden ayrımlıysa, dedi İdris, bunun gibi bilimsel konular arasında da önemli ayrımlar var. Örneğin ekonomi bilimi, fizik bilimi gibi özdeş türden sonuç vermez. Özel, fiziksel bir olay incelenir; sonra da benzeri olaylara uygulanır. Birbirinden ayırdedilebilir fizikte olaylar. Ama ekonomi olgularını birbirinden ayırdetmek öyle kolay değildir.

Hiçbir şey ne fiziksel, ne de ekonomik olaylar, olgular tanrısal düşlemlerle çözülemez. Neden ve etkiler de ne bu düşlemlere bağlanabilir. Kendine özgü bir çözüm yolu var her konunun!

Örneğin yağmur yağma olayı fiziksel, doğal bir olgu. Doğa olayları (fiziksel olaylar) yalvarmalarla, düşlemsel tasarımlarla değiştirilemez! Bu durumun olanağı bulunsaydı, birbiri ardısıra dört yıl yağmur yağmayan Yemen'e, halk ellerini göğe açıp yalvarır, kolaylıkla yağmur yağdırırdı.

Doğaya çevirelim yüzümüzü. Canlı özdek, yaşamın kimyasal işlevlerini diyor bize. Bu işlevler bir enerji gerektirir. Bir çeşit enerji kazanımı. Yaşamın, çoğalımın, gelişimin kaynağı, temeli güneş enerjisi. Işıklarını bütün uzaya yayarken, güneş hiçbir karşılık beklemez.

Almadan verir güneş biz insanlara. Günışınları yerküremizde sınırsız bir enerji üretir. Bu ışınları emen canlı özdek, yeniden onu kullanır. Böyle olur canlıların, bitkilerin çoğalımı.

Bu çoğalımın yanıbaşında hemen ölüm de var. Gerçekte ölüme gerek yok. Ama doğanın kendi kendine işleyen bir kullanımı, harcaması var!

Yaşamın yalın biçimleri ölmezliğe açılmıştır. Bölünme yoluyla üreyen her örgenin doğumunu düşünün! Bu da bir çeşit doğum! Üstelik ne ana var, ne de baba!.. Bu durumda bir anababa var diye bir savda bulunamayız.

Doğada gerçek anlamda bir çoğalım da yok. Belki de bütün türlerde başıboş, gösterişli, amaçsız bir enerji kullanımı var! Yaşam tarihi alabildiğine böylesi delice çoğalımların etkisini taşır.

Doğanın üçlü harcaması: Yeme, ölüm, eşeysel ürün! Doğa bu üçlü harcamaya her yerde, her an katılmaktadır. Birbirini yeme ölüme gider. Bu üçlü harcamanın en pahalısı, yerine konulmayanı da ölüm! Hiç kimse, hatta bütün canlılar da ölmek istemez ama ölür. Bu üçlü harcamadan öbür ikisi yeme ve eşeysel ürün. Bunlar da yaşamı destekler ama yetmez!

Bütün canlılar; ister bitki, ister hayvan, ister insan olsun; ölümden kaçar, yaşama koşar. Bütün canlılar ölümden yana değil. Yaşamdan yanadır. Ölümü istemeyiz. Ölüme sayar söveriz. Bu da kendimizi kurtarmak için! Kendimizi kurtarma çabası da içten gelen bir istek. Doğanın vurdumduymaz, bu gösterişli harcamasından, har vurup harman savurmasından kendimizi kurtarmak için ölüm gelecek kuşaklara gerekli yeri verir. Yaşamak için doğmak, varlaşmak gerek. Doğanın da ölmesi gerek. Doğanın tersinilmez yasası bu! İnsanın dünyadaki varlığı, yaşamın doğal davranışları temeline dayanır.

Sonra İdris sakıncalı diye ün salan yasak tümcelerine yer verdi:

... Kırım, yıkım, öldürüm suçlarını kafalarında besleyip büyüten onlar. "Cehennem ateşleri"yle korku saldıkları gibi aramıza.

... Bana en güçlü yanını ver, dedin. Sana en güçlü yanımla geldim. Bana bir düşünce ver, dedin. En sağlam düşünce kaynağını önerdim sana: Us ve bilim.

... Söylentilere değişme bilgiyi. Bilmek, kendini kendinde bulmak.

... Ey insan! Bilmeye çalış yeter.

... Size diyorum: Her şey bilgiye açılır. Ondan uzaklaşma.

... Bir gün, yeniden dirilmeyi istiyor musun, dedi kitap: Oku beni, oku beni bir daha yeni baştan!

... Köşekapmaca oynayan çocuklar gibi, neyi nerede arıyorsun?

... Ne bilmeyi bildiler o bağnazlar, ne de okumayı! Bildikleri tanrı da, Tanrı değil! Ben size diyorum: Her şeye can veren doğaya dönün, doğanın yüce usuna! Ey insan sana sesleniyorum: Güneş yoksa, sen de yoksun!

Çöl atılımları birtek kişinin düşlemli seğrimelerine bağlı olarak yayıldı. Bulanıklık ortasında ekmeğini buldu. Bir tek kişinin dediği uygulanmadıysa, binlerce kişi canından oldu. Öldürebilen öldürüyordu kendi türünü din uğruna! Ne denli çok öldürülürse, o denli çok doyuyordu karınları.

Böylece yakıma yıkıma, öldürüme dayalı inançlar sonradan din olarak insanlara aşılanmaya başladı. Hiçbir şeyin hiçbir şeyi tutmadığı anlaşılınca da; görmemek, gözlerini kapatmak zorunda kaldılar. Böylece gerçekleri görmemek sayrılığı yayılmaya başladı. Bedensel olarak değil yalnız, binlerce yıl öncesinin yanlış algılamaları nedeniyle de sayrıyız. İnsanlardan başka hiçbir canlı bedensel sayrılığının dışında başka bir sayrılığa tutulmaz! Böylece, insan bir yerde yanlış bir gelişimin ağlatısal çocuğu olmaktan kendini kurtaramadı. Bu yanlış gelişim ne yazık ki bugün de sürüp gitmektedir.

Binlerce yıl usa çelme takmayı, onu sendeletmeyi amaç edinenler en sonunda kendi köklerini kazıdılar. Usa karşı çıkan öğretiler türetildi birbiri ardısıra. Bu ölçüsüz, bu ivedi öğretiler de onları su yüzüne çıkarmaya yetmedi. Böylece kendi karanlıklarını yine kendileri okşayıp kendi kendileriyle gelin güvey olan sürüler yetiştirdiler.

En sonunda, karanlık işlemedi usa karşı! Bu elle tutulan, gözle görünen, usla kavranan gerçeği de görmek istemediler. Onların bütün bu yazıklı çabaları usun gerçeğini yıkamadı. Ama kendi düşlemli tasarımları her gün yeni bir yarıkla sonuçlandı. Usun üstünlüğü tarih boyunca karalı düşlemleri bastırdı. Usa yöneltilen saldırılar hiçbir zaman yıpratamadı onun üstünlüğünü.

Usa karşı haykırıların en yüksek olduğu çağlarda bile dinsel yönelimler, eğilimler usu gerçek yolundan söküp alamadı. Us düşünce, yöntem ve ölçü olarak değil yalnız; gerçekçi eylemleriyle

de insanı yanıbaşında buluyor, insana en onulmaz anlarında bile destek oluyordu. Böyle bir deyimin kurbağalar için önemi yok ama, insan için önemi hem büyük, hem de bunu hiçbir güç yadsıyamaz!

Bilinmezlikle dolu, yanılmalı bir evrende bize yol gösterecek olan usdan başka ne olabilir? Milyonlarca yıl "iyicil, her şeyi bilen tanrı" insan için ne yapmıştır? Bundan sonra da ne yapabilir? Bir yanardağ, örneğin Etna patlıyor, sonra yeniden patlıyor. Bu "güç", Etna'nın can yitimini ne zaman engelleyebilmiştir? Ama us, Etna'dan püsküren kızgın özdeğin akış doğrultusunu değiştirerek durumu yararlı kılmaya çalışır.

Kara düşlemli oyalanmalar arasında kendini yitiren insan, kendi yıkımına giderken; aydın insanın usu onu kurtarmaya çalışıyor. Ama kara düşlemliler bin yıllık uykusunu sürdürüyor. Bir konuşmada bir dostun, "böylesine vurdumduymaz olmaktansa, böcekler arasında bir böcek olmayı bin kez yeğlerim" dediğini anımsıyorum şimdi.

Usu bir yanından kemirmek isteyen düşünbilimciler de var! Türlü biçimlere, kılıklara sokarak, onlar kanıtlarını da yiyip bitiriyor. O değilden usu parçalamak, hiç değilse bir yanından aşındırmak istiyorlar. Sonra da yollarını bulmaya çabalıyorlar yıkıntılar ortasında. Kimileri de "düşüncenin, sonunun başarısızlık olduğunu" belirler. Ama tek tek yaşamların birbirini izleyen sürekliliği gözardı ediliverir! Tinsel serüvenlerden örnekler sunuyorlar bize. "Hiçliğin tek gerçek" olduğu kanısı da yellendirilir bu arada! İnsan düşüncesinin usa aykırılığı vurgulanır en sonunda. Usun dayanakları da yadsınıp çölün kızgın taşları üzerinde yalınayak duygululuğun vermiş olduğu cankurtaran simidine sarılmak istenir. Usun yükseltici gücü yadsınınca, tinsel evrenin varsıllığı alabildiğine esrikleştrir onları. Bu yolla esrikleşen kafalar da düşlemlere açılır. O düşlemli evrende işlemeli döşekler başköşeye serilip imgetanrı da onların gözlemcisi olur. İşin içinde bir bozukluk olursa yardıma yetişiverir bağışlayıcı tanrı. Hem ne güzel! Bekçili bir saraya döner tüm evren! Ama insan ne denli yalvarsa açıp ellerini havaya ne denli gözyaşı dökse, yine de göğün suskunluğu çöker üstüne! Göğün ağlatısal suskunluğu!

İnsan kafasının dışında belirli bilgiye rastlanmaz. İnsandır yalnız bilgiyi düzene koyup onu kallanan. Şu elimizdeki taş, kendisinde zamanı taşıyan birçok bilgileri kapsar. Bu durumu çözümleyip ortaya koyacak olan yalnız insan kafası. Bu yüzden de bilgi insanla, düşünen insanla başlar diyoruz. Bilgi, doğada olanla insel buluşun toplamı. Şöyle diyelim: Doğada oluşum var süreduran. Bu oluşumu yansıtan sayılama, betimleme de insan buluşu. Doğa, hiçbir zaman bir durumu a+b=c denkleminde olduğu gibi gözlerimizin önüne sergilemez. Doğada varolanı sergileyen, düzenleyen, açıklayan insan kafası yalnız. Bundan böyle düşünsel yaratık olarak biriciğiz. Her bakımdan tanrılaşmamızı da bu niteliğimize borçluyuz. Bugün insan yapıyor tanrıların başaramadığını! Yüzde yüz ölecek insanın yüreğini değiştirip yaşamını sağlamak, onbeş yirmi yıl önce usun almayacağı bir şeydi, olanaksızdı. Böylece insan kafasının sonsuz olanakları da kanıtlanmış oluyor. Usu ikide bir sınırlamak isteyenler kendi düşsel çıkarlarına yeni umut kapıları arayanlardır.

Bu düşlemcilerden kimileri kendi olurlu gerçeklerinin pençesinden kurtulamaz. Böylelerine bir gün: "Yaşadığınız dünya bir öküzün iki boynuzu arasında duruyor. Öküz bir ayağını kımıldatınca depremler olur" demiş olsanız, bu gülünç uyduru bir de bakarsınız onların "gerçeği" olup çıkar. Aramızda böyleleri, hem okumuşu, hem okumamışıyla!..

İnsana özgü devinim, dıştan bakılınca yalın bir durum. Oysa amiplerden maymuna değin tüm devinimlerin özeti. İnsel gelişim nedeniyle kendine özgü bir açılım.

Gelişim de insanın içinde, yapısında varolan bir şey insel yaratıyı besleyip etkileyen. Dana, doğduktan en geç bir saat sonra hem de kolaylıkla anasının arkasından koşar. Onu izler. Bebek, yetişkin bir insan gibi koşabilmesi için yaklaşık on yılı gerektirir. Hayvanlarda doğuştan sonraki bedensel ilk becerileri genellikle insanda bulamayız. Doğal bilinç insana: "İvediye gerek yok, senin düşünce düzeyin var!" demek istiyor.

İnsel us gelişimi desteklediği gibi; gelişim gereksinimi de insel usu etkiliyor. Demek insel usla gereklilik insanda sıkı sıkıya bağlı

birbirine. İnsanda gelişimi, uygarlığı özümleyici kılan iki temel öğe: Düşünce, dirimbilim.

Doğumunda insan beyni 300 gr. Bir yaşında 825 gr. Yetişkin insanın beyni de 1400 gr. Demek bir yaşındaki çocuk, yetişkin insan beyninin % 60'ını içeriyor. Çocuktaki bu düşünsel gelişim mi, onu başlangıçta bedensel beceriden yoksun kılan? Ne olursa olsun, devinim düzeyinde böyle bir gecikme olsa da; insan düşünsel olarak değil yalnız, dirimbilimsel olarak da gelişmiş bir yaratık.

Us bir yandan sorular yağmuruna tutarken, doğa da bir an geri durmuyor acımasız yüzünü göstermekten. Usla doğa arasındaki çatışmalı inanılmaz benzerliğe şaşmamalı. İkisi çoklukla birbirini doğruluyor. Bu yüzden, bütün yaşamımız boyunca kulağımızı verip dinledik doğayı. Bu düzlemde nesneler de birbirini doğruluyor. Uygulamacı dinsel töre, bu yazgıcılık, alabildiğine sınırlamalar da insanı güldürecek şeyler! Düşünceyle hiçbir ilişiği olmayan töresel yozlaşma! Usa aykırı biçimleşme, kalıplaşmalar insanı insanlığından soyuyor. Kendi benliğinden soyulup ayrılan insan eninde sonunda kimliğini yitiriyor.

Usla olup bitenler arasındaki aykırılıklar, bulaşıcı sayrılığa benziyor daha çok. Doğada olup bitenler insana aykırı değil yalnız, insan da insana aykırı. Ama dönüp dolaşıp insan, yine de doğanın bu tersinilmez mayasında birleşiyor. Sonunda bir bakıyoruz, insanın davranışları da doğanın tıpkıbasımı! İşte bu insel varlığımızı doğadan başka hiçbir yerde bulamıyacağımızı kanıtlıyor apaçık. Bütün canlılar gibi insan da bir doğa ürünü. Bunu her şeyi düşünen, iyicil bir güçde aramanın hiçbir anlamı kalmıyor. Kalmıyor çünkü, tıpkı doğa gibi insanın davranışları da iyicil tanrılarıyla çatışmalı. Dahası, din sözcülerinin betiklerinde bize "Tanrı" diye tanıtılan, salık verilen "iyicil, her şeyi bilen tanrı"nın iyiliği şöyl edursun, hiçbir şey bilmediği de besbelli. Bir oranlama yapılırsa, ilkokul çağındaki on yaşında bir çocuğun düzeyinde bile değil bu tanrı! Bizden sonrakilere de iletmek zorundayız bu gerçeği!

"Dünya mı güneşin çevresinde döner, güneş mi dünyanın çevresinde, hiç mi hiç önemi yok bunun" diyor Camus. Ben size diyorum ki, Camus'nün söylediğinin tersine, bunları bilmenin çok önemi var. Hiç değilse gerçeği bilmek uğruna! Bütün çektiklerimiz, bundan sonra da çekeceklerimiz bilmemiş olmaktan, demek bilisizlikten kaynaklanıyor. İçine düşmüş olduğumuz imge yoksulluğu da! Tam olarak yaşamın anlamını bilmekle insan insanlığını kazanır. Ne denli bilirsek, o denli durulur, o denli karanlıktan aydınlığa çıkma olanağımız artar.

Şöyle diyebiliriz: Genellikle iki çeşit düşünce var: Biri kara kara düşünmek. Kurt gibi kemirir içimizi bu! Yıkıma götürür insanı eninde sonunda. Ölümün neden olduğu acılarla tutkularımızın bitmeyen dürtüleri nedeniyle uğranılan çöküntü bu çeşit karadüşüncelere değgin.

Ama doğal düşüncelerimiz de var. Doğa olayları doğrultusunda. Bilme gereksiniminin doğrultusuna koşut düşünceler. İnsanın bilme isteğini doyuran tüm düşünceler olumlu düşüncelerdir. Yaşamın anlamı olduğu yargısını da pekiştirir bu tür düşünceler. İnsanın yeryüzünde ulaşmış olduğu günümüz gelişimi böylesi olumlu düşünceleri ı, davranışların, çabaların ürünü...

VII

İdris, cebinden bir kağıt çıkararak, işte dedi, cehennemlik kadınların durumunu gördüğünü söyleyen Muhammed'in bildirisi:

"... Saçlarından asılan kadınlar: Bunların beyinleri fokur fokur kaynatılıyordu. Dillerinden asılan kadınlar: Bunların, elleri, göğüsleri delinerek sırtlarından çıkarılmış, boğazlarından aşağıya boyuna katran dökülüyordu. Göğüslerinden asılan kadınlar: Bunların sırtları yarılarak, göğüsleri arkalarından çıkarılmış, boyuna boğazlarından içeri zakkum akıtılıyordu..."

Soruyorum sizlere: Bu tanrı işkence makinesi mi?

Yanlışlarımızı düzeltelim. Doğa kendi doğrultusuna uyuyor. Oluşum doğanın özünde. Doğanın özü biçimleyen bizi. Üstesinden gelinmeyen doğa güçleri tanrı sanılıyor. İşte böyle başlıyor ağlatısı insanın. Korkunç doğa yıkımlarının yanıbaşında ölüm de bu sanrılı düşlemleri daha da körüklüyor. Ölümün, acının, açlığın, umutsuzluğun, onmazlığın korkunç serüveniyle insan; yeniden kendini bulmaya, tanrıların bile milyonlarca yıl insana bağışlayamadığı bir yaratış düzeyine ulaşmaya çalışıyor.

Ölenin bir daha gelmemesi, geçmişin geri getiremezliği; her şeyin bir yitişe, yokoluşa dönüşmesi onarılmaz acılara, eşi, benzeri bulunmayan çöküntülere, yıkımlara neden oluyor. Tek yaratık insan bu yıkımı duyan; usuyla, bilinciyle tanıyan bütün canlılar içinde. Gece gündüz doğayla başbaşa kalan ilkel insan; oyalanabileceği, avunabileceği bir güce sarılmak istiyor.

Onlar kendi elleriyle, gözleriyle gerçekleri gömdüler. Her nesnenin doğaya katılışını görmezlikten gelerek; doğayı, varoluşu yadsıdılar. Ötedünya imgeleriyle oyalanan insanlar, çürüyen

ağaçlar gibi kendi kendilerini kemirdiler. Oluşuma burun kıvırarak tüm fizik yasalarını yadsıdılar. Zamanın, olayların, olguların kıyımına uğradıkça; durmadan kendimize bir koruyucu aradık. Sele kaptırdık kendimizi. Usumuz başımıza gelmedi sonra da. Uslanmadık! Boş döndü göğe açılan ellerimiz. Avuntuların kölesi olduk. Avuntular aradık onulmaz sevgilenmelerin ardında. Ulaşılmayan, hiçbir zaman da ulaşılmayacak olan imge dünyalarını uzak yarınlara göçürdüler. Varolmayan imge dünyaları üstüne kurduk düşlerimizi. Koskoca yokluğu giyindik üstümüze, başımıza!

Doğa olaylarıyla tanrıya söyletilenler boyuna çelişiyordu. Tanrısal bir kaynak arandı her şeyde. Tutmadı birbirini olanla söylentilenler! Öldürümler başladı sonra tanrı uğruna! Birbirini kovaladı bunalımlı eylemler.

Hangi yağmur yalvarıları senin tarlanı suladı? Hangi bulut dökülmeyi bildi yalvarıdan sonra? Yardım elini uzatan oldu mu sana senden başka? Biliyoruz, aşılmış yollar var, aşılacak yollar olduğu gibi daha. Gün oldu, yürümeyi bilmeden yürüdük. Sayılar almadı yıkımları. Toprağı kanımızla yıkadık. Saygım var, kocaman kayaları aşındıran suya. Gördün mü hiç, kıyıyı nasıl aşındırdıklarını deniz dalgalarının?

Evet! Kendini büyütüyor bilgi her an. Çiçeğin açılışı, suyun ısınışı, toprağın uyanışında bilgi. Sana göstermiş olduğu yoldan yürü usunun. Bir can taşıyorsun yüreğinde her an. Değerini bilmelisin bu anın. Kendi buluşunla sen getirdin yaşamı bu düzeye. Ey İnsan! Senin büyüklüğünü kutluyor her şey. Seni diyor doğa yıldızları, güneşleriyle... Gene sen yakım yıkımlardan sonra yaşamını sürdüren!

Sonra eğilip kulağına İdris'in:

— Bilinmeyen, bilinenle kendini gösterecek, dedi Esma.

— Evet, dedi İdris, bilgi ağacında köklerin, yaprakların, dalların tarihini kotarmamız gerek. Bilgisine varmadıkça insan göğün ve yerin; ne göğü, ne de yeri tanıyabiliriz. Bilisizlik şaşkınlığın simgesi.

Gün oldu, içim içime sığmıyordu. Son aşamasına geldiğimi sandım coşkumun. Oysa coşkularımı büyüttüm hep bilmek üstüne,

karanlık üstüne değil! Yerini buluyordu her şey gözlerimin önünde. Ağacın bir tek yaprağı olmasını isteyenler var!

Esma birden:

— Onlar ağacın ne olduğunu bilmeyenler, dedi. Hep onların arasından çıkıyor sanrılı düşlemciler.

— Evet, dedi İdris. Bunların sanrılı örnekleriyle dolu yeryüzü!.. Sanrılı düşler, düşlemler... Bir şey bekleyen, umutsuz, yazıklı insanların cankurtaran simidi oluyor. Gerçeğin yerini tutuyor onlarda bu sanrılı düşler. Düşsel, geçici bir aldanışa bırakıyorlar kendilerini. Gerçek yaşama dönelim diyorum. Geçici sanrılar aldatmasın bizi.

Tohum kendi gerçekleriyle filizleniyor.

Kendi gerçekleriyle kabarıyor toprak.

Dinginliğini duyuyor denizler coşkularında bile! Her şeyden önce kendimizi bulmamız gerek. Dinlemek içimizden gelen sesi. En büyük üç soru da şu:

Neye göre neyim?

Ne yapabilirim?

Gücüm ne?

Tüm tartışmaların, çekişmelerin üstünde "işte bu gerçek benim" diyebilecek bir öz var! O anda insanın içinden, duyuncundan gelen ses de bunu kanıtlar!

İçle dışın bir olduğu anları yaşadık da, gün oldu mu yaşamı duymadığımız? Bedenimiz kımıldıyor, duyuyor, anlıyorsak yaşam da sürüyor demek. Kaldırıp nasıl atarsın yaşamı bedeninden? O nasıl olsa kendiliğinden sona erecek bir gün!

Alınyazısı mı dediniz? Doğa ananın gerektirdikleri bunlar senin yaşamına değgin. Bir toplumda birbirimize neden olduklarımızın da payı var!

Esma, Yunus'a seslenerek:

— Duran bir şey var mı, değişmeyen? Dağlar taşlar bile durmuyor yerinde? Şu taş biraz önce buradaydı. Ayağın bilmeyerek taşa dokundu. Taş geliverdi yavşanotunun dibine. Gölgeledi otun köklerini. Ayağınla taş bilmeyerek eylemde bulundular. Boyvermeye başladılar güzel kokulu yavşanotu.

Her şey değişime, gelişime bağlı, dedi İdris. Biz götüreceğiz Merih'e yaşamı, yaşam koşullarını bilemedin beşyüz yıl sonra. Orada yaşayacak çocuklarımızın çocuklarının çocukları! Bu düşlemli bir oyalanma değil, bilimsel bir gerçek!

— İnsan, dedi Yunus, yalnızlığını anlayıp, bunun anlamına varmadıkça, kurtuluş yok onun için. Dışarda varlığı kanıtlanmayan güçlere yaslandıkça nasıl kurtulur insan? Nasıl baş edilir bu yaşam? Doğa yıkımlarının günümüzde bu denli korkunç düşlemler düzeyine ulaşmasına din sözcüleri neden olmuştur.

— Dışarıyı görmek için, dedi İdris, pencerenin perdesini çekip bakmak gerek. Gize, karanlığa açılır her şey doğayı tanımadıkça. Örtünün altında ne var, onu ancak usun yönetiminde göz bilir. Vebayı bilmeyen vebadan, tifüsü bilmeyen tifüsden kurtulamadı. Ne zaman bilindi bir şey, o zaman soluk almaya başladı insan. Erince kavuştu. Aids sayrılığının pençesine düştü insanlık XX. yüzyılın sonlarına doğru. Sayrılığın nedenlerini bilmeye çalışıyor bilimciler, onu zararsız kılmak için. Hangi tanrılar, hangi tanrıelçileri insanlığı yiyip bitiren sayrılıklardan, yakım yıkımlardan kurtardı? Doğa yıkımları milyonlarca insanı yokederken hangi tanrılar olupbitenlere "dur!" diyebildi?

Durup sordu karıncaya cırcırböceği:

— Nere gidersin böyle ivedi ivedi?

Dedi Karınca:

— Bir bildiğim var giderim.

Dedi cırcır böceği:

— Yol yok nere gidersin?

Dedi karınca:

— Ayağımın altında yol.

O zaman duyuldu yankısı yolların, dağların, ovaların...

Bir gündü. "Sensin" dedim kendime. Sensiz hiçbir şey olmaz! Bu yol seninle gider. Sen yoksan, o da yok. Sana gerçek diye öğretilenlerin gerçek olmadığını görmedin mi?

Korkuyla gidenler korkuyu giyindiler, sevgiyle gidenler sevgiyi.

Yana yakıla gerçeği arıyordu Hatice:

"— Göremiyorum, hangi Cebrail nerde?"

— Demek onların tanrı... tanrı diye sarıldıkları, dedi İbrahim, simgeden, düşlemcilikten başka değil.

— En iyisi, dedi İdris, doğayı dinlemek. Gerçek o zaman belirlenir gözler önünde. Güzel olan gerçek, gerçek olan da güzeldir. Her güzelliğin bir gerçeği, her gerçeğin bir güzelliği var.

Esma'ya dönerek Yunus:

— Öz bize ulaşmış, özü bilmiyoruz.

Gülümseyerek:

— Özün kendisi biz, dedi Esma. Onu bırakıp nereye gideceğiz? Öz bizim içimizde! Bir tepeden gün yükseliyordu. Hiç unutmam. Salkım saçak ışıkları bütün görkemiyle doldu gözlerime. Göremez oldum bir an.

Dedim oğuşturup gözlerimi:

— Nedir bu?

İçimden gelen ses:

— Seni sen yapan, dedi.

İdris dayanamadı:

— Doğrudur. Her canlı özüyle belirir, kendi özüyle var doğadan süzülüp gelen. Öz kendini belirler her nesnede; sende, bende, onda...

—Ya bunca tanrılara ne dersin, dedi Esma.

— Onların sayıklamaları çok. Nesnelerin, zamanın düzenine göre her şey. Bunu bilmeden habire giz arıyoruz köşemizde. Bütün yanılmalarımız, kırılmalarımız, üzgümüz kavramlarımızı yanlış kullanmamızdan mı ileri geliyor? Yeryüzündeki umutlara saplanan bekleyişlerimiz, ağlatılarımız yanlış bir düşünceye saplanıp kalmamızdan mı kaynaklanıyor?

Sonuç mu? Söylenenler beklenenlere ne zaman uydu ki? Ne zaman gerçekleşti beklenen? Yol gösterenler, şurada yol diyenler; önce kendi yollarından oldular. Kendi yollarından olanlar, yolu dahi bilemediler!

İnsanı, bilinen gerçek dünyadan alıp bilinmeyen karanlık, sanrılı, işkenceli ve bize "ötedünya" diye adlandırdıkları kuyuya sürüklediler. Hiçbir gerçeği olmayan kuyuya!

İlk denizlerin sımsıcak sıvıları gözeneklerimizde özümüze işleyen! Sanrılarla bir güç arayanlar, onu bulamadılar. Tanrıcılık oynandı bulunmayınca da! Şu derken, bu derken sınırlarını aştı sanrılar. Doğanın, evrenin bütünlüğünden soyunup gize kapıldılar dışarda gerçeği olmayan.

Giz nerede? Nerede nesnelerin bu gizi? Bu özdek ne? Gözeneklerimize, bedenlerimize işleyen? Bizden yıldızlara, güneşlere, samanyollarına değin uzayıp giden?

Gerçekler neden güzel? Neden bu denli görkemli ve güzel? Örneğin şu minnacık $E = m.c^2$ sayısal gerçek? Neden bu denli ışık ışık, bu denli aydınlık, bu denli gözkamaştırıcı? Din sözcüleri tanrılarla ilişki kurduklarını söylemelerine karşın, insanlığa ne verebildiler kandan, ateşten, yakım yıkımdan başka?

Doğa betiğini okudum da yolum açıldı. Yol sürdü beni, ben yolu sürdüm. Donandım yeniden. Açıldı gözlerim. Bilince ve düşünceye açıldım yeniden.

Dalına bir serçe kondu gölgesine oturduğum ağacın. Bir şeyler söyledi, çağrısını duydum. Bilincine erdim kuşun ve çağrının. Oturdum sonra boz bulanık ırmağın kıyısına:

— Yumuşacık ne akarsın ırmak, dedim.

Yüzüme bakıp:

— Çeken var beni, akarım.

Irmak güzeldi gerçek doğrultusuna akıyordu. Toprak güzeldi, yol oluyordu ırmağa. Anladım. Bir gerçeği söylüyordu kendiliğinden her şey. Bundan güzeldi her şey kendiliğinden.

Önüme bir kurbağa çıktı:

— Bu insanlar nere gider, dedi.

— Gittikleri yere, dedim.

Kahkahayla güldü kurbağa:

— Ben de gittiğim yere gidiyorum. Olacak iş mi bu? Ne ayrım var aramızda?

Öteden seslendi İdris:

— Biri düşünmez ama gider. Öbürü düşünür ama, nere gittiğini bilmez çoklayın!

Sonra ünlü, yasak tümcelerini okumaya başladı:

... İmgetanrılar ne verdi şimdiye değin? Bundan sonra ne verecek?

... Cennet dediler, cehennem dediler. Bal dediler, kevser dediler. Ne balı bulabildiler, ne kevseri!..

... "... Bir kadın ki, kokusunu almaları için koku sürünüp, bir topluluğun arasından geçerse, zina etmiş olur. Ona bakan her göz de zina etmiştir..."

Ben doğanın yüce usu: Kim dedi bunu size?

... Önce kendi suçlarını temizlesin onlar...

... Kendini yadsıyanlar gerçeği yadsır.

... Doğa ana diyor bize: Evrene yaygın doğanın nasıl işlediğini anlamakta gecikmeyin.

... Yalnız kendilerini değil, üzerinde yaşamış oldukları dünyayı da unuttular...

... Tanrıları ne suçluyorsunuz? Onları kendi elleriniz, düşlemlerinizle yaratmadınız mı?

... Yıkımları var doğanın kendi doğrultusunu izleyen! İnsan da kendi yıkımını düzenliyor. Soluk almamız için yerküresi 4700 milyon yıl uğraştı. Doksan yılda bozup çıktın sen bu dengeyi! Tanrıları ne suçluyorsunuz?

İnsan usuyla, dedi İdris, doğal düzen arasında benzerlik ya da yakınlık yok mu? Sinir ve beyin gözenekleriyle insan, doğal doğrultuyu yansıtmıyor mu? Her şey, her an bunu kanıtlıyor!

— Mutluluk, dışla için bileşimi, dedi Zekeriya. En güzeli onun içimize doğması. İçdinginliği her şeyin üstünde. Bu, acıların bütün sınırını aşar.

Bir gündü. Günün, güneşin bütün yeğinliğiyle şakıdığı bir gün. Uzun uzun düşündük. Başbaşa kaldık. Evrenin, doğanın kendi doğrultusunu izleyen usuyla. Sonra kendi kendimize vardık evrenin gizine: Evren çeşitli güçler, enerjiler bileşimi de, bu yüzden mi anlamakta güçlük çekmemiz onu?..

Gün batmış, akşam olmuş. Gece karanlığıyla birlikte bütün bir gök ışık ışık üstümüze dökülmüştü...

Sessiz ve güzeldi gece. Önümüzde uzanan dağ tepeleri, her şey doğayı yeni baştan dile getiriyordu sanki.

Bir ara düşüncelerinden sıyrılan İdris, birdenbire:

— İşte bu güzellik, önümüzde uzayıp giden, bu görkemli güzellik; imrenmelerimizin, tutulmalarımızın, coşkunluğumuzun kaynağı. Bu kıvrım kıvrım uzanan ovanın bitiminde gecenin, yıldızların uzayıp giden dinginliği...

— Biliyor musunuz, dedi Esma, dağlar bir olmuş ovayla birlikte bir şeyler demek istiyor. Bu sonsuzluğun içinde kendimin ne olduğunu anlamaya başlıyorum. Aynaya baktığım zaman da bana beni, benim ne olduğumu söylüyor ayna. Dönüp ağaca, yere, göğe "Ben kimim?" diye soruyorum. Bütün nesneler benimle bir olup sanki bana "Sen" diyorlar. Sonra çevremde her şey bir olmuş beni okşuyor. Tüm düşüncelerim yeniden örülüyor kafamda. Yeniden kendime geliyorum. Ozaman ne yaprak kalıyor, ne ağaç, ne de gök... tümü bende benimle bir olmuş, beni diyorlar. Gözlerimi kapadığım zaman da öyle.

Bir dut yaprağını düşünceli düşünceli, ikiye katlayan İdris:

— Şu bizi baştan sona sarmalayan varlığı demek istiyorsunuz, "benimle bir olmuş, beni diyorlar" demekle de...

— Her ne ki dedi, her ne sözetti; sözü dönüp dolaşıp kendine geldi. Eyleme büründü söz! Biz hem sözcü, hem de o sözün eylemcileriyiz, dedi Yunus.

Sözü iletenlerle ulaştıranlar bir, dedi İbrahim. Söz eyleme, eylem söze açılır. Söz de, eylem de biz. Söz eylemin içinde, eylem sözün.

Nesnelere adlarını veren biz insanlar, dedi Esma. Görünenden başka görünmeyenleri de adlandırdık. Sonra bir oldu gerçekle gerçek olmayan. Ne sütü kaymağından ayırabildik, ne kaymağı sütünden.

Güneşten sonra gelenler güneşi görmediler. Güneşten önce gelenler de, güneşi görmeyenler oldu. Aranıp durdular. Ne buldular aradıklarını, ne aradıkları bulundu. Bunalımlı, bulanık sayıklamalar kovaladı birbirini sonra. Ne ses geldi, ne sesi duydular. Koyu bir yalnızlığa büründü her şey.

— Sınır neyle sınırlanacak evrende, kendi başına buyruk yasalarıyla doğa almış başını giderken, dedi Yunus. Neyi nere koyacaksın? Yolda giderken bir deliye rastlayıp dediler:

— Nere gidersin böyle?

Deli:

— Yüreğimi çaldılar ne zamandan beri, onu arıyorum.

Deli yolunu biliyordu.

— Soruçul gözlerle bakıyordum her şeye çocukluğumda. Ne varsa ama her şeye, dedi İdris. Gün oldu tanrıyı aradılar ekinlerin ortasında. Gün oldu yağmur duasına çıktılar. Açlığa durdu aç karınları. Ellerini uzattılar havaya, bir dilim ekmeğe özlemli... Tanrıya yalvardılar yaşlar aka aka gözlerinden. Gördüm onları. Ne sevincim ağlamalarına yetti, ne ağlamalarım sevinçlerine! Günün her saatında, umarsız bir yeni umutla kendimi aşmaya çalıştım. Umutla yaprağın, çiçeğin kokusuna durarak. Günün her saatinde başka bir üzgü, başka bir üzgüye açılıyordu her an. Acıya batık insanlar... Sonra umut kapıları açılmadı!

Bulduğumuza inanırdık, dedi İdris, arada bir umudu. Umutları söğüt dallarının ucunda. Yeni bir gün başlardı her sabah güneşle birlikte. Yola çıktım günışığıyla bir sabah imrendim de. Kurbağa yavrularıyla oynadım çocukluğumda. Bir temmuz günü yosunlu sularda kıpırdanışlarını görseydiniz, benim gibi siz de şaşardınız. Her şeyi biliyorlardı yaşamları üstüne. Doğaya imrenmeyle bakıyor, bu imrenişlerim her gün yeni bir boyuta ulaşıyordu. Bir düşünce, başka bir düşünceyi kovalıyor, onları yeni bir anlam örgüsüyle kotarmaya çalışıyordum. Daha iyi anladım işte ozaman dönüşümlerini her öğenin, her tozanın. Çünkü ben de onlardan biriydim, çoook çok eskiden.

Düşlerine köle olanlar, başkalarını bu düşlemli dünyalara göçürdüler. Düşlemleri eylemlerinin, eylemleri düşlemlerinin sınırını aştı. Çeşitli bulanımlar bütün toplumu sarıp sarmaladı. Yağmuru bekleyenler sele tutuldu sonunda. Acıma acının yerini aldı.

Ne düşünceler tekbaşına, ne de olgular, olaylar. Akşamın serinliğine, doğanın kımıldanışı yeni bir canlılık veriyordu. Sessizliği yudum yudum içiyordum günün ortasında. Sessiz bir geçişe dönüyordu her şey. Bir tek seslenişte bütün bir doğayı dinliyordum. Bütün bir doğada bir tek sesleniş vardı. Ussal bir görünüm.

Her şey yerini, kendi doğrultusunu biliyordu. O zaman kendi kendime, uzun uzadıya düşündüm. Bir büyük betik doğa!.. Onu okumalısın İdris!.. Sen mi yalnız? Kendini bilen her insanın okuması gerek bu doğa betiğini. Onun her canlıyı nasıl kucakladığını görmeliyiz. Bilgimizi artırmalıyız onların varlıkları üstüne.

İnsan bir gülü kokladı mı sevmek ister. İnsanın yapısı bu! Bir yerde birikiyor sevgiler de! Sevginin tadı sevenle sevilen arasında. Hiçbir şey onun yerini alamaz.

Ne zaman sevgiyi içten duyduk da açılmadı gök? "Sevgi benim" diyenler, ne zaman onunla dolmadılar? Cömertlikle suçlandırdı kimileri beni. Biliyorum. Onlar ölçüyü başka tutuyorlardı. Sevgiyle gerçek arasında kurduğum köprüler şaşırtıyordu onları. Doğa karşısında nasıl bir sevgi beslediysem, insanları da öylesine yakın buldum kendime. Onları doğrulamaya çalıştım, ne zaman, nerede gördüysem. Önceleri kuşkuyla bakanlar, yaklaşmaya başladılar sonra. O zaman daha çok benimsemeye başladım. Kısaca, bütün kaygım onlara yaprağın yaprak, taşın taş olduğunu açık seçik olarak bildirmekti. Sizin anlayacağınız yol yoldu, su da su! Bunu bildirmekten başka bir şey yapmadım. Kendilerinde suçluluğu duyanların saldırısına uğradım daha çok.

Ne şu, ne de bu için geldim! Bundan kuşkunuz olmasın! Ne şunda, ne de bunda gözüm var! Ben sizi doğrulamaya geldim. İnsanların da bir bir kendilerini doğrulamaları gerek. Öyle alışılagelmiş, yetersiz, temelsiz, kalıplaşmış düşünce oyunlarından kurtulmak elimizde. Her insanın özünde varolan doğal istemlerimizi doğal usun yoluna koyalım. Üşengenliğin süprüntüleri yanlışlar! Onları bir bir süpürelim.

O anda kalabalığı iki elleriyle yararak ön sıraya geldi biri:

— Ben, dedi içimin kaygılarından, kuşkularından bir türlü kurtulamıyorum. Ama şimdi anlıyorum ki beklediğim sensin. Beni doğrula! Işıl ışıl parlayan güneşin, gecenin, gündüzün uğruna doğrula beni! Yiyip bitirdi kuşku solucanları içimi? Şaşkın, tedirginim!

Gittikçe artan kalabalığa dolu gözlerle baktıktan sonra İdris, genç adama doğru yürüyüp:

— Bütün canlılar kendi doğrulamalarına gidiyor doğada, karanlık düşlemlere kendilerini kaptırmadan. Biz de kendi doğrulamalarımızı kendimiz yapacağız dedi. Sen, ben, o... herkes doğrulanmaya yöneleceğiz. Bize doğru diye yanlış öğretilenleri yeniden gözden geçirip doğrulayacağız. Genç insan! İçinde umut ışıklarının yandığını daha şimdiden görüyorum. Bizi çepeçevre saran bu görkemli gerçeği görelim. Ondan yüz çevirmeyelim. Anlıyorum ki sen bu gerçeğin yoluna girmiş durumdasın. "Işıl ışıl parlayan güneşin... uğruna beni doğrula!.." diyorsun. 1400 yıl önce aşılanagelen bir sayrılığın pençesinden kurtulmak istiyorsun! Doğa her şeyi doğrular, karanlık düşlemlere saplanmadan. Bizler de kendimizi doğrulayalım.

İnsan bilmekle başlar kendini tanımaya. Önce bilelim kendimizi. Kendilerini bilmeyenler, başkalarını da tanıyamaz! Tanığı biziz tüm varlığın: Samanyollarının, yıldızların, gezegenlerin; yerlerin göklerin, tüm denizlerin, karaparçalarının, sıradağların, bulutların, rüzgârlı kıyıların...

Sayalım mı daha bir bir: Tanığı biz her çeşit yaşam biçimlerinin, tarihin, tarihsel olayların, toplumun, toplumsal olayların... Acıların, sevinçlerin, coşkuların...

Sonra iki büklüm bir yaşlıya dönerek İdris:

— Şu gördüğün karıncaların yaşamlarını, dedi bütün ayrıntılarıyla araştırıp inceleyen yine insan oldu. Biz insanlar! Gelmiş geçmiş bütün zamanları yerine göre araştırıp değerlendiren; her bir tozanın, tolumun nasıl işlediğini anlamaya, kavramaya çalışan gene insan oldu!..

Yıldızlar var elmastan daha sert, yıldızlar daha yumuşak yerküresinden. Yıldızlar... ışıklarını bizden esirgemeyen... Yıldızlar.. her biri milyonlar milyonlarca ışıkyılı ötelerden. Gezegenlerinde düşünceli yaratıkların varolduğu, varolacağı. Oraları da bulgulayacak olan insan kuşakları.

Size derim ki, insandır yalnız bütün bilimlerin özümleyicisi. Bin dört yüz yıl öncesinin düşlemli, sanrılı öykülerine bağlanmanın gereği var mı?

Bu uçsuz bucaksız evrende, yaratı bir yığın kargaşa, bir yığın yıkımlar zinciri. Dingin bir yaratı yok. Birdenbirelikler de yok, damdan düşer gibi, "ol dedim oldu"lu...

O anda kalabalığın ortasından genç bir kadın:

— Sözleriniz bir yadırgı ama, dedi gözüme yabancı değilsiniz. Kimsiniz? Nerelerdensiniz?

— Buralardan, aranızdan biri, dedi İdris.

Kadın ışıl ışıl gözleriyle bir Esma'ya, bir İdris'e bakıp:

— Dedikleriniz bir yadırgı gelse de, aramızda sizi doğrulayanlar çok. Işık bastırır karanlığı. Sancısız bebek doğmaz.

Kalabalığın önünde başka bir küme genç kadını doğrulayıp hep bir ağızdan:

— Doğru... doğru... Tasasız yiğit olmaz.

Birkaç adım yürüdükten sonra, İdris:

— Benim tasam sizsiniz! Başkaca bir tasam yok. Düşüncelerin açılması gerek. Açılıp aydınlanalım. O zaman neyin ne olduğu belirir, ortaya çıkar. Her şey apaçık yerini, yöresini bulur.

Düşünce düşünceyi doğurur. Sancısız düşünce olmaz. Her düşüncenin bir sancısı var. Düşünceleri sancılarıyla birlikte kotarmaya çalışalım. Her şeyden önce sağlıklı düşünce. Düşüncelerimizi doğrulayalım. Düşünceleri usun doğrusunda kotaracak olan da ben, sen, o. Tarla, üzerine saçılan tohumları tümüyle kotarır. Gün, tüm tohumları kotarmak üzere ışır. Bu kendiliğinden böyle. Buğdayı sapından ayırmak için araca gereğimiz var. Düşünceleri kotarmak için de. Onları eylemlerimiz usumuzla kotaralım. Kurtuluş usun yoluyla olur. Eylemlerimizi usun yoluna koyalım. Doğa öyle diyor: Bize yardımcı olacak usumuzun verileri.

Bir parçası olduğumuz doğanın yüce usunu dinleyelim. Onun doğrultusu bize her şeyi söylüyor.

Ölüm mü dediniz? Doğa da ölümlü. Hem doğumlu, hem ölümlü.

"— Neden böyle?" diye soruyorsunuz! Doğada oluşumun yapısı bu. Bundan böyle onun bir parçası olan her birimiz doğanın kalıtını taşıyoruz. Gelip geleceğimiz, gidip gideceğimiz yer de kucağı doğanın.

Doğa, kendi doğrultusunu izler!..

Bu yüzden sarılalım birbirimize. Bu yüzden sevelim birbirimizi. Bizi, bizden başka kurtaracak hiçbir şey yok! Tiksintiler, öcler, kızgınlıklar sürdükçe; insan için kurtuluş yok. Doğa yıkımlarının yanısıra, bir de kendi yıkımlarımızı ekliyoruz. Usumuzu başımıza toplayalım!..

O anda kalabalığın sol yanında bir kaynaşma oldu. Doksanlık bir yaşlı iki gencin desteğiyle İdris'e yaklaştılar. Mavi gözlü, uzun sakallı yaşlı adam şöyle ağır ağır baştan ayağa süzdükten sonra İdris'i:

— Oğul! Oğul!.. dedi, ben bu yaşın adamı oldum. Senin gibi böylesine hiç mi hiç rastlamadım. Bir "ermiş"e benziyorsun! Bilmek istiyorum seni daha yakından. Sorularım var dilin ulaşamadığı. Saygısızlık olmasın, bir daha soralım:

— Sahi sen kimsin? Nerelerdensin? Kim derler sana?

İdris, bu yaşlı adamın sırtını elleriyle sıvazladıktan sonra yanaklarından, ellerinden öperek:

Dedeciğim, ben de buralardanım. Aranızdan biri. İdris derler bana. Taa buralardan işte. Ziyaret Dağı'ndan aşağı, daha biraz güneye düşer. Aşmadığımız ova, aşmadığımız dağ kalmadı. Buralardan, sizlerden biri. Ben de sizlerdenim.

Yaşlı adam "ermiş"in ellerinden tutarak:

— Kime sorduysam, yanıtsız kaldı sorularım. Dağa bakıyorum dağı görüyorum. Ovaya bakıyorum ovayı. Gecenin gece, gündüzün gündüz olduğunu biliyorum. Güneş gökte, ay gökte, gece yıldızlar gökte. Ot ot, böcek böcek yolu bilip yolu yürüyorum. Bu asma yaprakları, bu da asma çubuğu. Taşın ağırlığı var, suyun yumuşaklığı. Boğazıma duruyor yediğim ekmek iç tiğim su. Ne zaman "Allah"ı düşünsem, onu bir yerlere koyup bir yerlere yerleştiremiyorum. Bunca yaşın adamı oldum da, onu bir yerde göremedim. Gördüklerini söyleyenler de var fi tarihinde. Benim de gözlerim var. Kimileri "Tanrı var da, görülmez" diyorlar. Başımdan aştı kuşkularım. Çalmadığım, başvurmadığım kapı kalmadı onu bilmek için! Görmek istedim göremedim. Bilmek istedim bilemedim onu. Çaba insandan, yardım ondan! Bu yardım

gelmedi. Kendimi ateşlere saldım gelmedi, suya saldım gelmedi. Bunca yıl binbir acıyla bir olup onu aradım. Bulamadım. Ne dersin buna oğul?..

Yaşamının en zorlu anını duyuyordu İdris ilk olarak. Dağlara, tepelere, uzayıp giden masmavi göğe baktı... Dedi sonra:

— Tanrı mı? Hepimizde! Sende, bende, onda. İnsan var, o da var. İnsan yok, o da yok! Yaratan biz. Çünkü o bizim düşüncemizde. Neyi nerden, kimi nerden arayalım?

Esma da, Yunus da, İbrahim de, Zekeriya da "evet" dediler.

— Kimse kaçıp kurtulamaz gerçeğin önünden. Kendini bulur gerçek eninde sonunda. Güneşin kendini bulduğu gibi. İşlenen işlendi. Ama yalnız mı bırakacağız onları kendi kafalarıyla? Bizim mi yalnız? Onların da kuşkuları, doğrulamaları var. Yanlışlarını düzeltmeleri gerek onların. Her tohum kendi doğrultusuna koşar. Bütünde olgunlaşır her şey. Parçalar bütüne koşar. Bugünden başlar yarının düzeni. Sen de öyle yap yarını düşünen insan. Yapraklar bir olup rüzgârın türküsünü demiyorlar mı?

Yalvaran kişiler olmayalım, eyleme geçen kişiler olalım! Öldürümlerden uzak! İçeriye kapanan değil, dışarıya açılan gözler olalım. Aranıza kavga salmak için değil, sevgiyle sizi doğrulamak için geldim. Kendini doğruluyor doğada her şey.

Aydınlığa perde çekenleri kim sever? Kim sever üşengenleri? Doğa üşengenlikten hoşlanmaz! Eski tanrılar çoktan öldü. Yeni tanrılara geldi sıra. Onlar da ölecek! Bıktık artık uydurmalardan!

Bunları söyler söylemez Ağarcalı Zeliha'nın yanına giderek:

— Evli misin? diye sordu.

— Evet, dedi Zeliha, iki çocuğum var!

— Her şey sende, her şey sensin, dedi İdris. Git işine dön! Senin gücün, kendi gücün. Sen kendi gücünle yaşıyorsun. Değerini bil! Unutma dediklerimi! Biz doğanın filiz veren tohumuyuz. Her şey bizden yeşerdi.

— Daha ölümlü, dedi Zekeriya, tanrılar bizden! Biliyoruz susmanın da binbir biçimini. İmgetanrılara yakışır susmak, insana değil! Kendi kulaklarımız kendi doğrularını işitmedikçe yanlışlar sürer gider. İçimizdeki doğruları su yüzüne çıkaralım. Her yanlış

bir doğrunun olsa gene iyi, bin doğrunun canına okur! Sağlıklı bir sevgiyle sevmesini bilelim. Başı koparılan insanın, tanrıdan haberi yoktur. İnsan kendisine saygıyı tanırsa, başkasına da bu saygıyı tanıması gerekir!

— Halka söylememiz gerekir, dedi İdris, gerçeği olduğu gibi. Yokuş önceden bilinirse, yolu izlemek daha kolaylaşır. Sayrıyı iyileştirmek için, sayrılığın nedenlerini bilmemiz gerekir! Nedenler bilinirse durumlar üzerinde kolaylıkla konuşulabilir. Bilinmeyen nedenlerle hangi eyleme açılabiliriz?

Sağduyu diyor: Kendilerine iyilik edilmesini isteyenler, başkalarına iyilik ediyorlar ya da bunu yapmayı düşünüyorlar mı en azından? Başım ağrımasın istiyorsun ama, başkalarının başağrısı umurunda olmuyor! Nasıl bulunur mutluluğa giden yol bu durumda?

Ne doğayı suçlayalım, ne din sözcülerinin tanrılarını! İnsan olabiliyor muyuz? Değil mi? Öyleyse bizde suç! Düşüncemiz, usumuzla da insanlaşamıyorsak, kime ne demeye yüzümüz var? Gerçek anlamlarını bulmadı nesneler daha usgücümüzde. Belki de hiçbir zaman bulamayacak. Onları gereği denli anlamadığımız sürece sanmıyorum yanlıştan kurtulacağımızı. Bulgulamak, yeni bir şey yaratmak insana özgü. Tıpkı doğa gibi. Yaratı kendini yeniler Kendini her yenileyen de yaratıya yönelir. Yaratıcı düşünce geçmişin yanlışlarını değil yalnız, geleceğin doğrularını da düzene koyar.

Kalabalığın sağ yanından biri soluk soluğa koşarak İdris'in önünde durup:

— Bilmek istiyorum ben, dedi bütün suçum da bu! Kuş nasıl uçuyor? Nasıl biliyor karınca yuvasını. Ateş ne, hava ne? Gezegenler nasıl dönüyor. Bilmek... Bilmek... gördüğüm her şeyi. Ağacı, toprağı, suyu. Bana "okuma!" diyorlar. Senin okudukların kitap değil, uydurma diyorlar. Asıl kitap öbürü. "Allah'ın kelamı"nı okuyacaksın! Onda her şey var diyorlar!

Gencin yana yakıla sızlanmalarını dinledikten sonra:

— Var dedikleri bu "her şey"in, dedi İdris, ne olduğunu sormadın mı onlara? "Her şey var diyorlar Allah'ın kelamında". Sonra

da bu "her şey" üzerine hiçbir şey söylemiyorlar. Ya da bu her şey üstüne söyleyebilecekleri hiçbir şey yok! Böylece bir kısır döngü kendi imge dünyalarında sürüp gidiyor!

Anlıyorum. Betikleri her şeyin ne olduğunu da bilmiyor! Bilselerdi, kendileri değil yalnız, bin dört yüz yıldan beri tümümüz aydınlanırdık. Durumu görüyorsunuz. Halk bir bir, gerçeklerden uzak, imgeler üstüne kurulmuş; her şeyden elini eteğini çekmiş bir dünyaya özlem çekiyor.

Sizi doğrulamaya geldik buralara. Yanlış kanılara dayalı öğrenilerinizi doğrulayıp düzeltmeye. Daha önce belirlediğimiz, daha sonra belirleyeceğimiz gibi. Doğanın yüce usu doğrultusunda bütün söylediklerimiz. Bundan sonra da söyleyeceklerimiz. Usum, duyuncum, sağduyum bana bunu söylüyor! Ben de beni özümleyen ussal gücümle bunları size aktarıyorum.

Andığınız dinsel betikte geçen sözlerin, Tanrı sözü mü, yoksa insan sözü mü olduğu şimdi vereceğim örneklerden kolayca anlaşılacak!

Her insan bir nesneyi bir durumu anlatırken, öğrenmiş olduğu çevrenin dilini kullanır. O çevrede yerleşmiş olan gelenek ve göreneklerin özümleyicisi bu dil. Bu dille anlatmak zorunlu olayları, olguları da!.. Bu dil, Arapların geleneğine uygun benzetmelerdir. Çağındaki Arap yaşamının bir yansıması:

"... Yayılmış çekirgeler gibi... Sarı develer... Tanrı fil ashabını güve yemiş ekin yaprağı gibi yoketmiştir... Dört ayaklı hayvanlar gibi... Hayvanın ot yediği bir yer... Evlerin çürüğü örümcek evleridir. Onların tenleri sanki devekuşu yumurtası gibidir... Deve dile gelip ağlamış... Gökler, meleklerin ağırlığından deve gibi inliyor... Kütük, deve gibi ses çıkarıp ağlamış.. Efendi Tanrı (Rab) hac için araç olarak deveyi tanıyor... İnsanlar, kötü develer gibidir... Pek ağılı bir yılan durumuna getirilir... Bu azgın yılan kıyamet gününde mal sahibinin boynuna gerdanlık yapılır... Yılanın kovuğunda toplandığı gibi... Sedeflerinde saklı inciler gibi gılmanlar... Taşıyan eşeğe benzer... Deve iğne deliğinden geçinceye değin cennete giremezler... Dilini sarkıtarak soluyan köpeğe benzer... Aslandan kaçmakta olan ürkek yaban eşeklerine benzerler... Yabancı deve-

nin yalaktan uzaklaştırıldığı gibi... İnsanları kökünden devrilen hurma kütükleri gibi yolar... Yere serilmiş ölü bulurdum... Meyvesi sanki şeytan başları gibidir... Hardal tanesi ağırlığınca iman... Hurma çekirdeğinin üzerindeki zar kadar... İnanan, taze ekin gibidir, rüzgâr estikçe yatar, fakat yine doğrulur, kalkar... Kötü söz, toprak üstünde koparılmış ağaca kötü bir ağaca benzer... Gökten yere uzanmış Tanrı'nın ipidir... Tanrı ipine sımsıkı tutunun... İpliğini kat kat güçlüce büktükten sonra sökmeye çalışan bir kadın olmayın... Kavurucu bir soğuk vardır... Bir oymağın ekinine sataşmış da... Onların durumu, karanlık bir gecede ateş yakan... Kurşundan bir yapı... İki yüzlüler (birbirine) dayanmış keresteler gibidir... Biz de onları süprüntü gibi yokettik... Tanrı, insanı saksı gibi kuru çamurdan yarattı... Dağlar çökerek kum kümeleri gibi olacak... Ak saçlı yaşlılara benzeyecek olan... Gökyüzünün değirmen taşı gibi döndüğü... Cinler onun çevresinde keçe gibi sıkı bir kalabalık... İki avucunu suya doğru açana benzerler... Üzerinde az toprak bulunan bir kayaya benzer... Bir tepedeki güzel bahçeye benzerler... Engin çöldeki serap gibidir... Derin bir denizdeki karanlık gibidir... Yapısını... bir sel ağzındaki uçuruma kurmak... Havuz gibi tepsiler yaparlar... Ben evlerinizin aralarına dökülen fitne yerlerini, yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi görüyorum..."

İnsanoğlunu kurtarmak gerek. Ama nasıl? Dinlerin kaba güçleriyle insan kurtuldu mu? Demek insanlar imgetanrı uğruna birbirlerini öldürmeyi sürdürüyor. İmgetanrı bir yandan dine kaynaklık ederken, özdeş imgetanrı öbür yandan öldürümleri düzenlemiş oluyor. Bu mu din?

Doğanın gözle görünen şu nesnel davranışları en güzel örnek. Doğa her şeyi diyor insana. Ne verebiliyorsa doğa sana, onu korumak zorundasın. Her canlı, her insan doğada, önce kendi kendisinin yöneticisidir. İnsan, toplumsal bir yaratık. Toplum içinde yaşayan insan tümden özgür değildir. Toplumlar yapısı gereği bireyin özgürlüğünü kısıtlar. Özgürlüğü sınırlanan her nesne yeni bir davranışa, duruma yönelir doğada. Her düşünce bir eyleme, her eylem bir düşünceye açılır.

VIII

Devebağırtan gediğini aşar aşmaz İdris, Aymazlar köyünden olduklarını söyleyen bir küme insanla karşılaştı. Deli Hüsnü adıyla anılan biri vardı aralarında. Ne büyük, ne küçük tanırmış. Büyüklerin yanında da ileri geri konuşur, olur olmazı dermiş. Bu yüzden bildik bilmedik, dost düşman ona "delinin biri" demişler. Deli aşağı, deli yukarı derken, adı Deli Hüsnü oluvermiş.

O gün bizim Deli Hüsnü, İdris'i görür görmez köylülerin, yakınlarının "deli saçması" dediği sorularını birbiri üstüne yağdırır:

— Geleceğinizi duyar duymaz koşup geldim. Yıllardan beri bir bilmişe özlem duydum hep. Bir şey diyemez, soramaz oldum kimseye! Ben beni bileli bu sorular burgu gibi delmeye başladı kafamı. Hep yanıtını bekledi. Başınızı ağrıtmayayım. Bu sorularımdan yalnız birkaçını size açıyorum. Yanıt vermeseniz de, beni dinlemiş olmanız yeter.

— Dünya diyorlar, kaplumbağanın üstünde duruyor. Buna çocuklar güler! Evren diyorlar, dünya diyorlar... "Ol!" deyince oluvermiş hemencecik. Buna insanın usu nasıl yatar? Bunun böyle olamıyacağını söyleyince de bana "sen delisin!" diyorlar. Ne zaman ağzımı açsam, sözü ağzımda bırakıyorlar...

— "Allah verir, Allah alır" diyorlar. Allah bağışlar diyorlar. Allah kötülerin hakkından gelir diyorlar. Cennetten cehennemden söz ediyorlar. İnanmayanların cehennemde irinleşip yeniden yanacağını söylüyorlar... İnsanın usunun alacağı şeyler mi bunlar? İnindeki ayılar güler buna. Ben nasıl inanayım?

Bu yaşıma geldim, dünyada olup bitenler bunların hiç birini kanıtlamadı. Usum bana diyor: Akıp giden bir şey var kendi bildiğince hiçbir şey dinlemeyen!

Bakıyorum da bir yandan "Allah" diyorlar, öte yandan alan alana, çalan çalana! "Allah" diyen de çalıyor! Hemde açmadığı delik kalmıyor. Üstelik, Allah da onlarla birlikte oluyor. Onu hiç kimse görmemiş şimdiye değin. Gördüm diyenler de görmemiş! Ben "deli"yim, "yalancı"yım da; onlar mı uslu, onlar mı doğru?

Bir sağına, bir soluna bakındı İdris, hiçbir şey demedi. Sustu bir an. Gerçeği arayan, yolunu bulmakta olan biriyle karşılaştığını anlamıştı. Bin dört yüz yıl sonra, o da elçinin eşleri Hatice gibi, Ayşe gibi sorular soruyor, gerçeği arıyordu. Öyle ya, gerçek ha deyince kendi kendine anlaşılmıyor, ya da gerçeği anlamak istemiyorlardı. Nodullamak gerekiyordu eşeği yokuşa sürerken. Çağında Amr kızı Şenba da öyle yapmıştı. Bu genç kadın da, apaçık deyiveriyordu ne düşündüğünü! Sonra başını önüne yavaşça eğerek İdris, yeşil maviye çalan gözlerini gence dikip dedi:

— Doğal ki evren, kendiliğinden canlı bir bütün. Bu yüzden onun bir yaradana gereği yok! Doğanın dikbaşlı, kendi başına buyruk akışı, akıp gidişi de ayrıca bunu kanıtlayıp duruyor.

Canlılık mı? Derim ki, bu da özdeğin özüne değgin! Nerede özdek varsa, orada nesnel bir yaşam, canlılık var! Özdek mi? Oluşan, gelişen, değişen, dönüşen bir güç, bir öz. Özdek, evrensel oluşumun özü, hamuru, kendisi. Bu evrensel oluşum bütün fizik güçleri özünde barındırır!

2000 yılına doğru insanlığın ulaşmış olduğu teknik gelişimler, uygarlıklar, bilimsel başarılar insan usuyla kotarılan evrensel bütünün özü. Beynimizle birlikte biz de evrensel bütünün özüyüz. Din sözcülerinin ısmarlama tanrıları gerçek Tanrı olsaydı; olaylar, olgular kendi doğrultusunu bu denli izleyebilir miydi? Yenik düşebilir miydi bu evrensel oluşuma? Böyle bir oluşum neyin umurunda? Ama bu görkemli, bu doğal, bu evrensel oluşumun tek özümleyicisi, tek yansıtıcısı, tek tanığı insandır!

Ben size derim ki bilmek, dirilmek yeniden. Toprağa atılan tohum, kendisinin ne olduğunu bilir. Dirilir yeniden! Söğüt ağacı söğütlüğünü, kavak ağacı kavaklığını bilir.

Biz de, kendimizin ne olduğunu bilelim. Biz insanlar da! Her şey kendimizde, bizde, içimizde. Tanrılar mı? Onlar da. Biz insanlar olmasaydık ya da bilincimiz, usumuz gelişmeseydi, onlar da olmayacaktı. Onlardan böyle söz eden biziz, suaygırları değil!..

Düşünmek size! Ben gerçekleri söylemeye geldim 1400 yıl sonra... Kavga etmek, aranıza korku salmak için değil! Ben doğanın yüce usu, doğrultusuyla konuşuyorum.

Bir gün bir yere geldim, kimsecikler yoktu. Bir yığın insan vardı! Dedim:

— Görmez misiniz yeni çiçekler açıyor, kabaran yeni topraklar üstünde. Tohumlar dağılıyor her yana. Yeni bitkiler fışkırıyor topraktan. Her tohum yeni bitkilere dönüşüyor. Deniz maviliğini serpiyor her yana, gök derinliğini.

Kendisi için mi bal yapar arılar yalnız? Yollar yalnız kendisi için mi? Günebakanlar, yaban yaseminleri, güzçiğdemleri yalnız kendileri için mi açarlar? Nasıl işliyor yerli yerince doğaya bakın!..

O anda kalabalığın arasından biri İdris'e yaklaşıp:

— Siz burada ne konuşup duruyorsunuz dedi öfkeyle. Başka bir işiniz yok mu sizin? Kafası bozulmaya başladı halkın, siz buralarda görüneli. Çokları, Deli Hüsnü gibilerin ardından gitmeye başladı.

— Benim işim, dedi İdris, habire senin gibi düşünenlere yeri göğü olduğu gibi anlatmak! Bunun için buralarda, aranızdayım. Nasıl aktığından haberin var mı suyun? Mevsimler neden böyle her yıl birbirini izliyor? Birbiri ardısıra? Başını göğe çevirdiğin zaman, ataların Tanrı sandığı yıldızların, herbirinin tutuşan küreler olduğunu, onların herbirinin birer güneş olduklarını biliyor musun? Bu güneşler, bu yıldızlar, bu samanyolları niye tutuşuyor? Niye ışıyıp duruyor güneş altı milyar yıldan beri?

Şu bozbulanık ırmağın ötelerinden, Ziyaret Dağı'ndan -nasıl dersen de- senin için buralardayım. Senin aydınlanman için, karanlığa gömülüp gitmemen için! Yalan yanlış öğrendiklerini, kulaktan ezberlediklerini, seni yanlışa sürükleyen her şeyi doğrulamak için buralardayım. Sana doğru olanı demek için!

Boğazkesen köyünden olduğunu söyleyen saçı sakalı birbirine karışmış genç adam, İdris'e yaklaşarak:

— Senin için "Göğ Şeytanı" diyorlar. Kimileri de "İnsan kılığında şeytan" deyip, seni göründüğün yerde boğmak istiyorlar. Bana Boğazkesenli Deli Haşim derler. Ben de seni boğmak isteyenler arasındayım!..

İdris acı acı gülerek:

— Şeytan, dedi sizin kafalarınızda! Şeytan diye bir şey yok. Yeter ki doğru düşünmeye başlayalım. Ne şeytan kalır o zaman, ne de şeytan dedirten küflü kafalar. Doğal us, doğanın yüce usu bana bunu söylüyor. Gerçek bu! Ben de bana söyleneni size iletiyorum. Ben sizi doğrulamaya geldim!

Nereye baksam öyle diyor. Bir öğleüstü gölgesinde oturup dinlendiğim ceviz ağaçları da. Bilgiyi artıran ne? Bilmek, öğrenmek kaygısı. Her kim öğrenirse, aydınlanır.

Gökbilimden dirimbilime... Tümünü insana açıklayan doğa. Bunu kuşku duyulabilir mi? Bir zamanlar ırmağın kıyısında oturup bütün yuvarlak taşları biraraya topladım. Papatya sarısından portakal alına bütün renkleri üzerinde barındıran bu taşlar bana evrenin her an bilinmeyen bir yanını, gizini söylüyordu. İlgiyle dinliyordum her tozanını bu taşın. Derin deniz dipleri gözlerimin önüne geldi. Uzak uzak sıradağlar. Açılan yanardağlar, kabaran denizler...

Her günümü, her anımı bir incelemeye verdim. Şiir dünyasından fizik dünyasına. Her gün bir gezintim oldu. Suyun, ağacın, toprağın, soluk aldığım havanın dostluğunu edindim. Bütünlemeye çalıştım insanlık uğruna çabalarımı. Her nesne, göğün yerin tozanları bana yeni baştan bir şey öğretmeye çalıştılar. Yeni bir buluşla eğildim gülümseyen doğaya. Her sorucul bakışın İdris'i oldum. Bağlanmak, kendini bütün sevgiyle vermekse; ben çiçeklerin açılışına, toprağın kabarışına, yaprağın kımıldanışına, ipekböceğinin kozasını örmesine imrenmeyle bakıp düşüncemi, kendimi onlara verdim. Gece gündüz bilme susuzluğumu yenmeye çalıştım.

Doğaya özden bağlanmak, onda kendimi bulmaktı. Her akşam yeni bir coşkuyla, bilme susuzluğumun gücüyle günün batışını, sa-

bahları günün doğuşunu; sonra geceyi, yıldızları, tüm doğada olup bitenleri hep imrenmeyle izledim. Nesnelerin bakışını, gülüşünü kendimde, kendimi onlarda buldum. "İdris doğru söylüyor!" dedikleri zaman da böbürlenip şımarmadım!..

Bütün varlığımı uğruna verdiğim, doğa oldu. Yıldızlar tepemde, Ay tepemde, bütün bir Samanyolu varlığıma bağlandı. Bunu duydum içimden. Çünkü onda kendimi, bütün insan türünü buluyordum. Bu inanç gözlemlerimin, doğanın bana söylediklerileyle nesnelerin, doğada her şeyin kanıtlarıyla pekişti. Doğa insanı gerçekliyor, insan da doğayı araştırıp sergiliyordu.

Her an yeni bir gerçeğin ışığına veriyordum kendimi. Çabasına yeni bir gerçeğin. Her yanda açılması, açıklanması gereken kapılar, durumlar vardı. Bu durumlar "gel, beni oku!" diyordu. Bu durumlara görevli bildim kendimi. Kapalı kapılar ardında karanlık odalar, tasarımlar, davranışlar vardı. Bu kapalı kapıları açmak, bu karanlık odaları aydınlatmak, her şeyi açıklamak gerekiyordu.

"— İşte böyle İdris!" diyordu her nesne bana.

Ozaman onurumu bir bıçak gibi yeniden biliyor, konularımı yeniden seçiyordum. Ne konuların, kavramların sakıncalığı ne de onların yıllarca sertleşmiş dokunulmazlığı tedirgin etti beni. Bütün gücümü, varımı yoğumu üstüne toz kondurulmaz konulara verdim. Yılların birbiri üzerine bindirdiği "dokunulmaz tabu"ları sergilemeye çalıştım. Görevli bildim bunlara kendimi. İçimden gelen ussal ses de bunu destekliyordu. Ben İdris, İdris olalıdan, kendimi bileliden beri duyuncumu sorumlu kıldım. Sorumlu kıldı beni duyuncum, usum!..

Genel doğrulamalar bağladı beni, kişisel yararlar değil! Geçmiş yıllardan başka topraklardan, bambaşka bir oymağın geleneklerinden estirilen yelleri bir bir incelemeye koyuldum. Neyin ne olduğunu daha iyi kavramak, anlamak için. Bulduğum gerçeğin tohumlarını da doğanın ussal süzgecinden geçirdim. Dostlarımdan çok düşmanlarımın olması bu yüzden! Gerçek güzel, ama sevenleri az. Gerçeği gerçek olarak sevmek istemiyordu çokları! Açılıp saçılan gülü sevdim hep, gizini sürdüren yapma olayları değil! Gerçekleri nesnede aramak, nesneleri gerçeğe vurmak en tatlı

uğraşım oldu. Kendimi erince bırakmadım. Üşengenliği, korkuyu sevmedim hiç. Akşam serinliğinden çok, öğle üstlerinin kızgın güneşini seviyordum. Sönük lambalar değil, kızgın yanardağlar çekti beni!

Bir gün ıssız bir yolun ucunda, iğde ağaçlarının yanından geçiyordum; bütün yaprakları, minnacık sapları, güzel kokulu sapsarı çiçekleriyle seslendiler bana:

"— İşte böyle İdris!.."

Ozaman benimle yoldaşlık eden tarla kuşlarına şöyle dedim:

Gizin örtülü kalmasına dayanamadım bir an bile. Nerde giz varsa, oraya koştum. İnsanın usgücünü yenmeye, yıkmaya, çelmeye çalışan bütün uydurma gizlerle savaşıma girdim.

Yedikardeş'i, Ülker yıldızını, bütün Samanyolu'nu bakışlarımla ıslattığım zaman da gece bütün görkemiyle diyordu:

"— İşte böyle İdris!.."

Usum beni bilgiye, bilgi beni doğaya götürdü. Bilginin kaynağını doğada buldum. Bütün deneyimlerimden sonra, doğa gösterdi bana yanılmazlığın kaynağını. O zaman sevindim. Varlığımın damar damar atışına bir daha imrendim. Gündoğumunda sabahların görkemli bakışlarına duyduğum özlem gibi.

Yaşamımın kendiliğinden bana sunulup ve susuzluğumu gideren bir pınar özdeş çağrıyı yapıyordu:

"— İşte böyle İdris!.."

Kendiliğinden doğru anlama ulaşamayanların, olur olmaza inanmaları onları yanlışa sürükler.

Bir daha yineliyorum. Ben aranıza yanlışlarınızı düzeltmek için geldim. Kavga, öldürüm, kıyım benim doğama aykırı! Gerçek bir Tanrı'nın da yakım yıkım gibi aşağılık durumlara düşeceğine inanmıyorum. Gerçek bir Tanrı, dinin yayılması için kıyımı, yıkımı, öldürümü hiçbir şeye yeğ tutmadığı gibi, böylesi yüz kızartıcı davranışları bir yöntem olarak da kullanmaz! Bütün güçlerin üstesinden gelen, evrene egemen olabilen bir Tanrı; insanları istediği dine sokabilmek için uygun bir yöntem bulamaz mı? Din sözcülerine göre "Ol!" deyince evren varlaşıyor da, bu "Ol!"

buyruğuyla bütün insanlar özdeş dinden olamıyorlar mı? Öyle ya, madem "Ol" deyince olunurmuş! Bir Tanrı nasıl olur da olanaksızlığın kapılarını zorlayamaz?

Aymazlar köyünden sonra İdris'le arkadaşları dağlardan, tepelerden aşarak bir yere geldiler. Öyle bir yer.. Devedikenlerinin, çalılıkların, kengerlerin boyverdiği... İdris'in dedikodusunu işitenlerle yakın köylerden, kentlerden gelen, kulağı delik bir yığın insan kalabalığı ortalığı doldurıverdi. Sözlerini, konuşmalarını can kulağıyla dinleyen, onu sevenler olduğu gibi; ondan tiksinen kişiler de pek çoktu aralarında. Herbirinin başka bir sorunu, bir sorusu vardı. Şimdiye değin bu sorunları, soruları hiç kimseye açmayı, sormayı göze alamamışlardı. Öylesine işlemişti korku içlerine. Bu sorunlar, bu sorular bir başkasına açılırsa; yer yarılıp içine düşeceklerini sanıyorlardı!

Bir ara birden sustular. Sesler kesiliverdi. Sanki dilsizdi bütün oraya gelenler. Herkes birşeyler bekliyordu İdris'in yanıtından! Ondan yana olanlar da her şey açık seçik anlatılsın istiyorlardı. Her çeşit insan vardı aralarında, hacıdan hocadan, Nurcudan Ticaniye değin!..

Neyin ne olduğunu bilmek isteyen, sözü eğirip didikleyen, böylesine gözüpek insan kalabalığı biraraya gelmemişti. Meraklı insanların bu çokluğuna Esma, Yunus, İbrahim, Zekeriya şaşırıp bakakaldılar!.. Gözlerinin içi gülüyordu İdris'in... Her göz ona dikilmişti.

Kendisinin, şu görünen tepenin ardındaki Develer köyünden Hacı Ömer olduğunu söyleyen biri öne doğru gelerek:

— Ben, dedi birkaç yıl önce Kabe'yi ziyaret ettim. Kabe'ye varmak için tünelimsi bir yere girerken, çatı orta yerinden çöküverdi. Yüzlerce insan öldü gözlerimin önünde. Tünel haydi çöksün diyelim. Kabe gibi kutsal bir yeri ziyaret etmek için uzak uzak ülkelerden gelen insanların yok yere ölümüne bir anlam veremedim. Melekleriyle kurtaramaz mıydı Allah onları?

Arka sıralardan biri:

— Allah'ın hikmetinden sual olunmaz!

Öbürü:

— Bu durumlara düştük Allah'ın hikmetinden sual olunmaz diye diye. Niye olunmazmış? Olunur, hem de bal gibi olunur! Görmüyor musun olanı biteni? Allah adına yemedikleri bok kalmadı! Artık buzlar çözülsün!

Önlerden biri bir yandan gülüp, bir yandan öfkeli öfkeli:

— Buz deyince usum başıma geldi. Güney kutbundan getirilen buzları eritip eritip "zemzem" diye satıyorlarmış Kabe'de!

Develer köyünden Hacı Ömer'in tanıdıklarından biri usulca:

— Polis molis gelemiyormuş İdris'in bulunduğu yere! Ne biçim adamsa bu?

Öbürü:

— Polis var, var olmasına da.. Ortalıkta görünmüyor durum karışmasın diye.. Adamın konuşmalarına baksana, diremini yiyen it kudurur! Polis olmaz mı hiç? Polis böyle yerde olmayıp da nerde olacak?

Dili boğazına akmış gibi herkes sustu. O güne değin susmayı bilmeyenler de sustu!. Bu arada Hacı Ömer:

— Sorularım daha bitmedi. Bir iki tane daha var. Onları da sorayım da, havı insin içimin deyip ekledi: Tanrı, Muhammed'e istediği kadınla yatması için melek gönderdi de, yüzlerce insan tünelin içinde ölüme giderken neden göndermedi? Neden kurtarmadı onları? Tanrıelçisinin kadınla yatma isteği, kendisine ibadete gelen binlerce insanın boşuboşuna ölüme gitmelerinden çok daha mı önemliydi? Her şeye "kaadir" bir Tanrı, "ben Mehdiyim" diyen Humeyni'nin ülkesinde birkaç saniyede 50.000 kişinin ölmesini neden engellemedi? Bir Tanrı var, ama hiçbir şeye gücü yetmiyor! Ben mi yalanım, ben mi deliyim? Ne dersiniz?

— Uğradığım her yerde; yolda, belde, nerede olursa olsun, dedi İdris, soru yağmuruna tutuluyorum evrenin varoluşundan Tanrıelçisine değin. Usa gelen her çeşit sorular! Konu genişledikçe genişliyor, yayıldıkça yayılıyor. Biliyorum bu konuları günışığında açıkça konuşabilme, tartışabilme susuzluğuyla yanıp tutuştuğunu insanlarımızın. Ebu Hureyre'den beri böyle bu!

Evren, usumuzun kavrayamayacağı büyüklükte! En azından sonsuz diyebileceğimiz. Sınırsızlık, düşündürücü bir kavram. Son-

suz. Ama bu sonsuz nasıl bir şey? Sonsuzu nasıl anlayabileceğiz? Şöyle diyelim: Bana bir sayı gösterebilir misiniz, işte bu son sayı diye? Sanmıyorum. Evren de işte bu tür sonsuz! Kendi sonsuzluğuyla sonsuz! Öyle ya, sonlu olsaydı; kapsamını, büyüklüğünü nerede sonlayacaktık?

Daha yüz yıl önce, bütün evrenin Samanyolu'muzdan oluştuğuna inanıyorduk. Az zamanda bu sonsuz uzayda Samanyolu gibi milyarca samanyollarının varlığı biliniyor günümüzde. Sonsuz büyüklük bir yere yığılmış duruyor gibi sanki. Değil! Bize öyle geliyor. Hiçbir şey durmuyor, hiçbir şey yerinde kalmıyor! Sürekli bir devim. Bir devim, bedenimizden bütün evrenler dizgesine yayılan! Yığılma dedik ya! Bu durum, bizim kavramlarımıza göre. Ya da bize öyle geliyor. Özdek yayılımlarının birbirini izlemiş olduğu evrende boşluk nerede? Boşluk diyoruz ya, bir durumu belirtmek için böyle söylüyoruz. Boşluk da hiçbir zaman tümden boş değil. Elektromanyetik dalgaları, çekim güçleri bg. her şey boşlukta geçer. Bunlar da varolan durumlar. Soracağımız geliyor hemen: Boşluk nerede?

Evren bu denli sonsuz! Bu denli sonsuz evrene yaradanı nereye ve nasıl yerleştireceğiz? Bu doğrultuda soruları açıp yayalım: Ya bir çok sonsuzluklar birbirini bütünlüyorsa? Düşüncelerde gelişimini bulan bu sonsuzu yaradanla nasıl bağdaştıracağız?

"Nedir evrenden beklenen?" diye sorulduğunda, yanıt verme tutukluğuna uğrayanlar gibi diyebilirim ben de: Hiçbir şey! Gerçekte ne beklediğimizi açık seçik olarak bilemediğimiz konularda soru sormayacak mıyız? Bütün bilinmeyenleri bir yana bırakıp, salt bildiklerimizle uğraşmak yarım yamalak bir çaba olmaz mı? Büyük serüvenler kimi zaman en yalın bir düşünceyi anlatmaya bile yetmez. Ama ufacık bir denklemle yaratıyı, oluşu açıklamaya çalışırsam bu yüzden yadırganmam gerekir mi? Öyle olsa da evren, böyle olsa da! Böyle diye bağdaş kurup her şeyden eletek çekmemiz gerekir mi? Bütün bunlar saçma diye yanıtlanabilir. Evren, bize göre saçmalıklarıyla da evren! Bu gerçeği yadsıyamayız.

Ama yine de soralım. Evreni evren yapan oluşum mu, yoksa onu böyle algılayan biz miyiz? "Karşı evi yapan kim?" diye sorulduğunda, onun ustasını bulmak hiç de zor olmasa gerek. Ama "evrenin ustası kim?" kim diye sorulunca her yanı sessizlik bürümektedir? Neden? Çünkü bu sorulsa bile ustasından ses gelmez! Önümüzdeki tavşanı başka yerde aramaya benzer bu!

Hiçbir şey insan için uyanış denli keskin olamaz. Kendine özgü, bilinçli bir boyutu var uyanışın! Yeni kıvılcımlarla yolunu çizer, büyür, genişler. Zorun üstesinden gelmeye çalışır uyanık insan. Çoğu zaman gelir de! İnsanın kendine gelmesi, kendi benliğini bulması, bir durumu kolaylıkla çözümlemesi hep uyanışla kımıldanır. Aranıp bulunamayan, bir yerde varmış da, orada bulacakmış gibi olduğumuz sonsuzluk mu Tanrı? Biz ne denli sonsuzluğu anlamaya çalışmış olsak bile, sonsuzluğun bizden hiç de haberi yok. Yaradan uğruna ilkel çağlardan beri akıntıya kürek mi çekiyoruz yoksa? Öyle ya, sonsuzluğun bilinmezliğiyle varolduğu sanılan bir gücün suskunluğu birbirine tıpatıp uyuyor!

Yazıklı insan hiçbir zaman sonsuzluğa ulaşamıyacağına, sonsuzluk da bu yazıklı insanın günlük yaşamına bu denli kaygısız, vurdumduymaz; bu denli suskun, bu denli ilgisiz olduğuna göre anlamı ne insan için? Size diyorum: Sonsuzluk da, din sözcülerinin allayıp pulladığı yaradanla özdeş kavramlardır. Öyle değil de, yaradan -tasarlandığı gibi- kendi başına buyruk, egemen bir güç olsaydı, bu korkunç yakımlar yıkımlar sürüp gidebilir miydi?

Olaylar, olgular olur. Bunlar olur yalnız! Doğa olmasaydı doğa olayları, insan olmasaydı toplumsal olaylar olmayacaktı. Olaylar, olgular nesnelere bağlı bir şey.. Yunus'un çağında uçak olmadığı için, uçak düşme olayları da olmamıştır!

Doğayla insanın birbiriyle ilişkilerini, karşılıklı etkişimlerini bilmiyor ya da onları yanlış yorumluyor eğip büküyoruz. Yanlış da olsa, o şeye kendi kendimize inanıyor; durumların birbirini tutmadığını görüp anlayınca yanıldığımız ortaya çıkıyor. Körükörüne inanmalar, yanılmalar sürüp gidiyor; sonra da kendimizi bunların karanlığından kurtaramıyoruz. Kendi istemlerimizi, kendi gücümüzü kendi usumuzu bırakıp, dışarda gerçeği olmayan imge-

sel güçlere sarılıyor, güzelim erik ağaçlarını a putlarl asüslüyoruz! Demek alışmışız aslı astarı olmayan suskunluklardan "medet" ummaya.

Öylesine çeldiler ki usumuzu; neyin doğru, neyin doğru olmadığını bilemez ayırdedemez olduk. Gelip saplandık dipsiz kuyulara! İlk düşünen insan oldu, batağa ilk saplanan da! Sunak taşları insan kanıyla sulandı. Dinler insan kanıyla beslendi. Tanrı adıyla başlanan herşey öldürüme açıldı. Her şeyde bir kan kokusu! En iyi olan kendimizde. Ama bir türlü bilemedik bunu. Dışardan gizemli güçlerden bekledik iyiyi de, güzeli de! Acımızla, sevgimizle, etimizle kanımızla varettik olmayan şeyleri!

Ne denli zor oldu gerçeği söylemek! Yıllar, yıllar, yıllar geçti. Yalanlar, yalancılar üste çıktı. Doğruyu söyleyenler suçlandı, dahası öldürüldü! Eğri doğruya, doğru eğriye kaydırıldı. Bir yandan "öldürme" dediler, öbür yandan kendileri öldürdüler. Baş çalar da, ayaklar çalmaz mı? Eşeysel ilişkiler düzenlendi "Allah buyuruyor" denilerek! Hiçbir kadın, hiçbir koca böylesi buyurulara karşı duramadı. Zaman oldu eşeysel ilişki düzeni bile "Allah"la bozduruldu! Ama dayattı Ayşe: "Ben, dedi sıramı, günümü kimseye vermem!" Elçinin kendisi de, Tanrı'sı da, buyruğu da yenik düştü: *Üçlü bir yenilme!*

Eşeysel ilişki isteklerine karşı çıkanlar olursa, onları da, "Tanrı'nın izni olmadan hiçbir kadınla eşeysel ilişkide bulunmadım" diye bütün suçu imgetanrıya yükledi. Şimdi sizlere soruyorum varlığın, doğanın yüce usuyla: Gerçek bir Tanrı bu denli iğdiş edilebilir mi?

Size derim ki, insanlar gerçeğe us yoluyla, yüce doğanın usuyla erişebilir ancak! Bunun dışında bütün yollar kapalı, bütün yollar karanlık! İnsan isterse mutluluğu getirebilir yeryüzüne. Bunca tanrıların milyonlarca yıldan beri getiremediği mutluluğu! Zaman zaman doğa yasalarına karşı koyabilen insan bunu niye yapmasın? Gözle görülmeyen, elle tutulmayan, konuşulmayan, ulaşılmayan, nerede olduğu, ne olduğu bilinmeyen yığın yığın tanrıları yaratan insan! Bir onları mı? İnsan kendini de yarattı yeniden! Öyle olmadı mı? Benim sizinle yapmış olduğum bu konuşmalar, yayım

araçlarının yardımıyla saniyede 300.000 km hızla dünyanın çevresini yedi kez dolaşmakta, uzayın derinliklerine doğru yol almaktadır! İnsandan önce kim yaptı bunu? Bütün bunlar dedikodulu söylentiler, sayrılı tasarımlar, bunalımlarla olmuyor! Tavuğun altından yumurtayı çalan da insan, tanrılar yaratıp yoktan, sonra bu tanrılara kutsal ününü yakıştıran da insan!

Yaşamın güçlü yanını duyabiliyor, onu yeteriyle değerlendirebiliyor muyuz? Doğanın bize vermiş olduğu (bütün canlılara da) bu yaşamı, yaşam bize verilmişken, zaman geçmeden onu kendi doğallığıyla değerlendirebiliyor, sürdürebiliyor muyuz? Mutluluk tekbaşına değil, etkenler pek çok! Bu etkenlerden bir bölümü de isteklerimizin, istemlerimizin yönetiminde. Böylesi niteliklerden yararlanabiliyor muyuz? Göğe el açmakla mutluluk gelmez. Çevremiz kendi türümüzden uyurgezerlerle sarılı. İnsan olmaya çağıralım onları da! Doğanın iyilikli, yüce usu bize böyle söylüyor!..

Dün geldi geçti. Yarın gelip geçecek. Yalnız insan mı? Bütün canlılar işlevlerini bitirdikten ya da yarılamadan gelip geçecek! Öyleyse bize, biz insanlara düşen görevleri unutmayalım! Her birimiz yaşamı, yaşadığımız sürece insan için, doğa için, bütün canlılar için iyi kılalım. Bunu yapmıyor, yapamıyor ya da yapmak istemiyorsak mutluluğu kimden bekleyeceğiz? Kimden dileneceğiz onu? Bir dilenme işlevi değil mutluluk!

Biz ancak yaşamın bir anlık sürelerinde varız, ne geçmişte ne de gelecekte. Zaman kısa. Yapılacaklar pek çok. Kendiliğinden kavranılmayanlar da caba! Bardağı taşıran son damla bu da! Geçmiş yitip gidiyor geleceği beklerken! Gelecek de söz vermiyor hiçbir şeye. Böylece doğanın eylemleriyle anlık davranışlarımız çatışıyor çoklukla. Bu çatışmada yalnızız. Doğanın tersinilmez doğrultusu... Usumuzdan başka hiçbir şeyimiz yok bize yardım edecek olan! Yardım beklemek de boşuna!..

Ey insan! Şu an içinde senden güçlü ne var daha? Düşünen, davranan, eyleme geçen bir yaratık olarak daha güçlü senden?

Gizli diye söylenegelenlerin apaçık görüşülmesi, konuşulması gerek. Bu yüzden aranızda, buralardayım. Size verdim, yeri bir

daha doldurulmaz bütün bir yaşamı kapsayan günlerimi! Ben burada sizinleyim şimdi. Ama yarın? Yarını başka olaylar bekliyor. Başka olaylara, olgulara gebe yarın! Edimlerimizle insanlığı ululayalım. Bütün sevilerimizi, bütün iyicil düşüncelerimizi biraraya toplayıp diyebiliyor muyuz: "Ben insanlık için, insanlar için şunu şunu yapabildim. Bundan kıvanç duyuyorum!.."

"Tanrı hiçbir nesneye benzemez" demiş olsalar da, biçimden biçime soktuk onları. Girmediği biçim kalmadı tanrıların. Kapalı kapılar ardına soktuk onları. Her yerde O var dedik sonra da! Biri çıktı fi tarihinde: "Tanrı, dedi insanlarla konuşmaz doğrudan doğruya, elçileri aracılığıyla konuşur." Tanrılar soyutlandı insanlardan. İşte o zaman tanrıelçileri türedi yığın yığın!..

Yeniden yaratış! Yeni imler, yeni dil, yeni görüş, yeni düşünceler. Her nesne değişip yenileşiyor, yenileşip değişiyor. Yineleniyor her nesne. Bir daha, bir daha, bir daha.. Ağaçlar da öyle! Yineliyor kendini, yineleyip yeniliyor, yenileşiyor.. Yüzden, yüzeyden benzerlikler yanıltmasın bizi.

Hiçbir nesne tıpatıp özdeşi olamaz birbirinin. Atomlar dünyasında da öyle! Doğa hiçbir şeyi unutmaz. Ağaç yaprağını bilir, tohum toprağını. Bu yıl sararıp dökülen yaprak, benzerlikler bulunsa da, geçen yıl dökülen yaprak değil! Nerde? Hani yüz yıl, hani iki yüz yıl, hani üç yüz yıl önce yaşayan insanlar? Doğa kendi harman yerini kendisi yapıyor. Kendine özge bilinci, belleği olduğu gibi. Ne harmanı unutuyor, ne de yerini! Elma ağacı elmasını biliyor, kiraz ağacı kirazını. Doğa neyi anımsıyor, neyi unutuyor? Öyleyse, anımsamakla unutmak arasında kesin bir sınır var mı? Doğanın umurunda olmuyor tür ortadan kalkmış olsa da! Doğrultusu bu doğanın! Tanrı sanılmasın doğa davranışları ilkçağ insanlarında!..

İnsan da yaratıcı ama, doğanın yaratıcılığı insanın kavram gücünü de aşıyor. Tüm canlı örgenliklerin kalıtımını düzenleyen DNA-molekülü, doğanın milyarlar milyarlarca yıl süren çabasının dirimbilimsel gelişimi...

Nasıl bir şey bu evren? Kendine özgü bir tasarımı, bir izlencesi var mı bu yapının? Bu yerküresi, evrenin bir oyun, bir deneyim alanı mı? Sanmıyorum. Çünkü bütün evren doğa yasalarının oyun yeri. İnsandan ayrı olarak, bütün evrende bu soruları yanıtlayacak bir güç var mı? Varsa, 4700 milyon yıldan beri bu güç neden sus-

mayı yeğliyor? Özdeğe ilişkin matematik bir bağıntı mı evren? Bu sayısal bağıntılığı nedeniyle mi yanıt verilemiyor? Ya da, "Ben Tanrıelçisiyim" diyenler bize, yokyere akıntıya kürek mi çektirdiler? Öyle ya, bütün bu suskunluk niye?

Nedir sayısal bağıntı? Evrene, doğaya özge bir nicelik mi? Bütün bu düşünülerden, çözümlemelerden sonra, anlaşılıyor ki doğa; kendi kendine örgenleşmenin, kendiliğindenliğin nitelikleri, yetenekleriyle örülü bir bütün olduğunu her gün kanıtlıyor. Yaşam doğaya özgü bir nitelik.. Yaprağın düşmesi, gezegenlerin güneşlerin çevresinde dönüşleri, doğa süreçleri bg. tümü sayısal ilişkilerle örülü. Tüm evrensel oluş da böyle! Ama neden böyle? Özdeğin, nesnelerin düzeni mi sayısallık? Başka bir söyleyişle özdekle nesneler kendiliğinden sayısallıkla mı örgülü?

Şu ya da bu! Her neyse! Bilinen bir durum var ki, o da evrende milyarlarca yıldan beri, daha doğrusu insanın düşünmeye başladığı on - onbeş milyon yıldan beri insanoğlunun sorularına yanıt verecek bir özümleyicinin bulunmayışı! Ne zamandan beri dikbaşlı, sorucul çabalarımız da bunu açıkca kanıtlıyor.

Uzaklara gitmeye ne gerek var? Ben de, bedenim de sayısal doğrulamaların tümü! Sayrılanırım, bedenimin bu sayısal düzeni bozulunca. Böyle bir değişimi duyularım aracılığıyla bilirim ancak! Bu sayrılanma, bu sayısal bozulum bir durum değişimi.

Kendi başına bir bütün olan, kendi başına buyruk, kendi kendine işleyen bu varlığı, bu sonsuz evreni beynimiz aracılığıyla bilmeye, tanımaya, anlamaya, açıklamaya çalışıyoruz. Her bakımdan kendi kendine yeter bir evrenin, kendi isteklerimize göre tasarımlarımızda varlığını süslediğimiz bir yaradana gereği olmadığı gibi! Evrenin, oluşun böyle bir kaygısı da yok! Bu nedenle diyoruz ki evren doğrudan doğruya kendi kendisinin özümleyicisi. Doğanın bizim gibi konuşmasını bekleyemeyiz! Onu ancak yaşadığımız sürece beyin ve sinir gözeneklerimiz yardımıyla gözlemleyip inceleyebiliriz. Bütün bilgimiz de bu gözlem, deneyim, incelemelerle gerçekleşmektedir. Bunun dışında başka bir olanağımız da yok!..

... Yoldan haberi olmayanlar yol gösteren oldu. Ondan sonra ne ceviz yaprağını bilir olduk, ne kirazlar geldi bize! Boğmaya çalışanlar boğulacak bir gün!

IX

Güneşli bir temmuz günü. Rüzgârlı, kayalıklı bir yere geldiler. Yerlilerin Aşgediği dedikleri bir yere. Söğütler, kavaklar, çalılıklar akan derenin kıyılarını süslüyordu. Bu görünüm de güzelduyusal bir güzellik veriyordu uzayıp giden ovaya.

Derelerden, tepelerden aşıp gelen insanlar üçer beşer İdris'le arkadaşlarının yanında kümelendiler. Gözlerinden belli oluyordu herbirinin soruları. Kimileri coşkularından yerlerinde duramıyor, kimileri de sorularını soracakları anları bekliyorlardı.

Hüseyinoğlu Selim, arkadaşı Hasan'a dönerek:

— Ününü duyduk ama İdris'in, dedi sorularımız da hiç kimsenin işine gelmeyen sakıncalı konulara takılıyor. Bunların tümüne yanıt verebilecek mi? Ona çokları "ermiş" diyor. Ama neyi biliyor, neyi bilmiyor biz de bunu bilmiyoruz. Çekinmesem, Tanrı'nın nasıl bir şey olduğunu sormak isterdim doğrusu. Bir Tanrı var; o Tanrı'nın cenneti var, cehennemi var. Cennet eğlencenin, cehennem de işkencenin yeriymiş.. Bize öyle dediler, biz de öyle belledik! Bunların tümüne İdris, korkusuzca yanıt verebilecek mi? İdris dedikleri bu ermiş? Durumu sindiren var, sindiremeyen var. Başına bir iş gelmesin adamcağızın?

Sonra Durmuş oğlu Veli söze karışarak:

— Kimin ne yapacağı, kimin ne söyleyeceği belli olmaz ya dedi, fırsat elimize geçmişken usumuza geleni soralım. Ne İdris'in başına taş yağsın, ne de bizim! Hükümet durumu idare ediyor iyi kötü. Bu gibi durumlarda ileri geri söyleyen çok olur. Şuna bunla da kulak asmayalım. İdris'in hiçbir şeyi tındığı da yok! İdris gelmişleyin buralara, hiç kimsenin sormayı göze alamadıklarını

soralım. Bu adamı bir daha nerde bulacağız? Hacısı, hocası, müftüsü bu işi bilmiyor. Bilse de kendine yontuyor! Elimiz boş mu dönelim? "Kelam Allah'dan" diyorlar. İyi, güzel ama, bizim de sözümüz var!

Öteden Derviş oğlu Hazım ileri atıldı:

— Meraktan çatladım! Ne soracaksın? Hasan da:

— Kafamın içi karınca yuvasına döndü. Soracaklarım pek çok. Bilmem ki hangisinden vazgeçeyim? Nereden başlayacağım sormaya, onu da bilmiyorum. Nasıl oldu da çoğalıverdik? Bizi bu dünya denilen küllüğe kim attı bilmem ki? Tavuk yumurtadan oluyor, yumurta tavuktan! Biz nasıl olduk? Ya da şöyle diyelim: Her şey birbirinden mi oluyor?

Aşgediği'nden Ali Yaman:

— Tavuk yumurtadan çıkıyor da, yumurta tavuktan çıkmıyor mu? Sonra hep birden kahkahayla güldüler. Tanrı'nın varlığından, dünyanın batmasına değin yığın yığın sorular yanıtını bekleyecekti. Yanlarında Esma vardı, Yunus vardı; İbrahim, Zekeriya.

Orada bulunanları şöyle bir süzdükten sonra, yavaş yavaş konuşmaya başladı İdris:

— Kendine "teslim" olunmasını buyuran, ulaşılmaz bir güç! İstediğini varsıl, istediğini yoksul kılan! Eylemleri araştırılıp sorulamayan, yasaklarla korunan bir güç... Bir Tanrı, açıklığı sevmeyen! Önümde eğilip bükülmeyi, durmadan anılmayı isteyen; yeri, zamanı, işlevi belirsiz bir güç. Öte yandan nereye koştuğu, ne yaptığı belli olmayan; gerçek bir gücü, gerçekleri tanımayan, onları hiçe sayan bir yığın düşlemciler... Kendi düşkurgularından başka her şeye kapak, her çeşit düşünceye karşı duygusuz, üşengen düşcüler yığını.

Sonra gene yeri, zamanı belli olmayan her çeşit bilimsel gerçeğe kapalı, donuk, bilinmeyen bir gelecek! Öyle bir gelecek... Sayrılığı, binbir "günah" suçluluğuyla izlenmeye zorlanan delik deşik, yaralı, sanrılı bir durum! Bir durum... İnsanın her an, her yerde elini kolunu bağlayan, özgür düşünceyi zincire vuran! İnmeli, imgeli, göçürümlü, kötürümlü bir dünya anlayışı. Onulmaz bir saplantı ardı arası kesilmeyen!.. Sınırı olmayan bir tiksinti

doğaya, doğal akışa, gerçeklere! Kendi kendini yadsıyan yaralı bir saplantı.. Öyle bir "günah" duygusu insanın kafasına işlenen, omuzuna yüklenen!

İnsanları düşünceden, düşünme yeteneğinden soyutlayan; onları birer ot yığını durumuna sokan insanı "günahlı yaratık" aşağılamasıyla ezerek, geçimlerini "günahlı insan" dedikleri yığınlar üstüne kuran din kuyucuları... İnsanın durmadan "günah" işlemesi gerek -ne yazık- onların yararına!

Ve yasaklı yollar! Açılması, aşılması, açıklanması yasaklarla düzenlenen düşkurgulu, sayıklamalı, yasaklı yollar sonra! Ardı arası kesilmeyen düşlemli umutlar... Ölme eşeğim ölme de, yaz gelsin yonca vereyim!..

Geçmişle gelecek arasında insan gider gelir. Kimi zaman öyle, kimi zaman böyle! Nasıl olsa bir gün öleceğimiz bilincinde insan. Hiçbir şey yok zamanın kemirmediği. Yaşam boyunca yalnızlığını duyar insan. Buna bir yanıt arar. Gökyüzünün maviliği, yol boyunca dizi dizi ağaçlar. O anda anlamını kavramak istediği dışdünya. Bir yalnızlık içinde bulur kendini. Aradığına kavuştuğu inancında olduğu zamanlar bile yalnızlığını duyar. Bin yılın ötesinden tutsaklığın bulutları uçar tepemizde. Bu yapmacığı duyar içinizde anlamaz oluruz. Yalnız bu mu? Böylesi saçmalıklar içinde yaşadığımız çevre, çiçeklenen ağaçlar, akan çeşme, boşalan gök... Bizi çevreleyen ne varsa... tümü anlamsızlaşır.

Evrene ilişkin bir olgu yaratı. Evrenin yeni biçimler yeni durumlar, yeni yapılar yaratmak yeteneği var her zaman! Bu devrim, bu yaratı özünde doğanın. Doğa yasalarıyla yaratı olgusu birbiriyle sıkı sıkıya ilişkin. Bu nitelik de evrenin kendiliğindenliğine değgin. İşte bu kendinden nitelik ve özellikler sonsuz varlığın (evrenin) yaratıcılığını sürekli tutar. Şu ya da bu biçimde, nerede olursa olsun; yaratıcılık evrenin yapısına, özüne değgin bir olay. Bu kendi kendine, bu kendinden yaratıcılık, süreklilik olmasaydı evrenin; evrende her nesne durağan, cansız, katı bir donukluğu özümlemiş olacak, hiçbir şey gördüğümüz gibi olmayacaktı.

Evren, bir ustaya, yapıcıya gerek duyan bir makine değil; tersine canlı, yaratıcı, sürekli ve kendi kendine yeten bir

örgenleşmedir. Değişimi, dönüşümü, oluşumu, gelişimiyle evren kendi kendini yeterli kılar! Doğanın, bu sonsuz varlığını kendiliğindenliği, bu olağanüstü becerisi kimilerinde imgesel sayıklamalara neden oluyor. İşte bu kertede sayıklamalı düşler, dinler, tanrılar ortaya çıkıyor. İnsanoğlu yine kendilerinin yanılsamalarıyla ortaya çıkan sayıklamaların, simgelerin kölesi oluyorlar! Bu yanılsamalara insan kendini kaptırmasaydı sayıları yirmi bini aşan bunca din ve inanç birlikleri, sayısız bunca tanrılar ortaya çıkar mıydı? Öküzün bilmem nesine, ağaca, şuna buna tapar mıydı? Tutuşuyor, tutuşuyor her şey sona gidiyor gibi! Değil öyle! Her şey sona gider gibi yeniden başlamak üzere. Nerde başlar evren, nerde biter? Böyle bir soru saçma değil mi? O zaman bütün sorular yanıtsız kalır.

Bilimsel verilere, sonuçlara göre yeryüzündeki bütün canlılarla yakınlığımız var. İnsan bedeni, ağaç, taş, kum bg. evreni oluşturan özdeş özdekten; soluğumuz bu havadan, yediğimiz içtiğimiz bu topraktan... taa yıldızlardan bize!. .Bilim yardımıyla kavramaya, anlamaya çalışıyoruz bilemediğimiz ne varsa! Bu görkemli evrenin, bu sonsuz varlığın koynunda sorularımız yanıtsız kalsa da, bilmek susuzluğumuzu gidermek üzere çabalarımız sürüyor. Kayıtsızlığı, ilgisizliği imgesel tanrıların ırgalamıyor insanoğlunu!

Yeryüzünde yaşamımız sürdükçe, inanılmaz yeni yeni bulgularla karşılaşacağız. İnsanlığın gelecek kuşakları yeni bilgilerle donanacak yeryüzünde karşılaştığı sorunların üstesinden geldiği sürece. Bütün gözlemler, deneyimler insanlığın geçirmiş olduğu aşamalı dönemler bunun böyle olacağını, açıkcası bulguların sürüp gideceğini gösteriyor. Önümüzde aydınlanan yolda belirliyor bunu.

Bilinen, doğrulanan bir şey var şimdiden: Bu da yaşamın; evrenin, bu sonsuz varlığın özüne ilişkin bir şey olduğu. Yaşam evrensel bir olgu. Yıldızların gelişim dönemleri, kozmik uzaklıklar, atomun özünü oluşturan enerji düzeyleri uzayın yapısı. Güneşlerin çevresinde dönüp duran gezegenlerin uzun devrim süreçleri. Tümü evrenin her yanında yaşamın sürekli olarak varolabileceğini belirliyor. Doğanın, doğal oluşun milyonlar, milyonlarca yıl süren bu süreçleri yaşamın her an, her gezegende oluşabileceğini söylüyor

bize. Beyin, düşünce yoluyla doğa gerçeklerini yansıtır. Bu gerçekler de sağlam, bilimsel düşünce yardımıyla aydınlığa kavuşur. Evren, evrenler dizgesi süreduran bir bütün. Ne doğum, ne ölüm, ne oluş ne de yokoluş egemen olan evrene. Doğumla ölüm, varlıkla yokluk birbiriyle içiçe, yanyana, birbirini izler.

Evrenler dizgesiyle birlikte, içinde yaşadığımız evreni ne ilke, ne de sona yerleştirebiliriz. Yokolan bir şey yok, değişedurmakta olan süreklilik var. Evrenler boyutunda ilkin de, sonun da varlığı özdeş. Her ikisi de evrenler boyutunun kapsamı içinde. İlk ve son yaşam deneyimlerine, bu deneyimlere göre algılanan bir sınırlama!

Çoğu din sözcüleri, kimi araştırıcılar evrenin hiçten oluştuğunu söylerler! Bu savı onaylamak gerekirse; hiç, hiçlik de bir şey, bir varlık, en azından varolan bir şeyi simgeliyor, belirliyor. Demek hiç de bir şey ki, en azından özdeğimsi bir şey ki evren olabiliyor. Ozaman yıllardan beri savurup geldiğimiz gibi ilk ve son kendiliğinden evrene, evrenler dizgesine uygulanamaz. Her ikisi de yanılsamadır.

Üzerinde yaşadığımız yerküresinde gün doğar, sabah olur, gün batar akşam olur. Sabah erkenden, gündoğumundan önce diyelim ekin biçilir. Gün tepeye yükselir. Öğle yemeğimizi yeriz. Çalışmaya yeniden başlarız. İkindi olur, sonra akşam. Sonra ortalık kararmaya başlar. Fabrika işçisi de böyle büyük kentlerdeki. Demek başlangıcı, bitişi, ilki, sonu böyle anlar, böyle algılarız.

Üzerinde yaşadığımız gezegen; evrene, evrenler dizgesine oranla topluiğne başı büyüklüğünde ya var ya yok. Böyle bir gezegende günlük yaşamımızın önemsiz ayrıntılarından esinlenerek, "işte akşam oldu, bir gün daha bitti. Bütün varlık da yokolacak!" sanısına, yargısına varılamaz!

Evrende bütün özdeğin; değişimi, dönüşümü, oluşumu, gelişimi nedeniyle yitip gittiğini sanırız. Özdek paramparça olur, toz olur ama tümden yenileşir. Demiri ısıtalım yeterince, ateşe dönüşür. Daha da ısıtalım, ateş durumundaki demir gaza dönüşür. Peki gözlerimizle gördüğümüz, ellerimizle tuttuğumuz demir nerede? Yitip gitti mi? Yeni bir oluşumla gaz durumuna dönüştü.

Örneğin üzüm çubuklarını yakalım. Bir yandan küle dönüşürken, özdeş anda duman olur. Bir çeşit gaz. Nerde üzüm çubukları? Eskiden salkım salkım üzüm yediğimiz o üzüm çubukları şimdi küle, gaza dönüştü.

Milyonlar, milyonlarca yıl önce bir yıldızdan (ateş küre) kopan ateşler gaza, sonra da özdeğe dönüştü. Doğanın milyonlarca yıl uzun süreçleriyle üzüm çubukları oldu kısaca. Nasıl? Değişim, dönüşüm, oluşum, gelişimle ateşler üzüm çubuklarına, üzüme dönüştü. Biz de üzüm çubuklarından salkım salkım üzümleri koparıp yiyoruz. Şu anda yediğimiz bir salkım üzüm evrenin, evrendeki samanyollarının, onlardaki güneşlerin, güneşlerdeki gezegenlerin milyarlarca deneyim ve çabalarının (etkinliklerin) sonucu. Evrendeki bu ateşler (tutuşan küreler, yıldızlar), bu gazlardan milyonlar milyonlarca yıl sonra üzümler nasıl olduysa; bütün canlılar, insanlar da öyle oldu.

Bir nesneye, bir oluşa usumuz ermedi mi, hemen "giz" deyip geçiyoruz. İnsan kendi kendine sorabilir nasıl oluştuğunu (yaratıldığını) evrenin. İlgilenip soruyor bunu halk bize uğradığımız her yerde. İnsan olup da bu konuyu düşünmeyen var mı? Birbirimize sorduğumuz gibi, sözgelimi Yaradan'a bunu sormuş olsak hiçbir yanıt gelmez! O zaman soranın üzerine yükleniyor soru, dönüp gelen bir bumerang gibi! Ama bu soruna başka bir açıdan yaklaşılabilir. Evren belli bir nokta, belli bir zamanda, belli bir güçle yaratılmış olsaydı; bu durumda onun belli bir amaca yönelmesi gerekirdi. Bu amaç ne denirse densin hiçbir zaman açıklanmıyor. Dayanmıyor belli bir gerçeğe de! Bir Yaradan mı? Ya doğa yasaları, bir Yaradan'la her an çatışıp çelişen?

Başka bir seçenek yok mu? Neden olmasın? Evren her zaman oluşum süreçleriyle bağıntılı değil mi? Yaşam, yaşamın içinden çıkıyor da, neden kendi kendisinin yeteri olmasın evren? Var mı buna bir engel? Özdeksel kanıt mı istiyorsunuz? Uzayda samanyolları arası bulutsulardan yeni yıldızlar, güneşler oluşmuyor mu?..

Doğa mı? Usumuzun, gözümüzün, kulağımızın, sağduyumuzun, eylemlerimizin biricik tanığı! Tüm ona yakıştırır simgeselliği insanoğlu. Doğa mı? Ardı arası kesilmeyen yığın

yığın yaratılar kaynağı! Doğa yaratır, olmazsa yeni çıkış yolları buluverir. Doğa bu! Evrimin taa kendisi!

Amacı olmayan bir evrim mi? Amaçla neyi demek, neye ulaşmak istiyor insan? Bu bizim yakıştırmamız olamaz mı? Alabildiğine açılıp yayılan doğaya, alabildiğine uzayan? Ve daha ötelerine uzayın ırakgörürlerimizin ulaşamadığı... Ve biz neyiz ondan (doğadan) başka, istesek de istemesek de?

XX. yüzyılın sonlarına doğru yakım yıkım... insanın kendi eliyle düzenlediği: Açlık, susuzluk, çevre kirlenmesi, bilisizlik, besisizlik, işsizlik, insan çoğalımı... Bütün bunların yanısıra delik deşik ozon tabakası!

Sizi hep belirsiz, ne olduğu bilinmeyen imgesel bir güçle avuttular. Önemli olan, ne olduğumuzu bilmek. İnsan olduğumuzu her şeyden önce! İmgesel tasarımlara boşuna yaslanmaktansa kendimize güvenelim. Ölümü düşünmeyin. Ezilmeyin ölüm korkusuyla. Ölüm öyle de olsa var, böyle de. Yaşamı ölüme yeğ tutmadıkça kurtuluş umudu yok! Geleceğe bakmalıyız. Şu anda yok ama bir şeylere gebe gelecek. "Her şey boş bu dünyada" benzeri yuvarlak sözler bir çıkış yolu olamaz. Yaşam sevincini taşımalıyız. Bütün canlılar bu sevince katılıyor.

Doğada, evrende bir evrimden sözedince; bütün kanıtlar sayısız bilimsel gerçeklere dayatılır. Gelişigüzel "olmuş bitmiş"lere değil! İnsan bedeni üzerinde yıllar yılı çalışan, deneyimli bir sayrıbilimciye, "tinin ne olduğu" sorulur. O da:

"— Hayır der, insan bedenini açtığım zaman hiçbir yerde onu göremedim." Bir Yaradan'dan sözedilince, bir yere dayatılabilecek hiçbir açıklık bulunamaz. Yerküresi açılınca da öyle! Hiçbir yer yok, hiçbir yerde bir eylem içinde doğadan başka! Bu yüzden insana karşı soğuk, onu umursamayan, vurdumduymaz bir evrende yaşıyoruz. Kendi doğrultusunda, kendi başına buyruk bir evrende! İnsanların acılarına, sevinçlerine, yalvarılarına, gözyaşına, isteklerine aldırış etmeyen; kıyıcı, ilgisiz, acımasız...

Bundan böyle insanlığımızı anlamak zorundayız, usumuzu başımıza toplayıp!. İnsan olarak yeryüzünde kendi kendimizi kurtarmaya çalışmalıyız. İnsan, doğa gerçeğinin bir parçası olması ne-

deniyle, onu yansıtacak olan da insandan başka ne olabilir? İnsan, doğa gerçeğini bir parçası değil yalnız, bu gerçeği bilinciyle, usuyla kavrayan, bu gerçeğin içinde bulunan düşünceli tek yaratık yeryüzünde. Size bir daha söylüyorum. Her yerde bu gerçeğin durmadan yineledim: İnsanı insandan başka kurtaracak hiçbir güç yok! Doğaya dönüp, içimizden gelen sevgiyle tam bir işbirliği içinde doğayla birlikte durumu kotarmamız gerekir. İlk düşündüğü günden bu yana, insanoğlunun her gün yeni bir buluşa, yeni bir atılıma yönelmesinin, kendi çabalarıyla tanrılaşmasının nedeni de bu değil mi?

Üzerinde yaşadıkları dünyayı unutarak boşuna aldanmalara kapılanlar kendi kendilerini boğacaklar. Gerçeği ters yönünden görenlerin cezası bu! Bilen insan tutkularını yumuşatabilir. Sağlıklı olmak istersen, önce tutkularını yenmeyi öğren!

Hiçbir şey olmazsa bile, akşam oluyor, dedi biri. Akşamdan sonra gece. Geceden sonra sabah olur, dedi öbürü. Sevindi sonra da. Ne sabahı, ne akşamı bilenler var, dedi üçüncüsü.

Herkes bir şeyi, düşlemlerine göre başka yönünden yorumlarsa, dinler de çoğalır, tanrılar da!..

Nasıl olsa öleceğiz! Ağıtlar mı yakalım? Yaksak neye yarar? En iyisi, yaşam varken onun sevinciyle dolalım!

Görmüyor musunuz? Tanrılar bile yenik düşüyor ölüm karşısında! Bir çiçek açıldı. Koparma onu! Sev, gözler doysun önce!

Sonra sesini biraz daha yükselterek:

— Ne güzel istemlerimiz, dedi İdris; bilmeye, bilgiye doğru yönelen! Bilmek en iyisi, bilmeyi düşünmek! Biz yolu sürelim, yol bizi götürsün. Ama bilelim önceden nereye varacağımızı! Kulağa hoş geleni de bilelim, hoş gelmeyeni de... Ceylanlar da öyle yapıyor. Seslerinden anlıyor can alıcıyı!

Yürekten iste, kendinden bir şeyi. Çünkü istemek, en azından yaratmaya başlamak. İstemek, yürekten, kendinden istemek, ben size diyorum, tanrılığa ulaşır.

İsteyelim yürekten, sonra da işimizin tanrısı olalım! Düşlemli tanrılar değil, içimizin tanrısı bizi yüceltecek olan! Başka tanrılar

her an ölmektedir. İçimizin tanrısıyla bir olalım! Yarınları beklerken de!..

Kurtuluş, yaratmakla başlar. Öğrenelim yaratmayı! Her gün yeniden öğrenelim, yeniden yaratmak için!

Baktı, baktı uzayan mavi bir denize bir ozan:

— Ben şiirimle varım, şiir benimle var dedi. Işıyıverdi bütün göğ...

— Gemi gidiyor! dediler.

— Ne gemisi, nereye? dedi öbürü.

— Hiçliğe dediler.

Binmediler gemiye. Geri döndüler bütün orada bekleyenler. Bekleyen biri vardı yalnız: Ölüm!

Tanrılar kaçışıp gittiler. Kaçmayan biri vardı yalnız: Eylem!

Eylemler bizden sonra da yaşar, dedi İdris.

— İyiyle doğruyu arayalım durmadan. Ama gün oluyor, kötüler iyiyle doğruyu da bozuyorlar. Hangi dipsiz kuyulara atalım onları? Ya da nasıl eğitelim? İyiyle doğruyu kim istemez? Ama kötüler istemez onları. Çünkü onlar eylemleriyle kendi kendilerine kalleşlik ederler. Ama biz yüceltelim iyiyle doğruyu. Çünkü bunların ikisi de erdeme açılır. İnsan iyiyi de bilir, kötüyü de! Bilmiyorum diyorsa, yalan söylüyor demektir.

Erdem parayla satın alınmaz ki! Ne yazık onları arayıp bulamayanlara! Denizin erdeminden, göğün erdeminden, yerin erdeminden uzak kalanlara ne yazık! Erdemi bulamayanlar, isteseler erdemi bulurlar!

Geriye ne kaldı gördüklerimizden? Birkaç anı! Öyleyse kendimize gelelim. Hiçbir şey sonsuzca verilmiş değil bize! Neden ağlarsın şu anın yaşamını? Sana derim ki, şu an gelmeyecek bir daha! Hiçbir an iki kez verilmiş değil sana! Doğanın yasası bu! Öyleyse anların değerini bilelim.

Ne için geldiğini sordular mı sana, gelirken yeryüzüne? Düşünme öyleyse ne için gittiğini? Çünkü bunu, din sözcülerinin tanrıları da bilmiyor! Bilemezler de! Bunu sana söyleyecek biri de yok! Bilmediklerimiz, bütün çabamıza karşın, bilmeden kalıyorsa, bundan ne kaygılanıyorsun? Sen değil, bundan din sözcülerinin tanrıları utansın!

Senin yapabildiğini, ey insan, hangi tanrılar yapabilmiştir? Ben de isterdim, sen de isterdin, o da isterdi; apak saraylarımız olsun yemyeşil kıyılarda mavi denize karşı. Kim istemez? Ama olmuyorsa niye üzülelim? Soruyorum tümünüze: Hangi şey bizim için sağlama bağlandı gelirken yeryüzüne?

Kentler gördük, duramadığımız hiç birinde! Göğe yükselen gökdelenler, pencereleri yukardan denize bakıyordu. Yollarında, sokaklarında ivedili insan yığınları iki yönlü ırmaklar gibi!

Hani bunların tanrıları?

O zaman tanrıyı yaratanlarla yaratmayanlar bir oldu!

Kara kara düşünmektense kendimi kuyuya atarım, dedi bir deli. Öbürü de:

— Sana deli diyen deli!

Düşünceler bizim eylemlerimiz. Öyleyse düşüncelere sarılıp onları yeniden onaralım!

Üzüm çubukları yaz ortasında salkım salkım üzüme dururken, susuzluktan yanan toprak seslendi:

— Benim susuzluğum böyle seni salkım salkım donatan!

Üzüm çubuğu güldü alay edercesine:

— Ben çubuk olup durmasam, senin susuzluğunu kim ırgalar?

Toprak kahkahayla:

— Ben bol bol suya durunca, hepiniz küfleniyorsunuz. Ağzımı açtırma benim" dedi.

Suları şırıl şırıl akan bir kayanın dibine gelip çöktükleri zaman, gözleri uzak uzak köylere dalarak:

— Düşünüyorum, görüyorum da; hiçbir şey hiçbir şeyin özdeşi değil, dedi İdris. Dün bugüne benzemiyor, bugün yarına benzemeyecek. Değişimler evreninde yaşıyoruz. Bu değişimlerle de öğrendiklerimiz buna koşut olarak değişime uğruyor.

Kayaların, kızgın günışıklarından koruyan gölgeliğinde bile, öğle sıcaklarının yollar, otlar, bağçubuklarında tutuşup nasıl yandığını tasarlayabiliyordu insan. Cayır cayır yanıyordu sanki her yan. Cırcır böceklerinin tekdüze çığlıkları uzayıp giden ovayı bir baştan öbür başa sarıyordu.

Buraları tanırım, dedi Esma; taşından, toprağından, insanından, sıcağından, soğuğundan! Hele bu yakıcı öğle sıcaklarını... Gün tepeye dikildi mi, insan beyninden vurulmuşa döner, bağlardan üzüm taşırken, harmanda hasılda çalışırken!..

İşte böyle günlerde insanın kafasında biriken sorular bir yılan gibi çöreklenir. Ama hiç kimse kimseye tanrılı soruları sormayı göze alamaz! Sorulmuş olsa bile, ya deli derler ya da sapık...

Yeni bir düşünce, yeni bir duyguyla dolmuş da, söyleyeceğini hemen söyleyivermek sevinciyle, Esma ışıl ışıl parlayan gözlerini uzaklara çevirip dedi:

— Uzakların başka bir doluluğu var: Doyurucu, düşündürücü, derin...

O anda kayaların üstünden birkaç kişi; ıssızlığa, sessizliğe kafa tutarcasına yanlarından geçip gittiler. Sessiziz... Hiçbir şey demeden... Bir yandan da sorucul gözlerle İdris'e bakıyorlardı. Sormak istedikleri bir şeyler varmış gibi sanki. İdris'le arkadaşları da onlara baktılar.

— Kim bilir, dedi İdris, konuşmayı canı istemiyor kimsenin. Sıcaktan olacak!. Ama biz konuşacağız. Ne sıcak, ne yorgunluk, ne de uykusuzluk bizi konuşmaktan alıkoymamalı!

İdris'le arkadaşlarının gittiği her yerde yeni boyutlara ulaşıyordu konuşmalar... Yalnız konuşmalar mı? Dedikodular da caba! Kulaktan kulağa ulaşan dedikodular atbaşı gidiyordu konuşmalarla sanki. Sorular soruları, düşünceler düşünceleri kovalıyordu. İdris'le arkadaşlarının hiçbiri düşkurucu değildi. Yaşamı olduğu gibi onaylayan eğilimleri daha çok hoşuna gidiyordu Anadolu insanlarının!

Aymazlar'dan Toroslar'a bütün bu yöreleri dedikodu bürümüş, "İşte böyle İdris"li öyküler her yanı sarmıştı. Bir kez yürünmeye başlamıştı gerçeklerin ışığında, yol artık yürünecekti. Konuşa konuşa dil dili açar, dil yolu açardı.

Kimi zaman konuşmalar birbirinin benzeri duygusunu uyandırıyordu. Zaman ve yerleri değişik olmasına karşın, konularda bir özdeşlik buluyordu kimileri. Ama birbirini kovalayan küçük büyük sorular arasında birbirine benzer durumların varlığını düşünmüyordu kimse!

Öyle değil de, kimbilir özdeş soruların yanıtını bir kez daha kulaklarıyla işitmek istiyordu halk! Anadolu halkı gözüyle gördüğüne, kulağıyla duyduğuna, yüreğiyle sevdiğine inanıyordu her zaman. Öyle de olması gerekirdi. Yıllar yılları kovalamış, Anadolu insanı artık günışığı gerçeklere iyiden susamıştı. Dinlenmek için de olsa, haberini alır almaz, halkın İdris'in başına hemencecik toplanması da bunu gösteriyordu.

Gerçeklerin gizlenmesi amacıyla yıllardan beri kendilerine yasak edilen konuların açıklanıp günışığına çıkarılması özlemiyle tutuşuyordu halk... Öyle kolay olmuyordu uzun yılların susuzluğunu gidermek!..

Yağan yağmurun neden yağdığı sorusuyla, yağmayan yağmurun da gene neden yağmadığı sorusu birbiri üstüne gelince, ister istemez özdeşleşiyordu konular!

Yalnız bu mu? Aymazlar'dan Aşgediği'ne değin irili ufaklı dedikodu fısıltıları da kulaklarımıza ulaşıyordu. Kimi açıklamaların yanlış yorumlanması; durumu büsbütün karıştırıyor, herhangi bir düzeltime ne gidilebiliyor, ne de buna zamanımız oluyordu.

Damlasına sıra mı tanır musluktan akan su? Öyle değil de hep kendi bildiğine akmayı yeğliyordu musluk? Sel yağmurları gibi halkın ağzından gürül gürül dökülüyordu sorular... 1400 yıllık bir ezilginliğin; sorma, soruşturma yasağının zincirli kapıları öylesine kolay kolay açılacak türden değildi!

Bakanlar Kurulu mu? Susmayı yeğliyordu o da belki! Ne yapacağından, ne yapmayacağından habersiz geçip gidiyordu günler. Öyle ya! Alta mı tükürsün, üste mi? Sakal bıyık sorunu! İki cami arasında kalmış beynamaza dönmüştü! Çünkü her şey apaçık konuşulmaya başlayınca, Bakanlar Kurulu da yavaş yavaş, ama sinsice avına yaklaşan yılanın karşısında baygınlık geçiren tavşana dönüyordu!

Yerinden doğrularak:

— Kentlerden çok, dedi Yunus, köyler çekiyor bizi. Onların böylesi konulara susuzluğu, durumlarından, soru biçimlerinden belli oluveriyordu. Çağrılı olduğumuz köylerin sayısı en azından onu onbeşi buluyordu bir günde.

Eski bir söz: Aşk olmazsa meşk olmaz derler. Ne uykusuzluğumuz kaldı unutmadığımız, ne de yorgunluğumuz! Susuzluk, bilme susuzluğu her yanda egemenliğini sürdürmüş olduğu için o köy olmazsa bu köy olsun diyor, işimize koyuluyorduk...

— Nice dağlar, ovalar aşarak buralara gelmişiz dedi Hacı Usta, sonra İdris'in boynuna sarıldı. Köylülerden işittik adınızı. Şurada, hemencecik şu tepenin ardında olduğunuzu haber verdiler. Bizim Özlemler köyü buraya üç saat çeker. Ama insan istedi mi, yürekten gelsin yeter ki, ıraklar yakın oluverir. İçinde ateşi olana yol mu dayanır?

Sizin üstünüze ileri geri sözler işittim. Daha doğrusu bu dedikoduları tümümüz işittik. Kulak asmadık hiçbirine. Yalan söylüyorsam yediğim bir dilim ekmek boğazıma dursun! Şimdiye değin hiç karşılaşmadığım birine benziyorsun. Doğruyu eğri, eğriyi doğru gösterenler arasında senin gibisi çok az bulunur. Nicelerini gördük, niceleriyle konuştuk. Kimsecikler demese de esen yellerden alıyoruz haberini.

Bize gerçekler söylensin istedik. Doğru neyse ortaya konsun dedik. Eksiklerimiz var biliyoruz. Usumuz her şeye ermiyor. Ama bizden çaba! Bilmediğimizi bilmek, anlamadığımızı öğrenmek istiyoruz. Yağmurunu, güneşini alan toprak durur mu? Her nesne ekilse kabarı kabarıverir.

— Geldiniz ya! Gelmek önemli, dedi İdris. İçinizin doğruluğa, gerçeklere yönelik susuzluğunu gözlerinizden okur gibiyim. Zamanı kemiren bir yılana benzer yanlış! Bu yanlışın doğrulanabilmesi için ola ki yüzyıllar geçer... Nice yanlışlar vardır, yalanla perçinleşir! Yanlış, gerçeğin yerine konmaya başlar böylece. Yalan, yanlışın özkardeşi. Eskiçağlardan beri nice yalanlar gerçeğin yerini tutmuş. Yalan, uzun yıllar gerçek diye onaylanmış. Yanlış durumları bile bile yalanla beslemişler. Sonra da buna, yalancılarının çabalarıyla gerçek gözüyle bakmışlar. Halk da, gerçek diye yalanın üstüne oturtulmuş böylece saman çuvalı gibi!

Bir tatlı yalan, bütün acı gerçekleri satın alırmış. İnsanlarımızın gerçek yaşama sırtını dönüp imgesel söylentilere saplanmasının

temel nedenleri bu! Yalanın tatlı yüzü, gerçeğin acı yüzüne yüzyıllardan beri yeğ görülmüş. Yalan, gerçeğin üstüne oturtulmuş! Alışmış buna insanlarımız.. Alışanın elinden alıştığı şey alındı mı, sudan çıkmış balığa döner. Öyle de olsa, biz gerçekleri halka iletmek zorundayız!

Biz onlar için yeni ber inanla geldik. Bu da gerçekleri açıklama inanı! Ben ve arkadaşlarım, buralara geldik işte bunun için!.. Zamanında bu durumlar insanlarımıza açıkca söylenseydi, bu gerçekleri açıklamak bizim için bu denli zor, bu denli çekinceli olmayacaktı. Onları temel gerçeğe inandırmak da! Gerçek diye öğretilegelen yanlış doğruları (yanlış olup da doğru diye öğrenilen) yıkıp temel gerçekleri size sunmak istiyoruz.

Bir daha söyleyelim: Buralara biz, yalan üstüne yeni tatlı yalanlar katmaya değil, size doğru diye söylenip öğretilen, şırınga edilen eski yanlışları düzeltmeye geldik. Eski yalanların da ayrı bir özelliği var. Bu yalanlar insanı sardıkça sarar. İçimi tatlı, yıllanmış şaraba benzer bunlar! Bizim bütün savaşımlarımız eski yalanlara karşı! O yanlışların doğrulanması bütün amacımız da!

Evinizde, işinizde, gücünüzdesiniz. Çalışıyorsunuz. İşiniz neyse onu güdüyorsunuz. "Ayakları bukağılanıp Cehennem ateşinde yanacaklar!" Kim dedi bunları size? Doğayı dinleyin! Ne diyor bakalım doğanın yüce usu? Size diyorum: Sesini dinleyin içinizin, duyuncunuzun. Üzüm çubuklarının hendeği dolduran suların tatlı sesini dinlediği gibi. Bunalımlı sayıklamalar değil, sesi olsun içinizin uyaran sizi. Ne söylediklerini kendileri bile bilmiyor. Bir zamanlar bunları böyle söyleyenler ne dediklerinden haberi olmayanlar!

Ne deyip ne söylediklerinden haberi olmayanların kurbanı oldunuz birer birer. Biz de, siz de, onlar da!..

Üzüm yapraklarını birbiri üzerine yerleştiren Esma, önlüğüyle silerek gözyaşını:

— Kendi kafalarının cehennemini üstümüze yüklemeye çalıştılar. Yeni anlamıya çalışıyor halk ,neyin ne olduğunu. Bu yanık insanlar da biliyor suların taşınamıyacağını kalburla! Serin olsun da içimiz, soframız ufacık olsun! Usunu yiyip bitiren delilerden olmayalım. Kuş yavrusunu bilir, ana kuzusunu!..

Gecekuşunun türküsünü dinleyelim, dedi Yunus, ne varsa doğada var! Doğayı bir betik gibi okumak ne güzel baştan sona!.

Ben de öyle düşünüyorum, dedi Zekeriya. İçimde bir bir tutmak isterdim her sözcüğünü doğanın. Ancak böyle dinlenebilirdim uykularımda. Her şey yerini bulsun istiyorum. Dolambaçlı yollar insanı çıkmaza götürür. İnsan kendi isteklerini yenemediği zaman onların bir bir gerçekleşmesine bakar. Bunlar arasında gerçekleşmesi olanaksız istekler de var. Tutkular, istekler karşılanmayınca acılar, kırılışlar birbirini kovalar. Çokları mutlulukla mutsuzluk arasında büyük uçurumlar olduğunu sanır. Kaygılarımız oldu bunalımlara, sevinçlere açılan..

Her şey zamana, yere, duruma göre değişir. Olayların, olguların birbirine dönüşümü, durumların habire değişimi; yeni yeni olayların, olguların, yeni durumların ortaya çıkmasına neden olur. İkide bir beliren yeni durumlar, insanın ardıarası kesilmeyen değişimlere kendisini düzenlemeye zorlar. Her yeni düzen alışılmış eski düzenin kaygılarıyla, sancılarıyl abirlikte gelir. Alışılmış düzenin yitimi; yadırgı, alışılmamış yeni görüşlerle gelen düzene karşıdır. Çekişme böyle başlar, sonra da kavgaya dönüşür çoklayın..

Yaşam, nesneler arası çekişmeli bir durum. Biz insanlar da bu çekişmeli durumların (depremler gibi) ortasında yaşamımızı sürdürmek zorundayız. Nesneler mi yalnız çekişmeli durumlara gelip saplanan? Yeni durumlar da insanlar arasında belirli dengeyi (savaşlar gibi) bozuyor.

VIII. yüzyılda, Karahanlılar zamanında Türkler arasında İslamlığın yayılması uğruna Arap Komutanı Kuteybe yüzbin Türk'ün başını kılıçtan geçirdi. Bütün Anadolu'da halk arasında "Biz kılıç müslümanıyız" deyimi çok ünlüdür. Böyle bir gerçeği belirler. Dışarda gerçeği, hiçbir varlığı olmayan karanlık düşlerle değil, ama insan kendi usuyla karşılıklı anlayışa dayanarak, sertleşen bu gereksiz çekişmeleri, kavgaları yumuşatabilir. Yumuşayan çekişmeler, kavgalar bir süre sonra neden mutluluğa dönüşmesin? Fırtınadan sonra hava açılır! Kargaşa, dinginliğin yanıbaşında her zaman.

Aşırı tutkularımızdan kendimizi kurtaralım! İnsan, kendisinin eğiticisi olabilse, durum düzelir tümden... Kendi kendimizin eğiticisi olalım. Doğa gerçeği böyle söylüyor. Doğanın yüce usu mu? Benim usum, senin usun, onun usu! Us diyorum ya, usumuzu da eğitelim! Düşkurucu gibi değil, doğa gerçeklerini tanıyan insan olarak!

İnsanlığın ilk çağlarından bugüne bütün deneyimler açıkca şunu gösteriyor: Temeli dine dayanmayan bir insanlık ancak insanlığı yüceltebilir. Her şeyin olduğu gibi, dinsel eğilimin de öncesi, nedeni insan!

Bir daha söylüyorum, insan olmasaydı, düşünülen, insan eliyle yapılan hiçbir şey olamayacaktı. Ne şu, ne bu, ne de dinsel eğilim! Önemli olan insan, önemli olan biz! Yokyere birbirimizi neden çekiştiriyor, neden öldürüyoruz? Birbirinizden ayırmaya değil, size gerçekleri söyleyerek, sizi birbirinize sevdirmeye geldik. Temel olan insanla onun yaşamı değil mi? Bütün dünyaya bunu duyuruyoruz. Söyleyin bana, nesnel bir yanıt verin! İnsan yoksa ne vardır? Her şeyin "Sen" olduğunu bilmiyor musun?

Her insan kendi insanlığının, sevginin, tek olduğunun, din ayrımı nedeniyle insanların birbirine düşman kesildiğinin bilincine varmadıkça insan için mutluluk aramayın. Mutluluk ölmüştür! Bilimin ne tanrıtanımazlıkla ne de dinle hiçbir ilişkisi yok. Doğanın kendisi, doğa yasaları da öyle. Bir şey ne kutsal, ne de kutsal değil! Dağı, ormanı, ağacı, mağarayı bg. kutsal diye simgeleyen insanın ilkçağlardan kalma alışkanlığı, korunma duygusu, bir yere sığınma gereksinimi. İlkel davranışlar daha sonra insanda dine dönüşür.

İçimizin karartısını ağartmak, aydınlatmak istiyor muyuz? Güneşe döndürelim yüzümüzü. Işığını cömertçe her yana nasıl da yayıyor! Nasıl aydınlatıyor her an, her şeyi altın sarısı ışıklarıyla. Görüyorum gözlerimle. Isınıyorum sıcaklığıyla. Gelin, kararan içimizi güneşleyelim hep birlikte yarınları beklerken. Sevinçli yarınları. Canım güneş! Sen ne güzelsin!..

X

Bir günlük yol ama, dedi Selim oğlu Murat, Korkmazlar ilçesine de bir uğrayın. Bir "bilmiş" var orada. Kimileri "ermiş" diyor. Ortaya bir soru atıyor halkın önünde yolda olsun, belde olsun! Kırk yerinden eşeleyip deşeliyor sonra da o soruyu. Tavuğun yavrularına yem bulması çabasıyla küllüğü eşeleyip deşelediği gibi. Konunun can alıcı yerinde, hemen başka bir konuya atlıyor:

— Bir sözün, bir sözcüğün içinin içi var. Ben ancak sözün içinden sözedebilirim. Ama o sözün ya da sözcüğün içinin içini söyleyemem. Anlamın içinin içi her zaman sakıncalı. Durumun kendinde sakıncası! Ozaman durum ortaya çıkacak. Durumun açıklanıp ortaya çıkmasını, ne kendisine inanılan, ne de inananlar istiyor! Yasak olagelmiş bu durum, yasak olagidiyor.

— Ermiş Baba (bütün o bölgede onu Ermiş Baba diye tanırlar) dedik, gücümüz erip de okuyamadık. Bilisiz kaldık. Her şeye ha deyince usumuz yatmıyor. Ne olur ucun ucun anlamın içyüzünü deyiver bize!..

Acılı yalvarılı bu sözleri dinledikten sonra Ermiş Baba, orada bulunanların yüzüne bakarak sözlerini şöyle bitirdi:

— Bir Ebu Hureyle, bir de Zeynelabidin var Hz. Ali'nin torunu. Onlar her şeyi biliyor. Gerçek diye söylenenlerin aslını astarını, işin içyüzünü de! Daha başkalarını da biliyor o zamandan! Bilmez olur mu? Ama bıçak açmıyor onların ağzını da! Korku bütün kapıları yokluyor. Durumu açıklamaya, demeye yaklaşmışlar ama zamanında; ne Hureyre, ne de Zeynelabidin gerçeği söylemeyi göze alamamışlar!..

— Kimi sözler var, dedi İdris, içyüzü olduğu gibi açıklanırsa her şey baştan bozulur! Durum tam tersine döner! Ondan sonra ayıkla, ayıklayabilirsen pirinci taşını. Bu da içinde bulundukları durumu değil yalnız, hem kendilerini hem de başkalarını kurtarmak için!

Gerçek söylenmesin istiyorlar. Duyulmasın istiyorlar, bilinmesin diyorlar işin içyüzü. Açıklanması gereken durumlar da, onların kendi çıkarlarıyla çatışıyor. Onlar için tek çıkar yolu anlamı gizli tutmak! Doğruyu, gerçeği söylemeleri yüzünden canlarından oldular Hallac-ı Mansurlar, Nesimiler... Hangi birini sayalım? Ozan Esma da üç çocuğuyla yatağında öldürüldü. İğneli şiirler yazıyor diye... Öldürten mi? Tanrıelçisi! Can verenler var bu uğurda yüzyıllar boyu. Hangi birini sayalım?

Halk arasında çoklukla "... nın gizli anlamları varmış." diye konuşulur. Tümden yanlış böyle konuşmaları. Her yanı delik deşik edilmiş tümceler. Gizli anlam. Gizeme kayan kaypak bir deyim. Denize düşen yılana sarılır. Gizli anlam yerine, "anlamı gizli tutulan" demek daha doğru! Bir şeye "yasak" konuyor mu, o işin içinde "bityeniği" var demek!

— Bilmediğimiz daha çok şeyler var, diyordu Avanoslu Tokmak Dede her sözünün başında. O konuşur, biz dinlerdik. Derin sözleri vardı teraziye konup tartılacak!

— Oğul! Oğul! Süt süttür, kaymak da kaymak! Sütü kaymağından ayırmak, ayırıp demek gerek işte süt, işte kaymak!

— Buraya işte biz, dedi İdris, kaymağın da, sütün de ne olduğunun anlaşılıp bilinmesi için geldik. Vaktiyle Tanrıelçisi de, yandaşları da ne sütü, ne de kaymağı bilmek istediler. Belli olanı da gizlemeye, daha ne varsa her şeye gölge etmeye başladılar. En sonunda gölgeler oldu kurtarıcıları! Ortada görünmeyen, ne idüğü belli olmayan düşlemli sanrılara kendilerini kaptırdılar!

Değiş tokuş oldu gerçek olanla gerçek olmayan! Çok sular aktı samanın altından. Gerçeğin yerini aldı gerçek olmayan! Belli olan belli olmayana büründü. Unutuverdik üstünde yaşadığımız doğayı.

Doğa kendinden olmayanı, doğaya aykırı davrananı silkeleyip atar. Gözlerinin yaşına bakmaz. Olup biten, sürüp giden doğanın

davranışı bu! Ne derseniz deyin durum değişmez! Gerçek bu, acı da olsa!

Dışın etkileri içe işler, döner dışa sonra yeniden. İçle dışın ortak eylemi insanı yeniden kurar, yapılar. Bunalımların içinden süzülüp gelen yeğinlik de kişiyi yeni bir yaratıya özendirir. Yaratıcı eylem sınır tanımaz! İşte biz bu eylemleri usla, usgücüyle, sağduyuyla örmeye çalıştık. Şurada, burada, ötelerde söylediklerimiz; doğanın, doğa yasalarının gerçeği doğrultusunda! Başka değil... Kendimizi boş inançlara, olmadık düşlemlere kaptırıp insanın gerçeklerinden uzaklaşmadık hiçbir zaman!

Düşlemlerimizi yontup keskinleştirdik insanlık için. Ama onları hiçbir zaman abartmadık oldum olası düşkuruculukla! Her canlı doğada yaşamın gerçeklerini tanır. Ama bu gerçekleri boş imgelerle saptırmanın, eğip bükmenin bir anlamı var mı? Aradığımız gerçek nerede? Çevremizde, her yerde! Şurda, burda, içimizde, dışımızda gerçekler. Her birimizin kendi gerçekleri her yerde, gözlerimizin önünde alabildiğine uzanıp duruyor. Bütün yeryüzü, atomlar, ışıyan yıldızlar, güneşler... bize yakın, bizden ırak...

Her birimiz de eylemlerimiz, duygularımızla onların içindeyiz. Onları açıklayan da biz, gizlere bürüyen de! Gerçekler gözlerimizin önünde doğada, evrende her yerde sergilenmiş duruyor!..

Dışın içe yansıması, için dışa yansıması. Her zaman bu ikicil durum! Kendimiz kendi benimizle bir olmuş, düşlemlerimizi arıyoruz. Ayağımıza diken battı da sızladık mı? Ver bana elimi, içimin dışa vuran gülü! Açık ağızlı bir canavar gibi, kapıda bekleyip duruyormuş ölüm! Beklesin... Ne o bizi görecek, ne de biz onu! Sonrası hiçbir şey... Niye korkuyorsun?

Kendimiz düşünüp kendimiz bulduk. Ne varsa yeryüzünde düşünülüp bulunan! Ayrı ayrı kendilerimiz buralarda biz olduk. Benim gözlerim sizin gözleriniz. Tümümüzün gözleri ağacı, yaprağı, tohumu gören! Süren kim tohumu toprağa, gören kim ışıyan günü? Ey insan! Acı acı ne bakınıp duruyorsun? Yoksulluk dizboyunu aşmış, boğazına dayanmışken, bunca tanrıları yaratan sen! Yalnız mısın? Acırım sana!

Biri dolaşıyordu çiçekli çalılar arasında, sordu yanından geçen deliye:

— Kim bu çalıları böyle donatıp gelin eden?

— Ben dedi.

— Ya, ben seni buralarda hiç görmedim?

Adı deliye çıkan:

— Gözlerine sor dedi. O bilir en iyisini. Gözlerin kendini görmüyor ama, beni de görmüyor!

Sonra İdris geldi:

— Duydum, dedi konuşmanızı. Şuracıkta, söğütlerin altında oturup dinleniyordum. Diyorum: Güneş her gün ışıyor. Kendimizi görelim!

Sonra dönüp Esma'ya:

— İnsanın uslu delilerden öğreneceği çok şeyler var. Bilen onlar çekirdeğin özünü dedi. Çokları daha çekirdeğe dokunur dokunmaz vazgeçtiler!..

Uzun bir günün yorgunluğunu çıkarmak için, İdris'le arkadaşları kuşluk vakti Avanos'a varmadan önce, Ziyaret Dağı'nın eteklerinden birinde gecelemeye karar verdiler.

Üzüm bağları uzanıyordu aşağıya doğru gözalabildiğince. Daha önceleri görmüştü buraları İdris. Değirmen suları o zamanlar bağların arasından geçen su arklarına dökülüyor, bütün yörenin bağlarıyla, Kızılırmağa doğru uzanan ekin tarlalarını suluyordu.

Karanlık bastıktan sonra, Ay gümüş bir tepsi gibi başlarının üstünde tam tepeye yükselmişti. Cırcır böcekleri çoktan susmuş, kurbağalar sıcak yaz gecelerinin tatlı korosuna başlamışlardı. Belli aralıklarla bir gecekuşunun gizemli sesi geceyi deliyordu. Bunların dışında her şey susmuştu sanki! Şiir, sevi ister istemez kendidiğinden konuya giriyordu gecenin bu saatinde.

— İnsanın, dedi Zekeriya, içinde kolay kolay gem vurulamayan, evcilleştirilemeyen güçler var. Nasıl karşı durabilir yeteriyle insan bunlara? Nasıl sindirebilir bunları?

— İnsan, dedi İbrahim, yalnız toplumsal sorunlarla değil, kendi içinde alabildiğine büyüyen çöreklenmiş güçlerle de çatışmalı durumda! Ya bunalımlar? Ya bunalımlı durumu isteklerin? Kişiyi her

an yiyip bitiren? İstekler! İstekler! İstekler! Doyurulmayan istekleri bedenin, etin, kösnünün! Ya onların içimizi kemiren açlığı ikide bir! Dahası: Düşünün bir, kişiyi nereye değin sürükleyebilir bedensel yalnızlık?

— Gördük işte! En kutsal bilinen, dedi Esma, tanrılar bile iğdiş edilebiliyor bir tek kişinin yüzüsuyuna! Yüzyıllar tanığı bunun günümüze değin. Kim kime boyun eğiyor. İnsan mı tanrılara, yoksa tanrılar mı insana?

Her şeyde sen ya da sen her şeyde, içinde bu akışın. Bir olan, olmaz bir daha. Türleri sürüp gider yalnız. Biz tümümüz birer birer ulu doğanın görgü tanığıyız. Bu doğa sorumlu değil hiçbir şeye kendi akışından, doğrultusundan başka! Ne acıya eğilimli, ne de sevince! Acı da, sevinç de biz insanlar için!

Neyi nerede arıyoruz? Sende her şey! Gecenin karanlığı da, gündüzün aydınlığı da! Kim görür gökteki yıldızları, yerdeki karıncayı? Sen görürsün! Bu fizik gerçeğin, bu nesnel doğanın eli, gözü, dili sen!

Sen olmasan
kim duyar sevgiyi?
Bu ateş, bu hava, bu toprak, bu da su
kim alıp kim verdi?

Her nesnede bir olan sen! İçe bak dışı, dışa bak içi gör! Okuyan sen, bilen sen, öğreten sen yeri göğü!

İlkyazdı. Toprak kabarmış, çayırını vermiş, her yer kırçiçekleriyle donanmıştı. Ekin tarlaları, gelincikler, papatyalar... Söğüt ve kavak ağaçlarının gölgelediği ılgınlıklara, ırmağa karşı oturdular. Bir çoban uzaklarda, kavalının tatlı sesiyle koyunları ırmağa salıp suluyordu. Her yanda konuşuyordu sanki doğa ilkyazın donanımıyla. İdris'le arkadaşları, suları bozbulanık akıp giden ırmağın türküsünü dinliyorlardı. Ağacın, yaprağın, çiçeğin türkülerini ilkyazla... Bir ara söz sözü buluyor, söz konuyu açıyordu.

— Doğada her nesnenin, dedi İdris, kendi çevresine uygun işlevi var. Şu anda bize şaşkınlık veren uyum, hiçbir şey değil kimilerine göre belki! Kimilerine hiçbir şey söylemez. Ama öğreneceğimiz çok şeyler var bu görünümlerden!

Çayırlar toprağı yarıp çıkıyor. Söğütler, kavaklar yaprağını buluyor ilkyazla. Görünüşte böyle. Gerçekte bu durum özdeğin milyonlarca, milyonlarca yıl çabasının ürünü. Şu yerde yürüyen karıncanın, karınca olabilmesi için, uzak uzak yıldızlar değil yalnız; yeryüzü milyonlarca yıl toprağı, suyu, güneşi, havasıyla birlikte çalışıp durdu. Bir gözün olabilme, görebilme durumuna gelebilmesi için bulutsulardan günümüze süregelen enaz on beş milyar yıllık bir zamanı gerektirdi.

Her şey bir çabayla oluşup gelişiyor. Belli bir zamanı gerektiriyor ayrı ayrı her nesne. Irmağın akışından kuşun uçuşuna, çobanın kavalından, koyunların susuzluğuna dek her şey bu sürekli çabanın ürünü.

Söz alarak Esma dedi:

— Gözlerimiz var ama olaylara, olgulara açık tutmuyoruz çoklukla onları. Körlük içinde çoğukez tanımıyoruz kendimizi. Yanılmaları, yanlışlarımızı ne zaman düzelteceğiz?

İdris gülerek dedi:

— İnsan öğrenirken yanılmaya da başlar. Yanıla yanıla bilmeyi öğreneceğiz. Sakıncalı olan ne? Biliyor musunuz? Öğrenmeyi unutmak! Öğrenmeyi unutan kendini unutur. İnsanda bu yetenek, öğrenme yeteneği var. Çoğumuz bu yeteneği kullanmıyor! Doğruyu, gerçeği bilmelerine karşın, hem de dikbaşlılıkla yanlışı doğruya yeğ tutanlar çıkıyor aramızdan. Bu yola başvurdular sayıklamalı düşkurucular da!

— Konu, dedi İbrahim, tam benim düşündüğüm kerteye geldi. Günahsa, aramıza girip öğütleyici durumda günah işleyen onlar! Nasıl kurtulacaklar kendi büyük günahlarından?

Başından sonuna değin konuşmayı izleyen Zekeriya:

— Kendi yanlışlarıyla birlik oldular. Kendileri bilip ayıklayacaklardı yanlışlarını. Onlar bunu yapmadı. Yanlışlarını doğrulama eylemine geçmedikleri gibi, doğrulamayı da istemediler. İşlerine, çıkarlarına öyle geliyordu çünkü.

Yaşadıkları dünyanın güneşlerine kapalı, kendi karanlıklarına gömülü; sayıklamalı, kendinden bezgin, yazıklı insan kümelerini yeğlediler.

Tam bu sırada kavakların, söğütlerin arkasından soluk soluğa biri seslendi:

— İdris, kim dedi. "Bilmiş" dedikleri? Ona diyeceklerim var.

Sonra kendi kendine söylenerek:

— İnsanlık adına bu yapılır mı?

İdris, oturduğu yerden kalkarak, üzeri toz toprak içinde, yaşlı adama doğru yürüdü. Belli ki söyleyeceği bir şey vardı. Ota, yaprağa, çiçeğe bir diyeceği olan İdris'in, ona da söyleyeceği bir şey vardı elbette. Uzun uzadıya yaşlı adama baktıktan sonra:

— Derdin nedir?

— Bir topal öküzüm vardı. Ahırın kapısını devirip kaçmış dün gece. Kaçıp komşunun tarlasına girmiş. Bunu gören komşu da, kızıp öküzün kuyruğunu dibinden kesmiş. Benim haberim olsaydı bırakır mıydım öküzü kendi başına!

"— Kapıyı devir, git komşunun tarlasına, ekinden ye, karnını doyur!" demedim öküze. Üstelik ahıra her sürüşümde, öküzümü Tanrı'ya emanet ederim!

Yaşlıyı uzun uzadıya süzdükten sonra:

— Öküzde suç yok, dedi İdris, öküz öküzdür. O ne seni ayırır, ne de beni! Öküz için kral da bir, dilenci de! Anlaşılıyor. Devrilmeyen kapı istiyor ahır senden, öküzün de! Haydi git, devrilen kapıyı onarmaya bak şimdi!

Biraz duraksadıktan sonra İdris:

— Dur, dedi söyleyeceklerim var. Komşuna gelince: O da bilisizin, yazıklının biri! Bulamamış daha benliğini. Bilmek, benliğini bulmak! Bilmek, olgunluğa ermek! Kesilen kuyruğun acısını, bir daha yerine gelmeyeceğini bilseydi komşun, bu işi yapmazdı sanırım. Burnunu sokmazdı böyle bir kötülüğe! Bilip de bunu yapanlar yok mu diyeceksin! Bile bile yapanlar da var! İşte bu tür insanlar dünyanın başına çorap örenler!

Kendi kendilerini tanrıelçiliğine atayanlar gibidir onlar! Olgunlaşmayan insanlar da var yeryüzünde. Ama yılmayalım, eğitelim

onları. Bilmez misin, yumuşak su, sert kayayı aşındırır zamanla! Doğruyu yalana, iyiyi kötüye, sağduyuyu yanlışa yeğ tutalım. Değilse kurtuluş yok insanlık için!

Yalnızız!.. Kendini, kendisi kurtarmak zorunda insan, insanlık! Size açıkça diyorum: Kurtaracak yok insanı insandan başka!

Unutmuşa benziyordu bütün acılarını yaşlı adam. Giderken:

— Biliyorum, dedi. Suç bende de var! Hiç kimse benimle böyle konuşmadı apaçık. Sorması ayıp olmasın ama:

— Nerelerden geldiniz? Kim gönderdi sizi buralara hızır gibi?

— Hiç kimse, dedi İdris. Hızır diye de bir şey yok! Ben de senin gibi insanım. Gerçekleri söylemeye geldik buralara.

Sonra konuşmalarını sürdürerek İdris, kalabalığa seslendi:

— Tümümüz bir eylemin içindeyiz. Doğa bunu istiyor. Nesnel dünya kendi olurlarıyla süredurur sert, katı, acımasız. Yaşam nesnel dünyanın ürünü olması nedeniyle de yalvarıyı, ağlamayı, sızlamayı, insan kanı akıtılıp sunulan adakları da umursamaz!

Dinsel eğilimli ya da öyle yetişen kişiler yalvarılarının tanrıca öneme alınmadığını bile bile boyun eğer. Bir yandan umarsız umutlar, öte yandan yeri ve zamanı belli olmayan düşlemli göç; onu kendi nesnel varlığına ister istemez yabancılaştırır. Nesnel yaşamın günlük dili, dinsel eğilimli kişilerin bilincine değil yalnız, düşlemli umutlarına da yansır. Bilinçle imge dünyasını birleştiren bu dil onu bu doğrultuda sessizce kalıplaştırmaya başlar. Nesnel varlığının yanıbaşında bu onun ikinci yabancılaşması!

Bir yandan da nesnel dünya (doğa), nesnel yaşam durmadan dürtükler onu. Tersinilmez katı kurallarıyla. Hem düşüncesi, hem de bedeniyle çelişkili duruma düşen kişi, çevresiyle değil yalnız, kendi kendisiyle de çelişkili duruma düşer.

Doğadan uzaklaşan tini anlamak şöyle dursun, onun belirsiz karanlıklarında yitip gittiler. Özdeği anlamak istemediler onlar. Biz özdeğin bir parçası, eylemlerimiz bizim düşüncelerimiz, eylemleri oluşturur düşünceler de!

Dal sallanır sonyazda yapraklar dökülür. Kanadını germeden uçamaz kuş. Soluk almadan yaşayamadığı gibi insanın. Benim ilişkim sana, seninki bana! Bütüne ulaşmak için bütün çabalarımız.

Çabası her şeyin bütüne! Tanrıları yaratıp onlara ad veren de biz olduk soyutlayıp her şeyden!

Verici olmazsa, alıcı ne yapsın? Tanrı'ya açılan eller hep boş kaldı!

Verici olmazsa, alıcı ne yapsın?

Gücümüz yetmeyince de imgesel düşlerle beslendik.

Kendi kendimizi düş görmeye çağırdık!

İnsanın düşlem yüklü içdünyası, onun dışdünyasıyla sürekli olarak savaşım durumunda. Bu durum daha güçlü kendini tanrıelçisi atayanlarda! Bir yandan da insan durmadan mutluluğunu arar. Yalnız aramakla kalmaz, ona doğru koşar da! Kendilerini tanrıelçisi atayanlar, üstünde yaşadıkları dünyanın sert, aşılmaz, tersinilmez, üstesinden gelinmez gerçeklerinden kurtulmak, onlardan sıyrılabilmek için bu gerçek dünyayı yadsımak yoluyla onu yendiklerine inanırlar! Bu imgesel yanılmayı da şırınga ederler halka! Böylece insanlara eylemlerinin karşılığı ödüller, her çeşit "vaadler ötedünyaya" göçürülür!

Kendisine geldiğini söylediği tümceleri elçi, bir yazar onuruyla oturup yazsaydı, daha onurlu bir iş yapmış olurdu. Kendinden sonra gelen toplumlar, özellikle o toplumun kadınları böylesine yazıklı durumlara düşmezdi!

Sağlıklarında, kendilerine cennete gideceği söylenen Muhammed'in on tanıdığı hemen müslüman oluyor! Bir çıkar karşılığı olarak yayılmaya başlıyor din böylece daha başlangıçta! Bir şeyde bir çıkar oldu mu, kanlar çabuk dökülür! Koskoca bir Tanrı, Müslüman olma işlevini kansız gerçekleştiremez miydi? Müslüman olmak için kan dökmek, insan öldürmek mi gerek? İnsan öldürerek mi yayılmalı bir din! Bu nasıl din, bu nasıl Tanrı?

Bu güçlü tanrının Müslümanlığı yaymak için daha yumuşak, daha insancıl yöntemi yok muydu? "Her şeye kaadir bir Tanrı", insan öldürtmeden dini yaydıramaz mıydı?

Kur'an'da, komşu bölgelerde yayılan dinlerden söz ediliyor da, örneğin Ortaasya'daki dinler hiç anılmıyor! Neden? Çünkü elçi oraları bilmiyordu! Bir Tanrı'nın bilmemesi diye bir şey olmadığına, olamıyacağına göre; salt bu durum, söylediklerinin

Muhammed'in kendi tasarımları, kendi sözleri olduğunu açıkca kanıtlar.

Yalnız bir iki örnek verelim:

"... Biz hiçbir ilçeyi, öğüt vermek için bir sakındırıcı göndermeden yakıp yıkmadık (Şuara, 208-209).

Tanrı, sözkonusu ilçenin yola gelmeyeceğini önceden bilmiyor muydu? Nasıl bağdaşır bilmemezlik Tanrı niteliğiyle?

"... Her halde kendilerine peygamber gönderilmiş olan budunlardan hesap soracağız (Araf, 6).

Tanrı, önceden ne yapacağını bilmediği gibi, kuşkulu davranmak zorunda kalıyor üstelik!

Kendi usgücüsel düşüncelerini, sözlerini bir daha gözden geçirmek amacıyla, Elçi, bir kağıda yazmış, ya da yazdırmış olsaydı; Tanrı'dan geldiğini söylediği tümcelerde ayrımlık olmaz, imgetanrı da kendisine inanılması istenen halkın önünde gülünç duruma düşmezdi!

Tümümüz insanız. Yanlışımız olabilir! Ama Tanrı'nın yanlış yapmaması gerekir. Açıkcası, "tanrı'dan geldiği söylenen tümcelerde" ne yanlış yapılmalı, ne de çelişkiye düşmeli!

.....

İdris'le arkadaşları Avanos'a doğru yola çıkacakları sırada, oradan geçen yolculardan biri Esma'ya yaklaşarak bir şeyler söyledi. O da bunu İdris'e iletti. Yolcu Esma'ya ne dedi, Esma İdris'e ne söyledi? Bilinmiyor. Bilen de bir şey söylemedi.

Bilinmezliklerden hoşlanmayan İdris:

— Halk bilinmezliklerin nedenlerini sorup anlayacak bir gün, dedi. Şimdi bizim bir şey söylememize gerek yok. Karanlıktan hoşlanmaz ışık. Ne denli karanlık olursa olsun, gece aydınlanacak. Sözü uzatmaya ne gerek? Zaman mı var yitirmeye?

Haydi arkadaşlar yol bizim. Kızılöz üzerinden ırmağı geçip gidelim. Bilinmesi gerekeni, bu konuda elimizden gelen her şeyi açıklamaya, açıp yaymaya, anlatmaya çalıştık. Daha bitmedi söyleyeceklerimiz. İnsanlarımıza vermiş olduk bilinmeye açılacak kapının anahtarını da... bilmek için. Unutmayacağız yüreklerini sevgiyle açanları!

Yolculardan biri Yunus'a seslenerek:

— Duyduğumuza göre, büyük kentlere pek uğramıyormuşsunuz. Ne yer, ne içersiniz? Merak edenler var. Halk bunu da bilmiyor. Soruyor birbirlerine. Sizlerin haberi her yanda. Herkesin dilinde İdris! Başınıza bir iş çıkmasından korkuluyor durup dururken. Her yanda hükümetin adamları. Bu mu yalnız? Bir bu olsa, neyse ne amma, onlar da bağnazlarla birlik. Nerden ne çıkacağı kolay kolay bilinmez. Tam yedi yüz yıl önce olduğu gibi! Üstelik görünmüyor onlar. Yokmuş gibi ortalıkta sanki! Ama her yerde onlar! Tap şuradalar, tap buradalar...

— Çıksalar da önemi yok, dedi Yunus. Bizden sonra da gelecekler. Bizden önce gelenler olduğu gibi. Yol ışık ister. Işık olacak! Boşuna tutuşmuyor küreler! Zaman çoktan erdi. Geçiyor bile. Örtmeye gerek yok şimdi, ikiyüzlüler elinden gerçek anlamı! Yedi yüz yıl önceydi o dediğimiz gibi! Taş bile durmuyor yerinde! Her şey değişiyor. Evet... Doğa bize ne sunmuşsa, onunla geçinip gidiyoruz. Ağaç kökü, yaprak, kevenotu, kangal, semizotu... Ne bulursak... Bizi dinleyenler de yardım ediyor. Kırda yiyebileceklerimizin bir bölümünü yanımızda taşıyoruz.

Başkalarından bir şey beklemek, verilene boyun eğmek değil bu! Ama eylem için, gerçeklere ulaşabilmek için gerekli bütün bunlar... İçin yalımıyla birleşince sevgiyle gerçek, her şey katlanır insan!

— Böylesi daha iyi, dedi Zekeriya. İnsanlığın mutluluğa erişebilmesi için, kimilerinin başkaları uğruna acılara katlanması gerekiyor. Göğe el açıp gözyaşı dökmekle olmuyor gerçeğe ulaşmak! Kurtuluş insana sevgiyi gerektirdiği gibi, özveriyi de gerektiriyor.

— Nasıl olsa öleceğiz, dedi Esma! İnsanlık uğruna ölmek en iyisi. Tanrı uğruna ölenlerin yoksulluğunu, boşluğunu gördük işte 1400 yıldan beri!.. Bu uğurda ölümü göze almak, yaşamın başka bir adı... Bizden öncekiler ölümü göze almasaydı, bu yaşamın sevincine kavuşabilir miydik? Sanmıyorum. Her şey, doğada her şeyi söylüyor da; biz bunu bilmek, bildiğimizi duyurmak istemiyoruz!

— Biz bunu, dedi İdris, demeye geldik işte! Bu yüzden aranızdayız. Bu görünen varlığın, bu bütünün bize anlatmak istediği her şeyi belirleyip açıklamaya geldik. Çokları soruyor: Neden? Aranızda bulunuşumuzun tek nedeni bu işte! Biz ne imge-tanrının elçisi, ne de siyasal bir partinin sözcüsüyüz! Diyelim mi açıkca: Biz doğa gerçeklerinin özümleyicisiyiz! Yadırganmamız bu yüzden. Ama niye ussal düşünmeyelim? Doğa yoksa sen de yok, ben de yok! Doğa yoksa bize değgin hiçbir şey yok! Bizim kanıtımız bu! Kanıtımıza, doğadan daha gerçek bir tansık gösterebilir misiniz? Güneş ışıyor, görüyorum. Yemeğimi yiyor, doyuyorum. Kuşlar uçuyor kanatlarıyla. Benim kollarım var, uçamıyorum. Ama uçak yapıyor, uçuyorum. Bunlardan daha gerçek tansıklar gösterebilir misiniz?

Görülmeyen gösterilebiliyor, bilinmeyen bilinebiliyorsa daha ne tansık istiyorsunuz? Nedir istenilen tansık adına? Suyun taş olmasını mı istiyorsunuz? Ben o suyu kaynatır, geri kalan tortuyu gösterir, "işte al sana taş" diyebilirim. Ben o suyu dondurur, "al sana taş gibi su" diyebilirim!

"Neden yaşıyorsun?" diye sorulduğu zaman, "karnımı doyurmak için" yanıtı verilebilir. Ama yanıt bu mudur?

"Neden yaşıyorsun?" diye sorulduğu zaman, "yaşamak için" yanıtı verilebilir. Ama yanıt bu mudur?

Tanrı'nın varlığı yokluğu soruşturulunca kimi var, kimi yok der. Ne varlığı kanıtlanabilir, ne yokluğu. Demek ne varlığı belli, ne de yokluğu. Durup ben de, insanın kendi algısına bağlı desem, hangi yanıtla karşıma çıkacaksınız?

Ben size doğrudan doğruya "Tanrı yok" demiyorum. Varlığını da kanıtlayamam! Üstelik buna zorunlu da değilim! Olaylar kendi bildiğine akıp gittikten sonra, insan düşüncesinde bir Tanrı ha olmuş, ha olmamış!.. Bunun bir önemi de yok!.. Ben size diyorum ki, bize tanrıyı yanlış anlattılar. Önümüze, tanımı yanlış bir tanrı sürdüler!.. Eski Yunan tanrılarını düşünün... Eski Anadolu tanrılarını düşünün. İskandinavya'nın eski Valhalla tanrılarını düşünün... Tanrı diye inanıldı onlara da... Daha yenilerini... Daha yenilerini Cennetli Cehennemli... öfkelenen, kızan, kıskanan, yakıp

yıkan, kasıp kavuran, gözdağı veren... Böyle mi olmalıydı tanrılar?..

Ben size diyorum ki, insel usun buluşu tanrılar. Tıpkı bilimler, sanatlar gibi! Ayrım ne aralarında? Bu ikincilerin varlığını biliyoruz da, birincilerin varlığından, gerçeklere dayanabilecek eylemlerinden hiç haberimiz yok! Bir gören, bilen de yok! Hani görgü tanıkları? İmgelemler mi? Bunlar senin niteliklerin!

Korkunun, üşengenliğin, bir güce sığınma gereksinimin ürünleri tümü de!.. Bir daha yineleyelim: Dışarda gerçeği olmayan bu imgetanrılar; yalvarılara, ağıtlara, gözyaşlarına elbette yanıt veremez! Hem ne zaman vermişler ki?.. Boşuna yanıp yakılmayın! . Doğaya çevirelim yüzümüzü. Bizi besleyip büyüten!

.....

İdris'le arkadaşları Kızılöz'e geldikleri zaman, iyiden bastırmıştı öğle sıcakları. Yolcunun Esma'ya söyledikleri, Esma'nın İdris'e ilettikleri de başka bir ağırlık veriyordu günün sıcaklığına. Pek tasalı görünmüyordu İdris ama, söz ne de olsa etkisini göstermişti.

Gerçekleri Anadolu insanlarına ulaştırmak amacıyla yolculuğa başladıkları günden bu yana, her gün yeni bir dedikodu yayılıyordu İdris'le arkadaşları üstüne. Bu söylentilerden kimileri, kendilerine ulaştığı zaman, ne anlama geldiği de anlaşılmıyordu. Dedikoduların çoğuna bir anlam vermek de güçtü. Halk yine de ilgiyle İdris'i arıyor, karşılaştıkları her yerde onu soru yağmuruna tutmaktan kendilerini alamıyorlardı. Dinciler hükümet adamlarıyla, hükümet adamları da dincilerle bir olup İdris'i dinleyen halkın arasına karıştırıcılar koymuşlar. Bu karıştırıcıları da ticanilerle Nurcular yetiştiriyormuş! Erzurum'da, Kayseri'de, Yozgat'ta, Konya'da; bilinmeyen daha başka yerlerde onların yuvaları varmış! Bunların da amacı, halkın arasına bir çığ gibi yayılmakta olan; kendilerine göre bu yasak tümceleri, bu yeni düşünceleri yetiştirdikleri karıştırıcılar yardımıyla değersiz kılmaya çalışıyorlarmış. Binlerce söylentiler arasında şu da var: Ticaniler, Nurcular, büyük küçük daha başka din kümeleri hükümet adamlarıyla bir olup her on kişiye bir karıştırıcı gönderiyorlarmış.

Özellikle son zamanlarda fırtına koparmanın yolu buymuş bir kaşık suda. Aması var! Bıkkınlık getiren bu durumlar karşısında, halk artık karıştırıcılara kulak asmıyormuş! İlçelerden, köylerden gelen insanlar da, "bu adam bize doğruyu söylüyor" diye birbirlerine anlatıp duruyorlarmış.

Kızılöz'de ırmağın kıyısında, ılgınlar arasında biraz dinlendikten sonra, İdris'le arkadaşları ırmağın öbür kıyısına geçtiler. İçgiysileri iyiden ıslanmıştı. Islanan giysilerini ılgınların güneş alan uçlarına serdiler. Kıyıların koruluğunda, ılgınlarla söğütlerin gölgesinde yıkanıp serinledikleri zaman, giysileri de kuruyuvermişti.

Güneşin, kumun, ılgınların insanlara söyleyecek çok şeyleri vardı. Birbirlerine bir şey demeden onları uzun uzadıya dinlemekten kendilerini alamadılar. Düşünceleri bir geldi, bir gitti öğle sonu ılgınların üstünden uzaklara... taa uzaklara... Kumun, ılgınların, söğütlerin, kavakların ışıklı göklerin üstünden...

Gözlerinin önünde alabildiğine uzanan ılgınlara bakıp İdris, bir çiçek kopardı. Pembe, yuvarlak. Çiçeği yarıp açtıktan sonra, tohumlarını göstererek bütün çiçeğin özü, dedi işte bu topluiğne başı kadar ufacık tohumlarda. Her tohum, her canlı, her nesne... bütün varlığın özü, özümleyicisi.

Biraz ötede, uzun bir sopaya benzeyen şu atkuyruğu bitkisini görüyor musunuz? Kökleri var ama tohum oluşturmaz. Bunun yerine küçücük, tozumsu nesnecikler ürer. Bu bitki birçok sayrılıklara iyi gelir. Doğanın bu da iyileştirme yöntemi.

Her nesne özüne göre kimliğini bulur. İşte bu gerçeği unutuyor, marangoz arar gibi bir şeyin yapıcısını arıyoruz. Yapıcı gözlerimizin önünde. Doğanın, varlığın kendini çoğaltması, marangozun iskemle yapmasına benzemez. Bu günlük yaşamın getirdiği insana ilişkin ayrı bir sanat!

Ben size diyorum ki, gördüğümüz göremediğimiz bu sonsuz doğa, bütün varlığımız her işimizde yardımımıza yeten! Bu gerçeği gören gözler, görmeyen gözlere, anlayanlar anlamayanlara anlatsın istiyoruz.

Yağmur yağa yağa toprağı ıslatır. Su aka aka ırmak olur. Irmak aka aka denize ulaşır. Yapıcıya olucu, olucuya yapıcı arıyoruz. Yapıcıyla olucu bir, biz durmuş habire; habire yapıcı, habire olucu arıyoruz! Ne zamana değin bu şaşkınlığımız? Biri yumurtanın kimliğini tavukta, öbürü tavuğun kimliğini yumurtada arıyor. Gerçeğin içine düşmüşüz de, gözümüz kör! Neyi nerden arıyoruz?

Yoksa bir duruma koşullandık da yüzyıllardan beri, o yüzden mi usumuz, anlağımız özünü yitirdi? Bir bu mu? Yanılmanın nereden geldiğini de unuttuk. Hiçbir açıklama, hiçbir anlatım boyutuna ulaşamaz oldu. Tanrı dediler bir yandan, öte yandan özdeş tanrıyı iğdiş edenler yine kendileri oldu! Gittikçe daraldı anlayış, kavrayış çemberimiz!

Ne yazık! Yabancı kaldık varlığın, doğanın doğadaki nesnelerin, düşüncelerin gerçeklerine! Usu, bilinci yaşama dayanan, yaşamdan gelen deneyimlerle, onların gerçekliğiyle beslenmemiz gerekirken, düşkuruculuğa dayalı boş sözlerle oyalandık.

XI

İdris'le arkadaşları, Kızılöz'den ayrıldıktan üç gün sonra Acıgöl üzerinden Melendiz Dağı eteklerine, oradan Hasan Dağı'na ulaştılar. Ne hükümetten, ne de onlarla işbirlikçi Nurculardan bir ses duyuldu. Her şey koyu bir sessizliğe büründü bu arada. Ne karıştırıcıları, ne şunu, ne de bunu düşünecek zamanı yoktu İdris'in.

Ona sevgi besleyenlerden kimileri, "Yazık! Bu adam ölümüne gidiyor!" demiş olsalar da ölümü hiç düşünmüyordu. Ölüm nasıl olsa gelecek, işlevini de yapacaktı bir gün!

Çevre köylerden, uzak uzak kentlerden gelenlerin sayısı gittikçe artıyordu. İnsanların bu olağanüstü ilgisi daha da güç veriyordu İdris'e. Onu kuşkulandıran en çok, söyleyeceklerini söyleyemeden çekip gitmekti. Açıkçası ölmekten korkmuyor, ama diyeceklerini daha deyip bitirmeden onun karalı yüzünü görmek istemiyordu. Yıllardan beri sormak isteyip de, halkın soramadığı, sormayı göze alamadığı konular yığın yığın gelip İdris'i buluyordu. Karıştırıcılar, onların üstteki adamları ne derse desinler; İdris her sorunun yanıtını üstleniyor elinden geldiğince açıklamaya çalışıyordu!

Melendiz Dağı eteklerindeki bir köyden gelen Ali Çavuş:

— Sizin gibi bir insana "ayırıcı" demeleri bizi hiç ırgalamaz! Ne derlerse desinler! Onlar dedikleriyle kalırlar! Şimdiye değin kime ne demediler ki? Hem ne oluyor onlara? Soruyu soracak olan benim. Halkın arasından biri. Bize nerdeyse, kendi benliğimizi unutturacaklar? Biz onların sorusunu sıkboğaz edip ağızlarından alıyor muyuz? Ne hakkı var onların bizim sorularımıza el atmaya?

Onlar, o dinciler bir iş yapacaklarmış, önce kendi pisliklerini temizlesinler! Onlar yüzünden halk böyle onulmaz bir uyuşukluğa saplanıp kaldı!

Ben soracağım, sen soracaksın, o soracak. Ne var bunda sanki? Sorular biter mi? Sözgelimi, nasıl oluyor da bu canlı durumu yıllar yılı koruyabiliyorum? Kendilerine soralım bunları. Yanıt vermek şöyle dursun, yanlarına yaklaşılmaz! Kayalara ünlesem yankısı gelir de, bıçak açmaz onların ağzını! Bu durumda neyleyim ben onlarla?

İdris bir orada biriken kalabalığa, bir Ali Çavuş'a bakarak:

— Bana ayırıcı gözüyle bakıyorlarmış. dedi. Savlarımın, düşüncelerimin içyüzünü, gerçeği bilmek istemiyor yönetimi ellerine geçirenler, dinciler. Ama onların her şeyde, her işte nasıl sendeledikleri gözle görülüyor! Ayırıcı değil, birleştiriciyim. Konuşmalarım, sözlerim de öyle! Düşüncelerimi, doğru olanı kimseden gizlemedim! Ne düşünüyor, ussal olarak neye inanıyorsam, onu söylüyorum! Benim eylemim benim düşüncelerim, benim düşüncelerim benim eylemim. Doğru bilip söylediğimden kıl kadar ödün vermedim. Halk bunu biliyor. Ne dediğimi anlıyor. İnsanlarımızın anlamak, bilmek istedikleri çok şeyler var. Onlara anlatmam gerek. Şunu da belirtmek istiyorum: Ayırıcılık gibi görünenin birleştirici olduğunu kavramamız gerek. Bedenimi baştan sona kaplayan deri ayırıcı mı, birleştirici mi? Tüm beden baştan ayağa deriyle bir bütüne ulaşıyor.

Size derim ki, benim ayırıcılığa, kavgaya, döğüşe, kırıma yıkıma değil, kendi kimliğimizi edinelim diye geldim! Soruyorlar bana: "Sen kimsin?" diye. Ben de sizin aranızdan biriyim. Gerçekleri açıp yaymaya geldim. Hep birlikte aranızdan geldik. Bu yüzden, ben ve arkadaşlarım çalışan halkın, işçinin, emekçinin, köylünün arasındayız. Her çeşit yoksulluğun üstesinden gelelim artık!

Kendi kendimizi anlamaya, duymaya, bilmeye çalışalım. Sözümün özü şu: 1400 yıl önce sizi, sizden aldılar! Sizi kendi benliğinizden ettiler! Ben sizi kendinize, sizi size vermeye geldim! Kendi öz benliğinizi size!..

Kendi benliğimizi bulalım her birimiz. Ismarlama sayıklamalar insanı ne tanrıya, ne de kurtuluşa götürür! Elma ağacı elmasını, kiraz ağacı kirazını biliyor da, biz kendimizi niye bilip bulmayalım?

Samanyolu'nun uzaya fırlatmış olduğu yıldız tozları bedenimiz!.. Özdeş yapıdan oluştuk onlar gibi. Tümümüz sen, ben, o.. Bütün canlılar. Dağ tepe ova ne varsa... Her birimiz bu varlığın ayrılmaz bir bütünüyüz. Tozanlardan geldik, tozanlara karışmak üzere. Bütün yaşamımız da güneşe bağlı. Onsuz hiçbir şey olamaz!

Evren denilen bu uçsuz bucaksız yapı; özünden gelen bir akışla davranışını sürdürür. Çoğumuz onda bir anlama ulaşmak kaygısıyla doları. İlle de onu bir duruma, bir anlama bürümek. İnsel bir kaygı. Kendi özentimiz bu!

Tanrı, din, dinsel inançlar bir süre oyalanmaya, kendimizi avundurup aldatmaya yardım eden insanlığın buluşu, yakıştırması! Öyle olsun isteriz. İsteklerimiz önden gider her zaman! İstekler sınırını aşar. Doğa yasalarının isteklerimize uymayıp kendi bildiğine gidişini gördükçe tanrıları suçlar, kendi kendimizi kaygıya boğarız! Yakında Merih'e ayak basacağız ama, öylesine çocuksuyuz. Nerdeyse kundaktaki çocuklar gibi ağlayıp duracağız!

Diyorum size! Durması yok hiçbir şeyin olduğu gibi. Her şey. her şey... başımın üstündeki yıldızlar, güneşler, bulutsular... her şey... Her an değişmekte, her an yerini değiştirmektedir. Bu sonsuz varlık durağan değil!

Biz de öyle! Birkaç gün önce Avanos, Ürgüp, Nevşehir yakınlarından geçip buralara geldik. Hani bizim oralarda bulunduğumuz? Yarın da buralarda olmayacağız. Yaşam boyu süren anlık serüvenler sona erer, eylemler alır yerini! Gerçek olan usa yatkın eylemlerdir.

"Her şey birden yaratıldı!" Böyle bir şey yok! Evren, kendi yaratısıyla birlikte sürekli olarak vardı, bugün de varlığını sürdürüyor. Ne olursa olsun, bilinçsiz gibi gözüken doğanın insel bilinci aşan bir niteliği var. Ama dünkü şey bugünkü, dünkü evren bugünkü evren değildir! Yarın da bugünkü olmayacak! Yarın başka samanyolları kaplayacak uzayı!.. Değişecek her şey!..

Biz bugünküler dünkülerdik. Bugünküler de yarın olmayacaklar. Yerini alacak bugünkülerin, yarın gelecekler! Dünkülerin yerini aldığımız gibi! Ne acı değil mi? Ama doğanın doğrultusu bu! Her şey birbirine ilişkin, bilmez misiniz, en küçüğünden en büyüğüne!.. Evren, canlı bir bütün. Her tozan bu bütünün içinde...

Soluk alıp yaşamı sürdürüyoruz. Soluğun yaşamla ilgisi bu! Her şey bütün içinde bir daha bütünler birbirini. Buğday tanelerinin bütün tarlayı sarmasında bilinmesi gereken belirtiler yok mu? Bilimsel belirtiler bunlar. Doğanın kendine özgü bilinci!

Yazıklı insanlar avuntularını sürdürebilmek için olmadık şeylere inanırlar ya da inanır görünürler! Şamanlar, yağmur tanrısı kılığına girince yağmur yağacağına inanırlardı. Şimdi, dinsel yalvarılarla yağmur yağacağına inanıldığı gibi tıpkı! Bütün bu durumlarda yazıklı insanlar ortaklaşa isterinin kölesi olur!

Kendi kendisinin görgü tanığı olarak tanrıelçisinin yaymış olduğu Cennet, Cehennem, Miraç benzeri bütün imgesel serüvenler; önceden kurulup düzenlenen tasarımlı, sanrılı birer uydurudan başka bir şey değil! Elçinin bunalımlı günleri de bu sanrılı anlatılara olanak sağlıyor ve soluğu ikide bir Hira Dağı'nın mağarasında alıyordu.

Karanlıkla aydınlığın birbiriyle çekiştiği bütün mağaralar gibi, Hira mağarası da elçinin gizeme yatkın sanrılı düşlemlerini daha da kışkırtıyordu. Örneğin "Cibril'in, içi zemzem dolu altın tasla gelerek, elçinin karnını yarıp yüreğini çıkarması ve bu suyla yıkaması, içini inan ve bilgelikle doldurması..." Bütün bunlar insanlığın ilkel çağından kalma çocuksu simgeleri. Altın tas... içinde zemzem... inan ve düşüncenin beyinde değil yürekte bulunması!..

"... O gökleri, her taşlanmış şeytandan koruduk" benzeri ipe sapa gelmez çoğu sözler; onun esrimeli, sanrılı günlerinde kulaktan dolma ilkel söylentilerin ne denli etkisi altında kaldığını açıkca belirler.

Sözgelimi "Ahret" konusunda, varsıl bir Arap Emiri nasıl konuşursa, elçi imgetanrıyı da öyle konuşturuyor! Andığımız birkaç örnek, zaman yokluğu yüzünden, anamadığımız daha böyle binlercesi kurgulu, esrimeli, imgesel uydurmalardır! Bunun böyle

olduğunu tanrıelçisinin kendisi de biliyor! Tanrı'ya: "Ben sizin bilmediğinizi de bilirim" dedirtiyor! İğdiş edilen bir tanrı, imgetanrı böyle konuşabilir ancak!

Din sözcüleri ikide bir şeytandan söz ederler! Şeytanı nasıl görebilir, kendini göremeyen insan? Gözleri kör olanlar "senin gözünde çöp var!" diyenlerdir. Din sözcülerinin tanrıları gerçekten varolsaydı, insanın yeryüzündeki yaşamına bugüne değin çoktan bir çekidüzen verilirdi? Yeryüzündeki yıkımlar, olup bitenler bunun hiç de böyle olmadığını gösteriyor!

Cebrail, elçinin yakınlarına ak giysili, kara saçlı insan biçiminde görünmüş; Muhammed'e islamlığı da bir öğretmen gibi öğretmiş.. Çağının insanlarını inandırabilme çabalarıyla yakıştırılmış öyküler bu ve buna benzer birçok savlar.

Bütün gizemci kişilerde gözlemlenen esrimeli durumlar; örgenleri, beynin sinir dizgelerini de etkiler. Bunun sonucu olarak da, esrimeli kişi birtakım sesler işittiği, görüntülere tanık olduğu sanısına kapılır.

Bir olgu, bir olay değil; birçok nedenlerin biraraya gelmesiyle oluşur. Doğa olayları da böyle, toplumsal olaylar da! Dahası bir olguyu, olayı ortaya koyacak nedenlerin karışımı, birbirine etkisi de oluşumun genel doğrultusunu yönlendirir. Olayın, olgunun zaman içindeki süreçleri de işin içine karışır. Bütün bu karşılıklı etkileşimlerin sonuçlarını kesin olarak önceden bilemediğimiz için; olayların, olguların geleceği üzerine hiçbir şey söyleyemeyiz.

Örneğin bir ayrım görmez İbn Ravendi esinle "vahiy" arasında! İbn Sina da vahyi "Cebrail ile konuşma" olarak onaylamaz! Bütün esinler sezgisel. Vahiyler de esrimeli söylentiler!..

Bu denizsel duygu, bu denizsel coşku; bu okyanusal kendinden geçiş, esrimeler dinsel sayıklamaların kaynağını oluşturur. İslam düşünürlerinden Muhiddin-i Arabi; kösnül duyguyu yanlış bir algılamayla "Tanrı"yla, tanrı kavramıyla karıştırır. O bu kösnül duyguya, coşkuya öylesine inanmıştır ki, gerçekten böyle midir, değil midir diye bir an olsun düşünüp kendi kendini yargılamadan, "... Tanrı bana kendimden geçtiğim bir an içinde, kadınla cinsel ilişkide bulunurken görünüverir." Bedenin her köşesinden, insan

kendinden geçerken iliklerinden sökülüp gelircesine o tutuşmalı, coşkusal, okyanusal kösnül etkileşim, Muhiddin-i Arabi'yi hemen tanrıyla karşılaşma inancına sürükler!

Bu yanlış algılamayı, ondan altı yüz yıl önce Muhammed'de gözlemliyoruz: "Tekbir getirin beliniz gelirken. Ve deyin, ağır ol!" Tanrı coşkusuyla kösnül coşkuyu yanlış bir algılamayla Muhammed de özdeş çizgiye yerleştiriyor! Demek Tanrı'ya kavuşma, onlara göre kösnül bir durum! Her ikisinde de Tanrı, kösnüllüğe açılıyor!

"Kaadir" olduklarını bile gerçekleştiremediklerine göre, bu tanrılar nasıl var olabilirler? Elbette imgetanrı olarak! Çünkü gerçek bir tanrının varolup da yapamaması, onun tanrılık niteliğiyle uyuşmadığı gibi, olmayıp da yapamamasından çok daha aşağılayıcı bir durum! Biliyorsunuz, varolmayan hiçbir şey yapamaz!

Din mi? İnsan kafasındaki tasarımların avuntulu düşlem oyunu! Bu düşlem oyunlarından birkaçını analım:

Çağımızın kimi ilkel toplumları ölmezliği sağlamak amacıyla ölülerini yer! Strabon, İrlandalıların vaktiyle anababalarını yediklerini söyler. Darius, eski Hintlileri ölü yiyiciliğinden vazgeçirememiş! Amerika, Afrika ilkelleri anababalarını kızartıp yerlermiş. Kimi ilkelller, anababalarının yumuşak örgenlerini kavurur, küllerini kakao şarabına karıştırarak içerlermiş!

Herodot, kimi toplumlarda sayrıyı önce yakınları, dostları öldürüp yediklerini yazar. İskitler anababalarını öldürüp başka etlerle karıştırarak kıyma yaparlarmış! Avustralya yerlileri, kadınları yaşlanmadan önce yemeyi gelenekleştirmişler. Parçalayıp yedirmek ölüyü köpeklere saygılılıkmış Tibet'te. Tibet lamaları saygın kişilerin kafataslarından çay bardağı yapar dervişlere verirlermiş. Yakıldıktan sonra 84.000 parçaya ayrılarak sakal-ı şerif gibi tapınaklara dağıtılmış Buda'nın kemikleri. İşte burdan gelme İslamlıkta sakal-ı şerif alışkanlılığı! Tanrı, peygamberlerin cesetlerini toprağın yemesini yasak etmiş Muhammed'e göre!

Eski Mısırlılar ölülerini, en çok sevdikleri ne varsa tümünü birlikte gömerlerdi. Tanrıelçisine göre, bu dünyada suç işleyenler, Ce-

hennemde yanıp yanıp dirilecek. İrinleşip gene yanacaklar taa sonsuza değin. Karıları bu dünyadaki erkeklere ödünç olarak verilmiştir. Onların asıl karıları, iri kara gözlü huriler cennetteki. En tatlı şarapları içecekler gılmanların sunduğu.

Gol kraliçeleri, ölüme kendileriyle birlikte iki doktorun da gömülmesi için kocalarına yemin ettirilirmiş. Araplarda ölü, Sırat köprüsünü geçsin diye mezar başında deve keserlermiş! Marco Polo'ya göre, bir başbuğun ölümü Tatarlarda kimi zaman 20.000 kişinin ölümüne neden olurmuş! Çin başbuğu ölünce, ona hizmet edenlerin tümü öldürülüp birlikte gömülürmüş. X. yüzyılda Ruslar, koca ölünce karılarını yakarlarmış. Ancak bu durumda Cennete gidilirmiş!

Birçok ülkelerde gelenekler, inançlar bir çeşit dine dönüşüyor. Kur'an'da "... Gökleri direksiz yarattı ve onda her bir hayvandan üretti. Hem gökten bir su indirdik de, her hoş çeşitten yetiştirdik (Lokman, 10, Nahl 16).

Gerçek bir Tanrı'yla ilişki kurulduktan sonra insanlara verilecek bilgi bu mu olmalıydı evrenin yapısı üzerine? İlkokula daha yeni başlayan bir çocuk öğrenci bile bu tümcelerin ilkelliğini anlayıverir!

"... Görmedin mi, Tanrı gerçekten tüm yerdekileri, gemileri de sizin için tutsak etti. Göğü de izni olmadan yere düşmekten alıkoymaktadır." (Hac, 65).

"... Yerdekilerin de, gemilerin de nasıl tutsak edildiği"ni din sözcüsü ya da yazıcılar bilemediklerinden açıklayamıyorlar. Pek doğal, onlar açıklayamayınca, imgetanrı da açıklayamaz! Kendi bilisizliklerini örtbas etmek için de "Görmedin mi?" sorusuyla saldırıya geçiyorlar! Çağının yazıklı çöl Araplarına gemilerin de "Allah'ın yapısı" olduğu şırınga ediliyor! Ama gemi yapımının neden bu denli geciktiği açıklanmıyor.

Elçisinin kösnül gereksinimlerine değin ilgilenen Tanrı'ya ağırbaşlı sorularımız var:

— Yaratıdan önce bir amacı var mıydı Ulu Tanrı'nın? Var idiyse, nasıl uyguladı bu amacı tersinilmez doğa yasaları karşısında? Böyle bir amaç yok idiyse; evreni kendi oluruna, doğa yasalarına mı bıraktı her şeyi bilen Tanrı?

Tanrı ne zamanda, ne de uzayda olmadığına, hiçbir şey de O'nu kapsamadığına göre; evreni nerede, ne zaman ve nasıl yarattı? Tanrı'nın bu yaratı işini nasıl yaptığını doğrusu bilmek isterdim!

"Tanrı, Kur'an'la savamıyacağı kimi kötülükleri kılıçla savar" deniliyor bir hadiste. Demek bu Tanrı, herşeyin üstesinden gelemeyen güçsüz bir tanrı! Bu yazıklı tanrıya göre kılıç Kur'an'dan üstün! Hani en büyük tansık, Kur'an'dı? Demek, Tanrıelçisi başgelemiyeceği durumlarda suçu, imgetanrısına yükleyip kıyıma geçiyor!

Tevrat'ta, "Sizden beş kişi, yüz kişiyi kovuşturacak ve sizden yüz kişi, on bin kişiyi kovuşturacaktır" (Levililer, XXVI, 8-9) deniliyor. Bu durum, Kur'an'da öykünüp hemen yansılanır: "... Sizden basredecek yirmi kişi olursa, iki yüzünü yenerler; sizden yüz kişi olursa, o inansızların bin kişisini yenerler" (Enfal, 65).

Yine Kur'an'da: "... İnsanları savaşa yönelt, (...) Tanrı baskıca daha yeğin, kökünü kazımakta da daha yeğindir" (Nisa, 82) deniliyor. Bundan da kolayca anlaşılıyor ki, bu imgetanrının daha iyicil, daha ussal, daha insel bir yöntemi yok! Bu durumda kıyım, bu tanrının başvurabileceği tek çıkar yol oluyor!

"... Tanrı yolunda öldürülen kimselere, ölüler demeyin. Onlar diridirler. Ama siz bunu kavrayamazsınız" (Bakara, 154). İmgetanrı adına insanlar durmadan kıyıma, ölüme gönderiliyor. "Onlar diridirler" diyerek bu yazıklı insanlar sonra da aptallaştırılıyor! Böylece, tasarımların bu imgetanrısı, bu yazıklı insanlar için öldürüm makinesine dönüşüyor.

"Sona değin savaşılacağını" kafalara yerleştiren din sözcüsü, insanlar arasına iyiliği değil kötülüğü; kıyımı, yıkımı, öldürümü getiriyor. Dayanılan imgetanrının yetersizliğini, beceriksizliğini, güçsüzlüğünü de kanıtlıyor bu durum! İnsanlığın taa "sona değin" toptan ölüme gönderilmesi gerçek bir Tanrı'ya, Tanrı inancına aykırı olduğu gibi; gerçek bir Tanrı da böylesi temelsiz eylemlere neden olamaz! İnsanlar aptallaştıkça tanrılar çoğalıyor!..

Araplar, müslüman olmayanlarla değil yalnız; kendi aralarında da sürekli boğuşma durumundaydılar taa eskiden beri! Din sözcüleri sonradan bu durumu imgetanrılarla çözmeye kalkmışlar.

Gördüğünüz gibi hiçbir sonuca varılmamıştır ölüme, öldürüme gitmekten başka! Kendilerine göklerden yardım bekleyen VII. yüzyıl Arapları bu onulmaz sayrılığı başka uluslara da bulaştırdılar! Bu çöl düşlemlerinin kurbanı oldu Anadolu halkı da!

Tevrat'ta, Kur'an'daki birçok öyküler, anlatılar birbirine benzer. Bunlar da Mezopotamya ve İran kaynaklıdır. Böylece Tanrı'ya bağlandıkları bu sözlerin, daha önce de insanların yaşamlarında, geleneklerinde varolduğu gerçeği ortaya çıkıyor!

"Kıyamet" olayını düşünelim. Mısır, Eski Hint inançlarında, Samilerde de vardı. Abdest alma, sünnet olma Yahudilerden alınmıştır. Bir hadiste: "Kimin yüreğinde bir hardal tanesi denli inan varsa..." tümcesi Luka İncili'nde de var! "Hikmetin baş Tanrı korkusudur" ayeti Tevrat'ta, Mezmurlarda da var! Bütün bu örnekleri çoğaltmaya gerek var mı? Böyle işte!..

Size derim ki, çocukluk dönemini yaşıyor insanlık çağımızda da! Bu dönemi yaşayan insanlar var günümüzde!.. İlkel insanlar arasında bu dönemi yaşayanlar daha çoktu. Karşılarına biraz dilli, biraz kurnaz, biraz ne söylediğini iyi kıvıran düşlemli biri çıkmasın!

İşte bunlar böylesi davranışlarla 1400, 2000, 3000 bg. yılları önce insanların gözünde tanrıelçisi olmuşlar (daha doğrusu dedirtmişler!) "tanrılı" bütün konuşmalarına inandırmışlardır.

Yakın tarihten bir örnek verelim mi?

Mormonluğun kurucusu Joseph Smith, bundan daha yüz elli yıl önce, altın yapraklı kitabı Tanrı'nın kendisinden aldığını savunmuş, buna bugün iki milyon insanı da inandırmıştır! Kendilerini Tanrıelçisi diye halka yayanlardan kimileri de "Benim ağzımdan konuşan ben değilim, Tanrı'dır" der.

Kimi gizemciler böylesi savlarla "peygamber" olduklarını halka söylemişler, yazıklı insanlar da bir "umut kapısı" bulduklarını sanarak inanmışlardır.

Din sözcülerinin "Tanrı dedi"li konuşmaları, gerçekte kendi sözleridir. Onların insanları kendilerine, kendi görüş ve düşüncelerine inandırmak için bir güce sığınmayı yeğlemişlerdir. Böylece "Tanrı buyuruyor" sözleriyle de halkın bir bölümünü ken-

dilerine inandırmayı başarmışlardır. Kur'an'da İsa'yla Mehdi'nin geleceği söylencebilimsel açıklamalarla belirtiliyor. Bunlar bütün insanları umuda bağlamak, onları avutmak için yakıştırılmış örgelerdir. Şam'da Emeviye Cami'sinin minaresine bir zamanlar bir çift sarı pabuç koymuşlar. İnanca göre, İsa gökten inince onu giyecekmiş!..

Yazıklı insan! Ne gülünç durumlara düşüyor! İsa gökten, Tanrı'nın yanından inecek de, ayağında giyecek pabucu yok!

Acı bir gülümsemeyle İdris, kalabalığa sordu:

— Neden böyle biliyor musunuz? Çölde yaşayanların çoğu yalınayak gezerler de ondan!

Bunun üzerine Yunus:

— Tasarımlarıyla yaratmış oldukları olayları insanlar kendi koşullarına uyduruyor. Ozan bir şiir yazar, "ben yazdım" der. Ozanlar, sanatçılar kendi yaşam deneyimlerine, yeteneklerine, esinlerine, duygularına, sezgilerine dayar ürünlerini. Kendilerini kendi istekleriyle Tanrıelçiliğine atayanlar, kendi sözlerini, esrimeli tasarımlarını Tanrı'nın ya da meleğin kendisine böyle dediğini, onlarla konuştuklarını bir gerçekmiş gibi ileri sürerler! Ne derlerse inanmak zorundasınız. İnanmayan kişi Cehennemlik olur! Dışarda gerçeği olmayan kendi esrimeli sözlerine böylece başkalarını inandırmaya zorlarlar!

Yunus doğru söylüyor, dedi İdris, konuşmasını sürdürdü:

Ozanlar, sanatçılar kendi yaşam deneyimlerine güvenirken; din sözcüleri kolay inanan halkı arkalarında sürükleyebilmek için "Tanrı dedi"li kurnazlığa başvururlar! Birinciler çok daha doğru, çok daha onurlu kişiler.

Din sözcülerinin Tanrı buyruğu, ozanların esin dedikleri; içinde yaşamış olduğumuz çevreyle, görgü ve bilgilerimizle de yuğrularak duygu, düşünce ve tasarımlarımızı oluşturan beyin ve sinir gözeneklerimizin biyokimyasal oluşumundan başka bir şey değil!

Yeryüzünde insana değgin her şey kafamızdaki beynin etkinliği nedeniyledir. İnsel beyin bu gelişime ermeseydi, başka bir söyleyişle insan olmasaydı; yeryüzünde tanık olduğumuz insan eli,

kafasıyla yapılıp düşünülen dirimbilimden düşünbilime değin din, sanat, yontu, yazın bg. etkinliklerimizin hiçbiri olmayacaktı. Öyleyse tek gerçek, doğayla birlikte, onun bir parçası olan insandır!

Doğa insanların konuştuğu dille konuşmaz. Ama doğanın davranışları, bu davranış durumları, bu durumların başka bir duruma dönüşümleri, bunun gibi daha binbir çeşit değişim, oluşumlarını araştırır, onları bilinen dille yansıtır insanoğluna. Doğanın daha ne deyip ne söyleyeceklerini de saptayabiliriz.

Esrimelerin, düşlemlerin yolları karanlıktır, karanlığa açılmıştır tarih boyunca. Doğanın belirli yolları gün gibi aydınlık. Onun apaçık doğal davranışlarını görmezlikten gelmeyelim! Her şeyi doğada gördük, doğadan aldık her şeyi. Tüm buluşlarını, günümüzün eriştiği aşamaları -usumuza gelen daha ne varsa- her şeyi; insanlık içinde yaşamış olduğu doğaya borçludur. Gözle görünen, usa vurulan, duyulan bu gerçeği kim yadsıyabilir? Öyle değil mi? Yoksul Yunus da onayladı bunu yedi yüz yıl önce:

Benim yüzüm yerde gerek
Bana rahmet yerden yağar!

Doğanın, yaratıcı ediminin kalıtını taşır insan! Düşünce, bilinç değil yalnız; bilinçaltı da fizik kökenlidir. Kısaca, insanlığın bütün bulguları düşünsel algılamaların ürünü, yansımaları.

Bu algılamalar, yansımalar da fizik kökenli, biyokimyasal nitelikli. Doğanın kendisi de böyle! Nesnelerin, temelde birbirleriyle fizik-biyokimyasal bağlantıları, karşılıklı uyumları da insanın düşünsel etkinliğiyle bulgulara dönüşüp gerçekleşir.

Doğada giz diye bir şey yok! Ama insanoğlu bilmediği şeyi giz sözcüğüyle açıklamaya çalışır. Bu anlık bir yakıştırmadır. Olayların, olguların birbirleriyle ilişkileri açıklanınca giz ortadan kalkar! Bundan iki bin yıl önce bir savaş anındaki "Ay tutulması" "Tanrı razı olmuyor savaşa" diye yorumlandı. Ya da öyle sanıldı. İlkokul öğrencisi de biliyor bugün bu doğa olayının gerçek nedenlerini!..

Ben düşüncelerimi, duygularımı, bildiklerimi, deneyimlerimi en iyi bildiğim dille, Türkçe'yle anlatmaya, açıklamaya

çalışıyorum. Türkçe bilmeseydim, en iyi bildiğim dil neyse o dille konuşacaktım, o dili anlayabileceklerle. Ama halkın anlayabilmesi için, o halkın diliyle konuşulması doğal değil mi? Her kişi içinden gelmiş olduğu halkın diliyle, halka seslenir. Kendi kendilerine Tanrı elçisi diyenler de öyle yapmıştır. "Tanrı kelamı" diye bir şey yok! Halkı avlamak için, bu deyim onların uydurusu! Dil insanlara özgedir, insel bir olgudur. Tanrısal hiç değil!.

Size şunu da söylemeliyim: Halife Osman'ın süt kardeşi Sa'd bin Ebi Surh da vardı elçinin vahiyleriyle hadislerini yazanlar arasında. Bu adam Mekke'nin alınmasından önce Müslüman olmuş, Medine'ye göçmüş. Sonra eski dinine dönüp Mekke'ye gelmiş. Orada: "Ben, elçiye ne istersem onu söyletirdim. Her söylediğimi doğru diyerek yazdırırdı" diyor.

Kalabalığın sol yanında bir kaynaşma oldu konuşmanın tam bu kertesinde. Hiçbir şey anlaşılmadı önce. Yunus'la Esma gözkulak oldular birara fısıltılı konuşmalara. Tomarzalı Halil bir şeyler söylemek istiyordu ama pek anlaşılmıyordu.

Yerköylü Zehra, Elmahacılı köyünden Gülbenli'ye:

— Bu adam hızırı mızırı da geçti. Bu İdris dedikleri peygamber olacak insan! Sanmam olsun! Yalan söylemesini bilmiyor. Dediklerini birazcık şöyle eğse bükse, azıcık yalana eğilse, halkı azıcık tatlı tatlı aldatsa... Hepimizi yola getirir bu adam! Her şeyi de yaptırır halka. İşte bunu yapmıyor.

— Bu adamın tek eksiği, dedi Gülbenli Allah'ı işin içine sokmaması! Bi onu yapsa, arada bir Cennetten sözetse, vallahi halkın ağzının suyu akar. Evliya gibi adam. Benim bildiğim, hiçbir peygamber tapadan gökten gelmedi! Bu adamın nerden geldiği de belli değil! Bi diyorlar Sırıklı dağlarından, bi diyorlar Ziyaret Dağı'ndan. Dalıp gelmiş buralara amma, nasıl gelmiş kimsenin bildiği yok!

Hacıbektaşlı Gülsüm, söze karışıp dedi:

— Bunda bir hikmet var ya! Dur bakalım. Bu adam bize ne Cennet taamı yediriyor, ne ona benzer bir şey. Ne de kevser ırmaklarından söz ediyor! Allah dokuzda verdiğini sekizde almazmış. Bu adam bizim alınyazımızı değiştirecek! Yazılmış bi

kezcik. Alınyazısı hiç değişir mi? Bu adamı sağ bırakmazlar ya! Neyse, hayır diyelim de hayır işleyelim! Erkeklerimiz cennet hurilerine inanmıyor mu? Onlar hurileri görmeseler de inanır. Erkeğin aklı mı var? Akılları hep onların bilmem nesinde. Gancık olsun da bilinmeyen Cennette olsun! İstediği bi delik! Bu Allah da nasıl Allah ise, işi gücü yokmuş da, onlara göre gara gaşlı, gara gözlü hurileri yaratmış. Öbür dünyada hem de! Erkek bu! Aklı mı var, suya da yeler, sabuna da! İşleri hep havaya yelmek! Bi bilmem nesi, bi başı! Ben gocama emanet verilmişim, onun asıl garısı Cennetteki hurilermiş. Bu Allah erkek mi ne? Daha başıma neler gelecek? Duymadığımı duydum bu adamdan!..

Kalabalığın üstüste yığıldığı sağ yandan Acıpınarlı Hamza:

— Aklıma kötü şeyler geliyor. Bu adamı alıp götürürler, kim vurduya getirirler ya, dedi Nurcularla Ticaniler arasındaki çekişmeye dua etsin! İş bundan uzuyor! Cennet, Cehennem, huri, melek, Miraç, kevser masallarıyla oyalanıp duruyor halk. Onun elinden bunu da aldın mı, sudan çıkmış balığa döner! Neyinen avunacak ondan sonra?

Öteden Kozaklılı Gavur Hamdi, edemeyip söze karıştı:

— Bu yüzden geri kaldık! Bu yüzden Şapşallaştık ya! Gökte uçaklar, yerde otomobiller. Olsun.. Gene de bin yıl geriyiz. Görmüyor musunuz, şeriat diye ulumaya başladılar! Hükümet de bir acayip! O da şaşırdı! Halkı şeytan taşlamaya gönderiyor Arap çöllerine! Hem de yoksulun, kimsesizin arkasından, başından alarak!

— Anlayabildiğime göre, dedi Hacıbektaş köylerinden Veli, "Tanrı yok" demiyor İdris dedikleri bu adam! Şimdiye değin bize öğretilen tanrılara inanmıyor! Onun diliyle imgetanrıya inanmıyor! Bize tanrıyı yanlış öğrettiler demeye getiriyor. Bostan bekçisi olmadığını söylüyor tanrının. Onu görünür duruma getirmek istiyor. Yanlış anlamadıysam. "her şey bu gördüğümüz varlık" diyor..

Arkadaşının yüzüne acı acı baktıktan sonra Kamanlı Cafer boşalıverdi, böyle bir konuşma bekliyormuş gibi:

— Atla arpayı dövüştürenler aramızda! At binicisine göre eşinir. Biz bu Arap atına bindik bineli bin yıl oldu! Daha da çok

ya, neyse. Ne yaptık? Bu bin yılda ne geçti elimize? Neler alındı? Neler verildi? Ak köpek kara köpek geçit başında belli olur demişler. Hani? Hiç de belli olmuş gibi değil! Nasıl oldu da inandık Cennete Cehenneme veresiye? Dipsiz ambar boş kiler!

Konuşmalarımın zaman zaman, dedi İdris, anlaşılması güç konulara kaydığını biliyorum. Yasaklanmış ya da halkın yasak diye bildiği her şeyi soruyorlar bana. Ben de gücümün yettiğince bu soruları aydınlatıp açıklamaya çalışıyorum. Ama bunları belirlemek zorundayım. Belki her şey o anda gereğiyle anlaşılmıyor. İçinizde konuya eğilip onları anlayanların da bulunduğunu biliyorum. Onlar size anlatsın. Gün yaklaşıyor. Ben ancak bir kez söyleyebilirim. Zaman da olmayacak. Yarın buğday başak verince orak pahalıya çıkar. Bunu da biliyorum. Ama ne yapalım? Dedikodular, fısıltılar kulağıma değin geliyor. Ben imgetanrıların sözcüğü değilim!

Taa ilkel çağdan, o çağın ilkel davranışlarıyla yuğrulup alışıla ya da imgelenegelen durumları yansıtmadığı için yabansı gelebilir düşüncelerim sizlere. Ama daha önce anlatılanların, öğretilerin gerçekle hiçbir ilişkisi olmadığını, onların boş imgelerle yaldızlanıp süslendiğini; doğanın, doğa koşullarının usa, bilince yansıyan gerçekleriyle anlıyor, biliyorum.

Sizlere anlatılan dinsel öykülerin, görüntülerin aslı astarı olmadığını, hiçbir temele dayanmadığını da kesinlikle görüyor, kavrıyor, anlıyorum. Doğanın yüce usu, doğrultusu böyle diyor! Sözlerimi dinleyip şaşkınlıkla "Nasıl?" diye soracaklar bulunabilir aranızda. Onlara derim ki, bize bu gerçeği her gün açıkça söylüyor doğa! Bütün yüreğim, düşünen usumla diyorum size: Doğanın ussal gidişi, davranışı uydurma düşlemlerin çok üstünde. Doğa bu gerçeği, kimi zaman sert, acımasız; kimi zaman da yumuşak, tatlı davranışlarıyla her gün yüzümüze kanıtlarıyla söyleyip duruyor!

Din sözcülerinin düşlemli tanrısal öğütleri, doğanın tersinilmez gerçeklerine her gün, her an yenik düşmektedir! Çöp dürtüyor diy-orlar benim için arının yuvasına. Keşke o çöp dürtenlerden olsaydık! Araba devrilince yol gösteren çok olurmuş. Biz araba devrildikten sonra da yol göstermeye geldik aranıza. Zaman sınırını aştı. Aşan sınırında zamanı kotarmak gerekiyor. Anlıyorum ki bana ve arkadaşlarıma düşüyor bu iş de!

Örneğin bana yaşamı soruyorlar her uğradığım yerde. Bu yaşam nasıl bir şey, nasıl oluyor? Samanyolları var, yıldızlar, güneşler, gezegenler var da, özdeş gereksemeler, kendiliğindenliklerle yaşam neden olmasın? Güneş dizgemizde olduğu gibi, yaşam koşullarının bütünlendiği gezegenlerde yaşamın olması için bir engel var mı? Size derim! 3700 milyon yıl önce yaşam vardı yeryüzünde. Yaşamın başlangıcı bu! İlk düşünen insanın ataları bundan on onbeş milyon yıl önce yaşamaya başladı. Doğanın bize söyleyip kanıtladıkları, din sözcülerinin imgesel savlarını her geçen gün çürütmektedir! Doğada belirli anlağın varlığını, doğal süreçler değil yalnız; doğanın kendiliğindenliği de kanıtlıyor. İnsan düşüncesi, us, anlak bg., evreni bulunduğu yerde tutan doğal düzenin, kısaca doğanın ürünü.

Yaşam, nasıl dirimbilimsel bir donanmaysa, ölüm de yaşam gibi dirimbilimsel bir soyutlamadır. Ölen insan için ölüm tümden yokoluş. Ölümün tek avuntusu da, insanları -bütün canlıları da- yaşamın binbir yükünden, acısından, onulmaz sayrılıkların işkencesinden kesinlikle kurtarmasıdır. Bu anlamda ölüm bir çeşit kurtuluş!

Bu arada şunu da söylemeliyim: Önümüze konan, sunulan bir durumu gözden geçirmeliyiz. Bu, insan olmamızın da bir koşulu! Seçme ve sorumluluk duygusu olmayan kişi soluk almıyor demektir. Soluk almamak da ölmek demek!

Ağzımıza bir parmak bal çalınınca hoşumuza gidiyor, sevincimizden dört köşe oluyoruz. Sonra da bunun bedelini yanılmalar, kırılmalar, ardıarası kesilmeyen bunalımların tinsel baskılarıyla ödüyoruz. Siz de biliyorsunuz ki el kazanıyla aş kaynamaz. Kendimize gelelim. Düşlemli, boş avunmalar yeter olsun artık! Uyanmanın zamanı çoktan geldi! *Geldi de geçiyor!..*

Altından çapanoğlu çıkacağını bilsem de sözlerimin hiç birinden vazgeçmem. Çünkü bütün söylediklerim bir anlık coşkunun dürtüsüyle değil, yılların ağırlığıyla gerçekleşip arınmış düşünceleri, gerçekleri taşıyor. Bizi dinlemek için sağolsunlar Eskişehir, İsparta, Çankırı, Kastamonu, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Sivas, Erzincan, Malatya, Tarsus, Adana benzeri yurdun

yakın uzak köşelerinden taa buralara gelenler de var. Onlara yüreğimizin bütün sevgisi, sıcaklığıyla sağolun diyoruz ben ve arkadaşlarım. Aranızda bizi yere çalmak isteyenler olabilir. Sert bir dille eleştirmek isteyenler de! Onlara yüreğimiz açık. Konuşurlarsa, onları ilgiyle dinleyeceğiz. Tartışma yöntemi bizim için doğacak yeni güneşlerdir. Bütün yapıcı tartışmaları sevgiyle kucaklıyoruz. Konuşmak insan için.. Bizler her şeyin dostlukla, sevgiyle, karşılıklı konuşmalarla çözümlenmesini diliyoruz. Hiçbir art düşünceye köle değiliz. Herhangi bir çıkarımız da yok!

Atlar nallanırken kurbağalar ayak uzatmazmış.. Bunu bilmem ama, konuşmalarımızdan işkillenenler varsa, doğrudan doğruya onlara sesleniyorum: Ben ve arkadaşlarım buralara yalnız, yalnız gerçekleri halka, insanlarımıza duyurmaya geldik. Başka değil! İçimizin közleşen ateşiyle.. Hani bir atasözü var? Duymuşsunuzdur: Bir tutam ot yardan aşıran deveyi!

Bir gün ağzımıza kilit vurmak isterlerse, bu da onların bileceği iş! Halkın ağzına kilit vurmak olur bu! Biz ayakta duruyorsak şimdiye değin, söyleyecek sözümüz var demek! Bizi can kulağıyla dinleyenler olduğu gibi. Soruyorum apaçık: Ayakta durur mu boş çuval?

Biz bu konuşma gezilerine boşuna çıkmadık. Elbette bir bildiğimiz var. Herkes kaşık yapar ama sapını doğru getiremez! Gerçekleri bir bir sayıp dökmeye, yıllarca yıllarca birbiri üstüne binmiş olan yanlışları doğrulamaya geldik! Bakanlar Kurulu'nun kimlere kanat açtığı, kimlere ödün verdiği belli! Biz yalnız beş kişiyiz bu yola baş koyan, bu gerçek yoluna! Görünmez ama, arkamızda halk yığınları da var! Durumuna bakmaz, Hasan Dağı'na oduna gider demeyin!

Durumlar birbirini izler ama, bir durum sonsuza değin sürmez! Bir durum aşamalı çözüme uğrar ergeç. Dizge zamanla gücünü yitirir. Evrende her şey. Hele düşlemlerden, tasarımlardan biraraya gelen dizge olursa, kökü hiçbir gerçeğe dayanmayan!

Yaşamın değil yalnız, biz zamanın da bağıntısını taşıyoruz. Şu an, biraz önce gelecek zamandı, gelip yerini geçmişe bırakıyor işte. Zamanın doğrultusu çift yanlı, hem geleceğe, hem de geçmişe

doğru. Biz yalnız bu ikisinin arasında "şimdi"lerde, "şu anda" varız. Ama ne geçmişte, ne de gelecekte! Zamanı ellerimizle yakalamak olanağı da yok. Onunla ancak eylemlerimizle varız. Bir çevre-olay serüveni, ağlatısı mı zaman yoksa? Bu konuda bilinen tek gerçek zamanın nesnel olarak bir yerde yığınak yapmaması! Onu ancak değişimlerle kavrıyoruz. Görmüyoruz ama, her şey gerçekleşmesi için bir süreyi, zamanı gerektiriyor. Zaman bizi açmaza düşürüyor, neresinden bakarsak bakalım.

Her zaman değil, ama zamanın dilimlerinde, bu dilimlerin bölümlerinde varız. Bir yerde kımıltı ve değişim varsa, orda zaman da varlaşır. Değişimle zaman birbirinden ayrılmayan ikiz kardeşler gibidir.

Elma gibi, üzüm gibi, erik gibi verilen bir şey değil; nesnelere ilintili bir şey zaman, kavranılan bir durum, bir algı... Gelecek durmadan geçmişe akar, geçmiş de geleceği tüketmeye bakar. Biri varken öbürü yok olur. Zamanın bu kuşkulu, bu insanı şaşırtan ikicil durumu onun en ağlatısal yanı! Zaman kendiliğinden bir şey değil belki! Ama nesneler zamanı gerektirir. Olgular olmaya, nesneler kımıldamaya başlayınca zaman ortaya çıkar. Zaman yok gibi ama, dün başka bir zamanın içindeydi, bugün başka bir zamanın!

Tüm alışılagelmiş, ama bir gerçeğe dayanmayan özdeş şeyleri düşünmek; hele bunlar dondurulmuş inanlardan oluşmuşsa, değişmez bir dünyanın ağına kapılmak demektir. Oysa dünya, her şey hiç durmadan değişmektedir. Değişen bir dünyada değişmeyen bir düşlem saplantıları bizi bu duruma sürükledi!

Durum sınırlanabilir ama, durumlar birbirini izleyince, sınır sınırsızlığa açılır! Süredurmakta olan durumlar bütünü evreni neyle, nasıl sınırlayacağız? "Bütün" diyoruz ama, her an yeni durumların eklendiği bir bütün. Açıkcası her an bütünlenmeye açık bir bütün! Evren boyutunda sınır sözcüğü bir sonu, bitimi deyimler. Neyle sınır çekilebilir evrene? Boş olan boşlukla mı? Boşluk bir şey ama, tümden boşluk da bir şey! Nasıl ve neyle sınırlanacağı olanaksız bir evren, sınırsız bir evren olmak zorunda. İster bir tek evren, ister evrenler dizgesi durumunda olsun! Sınırlı bir evren tanrıyı kapsayamaz. Sınırsız bir evren de o'nu yoksar!.. Her iki

seçenek de birbirini yadsır! Milyarlar, milyarlarca yıldan beri de bunu kanıtlıyor tersinilmez doğa yasaları!

Ne gerek var her şeyin altında giz aramaya? Olmaz gibi görünenlerin olmasında, bu sonsuz değişimi, dönüşümünde giz değil, birbirine ilişkin nesneler bağıntısını görüyor, gözlemliyoruz. Biz yalnız evreni değil, bize yanlış tanımlamaları yapılan, Tanrı diye önümüze sürülen tanrıları da açıklamaya geldik!

Halk bir kulak olmuş İdris'i dinlerken, konuşmaya katılarak:

— Biz taşı, dedi Esma, ölü sanırdık. Taşa taş demeye dilim varmıyor. Ölüler, ölüler... Bu kıyımlara kendini kaptıranların kanı donmuş olmalı!

— Çalının budağından değil, dedi İbrahim, yaşayan ölülerden korkalım! Anlayışları kıt vurdumduymazlardan. İşte onlar, onların sözcüleri tanrıyı iğdiş edenler!

Ağacalı köyünden Ölmezlerin Zühdü; Tanrı'yı, tanrıları açıklamayı, aydınlatmayı bir yerde ne duyduk, ne de bize söylediler! Bu da yeni mi çıktı?

Bunun üzerine Zekeriya, derin bir soluk alarak:

— Yokların da açıklanması, aydınlanması gerek dedi. Bit yeniklerini onarma zamanı çoktan geldi de, geçiyor bile!..

XII

Kalabalık... kalabalık.. Yığın yığın... Her yerde bir yığın kalabalık bulu buluveriyordu İdris'le arkadaşlarını. Konuşmanın en coşkulu anında Selim oğlu Murad araya girip sormaya başladı:

— Hureyre'nin, Zeynelabidin'in diyemediklerini öğrenmek, bilmek istiyoruz. Kaç yüzyıldır söylene durur. Ama bu konu açıklığa kavuşturulmadı bir türlü. Bütün yörelerden gelen insanlarımız adına bunun açıklanmasını sizden diliyoruz. Aramızda epey mürekkep yalamışlar, hatta birkaç üniversite bitirenler de var! Onların çokluğu, aramızda bulunmaları oldukça göğüs kabartıcı. Ama bu konularda pek birşey değil, hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. İçimizde öğrenmek için okuyanların sayısı yabana atılamayacak aşamaya erişti. Aramızda birçok neydiği bilinmeyen karıştırıcılar varsa da, şu ya da bu nedenle onlar da konuşmalarınıza ilgi duyuyorlar.

Hiçbir şey bilmiyoruz. Kulaktan dolma söylentiler de karın doyurmuyor! Biri gelip birşey diyor, öbürü başka bir şey... Hureyre ne demiş, Zeynelabidin ne demiş? Ne bunlar, ne de bunların açıklamaları yapıldı bize! İnsanın da bir katlanma sınırı var. Ortalıkta ağızdan ağıza, kulaktan kulağa dönüp dolaşan söylentiler bizi kandırmıyor!

Bir yerde kendi kendimizi durduramıyoruz, kendi kendimize sormadan. Sorular kafamızda yuğrulup duruyor günden güne. Fırında pişen kaplar gibi sorunlar gene gözlerimizin önünde. Bizden, içimizden sıyırıp atamıyoruz bu soruları.. Sorun olup çıktı bu bizim başımıza.

İster Melendiz, ister Hasan Dağı eteklerinde olsun; bura köylerinden, burdan Çiftlik, Gölcük, Güzelöz, Derinkuyu.. Nevşehir, Avanos, Ürgüp... taa Kayseri'ye, Erciyas'a değin dağı tepesi, yamacı bayırıyla bütün bir ova çalkalanıyor...

Durum bu.. Bir bilene sormuş olsak, o da söylemiyor. Neden söylemiyor? Ya biliyor söylemiyor ya da bilmiyor söyleyemiyor! Doğrusunu söylemek gerekirse, aramızda ne bunun bileni, ortaya çıkıp da ne de bunu göze alan var! Her şey bilinmezlik ırmağında sulara karışıp gidiyor. Neylersin, Avanos'un baharda bozbulanık Kızılırmağı gibi. Şimdi de akacak su kalmamış ya. Neyse. Sürünüp gidiyoruz neyin ne olduğunu bilmeden! Köstebekler gibi...

— Anlıyorum, diye söze başladı İdris, anlıyorum sizi. Burada, çepeçevre yanıma toplanan insanlarımız da, siz de geceleyin pır pır edip ışıyan yıldızlar gibisiniz. Her şeyi apaçık hem konuşmak, hem düşünmek istiyorsunuz. Ama Muhammed'in zamanında yaşayan, onun en yakınlarından Ebu Hureyre kendine söyleneni olduğu gibi apaçık neden söylemiyor? Ya da söyleyemiyor? Bunu hiç düşündünüz mü? Bilmez misiniz? Bit yeniğinin onarımı zor olur! Zeynelabidin için de böyle olağanüstü sorularımız var.

Bir ara uzaklara dalıp kaldı İdris'in gözleri. Derin bir soluk aldı sonra. 1400 yıl önceki olaylara kayıp gitti usgücü. Onların sözlerinden çıkardığımız anlamları... diye mırıldandı. İşin içyüzünü, bamtelini, gerçek yanını taa ozaman biliyorlardı. Daha çok uyumak gerekir miydi bütün bunların üstüne?

— Ebu Hureyre.. Ebu Hureyre.. Zeynelabidin.. Zeynelabidin... diye mırıldandı bir daha İdris! Tanrıelçisi açıklamadı Araplara ama, en yakını Ebu Hureyre'ye; olaylara, sözlerine tanık Hureyre'ye durumu açıklayıvermişti. Kapalı birkaç tümceden sonra neden sustu?

— Gerçek gibi gösterilmek istenenler, diye mırıldandı İdris, gerçekliğini bir anda yitirecekti. Kim diyebilir, kim göze alabilir, bu durumu kim açıklayabilirdi? Tanrıelçisi mi? Kendi tasarımlarıyla iğreti olarak süslenip püslenen olayların, olguların arkasına gizlenip sığınan? Bu durum kendini, imgelere yapıştırılan tanrıyı da yadsımaktı. Gerçeğin yerine oturtulmasın imgeler bir

kez! O zaman gerçeğin de sınırını aşar, durum tümden kendine özgü havasına bürünerek içinden çıkılmaz durumlara yönelirdi.

Başlangıçta olup biten, tasarımlı cin çarpma bunalımları, bireysel sayıklamalar birden gözardı edilerek en sonunda gerçek; imgeselin, gerçek olmayanın yerine oturtuldu. Elçinin kendisi de biliyordu bunu! Olmayan olmuş gibi gösterildi bir kez! Başlangıçta rol kurnazlıkla oynandı. Oyunu yazdırıp yaratan birdi ama, bütün Araplar oyunda rol alıyordu. Sahne oldukça geniş, yığınlar oldukça elverişliydi. Oldukça alımlı, çekiciydi oyunun konusu da! Gözle görünen bir şey verilmiyordu Araplara ama, usun kavrayamayacağı, özdeksel olarak ulaşamayacağı bir başka dünyaya, imge dünyasına kaydırılıp göçeriliyordu her şey! Bu imge dünyasının nerede olduğunu, nasıl olduğunu, ne olduğunu, elçinin kendisi bilmediği gibi, sorma olanağı da yoktu! Olsa bile, önceden ısmarlanmış, dikişi pekiştirilmiş bir giysiye benziyordu. İster bol gelsin, ister dar gelsin, herkes giyinecekti bu giysiyi! "Bedenime uymuyor" diyemezdiniz! Dediniz mi Cehennemlik olurdunuz! Bugün de öyle değil mi?

Evet! Söylentilere bağlı olarak, olmayan olmuş gibi gösterildi! Araplara söylenmesi gerekirdi işte bu o zaman. Ama söylenmedi. 1400 yıldan beri de söylenip açıklanmadı bu! "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" türünden; konuyu Ebu Hureyre, daha sonra da Zeynelabidin açıklamak istedilerse de, bunu göze alamadılar! Ellerindeki fındığın kabuğunu ucun ucun çıtlattılar yalnız. O kadar!.. Öyle de olsa, istememiş olsalar da; ipucu vermiş oldular yumağı sarmak için. İşte biz aranıza bu yumağı sarmak için geldik! Kavga için değil!

Ebu Hureyre:

"... Elçiden iki çeşit bilim öğrendim. Ancak birini size öğretmeye izinliyim. İkinciden tek söz çıtlatacak olsam, boğazım kesilirdi..." diyor. Daha sonraları Halife Ali'nin torunu Zeynelabidin de özdeş anlamı duyurmak, belirtmek istiyordu: "... Nice bilimsel öz var ki, eğer onları açıklayacak olsam, beni puta tapmakla suçlar, kafamı kesersiniz..."

Hureyre'nin elçiden öğrendiği iki çeşit bilimin ikincisi neydi? Bu ikinciden bırakın sözetmeyi, tek söz çıtlatsaymış, boğazı kesi-

lecekmiş... Öyle bir şey ki açıklanması gerek! Ama açıklamıyorlar. Demek işin içinde bit yeniği türünden bir gerçek var. İşte bu gerçek çağının Araplarından gizleniyor!

Nedir bu gerçek? Uzayıp giden çölün sıcaklığına, suskunluğuna, susuzluğuna karşı? Çöl mü, susuzluk mu? Yok suskunluğu mu dağın, taşın, toprağın alabildiğine? Öyle ya! Kum konuşmaz, taş konuşmaz, göğ konuşmazsa. mazsa. mazsa. İnsan koşunur öyleyse! Elçi de öyle yapmış.

Sonra İdris mırıldanarak:

— Uzayla özdeğin birlikte uzayıp giden sınırsızlığı... dedi. Bu konuya eğilmedi hiç kimse daha!

Zeynelabidin de öğrenmiş olduğu bilimsel özü açıklamayı göze alamıyor. Açıklasaymış puta tapmakla suçlanır, sonra da kafası kesilirmiş. Demek olup bitenlerin ne olduğu üzerine göz yumulmayacak gerçekler var. İşte bunlar, çağın Araplarından gizlendiği gibi, başka ülkelerin insanlarından da gizleniyor!

Hureyre'nin de, Zeynelabidin'in de bu korkunç gerçekleri ne oia? Biri "boğazım kesilirdi", öbürü "kafamı kesersiniz" diyor. Korkunç sonuç da insanın yıkımına ilişkin! Demek oynanan bir oyun, bir katakulli var! Her ikisinde de ölüme açılıyor sonuç! Söylemek isteseler de söylenemeyen, açıklanması göze alınamayan, insanlara duyurulmak istenmeyen bu gerçek ne ola? Söylenmesi her an korkulan bu gerçek?

Bütün bunları, daha başka şeyleri düşündükten sonra İdris, Eski Mısır'ın ermişlerinden Hermes'i andı: "... İnsanlar ölmüş tanrılar, tanrılar ölmüş insanlardır..." Sonra Öldürülmüş Sühreverdi'yi: ".. Karanlık ışıktan gelmiştir, ışığa dönecektir..."

— Demek biliyordu her şeyi Ebu Hureyre... Zeynelabidin... diye mırıldandı kendi kendine bir daha: "... tek söz çıtlatacak olsam ikincisinden, boğazım kesilirdi..." "... beni puta tapmakla suçlar, kafamı kesersiniz..."

Arkadaşları, Taşpınar'ı çevreleyen Hasan Dağı eteklerinden birinde bir ceviz ağacının altında, İdris'in yanıbaşında yer aldılar. Halk orada çepeçevre toplanmıştı. Burdur'dan, Konya'dan, Mersin'den, Adana'dan, Maraş'tan gelenler de az değildi. Bin dört yüz

yıl önce yanıtı verilmeyen soru, şimdi nasıl yanıtlanacaktı? En ussal biçimde kanıtıyla yanıtı verilmiş olsa da, İdris'i dinlemeye gelen insanlarımız ne diyecek, nasıl bir tepki gösterecekti?

Karıştırıcılar da vardı halkın arasında kesinlikle. Herkes inanıyordu buna! Kimsenin kuşkusu yoktu bundan. Hallac-ı Mansur, Nesimi... daha birçokları gerçek uğruna kendilerini adayanlardı geçmiş çağlarda. Olanağı var mıydı güneşi balçıkla sıvamanın? Güneşe karşı durur mu balçık? Durmadığı besbelliydi. Yalnız karıştırıcılar mı? Gökte kuşlar, yerde karıncalar bile İdris'i dinlemeye gelmişti. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Sanki herkes küçük dilini yutmuş, İdris'in konuşmasını bekliyordu.

Nasıl dökülecekti dudaklarından ilk sözcükler? Konuşan kendisi değilmiş gibi, sanki orada yokmuş gibi hiçbir şey ırgalamıyordu İdris'i:

Bir yere, bir göğe, sonra da en az 1400 yıllık eski bir soruyu deşeleyen Murad'ın yüzüne bakarak:

— Ne gelen vardı Hira mağarasına, dedi İdris, ne konuşan! Ne gelmek eylemi vardı, ne de konuşmak! Söz mü? Öyle söyleyen *elçinin kendisi! Eylem mi? Eylemi öyküleyen kendisi! Ya öbürleri* diyeceksiniz! Öbürleri mi? Öbürleri yoktu ki?

Kalabalığın önüne gelerek:

— Ya melekler? dedi Murad.

— Melekler mi? Geldi mi ki? Gören kim melekleri? Kendisi mi yalnız? Tanrıelçileri hep yalnızken görürler! Tekbaşına, yalnızken! Kaçamaklı bir durum değil mi? Söz var ortada yalnız dönüp dolaşan, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa.. Sözü herkes söyler. Söz herkesin. Dilin kemiği mi var? Doğruysa, eylemin tanığı yalnız bir! Ama düşlemlerin, imgelemlerin sözlü deyimleri de gerçeği olmayan öykülere dönüşür..

Söz, inanan olursa havuza atılan taşın etkisini yayar çevreye. Havuza atılan taş mı? Taşın halkaları havuzun kıyısından geri döner. Dalga dalgayı etkiler. Taşın etkisi bütün havuza yayılır dalgalanan suyla. Havuza atılan taş gerçek ama, söylenen her söz bir gerçeğin karşılığı mıdır? Çünkü insan yalnız gözle görülen olguların, olayların değil; imgeleminde tasarlayıp yuğurmuş olduğu

düşlemlerin de ağlatısını halka iletir. Sözle ya da yazıyla. İşte görüyorsunuz dünyada sayıları yirmi bini aşan söylenti kumkumaları. Ne o şaşırdınız mı? İnsan bu! Dinini de kendisi yaratır! Onmazlığın pençesinde inleyen insan da, bunlardan birkaçına sarılıyor Denize düşenin yılana sarıldığı gibi!

Sözün bir temele dayanmayan bulanık anlamı, eylemin yerini alır zamanla. Böylece olmayan olmuş, söylenmeyen söylenmiş olur. Bütün inanlar bir tek kişinin "gördüm, duydum" pekiştirmeleriyle dal budak salar! Daha önceden bir şeye inanmak eğilimine tutkun insanı, o şey eğiliminde yuğurmak hiç de zor değil! Gerçekte, "Allah" sözcüğü eskiden beri biliniyordu; yakımdan, yıkımdan, ölümden, umarsızlıktan bezen Araplar arasında! Elçi de bulmuş değil bu sözcüğü, tanrısal bir sunu da değil!

Yapraklar dökülür sonyazda. Neden? Çünkü ortamını bulmuştur! Yoksulluktan, umarsızlıktan, yakımdan, yıkımdan bezen Araplar için ortam hazırdı. Eylemini bekliyordu. Eylem de ne? Gördümler, duydumlar.. Açıkcası imgelemler, düşlemler. Sonra ardı arası kesilmeyen düşlemlere dayalı simgeler dünyası: Ötedünya!..

Bir gün Tanrıelçisi, aralarında Ebu Hureyre'nin de bulunduğu yakın tanışlarından birkaçıyla konuşuyordu. Oldukça ilginçti konu. O güne değil elçi, böyle hiç konuşmamış, gizlerini açıklamamıştı hiçbir zaman. Bu önemli konuşmayı dinleyenler en sevdikleri, inandıkları, yakınlarıydı. Muhammed, gülümseyerek onların yüzüne baktıktan sonra:

— Siz gidin, dedi Ebu Hureyre kalsın benimle yalnız!

Öbürleri oradan uzaklaştıktan sonra, Hureyre'ye:

— Söyleyeceklerime iyice kulak ver, dedi. Şimdiye değin söylenmeyeni, konuşulması en güç olanı açıklamak zorundayım. Duyuncum bana bunu söylüyor. Başımdan geçen olguları, olayları yalnız ben biliyorum. Gerçeği, tüm ayrıntılarıyla bunların içyüzünü de!

Bir yandan isteğim üzre, Tanrı'yla ilişki kurduğum öyküsü Araplar arasına yayılırken; gerçeğin ilkönce hiç değilse yine benim

tarafımdan bilinmesini gerekli buldum. Bunun öteden beri düşünüp duruyordum. Sana açıklıyorum ilk olarak! Bundan sonra da söylenmeyecek.. taa ki gözlerim kapanıncaya.. Ölümümden çok önce bu sana açıkladıklarımı, açıklayacaklarımı; kısaca ölüm yatağımda bir daha söylemeye çalışacağım! Bütün gerçekleri şimdi Arap kardeşlerime açıklayamayız. Hem ateş bacayı sarmış durumda. O zaman her şey tersine döner. Daha önceden "Allah" sözcüğünü biliyor Araplar. Bekledikleri gibi inanmak da istiyorlar. Onların inanmak istediklerine de, eskiden beri alışık oldukları "Allah" adını kullandım. Çünkü olayın içinde olan da, olayı yaratan da, olup bitenleri bu yola döken de benim! Bölgemizin Araplarına şimdi bunu ne ben açıklayabilirim, ne de siz! Olan oldu! İçimden geleni söylüyor, bunun bir gün açıklanmasını, gerçeğin halka olduğu gibi duyurulup anlatılmasını bütün yüreğimle istiyorum. Ama nasıl? Nerede? Ne zaman? Bunu bilemem! Umarım bir gün, son soluğumu vermeden!

... Anasız babasız büyüdüm sayılır. Öyle de oldu. Taa çocukluğumdan beri bir güce, bir koruyucuya sığınmak gereğini duydum. Buna özendim de. İnsanların yalnızlığı, bu yalnızlığın gerilimi, istekleri, içten gelen davranışları kadar güçlü daha hiçbir şey olmadığını anlamış bulunuyorum. Yalnızlığın, kimsesizliğin, ne olup olmama korkusunun insanda yaratmış olduğu gerilimi hiçbir şey yenemez. Bedenimizde yuvalanan, beyin ve sinir gözeneklerimizi etkileyen, insanı baştan çıkaran, hatta bizi bizden eden sevi duygulanmaları, kösnül yanmalar da öyle! Sevinin, bu kösnül duygulanmaların yenilmez, durdurulamaz, gem vurulamaz, karşı konulamaz içtepisi bence yaratışın da kaynağı! Bu içtepili yaratıyla insanın yapamıyacağı hiçbir şey yoktur.

... Bir dilim ekmeğe gereksinim duyduğum zamanlar oldu. Aç kaldım, açıkta kaldım. Mekke'den Şam'a, Şam'dan Mekke'ye kâh deve üstünde, kâh yalınayak gelip gittim. İnsan yalnız okumakla değil, başkalarını dinlemekle de birşeyler öğrenir. Okuma yazması olmayan kişide birini ilgiyle dinleme, okuma yazmanın yerine geçer. Önemli olan ilgi duymak. Arapların ağzında öteden beri söylene gelen bu "Allah" sözcüğü ne? Bir insanın, ilgi duyan bir

insanın çocukluğundan beri uğraştığı konularda, dinlemekle de olsa bilgi edinmesinde şaşılacak ne var?

... Kim denize daldı da, yüzmeyi öğrenmedi? Kim hurmanın tadına baktı da, hurmayı tanımadı ondan sonra? Bilmez misiniz? Binlerce kuzu arasında, koyun kuzusunu bulur, kuzu anasını. Bunda şaşacak ne var? Ama benim nasıl bilgi edindiğime o denli ilgi gösteriyorsanız, çokları gibi bunu hiç çekinmeden açıklayabilirim:

... Nasturi keşişlerinin manastarına uğradım, amcam Ebu Talib'le, Suriye yolculuğunda! Can kulağıyla dinledim orada rahip Bahira'yı. Hıristiyanlık üstüne, bu dinden ayrılan mezhepler üstüne konuşmalar yapıyordu. Kendisine sorular soruyor, o da ilgiyle bu sorularımı yanıtlıyordu. Konuşmalarını bir yığın kalabalık ilgiyli izliyordu. Derin bilgisi beni çok etkiledi Bahira'nın.

... Çeşit çeşit insan vardı Mekke'de. Dini ayrı, ekini ayrı insanlar. Bu insanların içdünyasını, onların arık ve güçlü yanlarını her gün biraz daha tanımak olanağını buldum. Yolculuklarım bana çok şey kazandırdı. Doğayı da bilmeye, tanımaya başladım bir ara. Şam'ı, Haleb'i, İskenderun'u, Kudüs'ü, Beyrut'u, Palmira'yı, Baalbek'i gördüm. Tarihsel kalıntılarına imrenmeyle baktım bu kentlerin.

... Habeşli köle Varaka da epey derindi bilgisiyle. Özellikle Hıristiyanlık, Musevilik üstüne. Onun bilgisinden de yararlandım epeyce.

... Ukaz çarşısı haftanın kimi günlerinde insandan geçilmiyordu. Her çeşit insana rastlanabilirdi orada. İnsanların kutsal bildikleri kimi günler, kalabalık sınırını aşıyor, iğne atılsa yere düşmüyordu. İşte burada Nejran piskoposu Kuss ibn Sayda; İbrahim Peygamberin tek tanrıcı dinini yaymak istiyordu. Onun deve üstünde yaptığı dinsel konuşmalarını bıkmadan, usanmadan imrenmeyle dinledim, dinledim. Yahudi, Huristiyan ve Mazdeizm'e bağlı olanlarla, puta tapan yabancılarla tanıştım. Uzun uzadıya konuştum onlarla. Sorular sordum, yanıtlar aldım sorularıma.

... İbrahim'in tek tanrı dinini savunanlar arasında Lebid ibn

Rebia da vardı. Ondan da çok yararlandım. Okur yazar bir Rum köleden de epey öğrendiklerim oldu. Tufan öyküsünü de Şam'a yaptığım yolculuklarda işitip öğrendim.

... Hac, kurban, zekat, namaz, oruç benzeri ilkeler, biraz değişik biçimde de olsa Müslümanlıktan önce de vardı. Bunları herkes biliyordu. Kimse yabancı değildi bunlara. Kimi ayrı yanlarını da birleştirdim. Birbirine kattım bunları. Kabe oldu en çok benim kafamı bozan. Orada 360 tanrının heykelini görünce, "bunların tümü de tanrı olamaz!" dedim.

... Uzayıp giden çöl sessizliği. Alabildiğine sıcak, alabildiğine yalnızlık. Güneşte cayır cayır tutuşup yanan otlar. Dışarda her şey kuruyor, yitip gidiyordu ayaklarımın altında. Toprakta ayak izlerim, düşüncelerim, düşlemlerim birbirini kovalıyordu. Bu yol sessizliği, ses vermeyen sonsuzluk, çağrısız yollar... tümü tümü başımın üstüne bir gülle gibi çöktü.

... Zaman oldu, "ben kimim?" diye sormaktan kendimi alamadım. Zaman oldu inanılır, güvenilir birine, bir güce sığınmak istedim. Arap halkının inadına karşı bir sığınak aradım. Bu sığınak yerde de olabilir, göğde de olabilirdi. Zaman oldu, kendim kendime karşı durdum. Kendi kendimle, kendi düşüncelerimle çekişip döğüştüm. Arap kardeşlerimin, bu insanların bir şeye gereği vardı. İnanacak birine, bir güce, bir koruyucuya!..

... Her insanın bir düşlem dünyası var. Düşünceleri, imgeleri onunla filizlenip beslenir. Çocukluğumdan beri karşılaştığım olaylar, olgular, yalnızlık duygusu beni bırakmadı.

... Mekke'de, Medine'de, içinde yaşamış olduğum çevrede Arap yaşamı, bu yaşamın biçimleri beni hergün yeni bir duruma sürükledi. Esrimelerimde, kendimden geçiş durumlarında sınırını aşan düşlemlerimi de uygulama alanına döktüm. Simgelemeye yöneldim tüm sanrılarımı. Başka da bir yol yoktu görülmemiş bir sapkınlığın ağına düşen halkı kurtarmak için.

... Hiçbir güce dayanmadan gerçekleştirecek uygulama alanını bulmaya koyuldum. Onları bir bir değerlendirmeye başladım. Bunu da başarmak pek zor olmadı benim için. Yaradan yoksa ya da bir Yaradan olmayınca, insan onu zorla yaratmaya kalkar! En

sonunda bulur onu kafasında. Ben yalnız kendim için değil, her gün uzayıp giden çöl yalnızlığında Arap yaşamına bir anlam vermeye çalıştım, kişiselliğini bulması amacıyla.

... Hiçbir şey yapamadıysam bile onlara umut etme, bekleme olanağı verdim. Onları bir şeyle oyaladım hiç değilse. Yatıştırmaya çalıştım onların yağmacılık doğasını. İnsandan insana değişir ama, her insan bir şeyle ilgilenmeye gereksinim duyar. Çöl, imgeci insanların yurdudur. Araplar düşlemleriyle çoklayın uzak yerlerde, kendi imge dünyalarında yaşayan, imgesel köşkler kuran, bununla yetinen insanlar. Önemsiz bir olguda bile, imgesel de olsa, olgunun gerçekliğine inandırmak için bol bol yemin ederler. Özellikle "Allah" adına yemin etmek! Sözleri gerçekleşmese bile yeminden hoşlanırlar. Araplar yakını uzakta, uzağı yakında yaşamak isteyen, hiç değilse bunu tasarlayan, düşkuruculuktan mutluluk duyan insanlardır.

.... Bir erkeğin doyurulmaz kösnül isteklerine bir yol bularak eşeysel ilişkilerde her erkeği hoşnut eden görülmemiş bir devrim yaptım. Bir erkeğe bir kadın yetmezdi, özellikle çöl yaşamında. Deneyimlerimle biliyorum bunu da.. Kendi olurlarımla da bunu uyguladım.

... Taa eskiden beri Araplar kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek öldürüyorlardı. Gözlerimle gördüm bunun böyle olduğunu çocukluğumda. Bugün bile bu yola başvuruyorlar gizli gizli.. Bir "Allah" varsa da, yoksa da bu iğrenç gelenek böyle sürüp gitmemeliydi. Bütün buna benzer çirkin durumlara tanık oldukça inanamaz oldum hiçbir şeye! Umarsızlık duygusu da ağır basıyordu. Usun almayacağı işlere girişiyordu Arap kardeşlerim. Sınırlarını aşmaya başlamıştı her şey. Taşa, toprağa baktım, pırıl pırıl ışıyan güne tepemde. Bu gök, alabildiğine uzanan bu ışıklı mavilik.. Gece, karanlık gecede yıldızlar. Bu sonsuz, bu ardı arası kesilmeyen uzanım. Bu görkemli doğa her gün gözlerimin önünde uzayıp giden. Bütün bunların bir ustası olmalı diye düşündüm!

.... Daha sonra çatışmaya başladı sezdiklerimle eylemlerim. Sonra inatçı davranışları doğanın. Bir "Allah" karşısında, olaylarıyla yorumu güç doğa, beni çok uğraştırdı. Üçüncü bir durum

olamaz. Yaradan ya vardır ya da yok! Bu kendi bildiğine, kendi doğrultusunu izleyen doğa karşısında; hiç değilse yeniden yaratmak gerekiyordu "Allah"ı. Bu amansız doğa karşısında O'nu sağlam kılmak gerekiyordu. Çoklayın Araplar da bir "Allah" olmalı diyordu. Ben Yaradan'ı melek aracılığıyla gökten yere indirerek onu canlı kıldım. Onu duyarlı kıldım insanların kafasında. Vurdumduymaz Tanrı geleneğini yıkarak, O'nu yeniden dirilttim öbür dinlerin yanısıra. Ben yapabileceğimi, tasarımlarımda imgelediğimi gerçekleştirmeye çalıştım ancak! Olmadı demiyorum; yanılmalarım, yanlışlarım oldu. Bu durumun sınırlarını aştığım zamanlar da!.. Başlanmıştı bir kez! Başlananı yürütmek zorundaydım. Ama, her şeyden önce ben de bir insanım! Esrimelerim yanıltabilir beni, aldanabilirim. Raslantılı, arasıra olumlu yanlarım da yadsınamaz tümden!

... Bunalımlarım, kuşkularım, esrimelerim günden güne artıyordu. Ortalıkta görünmek istemiyordum. Kendi kendimle başbaşa kalabiliyor, kendi kendimi dinleyebiliyordum Hira mağarasına çekildiğim günler. Çağımın söz dinlemez Arap kardeşlerim için düşündüm bunu. Bu yazıklı insanları içine düşmüş oldukları uçurumdan kurtarmak için bir yol bulmak gerekiyordu.

... İnsanın değer biçilmez en olumlu niteliği kendi kendini dinlemesi yalnızken. O zaman ulaşılmaz gücünü buluyor insan. Öyle ki o güç mü kendisi, yoksa kendisi mi o güç? Bilinmiyor! Her şey her şeyin üstüne biniyor bir esrimeyle. Usumun, bedenimin, yüreğimin birlikte ulaştığı bu esrime durumlarını yaşamasaydım, ne Arap kardeşlerimin benimsediği "Allah"ı, ne de kendimi bulabilirdim! En güzel olanı da, insanların imgesinde yaşayan "Allah" düşüncesine kimliğini, kişiliğini kazandırmak! Ben Arabım ama, Arap benden değil! Hazıra konmak ister her zaman; yapılanı da yıkar, yağma eder! Arapların kafalarındaki "Allah" tasarımlarına, indirdiğimi söylediğim "Ayet" lerimle can verdim. Yanıbaşına getirdim, taa şah damarlarına yazıklı Arap kardeşlerimin sığınmak istediği gücü! Onların istediği de buydu! Adı önceden konulan gücün doğması gerekti. İşte ben bu gücün doğmasına, doğup yayılmasına önayak oldum.

... Dışarda gerçeği olsun olmasın; insan inanırsa her şeyi var sanır, olmayanı da! Hira mağarasında kendi esrimelerimle başbaşa sarmaş dolaş olurken, anımsadığım tek şey: Boğuk boğuk inlemelerim, karışık renkler, sesler, uğultular... Esrimelerimin belli belirsiz ürünüydü her şey....

Ebu Hureyre dönüp Muhammed'e:

— Yanıtı zor bir soru, dedi ama hemen hemen herkesin kafasında:

— Tanrı yok mu?

— Nesnel olarak öyle!

— Gördünüz mü?

— Hiç görmedim!

— Melekler, şeytanlar, cinler de var mı?

Bunun üzerine elçi, Hureyre'ye dönüp güldü:

— Siz bunları gördünüz mü?

— Görmedik!

Başını önüne eğip derin derin düşündükten sonra Muhammed:

... Her şey, dedi görmeye bağlı. İnsanın kendi gözlerine! Öyle ki, değil şeytanı, meleği, cini; isterseniz Ay'ın yıldızların, güneşin parçalandığını bile görürsünüz. Görme yeteneği varsa gözlerde! Bu bir şey mi? Gözleri, kamaştıran çöl güneşi bile iki şak olabilir! Bedir SAvaşı'ında kılıcımı sallarken, bir o yana bir bu yana, Ay'ın iki şak olduğunu gördüm de, inanamadım gözlerime. Olayı olduğu gibi anlatınca, inanmayanlar oldu ama, çokları da inandı. Gerçekte inananlarla inanmayanlar arasında büyük bir ayrım yok! Doğrusu inananlar da haklıydı, inanmayanlar da!

... Cine, şeytana, meleklere alıştı Arap kardeşlerimiz; öküze, deveye, keçiye alıştığı gibi. Arapları düşlemler, tasarımlarla süslenen olaylara, olgulara, gerçek olmayana inandırmak; gerçek olana inandırmaktan çok daha kolay!

... Arap kardeşlerimizin tasarımları, imgeleri onların günlük ekmeği. Araplar düşlemler, imgelerle yaşamayı severler. Onlarda imge, düşlem, tasarım gerçeğin yerini tutar. Dinsel konularda inandırmak için de, onların düşlem dünyalarına korku salmak gerekti. Biz de bu yola başvurduk. Eskiden beri dinsel korkunun ne

olduğunu da biliyordu Arap kardeşlerimiz. Alışıktı buna gökteki yıldızlar gibi! Bu konularda onları korkutmadan bir şeye inandırmak olanaksız! Araplar ödülü de seviyor. Biz de onları "Allahlı" ödüllerle besledik. Bundan etkili başka bir şey yoktu elimizde. Geleceğe yönelik ödüller hep. Veresiye ödüller! Yaşadığımız gerçek dünyada hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan! İnsanlar bir şeye inandığı zaman, o şeyi bağışlamamak aptallık olurdu! Biz de onlara, onların düşlem dünyalarında, ötedünyada bol bol bağışta bulunduk. İnsan; olmayanı bağışlayabildiği zaman, yitireceği bir şey de yok! Ama kazancı denizlerdeki balıklar gibidir.

... Her şey. işte bu görünen varlık! Gökler, yerler, yıldızlar, güneşler. Uzayıp giden bu sonsuzluk. Allah... İnsanların sanısına göre! Varlığı da, yokluğu da bize bağlı... Bir gün, bir yerde açıklanacak bütün bu söylediklerim.

... Ne denli gerçeğe yönelmek istesem de, o denli düşlemler içinde yaşadım. Gün oldu imgeler dünyasına verdim kendimi tümden. Gençliğimin o hızlı, coşkulu yılları; Mekke'de, çevresinde hep kadınsızlıkla geçti. Gençliğinde bütün Arap erkekleri bu kadınsızlığın, demek gerekse bu kadınsızlık cehenneminin acısını duyar. Erkeği sıkboğaz eden bu kadınsızlık, her Arabın boynunda ateşten bir halka! Güneşin her gün başımıza vuran kızgın sıcaklığı da caba! Bu doyurulmamış duyguların baskısıyla kendimden geçtiğim günleri olduğu gibi anımsıyorum daha sonraları.

... İnsanı için için kemiren, hatta ona kendini, "Allah"ı bile yeniden yaratmaya zorlayan eşeysel gücden daha yeğin, daha etkin, daha güçlü ne var? Bunu yadsımak elde mi?

... Bir iş, bir beceri mi Ay'ı parçalamak? İki şak edip yere indirmek gökten? Uslarına güvenip de anlamak istemiyorlar bunu bir türlü! Ne var daha yalını bundan? Bir gece sabaha karşı ya da akşamlayın yadsıya doğru sol gözün, sağ göz de olabilir, gözkapağını oğuşturur gibi yana çektiniz mi, Ay iki parça olmakla kalmaz; bu iki parçayı Hira dağının iki yanına yerleştirebilirsiniz. Bırakın yeri göğü, karınca bile ırgalanmaz Ay yere çarpınca! Tansık diyorlar! Daha iyi tansık olur mu bundan? Ay'dan çok daha büyük Hira dağı! Bu dağ koskocaman gözükür iki şak ay'ın ortasında...

... Bu din uğruna çok insan öldü. Sanırım daha da ölecek! Bunu biliyor, suçluluğunu duyuyorum içimde! Bir ustası, yaradanı olsaydı evrenin; din uğruna ne yıkım, ne kıyım, ne de öldürüm olurdu diye çok düşündüm.

... Çağımın Arap kardeşlerimi güzellikle, iyilikle, yumuşaklıkla yola getiremiyeceğimi anladım. Onlara "yapmayın, etmeyin Allah var" demek de yetmiyordu. Düşlemlediğim bu "Allah"ın onları korkutması, onların aralarına korku salması da gerekiyordu! Ben işte bunu da yaptım. Onları, bu "Allah"la ürkü salıp korkuttum. Değilse hiçbir şey yoluna girmeyecekti. Ama zaman geçtikçe bu da yetmemeye başladı. Öldürüme başvurdum o zaman işte "Allah" adına! Kim karşı geldiyse ölümünü buldu. Bir güce dayanıp korku salmak çok daha kolay! Korku, öldürüm ne denli yeğin olursa, kendime güvenim o denli artıyordu. Düşlemlediğim Allah'ın omuzuna yüklenmiş oluyordu sorumluluk da! Ama bu böyle sürüp gitmesin benden sonra! Tek dileğim bu!

... Olayın başlangıcından bugüne değin bütün söyledimlerim kendi imgelerim. Düşlemli, sanrılı imgelerim. Her insanın usu, kafası kendi tanrısı. Bütün bunları -bir daha yineleyim- bu gerçekleri son soluğum kesilmeden önce bir daha söylemek istiyorum. Senden başka hiç kimseye açıklamadım bunları. Ama uslarına değer verenlerin bu gerçekleri anlamakta güçlük çekmeyeceklerine, onları bir gün açıklayacaklarına inanıyorum.

... Zaman zaman sesler işitmeye başladım. Yeniden beni benden alan sesler. Bir yerden geliyormuş gibi kafamın içinden! Bir ara hiç duyamaz oldum kendimi. Bir başkasıymış gibi geldi bana, ben değilmişim de! Kendi kendimden sökülüp alınıyordum sanki! Birileri sesleniyormuş gibiydi bir duvar yarılıyormuş da! Sonra her şey birbirine karışıyordu kendimi unutup kendimden geçtiğim zamanlar! Mağaranın duvarları açılı açılıveriyordu kimi zaman da. Belki bu da değil de, bana öyle geliyordu. Duvar açılınca maviyle sarı yer değiştiriyordu. Birbiri ardısıra, nasıl diyeyim ışık oyunları... Kendi kendimden geçtiğim anlarda en çok, bir yere geldiğimi sanıyordum ne olduğunu bilmediğim. Hiçbir şey anımsamadığım anlar da oldu! Böyle anlarımda ben mağaraya

değil yalnız, mağara da bana uyuyordu. İşte o zaman içeriyi dışardan, dışarıyı içerden ayırdedemez oldum. Gözlerimin önünde renkli kanatlar uçmaya başladı esrimelerimin en yeğinleştiği anlarda. Kafamda gittikçe ağırlığını duyuran sesler arada bir kesilince üzüntüden kendimi yerlere çalıyordum. Aylarca ses beklediğim günler oldu. Bir tek ses gelmedi! Umutlarımı besleyip çiçekledim. Kendimden geçip kendime geldim kaç kez! Bilemiyorum.

... Kaygılarım sevinçlerimin, sevinçlerim kaygılarımın ardından sürüklendi. Ne zaman sevinip ne zaman kaygılandım, ne zaman kaygılanıp ne zaman sevindim, onu da bilemiyorum!. Bana sayrı diyeni de başımı eğip dinledim, elçi diyeni, de... Esrimelerimden önce, esrimelerimde, esrimelerimden sonra gece gündüz kafama saplanan düşlemleri; ben olmayanlar, benden olmayanlar sorduğu gibi, ben de kendimi onların yerine koyup kendimi kendimden soruyordum. Mağarada ne düşlediysem, çadırıma her dönüşümde ne kurup ne düşündüysem; onu düşlüyor, onu düşünüyordum kadınlarımın koynunda da... Ayetlerin yoğun olduğu günler en çok, Ayşe'nin yorganına büründüğüm günlerdi. Gün oldu parçalandım. İki ayrı insan, iki ayrı zamanda. İki ayrı sesli, iki ayrı düşünceli.. Bölünüyor gibiydim iki ayrı insan olarak bilincimle ben. Bu iki durumun bende nasıl birleşebildiğini de anlayamadım. Her şey bölük pörçüktü kafamda sanki. Birde çoğulu, çoğulda biri yaşadığım günler; mağaranın karanlık duvarları birden yarılıyor, yerlere yığılıp kalıyordum. Hiç anlamadığım acımsı tadlarla yıkanıyordu ağzım. Bedenim ağırlığını yitiriyor; düşüncelerim, devinimlerim kendi başlarına buyruk yeni düşlere dalıyordum.

... Daha sonraları bilincimin bölünürlüğü ya da benim bunu öyle kavramam tüm düşünce etkinliğimi sarıyor, bitmez tükenmez kuşkulara boğuluyordum. Bütün bunların gizini çözüp durumu bir açıklığa kavuşturmak için kendi kendimle didişip durdum. Bedenimle düşüncelerimin çatışmalı durumları, kuşkular, bir gelip bir kesilen sesler..

... Böylesi ya da buna benzer durumlarda beni kuşkulandıran, sıyırıp alan da en çok Hatice'nin konuşmaları, "bu böyle"leri oldu.

İnan gücümü de onun güven verici, inandırıcı, etkili konuşmalarına borçluyum. Her sözünün başında, gülen gözleriyle "işte o sensin! Beklenen o elçi!." diyordu. İnsan kendi kendine karar veremediği anlarda en büyük desteği yine kendi yakınları oluyordu. Beni kendime inandırma gücümü de onda buldum. Sarsılmaz desteğim oldu Hatice her zaman.

... Uzunlu kısalı aralıklarla kafamda büyüyen seslerin, bu kalın duvarları aşıyormuş da, hemen dışarılara taşıyormuş gibi olduğu günlerde kendimi kendime veriyor, içime kapanıyordum loşluğunda mağaranın. O anda yanıma biri gelmiş de beni görmüş olsaydı, şaşırıp kalırdı hepten; bu terlemeler, titremelerden sonra öyle soluk soluğa nasıl boğulur gibi olduğumu... Düşlerle düşlemlerimin yanyana bu denli ikiz kardeşler olduğunu bu duruma erişenler anlayabilirdi ancak! Düşlemlerime dayanarak yeniden kurduğum gerçekler ulaşılmaz bir mutluluk bağışlamakla kalmıyor, bu gerçekler Arap kardeşlerimin de biricik yaşam kaynağı, kimliği oluyordu.

... Bütün davranışlar bir anlama doğrulur. Davranışlarda bulur anlam kendi oluşumunu. Nasıl ayırdedilebilir çömlekle çömleğin kendisi? Olayın kendisiyle olaya tanık olan ben, kendi benimden olmuşken; bu iki ben arasında bilince yönelen bir kesinliğin bulunup bulunmadığını da kendi kendime sorduğum zaman birbirini tutmayan yanıtlarla karşılaştım. İşte ozaman olaydaki benle, olaydan önceki ben arasında hiçbir ilişkiye tanık olmadım. Hem kendi kendimin içinde, hem de kendi kendimin dışında gerçek olan kendim iarıyor, hiçbir şey bulamıyordum gözlerimle görebildiğim.

... Böylesine çoklu düşlemlerin en sonunda bire indirgenmesi de beni bana yabancılaştırıyor, karanlık bir kuyuya düşmüş gibi kendimi arıyordum. Düşlemler sona erince de hiçbir şey kalmıyordu birazcık tutunabileceğim. Bu yüzden de acılarım ağır bastı. Birbirine yakın olaylar arasında ulaşılmaz uzaklıkların olduğunu sezmiyor değildim. İşte ozaman düşlemlerimin en ağır bastığı anlardı. Özenli, özlemli bekleyişleri çocukluk günlerimin, daha sonra erişilmesi güç umutlarımı kamçıladı. Olaylar bilincimi yuğuruyordu, bilincim olayları. Düşlemlerim de öyle! Daha sonra ayırdedemez oldum birini öbüründen.

... Kendi "ben"imin varlığı, görüntüler arasında, kendimle kendimde olan ben'i durmadan bana "bu sensin" diyordu. Kendi varlığımı taşıyan "ben"le, bende görüntülere açılan varlığım arasında bocalayıp durdum. Birinin öbürüne, öbürünün de birine ne denli ilişkisi olduğu sorunu da yiyip duruyordu başımın etini. Bu da gerçeği ne denli yansıttığı belli olmayan başka sorulara, kuşkulara açılıyordu. Birkaç gün önce düşlemlediğim, şimdi şu anda kurup düşündüğümün özdeşi mi? Değilse, birbirinden ayrı bu renkli oluşumlar, gerçeğin içyüzünü ne denli yansıtıyor ve benim bunlar karşısında takındığım durum bana gerçek gibi görünen düşlemlerden kendime nasıl bir pay düşüyor? Bunu da apaçık bilemiyorum. Kimi zaman bu türlü sorular, kuruntular kendi kendime dalıp gidişlerim beni benden alıp götürüyor; ne zamanı, ne de yeri ve bunlarla birlikte gerçeklerin acı yüzünü anlayabiliyorum!

... Bütün bu düşlemler arasında kuşkuya en ufak yer bırakmayan o andaki varlığımdı. Bundan kuşkulanamazdım. Ama bu varoluş gerçeği de yüzünü bilmediğim daha başka durumlara, kuşkulara sürüklüyordu beni çözümünü bir türlü bulamadığım. Bütün karşılaştıklarım, başımdan geçen her olay, kendi kendime yaratmış olduğum gizin taa kendisi olup olmadığını da ne bilebildim, ne de bunun üstesinden gelebildim! Bir yerde bir açıklama, başka bir yerde karşıma giz olarak çıkıverdiği zaman bir durumun ne sonucunu, ne de bu sonuca ulaşmaya çabalayan başlangıcı bilebiliyorum! Sonuç diye bildiklerim, başlangıcın kendisi de olabilirdi. Ya da bunun hiç umulmadık başka bir zamanda ortaya çıkıveren karşılığı da!.

... Benim bana yakınlığımı belirleyen, beni bana ben olarak gösteren tasarımların gerçeğe ne denli ilişkin olup olmadığını da bendeki "ben"i sorguya çekerek durmadan kendi kendime bir çözüm arıyor; bir umuda açılan her yolun sonunda da ulaşılması bir türlü gerçekleşmeyen gizlere kendimi bırakıveriyordum. İşte ozaman düşlemlerim, sanrılarım bambaşka boyalara bürünüyor; kendi benliğimin yanıbaşında yer alan kendi "ben"imden de kuşkulanmaya başlıyordum.

... Bütün bunlar da beni, bir "Allah"a yaklaşmanın, O'nu bul-

manın yolunu gösterir gibi oluyordu. Bu yüzden de tümden umutsuzluğa kendimi bırakmak istemiyordum. Ama bir türlü anlayamıyordum bu gücü kendimin dışında, nerede bulabileceğimi. Bütün bu usgücüsel gelip gitmeler, aramalar, arayıp bulma çabaları; ben öldükten sonra ortaya çıkmayacağına göre, bütün bunların ben yaşadıkça sürüp gideceğini, değilse melekli ayetli olayların tümden ortadan kalkacağını da kurup düşünmüyor değildim! *Bütün bu sanrılar ben varken sürüp gittiğine, ölüm bütün* bunlara son verdiğine göre, yaradanı arayan her birimizin varlığını tek gerçek olarak onaylamaya gittiğim günler çok oldu. Bunu kendi kendimle başbaşa kaldığım anlar onayladım da! Yaradanla yaratılanın ayrımlı iki nesne değil, bir tek nesne olduğu da uzayıp giden suskunluğun belirtisiydi. Yaradanla yaratılan "ben"de birleşince ne birini öbüründen, ne de öbürünü birbirinden ayırmak olanağı vardı! İki şey kendiliğinden bir olunca, o bir kendiliğinden kendini her zaman, her yerde özümleyip bütün nedenler bir'in omuzlarına yüklenince insanın her şeyin nedeni olduğu kanısına vardım. Ama ilk olayların çarpıcı sonuçları, bu ilkin neden olduğu etkiler, bunların arının oğul verdiği gibi yayılımı, gerçeği olduğu gibi söyleyip belirlemeyi engellemekle kalmadı; tam tersine onu savunmaya zorlandım her geçen gün!. Arap kardeşlerim de bunu böyle istiyordu. Çünkü onlar umudun birbiri üstüne eklenen tükenmez kaynağını bulmuşlardı.

... Bu anlamda her şey "evet" oluyordu. Bu eveti onaylayan "ben"ler olmasaydı, evetleyen de ortada olmayacaktı. Her şey evetleyene göre, hiç değilse düşüncelerde eylem durumuna geçince; başka bir deyişle varsayılınca, bu durumda insanın evetlemesine göre ister istemez düşlemlerde bir "Allah" yaratılmış oluyordu. Yaratan da insandı, Arap kardeşlerimin umutlu olurları!. Allah, insanın inancına göre. Her şeyin başı da İnsan! Nedenler dönüp dolaşıp yine kendi üzerine kapanıyordu. Kendi üzerine kapanan nedenler de, kendi nedenlerinin nedeni olarak kalıyor; insan da bu nedenlerle biçimlenen durumları, aynada olduğu gibi yansıyan kendi durumları olarak onaylayıveriyordu. Alıcıyla verici birleşti mi çekişme ortadan kalkar. Kaç kez tanık oldum bu gerçeğe bile-

miyorum, Mekke'den Şam'a yaptığım yolculuklarda amcam Ebu Talib'le...

... Düşünüyor olmam, imgelemem, o andaki usgücüsel durumum; beni bende bulan kendim olduğumu da kanıtlar. Bundan kuşkulanmıyorum. Ama bu sesler ne, bu görüntüler? Bu boğuk, bu uğultulu, bu tane tane... Loşluğunda mağaranın biçimlenen her şey. Okumak nasıl olur? Okumak?. Ne okuyacağımı, nasıl okuyacağımı, neyi okuyacağım bilmeden okumak!.. Kendimdeki "ben", o andaki ben değil miydim? Benimle kendim arasında bir ayrım mı? Ben, ben değilsem, kendim nerede? Kim ayırır beni gölgemden, gölgemi benden? Düşlemlerim mi bütün başımdan geçenler? Dediği zaman Hatice, "İşte o peygamber, gelecek olan, o sensin!" dediği zaman; her şey oluvermiş, evetlenmiş oluyordu.. Ama ne? Başımdan geçenler mi bu düşlemlerle dolup taşanlar?. Taş taşı sürükler selin ağzında. Sürüklenen taşlar çok olur fırtınalı havada.. Taşları sürükleyen taşlar gibi, düşlemleri sürükleyen düşlemler de.. Ne düşlemlerin taşlardan, ne taşlarını düşlemlerden ayrımı var! İkisi de olayların içinde olayları yaratır. Gerçek mi? Nesnesiz olay olmaz! Olayları, olguları evirip çevirip yaratan biziz!. Biz yoksak, bize değin olaylar da olmayacak!

... Bildiğim bir gerçek de, o şimdilerde, orada bulunmam. Başımın uğultusu bitmeyen... Mağara... Loş duvarlar... Sesler hırıltılı... Başımdan geçtiğini sandıklarım, imgelemimde olup bitenler mi? Değil de, dışdünyanın bendeki yansımaları mı yoksa? Kaç kez başım ağrıyor, kaç kez terliyorum.. Köpük köpük ne bu? Ne bu kekremsi tad ağzımda, dudaklarımda? Bu renkler birbiri üstüne binen? Bütün bunları... Hiçbir şeyi, hiçbir şeyi... kesinlikle bilemiyorum. Kulaklarımın çınlaması da hiç kesilmiyor! Beni kendimle yansıtan, düşlemlerimin doğrultusunu önümde bulunana yönelten ne olabilir bendeki "ben"den başka? Kuşku mu? Bulaşmadığı yer var mı kuşkunun? Ona kimileri cin der, kimileri şeytan! İnsan bu! İçinden geçenleri, düşlemlerini nesnelleştirir hep!..

... Oradaki ben, belirlenen bir ben olduğuna, bu da bana değgin bedenimi özümlediğine göre, bedenimin içinde bulunduğu durum,

oradaki beni etkileyen "şimdi"ye de ilişkin. Mağarada geçmişle şimdinin, şimdiyle geleceğin hiçbir ayrımı yok!. Zamanı silip süpürüp götüren, yarı karanlığı, loşluğu mu mağaranın? Çünkü oraya sığındığım zaman ne dünü bilebiliyorum ne de yarını! Orada "şimdi" benim terlemelerim yalnız.. Başın uğultusu, kulağın çınlaması, bedenin titreyişi... tümü tümü karanlıkla birlikte başımdan geçenler... Erincimi de orada buldum, sancılarımı duyduğum denli!..

... Görüntüler, beni özümleyen gerçekler mi? Yoksa beni biçimleyen durumların çağrısı mı? Her ikisinde de varılmak istenen sonuç, birbirine yamanması, ulanması olanaksız iğretili istemler mi yoksa? Orada omuzlarıma dokunan görüntülerle içimdeki "ben"in birlikte oluşturduğu ne ki? Ben her şeyden önce kendi gövdemin "ben"iyim. Öyleyse kendi bedenim, benim bedenim. Düşüncem, tasarılarım, düşlemlerim de bu bedenimin içinde. İçimde kendimi duyduğum, duyup dinlediğim ben, başka birine değgin olamaz! Öyleyse bir yerde, "şimdi"lerde ben, kendi "beden"im ve kendi "ben"imle içiçe, başbaşayım. Gözlerimin önünde bana boş gelen duyusal olguları, olayları da canlandırabiliyordum görüntülü deyimleri düşündüğüm zaman. Böylece düşlemlerim o anda canlı varlıklara, yaratıklara dönüşebiliyordu. Duygularımın, coşkularımın kıpırtıları arasında her şey devinimli bir canlılığa bürünüyordu gidip gelen, gelip giden... Bu aralıksız ben'in ben'i, beni bütünlüyordu hiç durmadan. Usgücüsel devinimler, usgücüyle ben arasında olup biten olaylarmış gibi ben de onlara katılıyordum. Onları benden, beni onlardan ayırdetmenin olanağı da yoktu. Çünkü her şey, her olgu bende başlayıp bende sona eriyordu. Bu demek değil ki ben bu sanrıların toplamıyım bedenimle usgücüm arasında. Bu durumlarda yeğin, usgücüsel etkinliğim birbirini izleyen yanılsamalara, yanılmalara açılabilirdi. Beni içeren bedenim sınırlı olduğuna göre, bu nesnel sınır sanrılı durumlarda kavramlarımı, anlam yeteneğimi altüst edebilirdi.

... Her şeyden sonra, belki iskeletim bana değgin olan yalnız! Ya ben kimim? Canlı bedenim mi? Düşünce ve davranışlarım mı

yoksa? Nedir bedenimle beni "ben" yapan? Ya da beni bana veren sürekli yaşam mı yoksa? Nedir bedenimle beni "ben" yapan? Ya da beni bana veren sürekli yaşam mı bilincimle birlikte? Çünkü yaşam sona erdi mi, onunla birlikte bana değgin her şey de sona eriyor. Bedenim, beynimle sınırlıyım. Beynimle, bedenimle sınırlanan bir yaşam için varım ancak! İnsan varoldukça da insel eylemler sürüp gidiyor. İnsan eylemlerinden sorumlu gelecek kuşaklara! Bir yara gibi duyuyorum bunu içimde. Her şeyi açıklamamın temel nedeni de bu! Her insanın yaşam doğrultusu, bulunduğu çevreyle birlikte içinden gelen seslerin (sesin) doğrultusu. İçin yargısıyla dışın gerekleri insel eylemleri oluşturup yönelten. İkide bir "iç" diyorum. Beynin oluşturduğu düşünceler iç sözcüğüyle anlatmak istediğim. İnsanı insan yapan da kendi kafası, beyni! Gerçekleri bunun dışında araştırıp yorumlayamayız. Bunun gibi yaradanı da kafamızın dışında, nerede olursa olsun bulamayız! Bunu deneyimlerimle de biliyorum. Aramak da boşuna! İmgesel bir yola dökülen tasarımlarım, düşlemlerim beni yanılmalara, yanılsamalara sürüklüyordu çoklayın.

... Kaç kez yolumu, yöntemimi O'na bağladım bilemiyorum. Ama her zaman olduğu gibi uzayıp giden çölün sessizliğinden başka bir yanıt gelmedi. Derinden derine düşündürdü beni kendi yalnızlığımla çölün sessizliği yıllarca...

... Şimdi anlıyorum iyice. Benden öncekiler de çölün birbirine ulanan bitmez tükenmez sessizliğinden pay çıkardılar kendilerine. Bu suskun, bu konuşmayan çöl sessizliği; bunalımın, sıcağın, yalnızlığın sonucu onlar için sesli görüntüler oldular. Canlı görüntüye dönüştü çölün pır pır suskunluğu, çalılar gibi sıcaklığın etkisiyle tutuşan! Sonra da bu görüntüleri gize bağladık. Sınırı aşamadım. Yapabildiğim buydu, benimle benden öncekiler gibi. Beynin işlevleri olduğu kanısına vardım coşkular, izlenimler, duyumların. Bir duruma da ulaşamadım yaradana açılan! Dönüp dolaşıp her şey gene kendi üzerime dönüyor, kapanıyordu. Görsel coşkular, izlenimler, duyumlardı başımdan geçenler de! Coşkuya açık düşüncelerim beni ardından izledi. Kendimin ne olduğunu da unuttum sonra! Düşlemlerime bağlantılı coşkuyla beni bulduğu

zaman yerlere kapandığımı anımsıyorum. Ellerim, ayaklarım, bedenim bir süre çırpındıktan sonra kıpırdayamaz oluyordu. Kendime geldiğim zaman da bir yığın sezgisel olurlar, kanıtlamalar arasında boğuluyordum. Bunların hangisi gerçeğe daha yakın, hangisinin yanlış olabileceğini kestirmem de gücümü aşıyordu. Bütün bu olup bitenlerin ortasında "ben" kendi kendine bana bir şeyler söylüyor gibiydi. Kendimden geçtiğim anların sayıklamaları bana bir ipucu da bağışlamadı. Ama bütün bunlar benimle olup biten, sona eren olgular, olaylardı. Kuşkulanmadığım, hiçbir zaman da kuşkulanmayacağım bir durum; olguların, olayların hem tanığı, hem de oyuncusu olmam!

... İnsan düşünmekle kalmaz, özdeş zamanda düşündüğünü imgeler de! Düşündüğünü imgeleyen insan, gerçeği değil, ona göre gerçeğimsi durumları benimser. Düşlerinde olsun, düşlemlerinde olsun; onlarla birlikte yaşar, varlığını yeniden yaratır. Öyle ki, yok onun gözlerinde varmış gibi olur. Yok olanı vareden tek yaratık: İnsan! Hiçbir canlı onunla boy ölçüşemediği gibi, o da hiçbir canlıyla her bakımdan oranlanamaz. Aldatmış, yanıltmış da olabilir duyularım beni. Yanlış da yorumlayabilirim sanrılarımı.

... Allah'ı arayanlar doğaya baksınlar! Çocukluğumda Mekke'den Şam'a giderken sırtımda gittikçe yeğinleşen çöl sıcaklığın duydum. Güneşin, kumun, kayaların sıcaklığını. Alnım güneşten yandı, ayaklarım kavruldu sıcaktan. Yol boyunca uğradığım kentlerde sarı develerden, örümcekli evlerden, devekuşu yumurtalarından, taşlar altına çöreklenmiş yılanlardan, yüklü eşeklerden, soluyan köpeklerden, hurma kütüklerinden; kuruyan, güneşte kavrulan ekinlerden, kat kat bükülmüş iplerden, karanlık gecede ateş yakanlardan, çarşılarda birbirine dayalı kerestelerden, demirci körüklerinden, sokak süprüntülerinden, kum kümelerinden, keçe gibi sık kalabalıklardan, kuru çamurlardan, değirmen taşlarından, havuz gibi tepsilerden, kimi fitne yerlerinden, sellerin açtığı yarlardan, taştan, topraktan, kertenkeleden, ottan, insandan başka hiçbir şey görmedim.

... Çölün susuzluğu, dinginliği. Işıklı bir günün ölmesi, doğması gecenin. Sessizlik içinde her şey... evrende ayrımına varılmayan.

Olup biten her şey... Güçlü, uyumsal, sessiz... Olduğu gibi... Kendinden, kendiliğinden akıp giden bir şey.. Taa ötelerden, sessizliğin içinden... Öylesine anlaşılır anlaşılmaz, öylesine kendiliğinden... Uzayıp giden sessizliği göklerin.. Yakalamak uzayıp giden sessizliği... Anlamak bir olduğunu evrenle insanın... Bulmak bütünde kendini.. Gerçek olan tümü...

... Yol boyunca bu sonsuz varlığın içinde eriyip yokluğumu duydum. İçimin, içdünyamın sesiydi benimle birlik olan. O zaman anladım ki, bu sonsuz varlığın -ne içinde, ne dışında- bunca yıkımlara el koyacak, ne yazık hiçbir güç yok! Benden sonra da Arap kardeşlerimin bunu böyle bilmesi gerek! Doğa, bu varlık hem bizi, hem kendini yaratıyor.

... Belki de hiçbir şey otuz yıl. Ama bir insan yaşamında küçümsenecek bir zaman da değil! Tam otuz yıl hep Allah'ı aradım. Aradım, aradım da kendi kafamın dışında hiçbir yerde bulamadım. Arayanla aranan bir olunca akan sular duruyor! Damla mı deniz, deniz mi damla?

XIII

Muhammed'in 1400 yıl önce Mekke yolunda, Ebu Hureyre'ye açıklamış olduğu gizleri Hasan dağı eteklerinde biriken halka duyuruşundan birkaç gün sonra İdris, arkadaşlarıyla birlikte Melendiz dağını aşarak Tepeköy dolaylarına geldi.

Bir yandan Nurcular, öbür yandan Ticanilerin kırkırtmasıyla İdris'le arkadaşlarının yolculukları insanı canından bezdirecek aşamaya ulaştı. Pişmiş aşa soğuk su katıyordu ayrıca hükümet adamlarının ikiyüzlü oyunu da!

Olaylar zaman zaman hem iyiye, hem de kötüye gidiyordu. İdris'in açık seçik olarak her şeyi konuşması, konuyu eğip bükmeden açıklamalı olarak Türkiye Cumhuriyeti halkına duyurması, onu daha da sevdirmiş; köylünün kentlinin saygısını üzerine çekmişti. En çok çekindiği kesim Ticanilerle Nurculardı.

Yunus'un yardımıyla alınan haberler hiç de öyle korkulacak türden değildi. Nurculardan ılımlılar İdris'in görüş ve düşüncelerine sevgi besliyordu. Bu böyle giderse Hükümet adamları -Nurculardan bir bölümü yüksek görevlere getirilmişti- daha çok iki yüzlülüğü sürdüremeyecekler, İdris'le arkadaşlarını açıktan açığa tutmasalar bile, kimi durumlara gözyummak zorunda kalacaklardı. Nurcular doğrudan doğruya söylemeseler de; Ticanilerin gizliden gizliye İdris'i, arkadaşlarından kimilerini yoketmeyi tasarladıkları haberi geliyordu.

Nurcuları kıskıvrak biraraya getiren, sonra da onları örgütleyen, Hac yolunda üç kez soyulan Ölmezlerden Hacı Rasim'di. Varsıl olmasına karşın üstüne başına pek özenmezdi. Kötü, yadırganan huyları da vardı iyi huylarının yanında. Ne

gerçeğe önem veriyordu, ne de gerçek olmayana! Halk arasında ün salan, sık sık yinelenen sözlerinden biri de "... Arap bilmem nesiyle gerdeğe girilir mi, girmiş de öte bile aşmışız!"dı.

Nurcuların pek de bağnaz olmayan Başkanı bu Hacı Rasim, Nurcuları değil yalnız; Ticanileri de etkiliyor, böylece Hükümet adamlarıyla birlikte üçlü bir dengeye gidiyordu.

Taa Yozgat ellerinden Ziyaret dağına, Hasan dağıyla Melendiz dağı eteklerinden buralara değin, İdris'le arkadaşlarının burunları kanamadan konuşmalarını sürdürebilmeleri değilse başka nasıl yorumlanabilir? Böylece olaylar, olayları etkiliyor, iki karşıt olay kimi zaman hiç umulmadık bir yerde birbirini çözümlüyordu.

Yolculuğun yan etkileri İdris'i değil yalnız; arkadaşları Esma'yı, Yunus'u, İbrahim'i, Zekeriya'yı da etkilemişti. Başağrısı bir bu olsa can kurban! Yol uzadıkça gözdağı vermeler gittikçe artıyor, tam bunun tersine bir o denli de sevgi gösterileri sürüp gidiyordu. Sevgiyle tiksintinin bu denli birbirini yakından izlediği az görülür dünyada.

Tepeköy dolayları Anadolu'nun hemen hemen her yanından gelen İdris yandaşlarıyla dolup taştı. Yozgat'tan, Nevşehir'den, Kırşehir'den, Avanos'tan, Ürgüp'ten, Göreme yöresinden, Kayseri'den, Konya'dan... daha birbir sayıp dökülemeyen kentlerden, köylerden gelenlerle...

Bu insan denizini başından beri izleyen Yunus, kendini tutamayıp boşanıverdi:

Hiç mekan yoktur sensiz
Ben niçin görimezim

Tepeköy dolayları insan deniziyle tıklım tıklım. Yarının, daha yarının, kısaca yarınların ne olacağı belli değildi. Belirsizliklerin, bilinmezliklerin verdiği kaygı Esma'nın, Yunus'un, İbrahim'in, Zekeriya'nın yüzlerinden değil yalnız; İdris'in zaman zaman acılı gülüşlerinden de anlaşılıyordu kolayca.

Gün tepeleri aşmış, kuşluk vakti olmuş, bütün doğa uyanmıştı. Kımıltı durumundaydı her şey. Öyle ki, çalışana borcu vardı uyuyanın! Her zamanki dingin sesiyle konuşmaya başladı İdris:

— Bütün giz düşlerin, esrimelerin görüntüleri. Bunu elçinin Hureyre'ye açıklamasından da anlamış bulunuyoruz. Mağaranın karanlık, loş havası, dürtüsü yalnızlığın. Daha güçlü yalnızken insan! Yalnız, yalnız olmayanı, bu ikincisi de yalnızı tanımız. Karanlıkla aydınlığın belli belirsiz durumları. Güneşli havalarda bedenimizin gölgesi neyse, bu görüntüler de öyle! Senin gölgen sana göre, benim gölgem bana. Yok muyuz, yalnız biz değil, gölgemiz de yok! Ben varsam gölgem de var! Ben gölgemi taşıyorum. Dahası, ben varım gölgem de var! Bunun tanığı başımın üstünde parlayan güneşler de... Daha söylemem gerekir mi? Bunun gizi, dahası bu! Bütün tanrı sanrıları düşlerimizin, tasarımlarımızın, esrimelerimizin yaratısı.

Ben olmadım mı, gölgemin silinip yok olduğu gibi görüntüler de yok olacak, sayısız tanrılar da! Şu gördüklerimizin, görebileceklerimizin dışında kalan düşlem görüntüleri bizimle var! Biz yok muyuz, onlar da yok! İnsel düşler, tasarımlar, görüntüler yaşamımızın ilintileri. Elçinin Hureyre'ye söylediği gibi: Her şey işte bu görünen varlık!

İnsanlar gerçek olandan, görülenden çok; gerçek olmayana, görülmeyene inanıyor. Evet! Çocukluk dönemini yaşıyor insanlık günümüzde de!..

Esrimeli durumun sonucu terlemeler, isterili beklemeler, bekleyişler anında; esrimeci uyanıkken tasarlayıp düşlemlediği Cennet-Cehennem, Tanrı, melek, şeytan, cin benzeri doğadışı sanrılara kapılır. Gizemsel esrime durumlarında troit bezleri, olağan işlevini yitirir. Bunun sonucu olarak, düşlemsel görüntülere kapılan esrimeci, kendine geldiği zaman tanrıyı, cini, şeytanı, meleği, hurileri, gılmanları gördüğünü, onlarla konuştuğunu, onlardan bildiri getirdiğini dahi söyler. İşte böyle yetişir tanrıelçileri, evliyalar, azizler, azizeler doğuda batıda! Bunlar ortamını bulur, halkı inandırabilirse peygamber olurlar. İnandıramazsa sokak delisine çıkar adları.

Muhammed zamanında sayıları yüzü aşan peygamber adayları ustalıklı becerileriyle ün salmışlar, yeteneklerini göstermişler. Öyle ki, bunlardan biri, söylentiye göre yüz eşeği yanyana, bir hizaya getirip düzenlerini bozmadan saatlerce çölde yürütebiliyordu.

Bir gün Abraham Lincoln'e ilgiyle sorar biri:

"— Kuyruğa da ayak dersek, kaç ayağı olur bir köpeğin?"

" — Dört der Lincoln. Çünkü bir köpeğin dört ayağı var yalnız!."

Bu ilginç soruşturmadan anlaşıldığı gibi, kolay kolay yadsınamaz gerçekler.

Kimi düşlemci düşünbilimciler özdeği yadsımaya kalkışır. "Özdek yok!" derler doğrudan doğruya! "Özdek, derler usgücüsel bir şey!"

Avanoslu Loğmen dayanamayıp:

— Böylesi düşünbilimciler, dedi arkalarında donları olup olmadığını da bilmezler!

Ama gerçekten yok mudur özdek? Ben şimdi, karşımda beni dinleyen Tomarzalı Halil'in başında gözlerimle gördüğüm şapkayı nasıl yadsırım?

"— Halil kardeşim, başında şapka var mı, yok mu?" diye sorsam, Halil'in bana yanıtı:

"— Başımdaki şapkayı görmüyor musun?" olur.

Ben size, "güneş batar batmaz ortalık soğumağa başladı" dersem, doğru söylemiş olurum. Gerçeği deyimlemiş olurum hiç değilse! Bütün konuşmalarım da bu türden! Çünkü güneşin batmasıyla ortalığın soğumaya başlaması, doğanın tersinilmez gerçeğine uygun düşer!

Ama biri bana ya da bir Tanrıelçisi:

"— Kara kaşlı, kara gözlü huriler cennetteki, o cennet güzelleri seni bekliyor" derse, ben buna inanmam! Bu, ne benim düşünce gerçeğime, ne de doğa gerçeklerine uygun düşer! Ama 1400 yıl önceki çöl oymakları buna inanırsa, hiç de şaşmam!.. Çünkü onların umutsuzluktan, kadınsızlıktan canları yanmıştır! Bu onların düşlem anlayışlarına uyabilir!

Ama aranızdan, Horanlı Fadime bana:

"— Şu çalı ağacının altında, biri sizi bekliyor" derse, inanmasam bile gidip o anda bakabilir, durumu inceleyebilirim. Ama din sözcüleri tümden veresiye konuşuyorlar!. "Siz orda (cennette) asıl karılarınız olan hurilere (güzellere) kavuşacaksınız" diyorlar.

Onların bit yeniğini gösteriyor işte bu veresiye atmalar... Evet!.. Yeni bir şey düşünüyorum. Usumu, bedenimi, içdünyamı uyanık tutmak için.

Yadsıma şöyle dursun, tam tersine özdek olduğunu söylüyorum gerçeğin. Özdek mi? Temeli varlığın! Özdek olmasaydı, hiçbir şey olmazdı! İnsanın usu, usgücü, duyguları da bunu söylüyor. Doğa, doğanın bu görkemli durumu da!

Size soruyorum Hatice, Fadime, Ayşe, Hüseyin, Halil... doğadan, insandan başka nereye çevirelim yüzümüzü?.. Tümümüz birer birer arayıp bulamamanın acısını duymuyor muyuz içimizde? Tek gerçek doğa, tek gerçek insan, yedi yüz yıl önce Yunus da bunu söylüyordu:

Çok aradım bulamadım
Buldum insan içinde

Şu küçük kum tanesinin içinde neler olup bittiğini belki bütün ayrıntılarıyla bilemiyoruz. Bilim yoluyla ama bunu da bileceğiz bir gün! Dıştan bakılınca önemsiz bir şey gibi gözüküyor. Ama bunun milyarlar, milyarlar, milyarlarcası biraraya gelip ateş durumunda yıldızları, samanyollarını oluşturuyor. Böyle milyarlar milyarlarca ateş küreleriyle kaplı uzay, uzayıp giden bu sonsuz boşluk!.. Uzayın derinliklerinde bir yerde; güneşlerin milyarlar milyarlarca gezegenlerinde bizimkini andıran binlerce dünyalar var belki de... Henüz ulaşamadığımız binlerce dünya! Bir gün biz onlara ulaşacağız, belki onlar bize!

Gize, gizeme değil; her şey bu sonsuz varlığın doğasına, davranışlarına bağlı. Böyle olduğu için de hiçbir güç; bu gidişin, davranışların neye karar kılacağını bilemez! Nitekim bilemiyor da! Çünkü doğanın özüne ilişkin bu güçler de!

Yalnız kendi çıkarlarını, kişisel yararlarını düşünen devlet yöneticileriyle kaynaşıp duruyor Ortadoğu! En ufak bir düşüncesizlik insanları yıkıma uğratabilir. İnsanlar uslarını başlarına toplamazlar, sorunlarını kendileri çözemezlerse, hiçbir güç yok bütün evrende insanı kurtaracak! İnsanın varoluşundan beri de böyle!..

Gerçeği söylüyordu Muhammed başlangıçta, ayrımına varmadan cin çarpma olgusuyla. Bunalımlarının yan etkisiydi bu da! Yalnız kendini yanıltmadı, evliliğin vermiş olduğu hoşnutlukla Hatice de onun bu cinli esrimelerini tanrısallıkla yorumladı!

Görüntüler, düşler, düşlemler, yanılsamalarla örülü baştan sona gizemcilerin dünyası. Doğanın acımasız tersinilmezliği, doğa olaylarının bu sürekli akışı, bu doğal gidiş gizemcilerin yalvarılarıyla ne durdurulabilir ne de düzeltilebilir!

İğne atılsa yere düşmüyordu. Anababa günüydü Tepeköy dolayları sanki! Dün sabah esmeye başlayan karayel o gün akşama doğru kesilmiş, gökyüzünü görülmemiş bir güzellik, dinginlik bürümüştü. Söylentilerin, dedikoduların biri geliyor, biri gidiyordu kulaktan kulağa. Bir yandan dedikodular, içbulandırıcı olaylar, öbür yandan bağnazların köpürmeleri insanı canından bezdiriyordu.

Araplı'dan yayayapıldak buralara gelen Asiye, kalabalığı yararak İdris'in önünde duruverdi:

— Siz, dedi üstüne bastığımız bu toprağın, bu koskoca dünyanın, hiçbir yere dayanmadan boşlukta kendi başına durduğunu söylüyormuşsunuz. Deli misiniz, tepek misiniz? Dayaksız, direksiz bu koskoca toprak yığını boşlukta nasıl durur denizleriyle birlikte? Geçen yıl göller dağından aşağıya küçücük bir taş attım da, dağın dibine gelip düşüverdi! Bunda bir yanlışlık olacak!

Uzun uzadıya baktıktan sonra Asiye'nin yüzüne:

— Siz taşı düşüyor sanıyorsunuz. Taş düşmüyor, dedi İdris, yerini arıyor düşer gibicesine! Ayrımına vardınız mı bilmem hiç? Taşı almakla yerinden oynattınız! Yerini buluncaya değin düşmek zorunda! Bu koskoca toprak yığını dediğiniz dünya boşlukta nereye düşecek? Dibi mi var düşecek uçsuz bucaksız boşluğun? Şimdi o dengesinde. Düşüp dengesini bulmadan önceydi o senin dediğin!.

Asiye dönüp İdris'in yüzüne baktı, baktı, baktı... Sonra da:

— Azıcık anladıysam Arap olayım, dedi. Sizin gibileri anlasa anlasa Kozaklılı Gavur Hamdi anlar ancak! Boşuna gavur deme-

mişler, hangi akla yelken ediyorsa? Bir yandan bağnazlara yanaşıyor, öbür yandan yeşil ışık yakıyor İdris'le arkadaşlarına. Hangi dala konduğu belli değil onun da!

Hasköylü Nuri:

— Düşmüyor, çünkü dünya tosbağanın üstünde duruyor!

Beriden:

— Senin kafanı bozmuşlar, dedi Gölcüklü Bekir. İyi düşün bi kez! Yer mi tosbağanın, tosbağa mı yerin üstünde duruyor? Bana öyle geliyor ki, sen şeşi beş görüyorsun! N'olacak, ehh... böyle olur işte kafalar yapma kalıbına dönünce! Boz eşek anırsa bir gün ahırda "Allah anırtıyor" diyoruz. Biraz olsun ilgi duyup da, "Bu eşşek niye anırıyor?" diye kendi kendimize düşünmüyor, sormuyoruz. Öyle ya bu eşşek aç mı, susuz mu, yoksa başka bir acısı, üzüntüsü mü var? Şimdi de traktörleri toslaştırmaya başladık! Her işimiz böyle işte!

Gün günü kovalıyor, geceler geceleri. Her yeni gün dedikodular, söylentiler, karahaberlerle geliyordu. Biraz önce Kozaklılı Gavur Hamdi'nin adamları beklenen karahaberi getiriverdiler. Bu kez Humeyni yanlıları Mehdiciler bağnazlarla işbirliği yapmaya çalışıyorlarmış. Birkaç tane cübbeli üniversite profesörünü de kendi yanlarına çekmeyi başarmışlar. İdris'le arkadaşlarının kökünü kazıyacağız diyorlarmış! Humeyni yanlılarına pek yüz vermiyorlarmış Nurcular da... Ancak bunlar Bakanlar Kurulu'nu iyice sıkıştırmışlar!

Bünyanlı Halit:

— Baştakiler de yazıklı duruma düştüler. Daha doğrusu kendi beceriksizlikleri yüzünden düşürüldüler. Suudi Arabistan, üniversiteli kızlara parasız başörtü armağan ediyormuş; özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde. Türkleri de kendilerine benzetmek için! Bok yemeninAarapçası! Suudi sülalesinin krallığı yaşıyacak diye bütün Türkiye karanlığa mı boğulacak? S....m bakanlar kurulu buna göz yumacak!

Arkamızda giyecek donumuz yokken, Haçlı seferlerine karşı üçyüz yıl bekçiliğini yaptık Arapların! Götümüz açık kaldı onları koruduk! Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olduk.

İyiliğe geçemedik yine de!.. Besle kargayı oysun gözünü.

— Biz buralarda böyle dolaşıyor, insanlarımızla konuşuyorsak; bir çıkarımız var da, o yüzden böyle yapıyoruz diye yorumlamayın. Bir partinin de adamı değiliz. Oya da gereğimiz yok! Hem ne çıkarı! Görünen köy kılavuz istemez! Çıkarımız şöyle dursun! Giderimiz var kimsenin altından kalkamıyacağı deyip ekledi İdris:

— Melendiz dağlarının eteklerinde en ufak bir göz kırpmayla, ben ve arkadaşlarımın kelleleri o anda göğe uçurulabilir! Hem rüzgârın nereden estiği de belli olmaz... Harmanı kimin savurduğu da! Şakası var mı bunun? Kim vurduya gider!

Bütün isteğimiz, amacımız; insanlarımızın içine düşmüş olduğu karanlıktan, karanlık düşlerden kurtarılıp arınması. Başka bir amacımız da yok! Çıkarını düşünenler kendilerini, kendi elleriyle ateşe atmazlar! Hem bir düşünülmeli! İnsana, insanlığa yönelik, sağduyuya dayanan eylemler nasıl olur da kişisel çıkarlarla bağdaşır? Korku dağları beklermiş. Beklesin varsın! Halk ne yapacağını, nasıl davranıp düşüneceğini de bilmez oldu! Ama onları azdıran var! Cübbeliler aralarına girdi! Yazıklı halkımız ölülerden yardım bekliyor. Korkunun yeri mi olur? Yalnız bir, yalnız iki, yalnız üç olsa gene iyi! Bu düşlem sayrılığı bütün Arap dünyasını kaplamış durumda. Üstelik başka İslam ülkeleri de bu sayrılığın pençesinden kendini kurtaramıyor! El seni düşünür mü? Ata et, ite ot vermek istiyorlar. Karanlık düşüncelere bir daha saplanmak, delinin eline değnek vermek olur!

Yüzyıllar boyunca fındık kabuğunu doldurmayan, karanlığa yönelik, boş inançlar yüzünden az mı kan döküldü? Az mı insanın canına kıyıldı yok yere? İşte bu yüzden buralardayız, aranızda! İnsan uyanıp aydınlanmadıkça, saplandığı düşlemlerin bağımsızlığından kurtulmadıkça; ne denli sınırlı, ne denli kısıtlı, ne denli dar kalıplar içinde yaşadığının ayrımına varamıyor. Halep yolunda deve izi arıyor sanki!

Yakımlar, yıkımlar, yoksulluklar, öldürümler halkı canından bezdirmesin; geçmiş yüzyılların iğrenç kıyımları bir daha yinelenmesin istedik! İçimizde ozan Yunus'un dizeleri... yana yakıla dillendiren o kanlı günleri:

Gitti beyler mürveti
Binmişler birer atı
Yediği yoksul eti
İçtiği kan olmuştur

Bu deyimi dizeleri aşan, bu güzelim dörtlükten alacağımız dersler var. Adam olana milyon öğüdün yerine geçer bu! Takkemizi gözümüzün önüne alalım da düşünelim bir!

Göğe baktı:

— Ay karanlığı, dedi İdris. Yıldızlı bir gece. Başımın üstünde bir uçtan bir uca şu pır pır ışıyan göğ kemerine bakın! Samanyolu bu işte! On birde birini görüyoruz bu ışıklı kemerin! Becerilerini ilk olarak kullanmaya, ilk olarak bir şeyler yapmak için düşünmeye başlayalıdan beri, demek on onbeş milyon yıldan beri insan göğe bakıp göğü görüyor! Kurup düşünüyor o zamandan beri... Bekliyor, bekliyor... Bir yanıt gelse ya! Ne gelmesi! Hiçbir yanıt yok! Kendi kendimizi bekliyoruz belki de bilmeyerek! Her şeyin insanda olduğunu unutuyoruz! Durmadan su dövüyoruz havanda!

Göğün biraz yukarısına doğru gördüğünüz cezve biçimindeki yıldızlar Yedikardeş. Cezvenin sağ yanını oluşturan iki yıldız aralığını özdeş doğrultuda beş katı uzatırsak Kutup yıldızını buluruz. İşte orada, elimin doğrultusunda!

Eski çağlarda bu yıldız denizcilikte, yön saptamada kullanılırdı. Pusuladan önce. Bu Yedikardeş'in biraz batısına düşen yıldızlar da Çoban takım yıldızı. Bize en yakın yıldız Güneş. Günışığı bize sekiz dakikada ulaşır. En yakın yıldız bize dört ışıkyılı uzakta. Samanyolunda iki yüz milyar yıldız var. Bize en yakın samanyolu Andromeda, içinde yaşadığımız Samanyolu'nun iki katı büyüklüğünde. Bu gece şu anda gördüğümüz Andromeda Samanyolu'nun ışınları gerçekte iki milyon üçyüz bin yıl önceki ışınlarıdır. Andromeda şu anda sönmüş olsa, iki milyon üçyüz bin yıl daha ışır...

Orda da herbiri birer güneş olan dört yüz milyar yıldız var! Bu uçsuz bucaksız uzayda böylesine milyarlarca samanyolları var

daha! Bütün evrende, evrenler dizgesinde sayıları milyarlar milyarları aşan güneşlerin şu ya da bu gezegenlerinde yaşam, karıncalar gibi kaynıyor da, haberimiz yok belki!

Uçsuz bucaksız uzayın sonsuzluğunda neler olup bittiğini bize bir bir söyleyecek, anlatabilecek insanüstü, evrenüstü bir güç de yok! İnsan usu, anlağı, usgücü göğü yeri bulgulamaya bilimsel olarak üçyüz elli yıl önce başladı. İnsan yaşamı sürdükçe yeryüzünde evreni tanıma, bilme çabaları, çalışmaları da sürecek. Ne din sözcüleri, ne de filler evren üstüne şimdiye değin gerçek hiçbir şey veremediler insanoğluna! Biz burada özgürce açıklıyoruz düşüncelerimizi, gerçekleri... Günışıklarını özgürce emdiği gibi toprağın.

Size şunu söylemem gerek en sonunda: Evrenin tek bilicisi, bulucusu, yorumcusu; bilime dayanan insan usu, insan oldu! Her yerde yinelediğimiz gibi, evren, doğa kendi doğrultusunu izler tersinilmez yasalarıyla. Doğanın aynası biziz. Ama insan anlağının, usunun çabalarıyla onu hergün yeniden bulgulamaya, anlamaya, bilmeye çalışacağız.

Buralara gökbilim öğretimine gelmedim. Hele buna hiç yetkili değilim. Bağışlayın beni. Ama insanın karıncalardan bile öğreneceği çok şeyler var! Nasıl bir evrende yaşadığımızı hiç olmazsa azıcık anlayıp kavrayabilmek için bir şeyler bilelim istedim. Evrenin ne denli büyük olduğunu kimse bilmediği gibi, insandan başka bilecek de yok! Size söylediklerim denizde bir damla su bile değil!

Daha ertesi gün, daha ertesi gün... Hiç rüzgâr esmedi. Havada bilinmeyen bir bunaltı. Kimileri yağmur yağacak, bu yağmur sıcağı, onun sıkıntısı dedi. Kimileri de başka şeylere yorumladı. Biraz sonra da yağmurla karışık toz duman ortalığı kaplayıverdi. Bir bir yitip gidiyordu Melendiz dağlarının tepeleri..

— Nasıl olsa adımız kurda çıktı. Kurt dumanlı havayı severmiş, dedi Zekeriya. Yola koyulmak düşer bize de... Sonra bir İdris'e, bir Esma'ya, bir Yunus'a, bir İbrahim'e bakıp dedi:

— Öyle değil mi dostlar, bize de gitmek düşer!..

Halktan bir bölümü İdris'le arkadaşlarını çepeçevre kuşatarak:

— Sizleri bırakmayız bu havada. Hem nereye gideceksiniz ortalık yağmurla karışık toz duman. Yalnız bu olsa, gene iyi. Her ağızdan bir ses çıkıyor şu son günlerde. Kime, neye inanacaksınız?

Söz alıp Fertekli Kemaleddin:

— Araplı geçidinden sonra sizi bırakmazlar. Durup dururken bir taş düşmesin başınıza. Az çok biliyoruz durumu. Güvey olmadık ama kapı dışında bekledik. Büsbütün yabancı sayılmayız bu durumlara. Sizleri istediğiniz gibi Niğde'de ağırlayıp konuklayalım. Orada bekleyenlerimiz var.

— Bizim, dedi Yunus, daha yürünecek yolumuz, aşılacak dağımız var. Sağolsunlar... İnsanlarımız ellerinden gelen konukseverliği gösteriyorlar. Nerede olursa olsun, sorularını soruyor, diyeceklerini de yüzümüze karşı söylüyorlar. Bizim de istediğimiz işte bu açıklık. Her şeyi açık seçik konuşup tartışmak.

Olmadı değil, gün oldu kan kusup kızılcık şerbeti içtik. İnsanlarımız uğruna başa geleni, gelecek her şeyi yüklenmeyi göze aldık.

— Bir yandan Nurcular, dedi Esma, öbür yandan yaltaklık ederek Bakanlar Kurulu'na yaklaşan Ticaniler ayağımızı bağlamak istiyorlar! Humeyniciler de öyle uzaktan uzağa. Ama bir de bu mu başımıza gelecek, din devleti mi kurulacak iki bine doğru! Ülkemizin insanları aptal değil! Ne de olsa usu başında yöneticilerimiz de var. Cübbeli profesörler mi? Ehh. Ne yaparsınız? Horoz evlenir, tavuk tellenir onların işi de! Us olmayınca, düşün ne yapsın?..

— Usun yoluna baş koyalıdan beri, dedi İdris, gerçek neyse, ne olması gerekiyorsa onu söyledik. Ağaca ağaç, taşa taş demeseydik de ne yapsaydık? Cübbeler giyip profesör sanıyla din partisi mi kursaydık? Biz kalkıp ağaca tavşan, tavşana ağaç demedik. Ama tavşanı ağaçta görenler bize taş attılar.

Hele bizim hiç işimiz yok yalanla dolanla. Eşeğe gücümüz yetmeyince semerini dövmüyoruz başkaları gibi! Her şeyi olduğu gibi söyledik, söylüyoruz! Bundan sonra da söyleyeceğiz. Ay tutulduysa gökte, Ay tutuldu diyoruz; yağmur yağdıysa yağmur!

İster Sırıklı dağlarında, ister Ürgüp dolaylarında, Avanos'ta, Kızılöz'de; Hasan ve Melendiz dağlarında olsun, hep özdeş durumları konuştuk. İnsanlarımıza apaçık anlatmaya çalıştık gerçekleri. Serçeden korkan darı ekmez! Durumları açıklanması gerekti, açıkladık. Daha da açıklayacağız. Söylenmesi, anlatılması gerekli konuları söylemek, anlatmak, açıklamak gerekti. Bu gerekleri yerine getirmeye çalıştık. Durumları çekinmeden açıklayacağız.

Yağmur nasıl olsa yağacak. Hiç kimsenin buluttan yaş kapmaya gereği yok! Kulağıma gelen dedikodular günlerimizin sayılı olduğunu da belirliyor. Bu da ırgalamaz bizi!

Soruyorum sizlere:

— Bırakın insanı, doğada hangi canlının günleri sayılı değil ki? Doğanın kendi doğrultusunda akışı var diyorum. Yalan mı? Bu yüzden kararanlar var bize! Her yerde söylüyorum bunu. Doğanın tersinilmez usu da, bana bunu söylüyor!

Doğayla kimi durumlarda, usumuzu kullanarak bir uzlaşma yaratabiliriz ama, her durumda değil! Ben söğüdün dalını keser, kabuğunun içinden gövdesini çıkarır düdük yapabilirim. Kavağın dalını iki bacağımın arasına alır, at diye koşturabilirim. Benim tansığım da bu! Ama gerçek!.. Ama hiçbir zaman olmayacağı, olanaksızı olacak diye söylemem. Din sözcüleri gibi veresiye hele hiç konuşmam! Yalanı baş tacı edersem, gelmiş geçmiş düzmecilerden ayrımım olur mu?

Bana usum, doğanın yüce usu, "İşte böyle İdris!" diyor. Ben de buna usumla "evet öyle" diyorum. Diyorum ya, bir durumun doğruluğu kesinleştikten sonra "evet" diyorum.

Şöyle diyelim, biri:

"— Yağmur yağıyor!" diyor bana. Ben de gerçekten yağmurun yağıp yağmadığını gözlerimle görüyor; ellerim, kulaklarımla duyuyor, işitiyorum. Sonra da gerçekten yağmurun yağdığının ayrımına varıyorum. Bunda benim ne suçum var? Bu gözlem, insan oluşumun sonucu değil mi? Bunu bize nasıl yasak edebilirsiniz? Soruyorum bu gözlemin suç neresinde? Şunu da ayrıca söylemem gerekiyor: Ben ve arkadaşlarım hiçbir zaman havan dövücünün hınk deyicisi olmadık! Bu mu suçumuz?

Taa Sırıklı dağlarından, ötelerden geldik buralara. Kimin ekmeğine kuru, ayranına ekşi dedik? Kime ne zararımız oldu? Göğe baktık Yedikardeş'ten sözettik, gerçeği söyledik diye mi? Suç mu bu? Suç buysa, bizim de suçumuz bu olsun! Ben de, arkadaşlarım da bu insanlar arasında büyüdük, onlarla birlikte olduk. Bizim dilimizde, soframızda bir temele dayanmayan boş inançlara, karanlık düşlemlere yer yok! Ben size böyle dediysem, her birinize kimliğinizi yeniden vermiş oldum. Binlerce yıl önce, kâh yalan dolanla, kâh zorla alınmış olan kimliğinizi! Bu mu suçumuz? Ben ve arkadaşlarım bu suçu omuzlarımızda değil yalnız, bedenlerimizin tüm gözeneklerinde taşımayı onur biliriz. Sonra biz tanrıyı, tanrıları göklerden yüreklere, kafalara indirdik. Daha ussal bir yön verdik düşlemlere!.. Böylesi biz insanlara, gerçeğe daha yakın değil mi?

Biz buralara kanı kanla değil, kanı suyla yıkamaya geldik. Tümünüze insan benliğini kazandırmaya!.. Ne sizin bizden, ne bizim sizden dileneceğimiz bir şey yok! Dilekler, adaklar yerini bulsaydı milyonlarca yıldan beri yeryüzü insanlar için -onların diliyle- Cennete dönerdi! Ne cenneti? Yerküresi her geçen gün birbirlerini yiyenlerin, boğanların, ezenlerin, ezilenlerin, vuranların, kıranların yeri olmuş, olması da sürüp gidiyor! İnsanların başına yeni çoraplar örülüyor her geçen gün! İnsanın insana karşı yabanıl eylemleri sürüp gittikçe insanlık için mutluluk yoktur! Yücelen insan bir yandan da; düşüncesiz eylemlerinin kölesi olmuş, kendi kendini boğmakta görülmemiş bir beceriye kendini kaptırmıştır.

İşlerine gelmeyenler istiyorlar ki dilimizi eşekarısı soksun! Ben de diyorum ki bir eşekarısı -hiç tasalanmayın- sokacağı dili çok iyi bilir. Sokunca da boşuna sokmaz!

Daha önümüzde aşılacak yarlar, koca koca dağlar var! Hiçbir şey bitmedi! Eylem eylemi kovalar. Biz diyoruz ki sağlam düşünceler, iyi eylemler ancak insanı, insanlığı kurtarabilir! Karınca bile çevresiyle mutluluğa kavuşur. Hiçbir şey tekbaşına değil! Yanyana, birlikte yaşadığımız yerküresinde yalnız kendimizi değil, başkalarını da düşünmek zorundayız. Başkalarınca kendisi düşünülen insan, başkalarını düşünmüyorsa, kendisinin

başkalarınca düşünülmesini nasıl isteyebilir? Böyleleri insanlığa yönelik de olamaz! Her zaman kendi çıkarlarına yönelik olanlar, hangi hakla mutluluğu isteyebilirler? O zaman özlenen mutluluk, imgetanrılar gibi ancak düşlemlerde varolabilir!

Kısaca, insan olmak çok zor! Bu yüzden büyüklü küçüklü birçok tanrılar insan olamamış. Özentiler de insan olmak için yetmiyor. Dağ ardında olsun da, yer altında olmasın diye avuntulu bir yola başvurulmuş olsa da!

Uğradığımız kimi yerlerde bizi yılgıyla, yıldırıyla, korkutmayla susturacakları haberi kulaklarımıza ulaştırılıyor. Bu çeşit yöntemlerle hiçbir sonuca varılamadığı gibi, bir çözüm yolu da olamaz. Üzüm, çubuğunda kararır üzüm olmak için. Biz bu insanların içinden geldik. Bu insanların arasında yaşayıp, bu insanların arasında bulunduk. O bağnazlara derim ki, ne bu insanlar dilenci, ne de biz buralara hıyar vermeye geldik! Biz buralara yanlışları doğrulamaya, gerçekleri bir bir sayıp dökmeye geldik. Kötü söz, söyleyeni yüreğinden vurur, söyleyene geri döner! İyi söz yılanı deliğinden çıkarır. İnsanların eli böğründe Medine fıkarası gibi dizilmesine gerek var mı dalıp giderek düşlemli uykulara? Biliyorum. Aranızdan kimileri ya anlamıyor beni, ya da bile bile anlamak istemiyorlar. Gelecek kuşakların beni daha iyi anlayacağına inanıyorum.

— Anlaşılmazlık mı?

Alın benim anlaşılmazlığımı, koyun yanıbaşınıza. Sonra düşünün biraz. Biraz düşünce, anlaşılmaya açılan en güzel yol...

— Anlaşılmazlık mı?

— Ne gülüyorsunuz? İşte orada gerçek! Onu da yakalamaya bakın. O bütün yaşam! bunu da anlatmak dile düşer. Bu yüzden dilin işlevi çok önemli.

İnsanlar genellikle gerçeklere değil; yumuşak, tatlı, karanlık düşlemlere kedilerini kolaylıkla bırakıveriyorlar. Tatlı yalanların yaşam süresi uzun olamaz. Bir gün yanlışın önüne duracak gerçekler. Konuşmalarıma yabancı kalmanızın bir nedeni de, gerçeklerin yeteriyle anlatılmaması! Bunda gelmiş geçmiş bütün aydınların suçu var! Çoğu aydınlarımız da susuyor!

Gücümü, yaşamımı, bilgimi günümüz ekini, etkinliğine borçlu olsam da; gelecek kuşaklara sesleniyorum daha çok. Onlar beni ve arkadaşlarımı anlayacak bir gün! Her şeyin gün gibi apaçık anlaşılacağına inanıyorum bir gün. Yılların bir biri üstüne binen karanlık perdeleri açılacak. İşte o zaman kendine gelip uyanacak insan!..

Bizi içtenlikle anlamak, bilmek isteyen, ayrıca bunun da ayrımına varacak olan kuşakların habercisiyiz. Us neyi olurluyor, onaylıyorsa onu pekiştiriyor, kotarıyorum. Sevenlere değil yalnız, sevmeyenlere de sesleniyorum. Her şey düşünceden geçer. Saygıyla dinleyelim birbirimizi. Dinlemek, yarı yarıya bilgelenmek demek.

Özde olana yüzümü çeviriyor, özde olanı inceleyip günışığına çıkarmaya çalışıyorum. Yokyere kurgular, boş inançlar, karanlık düşlemler hiç kimseyi açmaz. İnsan üstüne, insanın geleceği üstüne bir önemi var mı karacıl düşüncelerin?

Bir gün biri yolumu çevirip:

"— Evren neden vardır? Varolmasaydı olmaz mıydı?" diye sorarsa, bunun kesin olarak yanıtını veremem. Ya da binlerce yanıt bulunabilir de, hiçbiri de bu iki sorunun kesin yanıtı olmayabilir! Bu iki soruya düşlemlerin tanrıları da yanıt veremez!

Ama benim karşıma temeli, dayanağı olmayan düşlemsel öykülerle çıkar ya da "Kapının eşiğindeydim, melek bana baktı, onunla sessiz konuştum. Birbirimizi anladık" benzeri düşlemsel savlarla gelirse elbette inanmam!

Anlaşılmıyorsam, işte bu yüzden anlaşılmıyorum. Oysa anlaşılmayacak hiçbir giz yok konuşmalarımda. Biz gerçeklerden sözediyoruz. Gök mavidir diyoruz. Sirius yıldızı bizden 8.7 ışıkyılı uzakta diyoruz.

Ne de olsa insan gerçeğine doğru yol alır. Olayı biliyorsunuz. Kız gelin gideceği gün -belki de bir gün önceden- iki göz iki çeşme başlamış ağlamaya! Kızının yana yakıla gözyaşı dökmesine dayanamayan baba:

"Kızım, demiş kendine acı verip niye ağlıyorsun, canına yazık değil mi? Vazgeçelim bu işten, olup bitsin!

Kızı hemencecik:

"— Yoook babacığım, demiş ben hem ağlarım, hem giderim!.."

İnsan, tasarımlarıyla her nesneyi usgücünde varlaştırır bir daha. Nesneyi mi yalnız? İnsan görmediklerini, bilmediklerini de varsayar düşlemleriyle.. Kendisini doğa varetmiştir ama, tanrıları yaratmıştır o da! İnsan hem doğadan çıkmış, hem doğaya katılmıştır. Bu yüzden, evrenin kendisinden başka bir şey değil insan! Kimi durumlara el koysak bile, çoğu durumlarda evren egemen olacak insana! Doğayı demek evrensel bütünü hiç bir güç aşamaz!

— Doğal olaylar mı yalnız, dedi Zekeriya, toplumsal olaylar da insanı her yanından kısıtlar.

— Öyleyse, dedi Esma, tümden bir özgürlük söz konusu olamaz!

— Yalnız birey mi, dedi İdris, bütünün kendisi de böyle bir özgürlüğe ulaşmış değil! Bütün bile kendi bütünlüğü içinde didişip durmaktadır. Çarpışan yalnız güneşler mi? Samanyolları da birbiriyle çarpışmaktadır. Biz ne söylesek de oluşumun mayası bu! Evrenin her yanında, bütün ateş kürelerde, gezegenlerde yakımlar, yıkımlar birbirini kovalamaktadır. Evrensel oluşuma "dur!" diyecek hiçbir güç yok!

Doğar doğmaz ilk istek duygularımızla karşılaşırız. Beslenme isteği. Bedene, yaşam gereklerine ilişkin, vazgeçilemeyen dirimbilimsel istek. Bu temel istek üzerine kurulur yaklaşık olarak bütün davranışlarımız yaşam boyunca sonradan edinip kazandıklarımızla. Vazgeçilmez beslenme isteği dirimbilimsel olmayan günlük isteklere de öncülük eder. Bir konu üzerinde yaşamla ilgili yaratıcı düşlemler insanoğlunun içdünyasını daha da varsıllaştırır. Bu yaratıcı, gerçekci düşlemlerin, din sözcülerinin karanlık, imgesel ötedünya boşinançlarıyla hiçbir ilgisi yok! Birçok bilimsel bulguların kökeni işte bu olumlu düşlemlerdir.

Bilimselliği kapsayan, sezgiye dayanan düşlem. Bunun en güzel örneğini eskiçağ düşünbilimcilerinden Demokrites'le çağımız bilimcilerinden Albert Einstein verdi. Bir daha söylüyorum: Bilimciler, ozanlar, sanatçılar boş inançlarla halkı oyalayan din sözcülerinden çok daha onurlu kişiler...

Her canlı kendi mutluluğunu arar, kendi mutluluğuna koşar. İnsan da öyle! O da mutluluğuna koşar ama, bütün canlılar gibi eninde sonunda ölümün pençesinden kurtulamaz. Tedirgin olması bu yüzden. Bunalımlarının nedeni bu! İnsanın tanrıyı, tanrıları aramasında bu ölüm korkusu vardır!

Biz göklerde melekler uçurmuyoruz. Doğanın mavi göklerinde uçuşan kuşlar, düşlemsel meleklerden çok daha yararlı. Sevincim gerçekler üstüne. Böylece zincirleri de kopardık bizi bağlayan! Her şey bize doğru büyüyor sizinle birlikte. Uçsuz bucaksız göğe döndüm zamanı, uzayı öptüm de. Göğe tutkunsam güneşleri yıldızlarıyla bu sizin için. Ay'a vurgunsam bunca yalımımla. Bu sizin için. Sonsuzluk ne güzel, yaklaşabilmek sonsuzluğa! Sizden olmayan hiçbir şeye gönül vermedim. Ama sizin özleminizle tutuştum burdan yıldızlara! Yeğ tuttum her zaman göğün kuşlarını meleklere!..

İnsanlarımızın imgeleminde besleyip büyüttükleri cennetli serüvenin ağlatısal başlangıcı, yaklaşık bundan bin yıl öncesine uzanır. Aral gölüne dökülen Amu Derya, Sir Derya ırmaklarıyla Keş, Talas, Kaşgar, Yarkent, Farab, Semerkant, Buhara kentlerini içeren bölgede Karahanlılar bu adla anılan Türk Devleti'ni kurmuşlardı (923). Dinleri 1200 yıldan beri Şamanlıktı. Bin ikiyüz yıllık bir geleneğin, göreneğin alışkanlığından vazgeçmek, hiç yokmuş gibi Şamanlığı bırakmak öyle kolay olmadı. Gün günden ağır geldi. Yoğrulmuş bir geleneği bir yana bırakarak başka bir ulusun geleneklerini -din gelenek ve göreneklerin tümü- sindirebilmenin zorluğuyla karşılaşıldı. Her Karahanlı bunu duydu özünde. İnsan olan duyar. Onlar da insandı. Bir Karahanlı çıkıp da 1200 yıllık gelenek ve göreneğini Araplara onaylatma savaşına girişseydi nasıl karşılardı Araplar? Bu hiç düşünüldü mü?

Arap komutanı Kuteybe'nin buyruğundaki Arap orduları güneyden sıkıştırdılar Karahanlıları. Kan gövdeyi götürmeye başladı sonra! İslamlık onaylanırsa herkesin Cennete gideceğini söylediler: Veresiye ödül! Bu kanlı savaştan sonra Türklerin direnme gücü yokedildi.

Karahanlılar devletinin kuruluşundan otuz iki yıl sonra, Saltuk

Buğra Han zamanında Kaşgar başkent oldu. Kişinin özgür inancı değil de, kanlı kılıca dayalı bir dindi egemen olan! Açıkçası din kanla oturdu! Üçlü bir oluşum yüzkızartıcı: Tanrı, kılıç, kan!.. Hiç yaraşır mı birbirine? Anadolu'nun yaşlı bilgelerinden şu ünlü deyimi işitmek hiç de zor değil: Biz kılıç Müslümanıyız!..

Evet! Anlatalım daha, anlaşılsın gerçekler! Hükümet katlarında tarih düzmecileri var. Onlar da öğrensin gerçekleri. Ömer'in halifeliği dönemini anımsayın. 635 yılı. Bu yılda başlayıp Kuteybe'nin ölümüne değin... Horasan'da, Semerkant'ta Türkler, İslamlığı onaylamamak için seksen yılı aşkın bir süre savaşmak zorunda kaldılar Araplarla... Dağlar taşlar bilir Kuteybe'nin İslamlığı onaylatmak için ne denli kıyıcı davrandığını! Din uğruna insanlar öldürülür. "Her şeye kaadir Tanrı"! Öyle öğretilir... Ama kansız, kılıçsız bir iş beceremez! Bu ne yağmacılık! Bu ne kan dökücülük!..

Horasan'a ilbay olarak atanan Haccac'ın bu kıyıcı, bu acımasız komutanı "dinde zorlama olmadığını" (Bakara, 256) vurgulayan Kur'an'a karşı 4000 Türk gencini bir gecede boğazlatmış, seksen yılı aşkın savaş süresinde de 100.000 Türk'ün boynu kılıçtan geçirilmiştir. Şimdi soruyorum tümünüze: Din mi, yoksa kan içme makinesi mi?

Güneşe tapmışım önce
yedirip içiren, ısıtan beni
sıcacık
ellerimle duyup gözlerimle gördüğüm
süt veren, çocuklara
yağmur
taşa toprağa

Gize, büyüye inanmışım
Şamanlığa sonra
dengeleyen iyilerle kötüleri
göğe, yere, yer altına
evrene üç bölümlü
Musa'ya, İsa'ya

Kuteybe gelmiş
boynumu kesmiş
Müslüman olmuşum

Dostum hepinizle
insanlar
yeryüzünde

(İnsanlar)

Müslüman olunursa Cennet yolu açılacak, olunmazsa Cehennem! Tefecilik! İğrenç değil mi? Bugün de öyle! Belirsiz bir imgenin karanlığında, hiçbir şeyden habersiz uzayan bir çeşit kördöğüşü! Sayısız sürülerden oluşmuş ve gerçek dünyayla bağını koparan bilinmeyen gelecek! Bireyin değil yalnız, geleceğin de kimliği yoktu artık!

Daha sonra Türkler, Arap ülkelerini aldılar ama, onların VII. yüzyıl düşlerine köle oldular. Araplar Türklerin egemenliğinden kurtuldular da, Türkler onların düşlemli geleneklerinden kurtulamadılar!

Ne zamana
gülüm bu karanlık
Kapkara
bu telli kavak?

Atalarımız güneşe tapıyorlarmış. Güneşi gözlerimizle görüyor, bedenimizle duyuyor, ısınıyoruz. Görüyoruz hemen her gün ışıklı yüzünü... Cennet aldancasından, Cehennem korkusundan uzak!

Arapların ünlü Darwin'i, İbn Haldun duymuşsunuzdur. O zamanın Arap budunlarını, yaşam biçimlerini şöyle anlatır:

"... Araplar yabanıl doğalarının gereği, yağmacı ve yeryüzünde bozgunculukla uğraşanbudunlardır. (...) Yağmacılıkta sınır tanımazlar. Becerinin, uzmanlıkların onlar katında değeri yoktur. (...) Ağaca gereksinimleri de ancak çadırlarına direk olarak kullanmak ve kazık yapmak içindir. Evlerinin damlarını yıkarlar ve bu

gibi amaçlar için kullanırlar. Doğalarındaki yıkıcılık niteliği, bayındırlığın temeli olan yapılar yapmaya engeldir..."

Everekli Halil, derin bir soluk aldıktan sonra, birden boşaldı:

— Bakıyorum da bütün din sözcüleri birbirini yalanlıyor. Birbirlerinin tanrılarını yadsıyorlar. Kimi düşünürler de tanrının öldüğünü söylüyor. Bence tanrı ölüyorsa, tanrı değil! Tanrı - Ölüm ilişkisi bana göre çelişkili, usa aykırı geliyor. Bilmem yanlış mı düşünüyorum? Tanrıtanımaz deyip duruyorlar size de! Bilmem bütün bu konularda sizler ne düşünüyorsunuz?

Bir arkadaşlarının yüzlerine, bir de Everekli Halil'e baktıktan sonra İdris:

— Keskin ve ateşli sorularınız var, dedi uzun uzadıya üzerinde düşünülecek. İşte böylesi sorular uyuyanı kolaylıkla uyandırır! Kımıldayanı yürütür, kendine getirir.

Hemen hemen bütün dinler birbirini yalanlamış, birbirini suçlamıştır. Musa şöyle diyor:

"... Aranızda bir elçi ya da düşkurucu, bilmediğiniz tanrılara bağlanıp, onlara tapalım diyerek tanıklar da gösterse; o elçinin ya da düşkurucunun sözlerini dinlemeyin. Çünkü Tanrınız sizi denemektedir. Eski Tutsu'da Yehova, Musa'yı destekleyip der: "... Savları doğru çıkan başka bir elçi gelir de, sizlere başka bir tanrıyı salık verirse kendini öldürün!

Buda da kendine bir yer ayırır:

"... Ne gökte, ne yerde bana benzeyen hiç kimse yoktur! Yetkin olan Buda, yalnız benim!

İsa da şöyle der:

"... Kuzuların kapısı benim. Bütün benden önce gelmiş olanlar yankesici ve hırsızdır. Tanrı'ya ancak benimle gidilebilir..."

Muhammed:

"... Elleri, ayakları çapraz olarak kesilsin. Gözleri oyulup çıkarılsın. (...) Allah, "ayetlerini yadsıyanları yakında bir ateşe sokacak, derileri piştikçe, onların işkenceyi tatmaları için derilerini yenileyecek.." (Nisa, 56).

— Gerçek bir Tanrı, bir dini yaymak ister de; sonra da çeşitli dinlerle halkı birbirine düşürür, kırdırır mı? Onları birbirine yalanlatıp yadsır mı? Olacak iş mi bu? Hangi us onaylar bunu?..

Gerçek bir Tanrı ölmez! Ama imgetanrılar var mı ki ölsün? Ne zaman önümüze gerçek bir Tanrı'yla çıkıp onu tanıttılar da biz inanmadık? Bize tanrıtanımaz diyenlerin asıl kendileri tanrıtanımaz! Töresine düşkün, onurlu kişi tanrı adını kullanıp kendini kutsallaştırmaz! O ancak kendini aşabilir. En büyük onur da bu!

Bize tanrıtanımaz diyorlarmış... Ne derlerse desinler. Onların demeleri çok. Günümüzden 2400 yıl önce Sokrat, bir Tanrı'ya inandığı için onu tanrıtanımazlıkla suçladılar. İstediler ki yığın yığın öbür tanrılara da inansın! Yargılığın karar vermiş olduğu baldıran ağısını içerek ölmeyi onur bildi! Ne güzel! Bir tanrıya inandı diye, o bir tanrı niye kurtarmadı?

Doğanın yüce usu böyle söylüyor. İnsan bilisizliği, doğaüstü korkuları yendiği zaman; insanı tanrıya adamak, öldürüm, yakım yıkım bg. sayısız gülünç alışkanlıklarından kurtulacak, kendi benliğine kavuşacaktır. Bilesiniz diye söyleyelim, bugün Hindistan'da üç buçuk milyon tanrı, yirmi milyon evliya, on milyon rahip olduğunu biliyor musunuz? Kim yarattı bu tanrıları, evliyaları, rahipleri? İnsanlar pek doğal olarak!.. Sürüsüne bereket!..

Örneğin bir dinbilimci, tanrıelçisinin tanrıyla nasıl *karşılaştığını, karşılaşınca insan yararına neyi önerdiğini, neleri* önerebileceğini, daha usa gelen binbir durumun hiçbirini sormaz. Böylece dinbilimci kendi kendini yadsımış olur.

Ama biz bu soruları bir bir sormayı hiç savsamadık. Yeri geldikçe de sorduk. Daha da soracağız. Amacımız gerçekler anlaşılsın, başka değil!

Her ulusun kendine göre bir dini var. Birbirinden ayrımlı yönleriyle de uluslar birbirinin dinini beğenmez. Bu yüzden de anlaşmazlıklar çıkar. Kan gövdeyi götürür. Tarih boyunca hep böyle olagelmiştir. Bugün de öyle! "Suç kimin?" diye sorulursa, bu suç insandan tanrılara değin uzanır! Böyle diyoruz ya, bakmayın bu imgetanrılarla da oynayan insan! Kısacası, insanlık adına ne varsa dinler, düşünbilimler, sanatlar bg. tümü tümü insanın yaratısıdır! Her şeyin kaynağı insan! Din bir avunmadır! İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık atasözüyle özümleyebiliriz bu avunmayı da!..

Yaşayanlar ölenlerin tohumu, ölenler yaşayıp gidenlerin. Her tohum yerini bulmak için özenir, yeniden gelmek için yaşama. Bu amaçla yele kapılır tohum. Dışarı yuvarlanan yumurtayı, dişi kuş yuvaya iter bu amaçla.

Dinsel buyruklar, düşünceler, eğilimlerle yönetilen Devlet enin-de sonunda yıkılır. Yokyere acıya boğulur bireyleri. Değişimi o-naylamayan dinsel buyruklar, dinin katı kuralları, dogmaları halkın mutluluğunu da sağlayamaz. Daha pek çok örnekler var ama... İşte çağımızın İran'ı! Gözle görülen acı gerçek! İnsanın sinek kadar değeri yok! Din bu mu?

Çocukları oynarken hiç görmediniz mi? Oyuna başlar başlamaz kendi girişimleriyle kendi dünyalarını kendileri kurar, kendi dünyalarını kendileri yoğurup değiştirir. Çocuklar her oyuna yaratıcı bir güçle başlar. Her an yeni bir şey bulmak çocuğun değer biçilmez eğlencesi.

Çocuk, üzerine oturmuş olduğu duvarın taşlarına kendi öz dünyasını, bu dünyanın düşüncelerini de ekler. Sanki taşı yeniden yaratır çocuk sorucul bakışlarıyla... Dinin kalıplaşmış dogmaları işte bu araştırıcı gözlemi boğar, öldürür.

XIV

— Dün Hasan dağında gördüğüm sen, dedi Ürgüplü Hazım, bu gün Melendiz eteklerinde gördüğüm sen misin? İki İdris var diyorlar! Biri gidip biri geliyormuş... Halk da buna inanıyor! İşte o zaman senin sen ya da senin kim olduğundan kuşkulanıyorlar. Ticaniler, Nurcular, Mehdiciler de böylesi kuşkulu durumlara konmak istiyorlar. Açıkçası göze diken olmanı! İşte o zaman Bakanlar Kurulu'nu dürtükleyeceklermiş. Bir gün gelecek senin için hızır diyecekler, bir gün de peygamber. İnanan halk bu! Bir kez inandı mı, inanır. Bu yükün altından kalkmak da zor olacak! Bizden söylemesi!

— Biri iki görmek, öyle söylemek de; o birin iki olduğunu, dedi İdris, ne gösterir ne de kanıtlar! Siz anlama bakın, görüntülerden çok! Anlam görüntüleri yadsıdığı gibi, görüntüler de anlamı besleyemez. Biçimler dış görünüş. Önemli olan yaşamın kendisidir.

Size sormalı, herhangi biri için belli, kesin bir kimlik var mı? Bir kimlik olduğu gibi duran, donan, donmakta süreduran? Yoksa birey olarak olaylara, olgulara, yeni durumlara göre her an değişiyor muyuz? Olduğu gibi kalan bir şey var mı? Hiç değişmeyen ben, sen, o?

Anladığım, usgücüm hiç durmadan arayıp bulacak, gelişimini sürdürecek... Sonra da bu niteliklerle hep özdeş kalacağım, öyle mi? Nerde, nasıl kısıtlayabilirim gelişimin iplerini? 1400 yıl önceki düşlemlere göre mi?

Değişim? Her insanın oluşumu bu değil mi çocukluğundan yaşlılığına? Ya da o olan ben miyim? Eskiden ben olan o?

Sizi şaşırtmaya, dünyanızı allak bullak etmeye gelmedim buralara? Nesnelerin değişimli benleri yarına çıkacak olanlar da! Yerküresi de milyonlarca yıl önce değişimli benlerle bugüne gelmedi mi? Ve değişimli benlerle yarınlara, milyon yıl sonraki değişimli yarınlara ulaşmayacak mı?

Ama herkesin bir beni var! Bütün değişimlere karşın.. Her şeyin değişimini içeren "ben" her şeyde. Ama onu da aşmalı! Gerekler yalnız bir beni değil, değişimlerle yuğrulan benleri de aşar.

Çavuşinli Macit:

— Ben, dedi Şarkışla'dan yeni geldim. Hasan Hoca din üzerine bir konuşmasında, "Cenn-ül Meva'yı kapsayan Sidre-i Münteha" olduğunu söyledi yedinci gökten sonra! Bundan hiçbir şey anlamadım. Yedinci gök ne?

Gülerek:

— Anlamadığınız iyi olmuş, dedi İdris. Anlasanız da bir sonuç alamayacaktınız. Çünkü böyle bir şey yok. Elçinin kendi tasarımları. İlkçağda gökbilim, günümüzde olduğu gibi daha gelişmemişti. İlkel çağ insanları göğün yedi kattan oluştuğunu sanıyorlardı. Bu ilk yanlış Kur'an'a değin girdi! Bir bu olsa öpüp başımıza koyalım! Muhammed'le öğreticileri Tevrat'tan çeşitli anlatı ve söylentileri hemen hemen olduğu gibi Kur'an'a aktardılar. Bunların ne denli sağlam, inanılabilir olduklarına da artık siz karar verin bütün açıklamalarımızdan sonra!..

Bilindiği üzre düşlemler, imgelemler usun sınırlarını her zaman aşar. Halk hiç görmediği ama düşlemlere, söylentilere dayalı, dışarda gerçeği olmayan olmuş bitmiş olaylara daha çok, daha çabuk inanıyor. Onun bu inancında milyonlarca yıl süren söylentilere inanma, kolayca yanılmaların da alışkanlığı var. İmgesel umutlar bilisiz insanların günlük ekmeği. Acı gerçek!

Din, insan kafasının, düşlemlerinin ürünü dediğim zaman, bana kötü gözle bakmayın. Bu gerçeği Muhammed'in kendisi de onaylar. Bir konuşmasında, "kişinin dini usudur" demiştir. İnsan olmasaydı dinler de olmayacaktı. Eski ve yeni, ne olursa olsun, varlığını düşlemleyip betimlediğimiz tanrılar da insan kafasının ürünü.

Töredışı davranışlara hiçbir çözüm getiremez tanrılar. Çoğu da

öfkelenir! İslamlıkta "gazab-ı ilahi" tanrısal öfke demektir. Tanrı şeytanı yaratır; bir yandan ona uymayın öğüdünü verirken, öbür yandan onu insana musallat eder!

Bilmem hiç düşündünüz mü, "neden böyle" diye? Ben size apaçık söyleyim: İnsan tanrıyı, tanrı kavramını yaratırken, kendiliğinden huyunu da düşlemindeki tanrıya ekleyiverir. Bir zaman gelir, bütün bunları unutur. Sonra da kendi eli, düşlemiyle yaratmış olduğu tanrıya inanır. Ondan yardım gelmeyince de "Tanrım niçin benden vazgeçtin?" diye yanar yakılır! Oysa ne unutan, ne de vazgeçen vardır?

Bütün bunları dinledikten sonra Değirmen köyünden Uzun Hasan:

— Benim bir iki sözüm var, dedi burada söylenecek. Köyde kentte şöyle ucun ucun kime açsam bu konuyu, bön bön yüzüme bakıyorlar! Öküzün samana baktığı gibi hem de! Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlarmış. İsterlerse doksan dokuz köyden kovsunlar! Her şeyi sorup soracağım. Onlar mı doğru, ben mi yanlışım? Kendilerini İslamın şeyhi bilenler, kadılar, müftüler, hacılar, hocalar... ellerinden geldi de ne yaptılar insanlık için? Daha dün "gavur icadı" diyerek trene binmeyen yazıklıların mehdileri, "gavur icadı" uçakla yolculuk etti! Utanacak yüzleri yok mu bunların?

— Ne yazık ki öyle, dedi İdris. Yoksulluğa, yıkıma, kıyıma başeğmemiz için uyuşturucu öykülerle başımızı patlatıp baskıya aldılar bizi. Mehdi beklemeye zorlayıp "Evveli Şam, Ahiri Şam" tekerlemeleriyle karanlığa boğmak istediler bizi. Dahası kendi kösnül duygularının dürtüleriyle çocuk yaşında kızlarımızı umacı kılığına sokarak üfürükçülerin ellerine bıraktılar. Atatürk'le başlanan o güzelim özgür düşünceye -kadın haklarına zincir vurmak özlemiyle- daha yakın zamanlarda bizi bizden, bizi kendimizden; insanlığın özgür benliğinden söküp almak, mal durumuna sokmak istediler kadınlarımızı!

Cinli, gizemli, uyuşkan, tutkun eski medrese ve tekke izleyicileri, çömezleri; halkımızı bugün de uyuşturmaya çalışıyorlar.. nerede olursa olsun şurda, burda, orda.. Bu mollalar, bu kara

bağnazlar binbir kılığa girerek cinler, periler, üfürükler, muskalarla...

Ne gelişim tarihinden, ne gelişen bilimden; ne de çevresinden, dışdünyasından haberi olmayan bu düşkünlerden kimi parti sapkınları da yardım dilenmektedir. Bu düşlemci sapkınlar profesör ünüyle kandıracaklarını sanıyorlar halkımızı.

Sizlere şunu da söylemek isterim: Bakanlar Kurulu'nda kendini insanlarımıza, insana, insanlığın benimsemiş olduğu nesnel bilimlere, bilgilere değer veren aydınlarımız da var, yok değil!

Düşkünler, düşlemciler, uyuşkunlar arasında ne yazık ki, acımalı bunlara, kendi benliklerini yadsıyanlar da! Bakanlar Kurulu odalarını, babalarının malıymış gibi mescide çevirmek isteyenler de! Üst katlara tırmananlar, tırmanıp da abuk sabuk konuşanlar da var! Bu medrese kafasıyla olmadık yalvarıya "amin" diyenler, pabuç bırakanlar; takkeden, külahtan, tesbihten yardım umacak, onlardan dilenecek denli kendilerini uyuşukluğa bırakanlar da var! Yazıklı uyur gezerleri bunlar çağımızın!..

Tanrı sözcüleri karşılaştıkları sorunları halka açıklamakta güçlük çekince, ya "Tanrı böyle buyuruyor" ya da "Tanrı bilir" yanıtlarıyla durumu örtbas etmişlerdir. Çağlarına göre, biraz birşey bilmiş olsalar da halka oranla; gerçekte bu din yayıcılarının hiçbiri yeterli bilgilerle donatılmış değil! Bildikleri de kulaktan dolma taa eski çağlardan kendi çağlarına ulaşabilen öykümsü, masalımsı anlatılar, söylentiler... Çağlarının insanları da öyle. Onlar da pek birşeyler bilmezler pek doğal olarak. Çağlarının gereği düzenli, yeterli eğitimleri de yok.

İşte bu din sözcüleri, yayıcıları; halkın kendi eğilimleri, olurları, düşünceleri doğrultusunda ne verebilmişlerse insanlar onu onaylamış, onaylamayan kişilere de kötü gözle bakılarak toplumdan soyutlanmıştır! İnananlar din sözcüleriyle birlikte kutsallaştırılmış, inanmayanlar da Tanrı adına yerlenmiş, aşağılanmıştır. Üstelik "Tanrı böyle diyor" diye verdikleri bilgilerin (!) çoğu da yanlış! Taa eski çağlardan kalma öykümsü anlatılar... Savlara, bunlara verilen yanıtlara da çocuklar güler! "Tanrı buyruğu" dedikleri de kendi sözleri! Bunlar da çoklukla her yana eğilip bükülebilen,

sündürülebilen karışık anlamlı, simgeli sözler. Günlük yaşamın onulmaz kargaşasında çırpınıp didinen Arap halkı ne de olsa bu kapalı sözlerden hoşlanıyordu.

Bu din yayıcıları, bilmediklerini biliyormuş gibi gösterme becerisinde çok başarılıydılar. Gizemci inançlar, aldanışlar bireysel bunalımları yatıştırmış olsa da, bunlar yerini bilimsel verilere bırakmak zorunda! Dinler, birtakım "vahiy" uydurularıyla insanı insan olmaktan çıkardığı gibi, onu gerçek yaşamdan da uzaklaştırıyor. Bu düşsel uydurular; duygusu, düşüncesi, eylemleri bir yere saplı uyurgezerler durumuna sokuyor insanlığı!..

Evren üzerine bilgimiz arttıkça din sözcülerinin ne denli saçmaladıkları da belli oluveriyor. Doğanın ussal doğrultusu insancı düşüncenin kaynağını oluşturur. Kaynak doğa! Biz insanlar kaynağı unutulmuş ırmaklar gibiyiz. Nereye aktığımızı bilmiyoruz. Sonra da şaşkınlığımız başımızdan aşıyor; cinli, şeytanlı, düşlemli saçmalıklara kendimizi kaptırıyoruz.

Ben size derim ki sayrılıklı, esrimeli; ussal bir temele, köke dayanmayan bir yığın saçmalıklarla tanrıya hiçbir zaman tanrıya ulaşılmaz! Ya ulaşılması istenen düşlemli amaç bizde, kendimizdeyse? O zaman akan sular durmaz mı?

Sayrılıklı, düşlemsel güçlerin ağırlığı altında ezilenler az mı yeryüzünde? 1969'da ilk olarak insan ayak bastı Ay'a. O anda bir Avanoslu "Ay'a ayağını... Ay'a ayağını bastı, basıyor.." derken çıldırıvermiş! Demek o anda içdünyasının sayrılıklı coşkusuna dayanamamış! Nesnel dünyaya, bilime inanmış olsaydı böyle bir şaşkınlığa uğramayacaktı!

Yeryüzünde bütün dinler bencil bir yarış içinde birbirleriyle... Her biri kendi üstünlüklerini savunurlar... Demek onların tanrıları özdeş değil!. Tanrıları hoşnut etmek için "Tanrı adağı" deyimiyle (bir çeşit rüşvet!) insanlar öldürülür, hayvanlar kesilir, yalvarılır yakarılır!. Yoksul insanların sırtından tapınaklar, anıtlar dikilir Tanrı uğruna! Öyle ki bu tapınaklar simgeleştirilir eşeysel örgenlerle.. Neye? Bir hiç uğruna! Gerçek bir tanrının bütün bunlara gereği varmış gibi!..

İster ilkçağın tanrıları olsun, ister günümüz tanrıları hiçbir şey değişmemiş; yine çelişkilerden, saçma sapanlıklardan kurtulamamışlardır! Örneğin tanrıyı görme, görebilme eylemleri hiçbir dinde birbirini tutmaz!

Musa: "Ya Rab, bana görün..." der. O da (Musa'nın kendi yanıtı): "Beni göremezsin. Ama dağa bak, yerinde durursa beni göreceksin... Rab, "dağa tecelli edince (belirince), dağ paramparça" olur. Oysa gerçek bir Tanrı görünmek istiyorsa dağın paramparça olmasını engelleyemez miydi? Becerili bir öykü bu!

Kur'an bu konuyu: (Aracı dışında), "hiç bir insan Tanrı'yla konuşamaz" diye açıklar. Bu da becerili bir öykü! Tanrı gibi ulaşılmaz bir gücü insanların karşısına çıkarma sorunundan kurtulmuş oluyorlar! Böylece din yayıcıları, açıkçası halkın Tanrı'yı görme isteği sorununu çözmüş oluyorlar! Halk gerçeği arıyor her zaman. Ama artık bundan sonra, halktan biri çıkıp da "bana Tanrı'yı göster!" diyemez. Ama İsa (daha becerili!) "ben Tanrı'nın oğluyum!" diyerek (Kur'an bu sözü yadsır) sorunu kurnazlıkla çözmüş oluyor!

Ama demek zor mu? İsa'nın, "ben Tanrı'nın oğluyum" dediği gibi; ben de "Tahtalı dağlarında bir ışık oldu, Tanrı'nın yüzünü gördüm. Yanımda arkadaşlarım Esma, Yunus, İbrahim, Zekeriya da vardı!.." diyebilirim. Ama demiyorum. Nesnel yüzü, yüce usu yeter bize doğanın!..

İlkçağ tanrıları insanlarla, birbirleriyle yarışan, "vahiy"lerde bulunmayan göksel varlıklardı. Betikli dinlerin tanrısı buyruklar verir, bunlara başeğmeyenleri burda da, "ötedünya" dedikleri yerde de cezalandırır. Buyruklarıyla korku salar.

Kur'an'daki bütün anlatılar, tümceler -Tevrat'tan alınanlar bir yana- o dönemin, çevrenin Arap ekin ve töresinin yansımasından başka bir şey değil! Düşünmeli bir! Tanrılarla konuşma şöyle dursun, onunla görüşen tanrıelçileri bile türemiş!

Tanrıelçisi İbrahim'in hem Yahudilere, hem de Araplara "baba" sayılması bu toplumları birbirine ısındırmaya, yaklaştırmaya yetmemiş; Adem'in "insanlığın babası" diye tanıtılması da Tevrat'tan İncil'e, oradan Kur'an'a gelmiş dayanmış. Ama bunun da hiçbir

yararı olmamış. Bu çabalar, bir düzine tanrılar toplumların birbirine düşmanlıklarını azaltamamıştır! Bir güneş tapınağı olarak yapılmış olan Ka'be'de hacılar gerçekte Güneş-Tanrı'ya tapınmış oluyorlar. İşin içyüzü bu!

Hacılar her yıl, ne bilincine, ne de ayrımına varmadan Ka'be'nin çevresinde dönüp dururlar. Hiçbir anlamı yok bunun! Bu çemberimsi dönüş gerçekte Güneş tapımıyla ilgili! Bu da insanlığın ilk çağlarından kalma! Nitekim Ka'be'nin çevresini dönüp dolaşma güneşin yuvarlaklığını simgeler. İlk çağlardaki bu anlamlı durum İslamlığa aktarılarak tümden anlamsızlaşır!

Yalnız bu mu? Bir çeşit yere kapanma olan secde de öyle! İlk çağların Güneş tapımından aktarılma İslamlığa! Ezan da, namaz da, oruç da, abdest alma da Güneş Tapımı kökenli! Azteklerde Güneşe tapınıma halkın gelmeleri için tepelerden bağırılırdı. Ezan da böyle bir bağırtı! Aztekler tapınmadan önce göle gidip ellerini, ayaklarını yıkarlardı!..

XV

İdris'le arkadaşları Soğanlıdere dolaylarına geldiklerinden bir gün sonra Melendiz dağları eteklerinde olduğu gibi, burda da halkın sevgi dolu gösterilerine tanık oldular. İdris'in geldiğini duyanlar bütün yörelerden buraya gelmişti. Aralarında Yahyalı'dan, İncesu'dan, Kayseri'den, Develi'den, Bünyan'dan; Boğazlıyan, Felahiye, Gemerek ve Sarıoğlan'dan gelenler de vardı. Çoğunluğu oluşturuyordu Hınzır dağları çevresinden gelenler de.

Uzayıp giden, açılıp yayılan mavi göğü, görkemli bir sabah aklığına bürümüştü pırıl pırıl ışıkları güneşin. Ot, böcek, yaprak, çiçek. her şey her şey doğada sonsuz bir yarışa başlamıştı sanki bu güzelliğe katılmak için. Deyimlenmesi, anlatılması, açıklanması güç bir görünümle sarmaş dolaş olmuştu sanki her şey bu sabah.

Yalnız insanlar mıydı konuşan? Tüm doğa dillenmiş, her şey bir şeyler deyip bir şeyler söylüyordu birbirine. Doğa gerçekten konuşmuş olsa, bize söyleyecekleri pekçok şeyler vardı. Her konuda uyaracakları pekçok şeyler...

Bu eşsiz görünümüne doğanın, kim tanık olsa diyebilirdi kolayca: Eylemler bütününde her şey kendi eylemine doğru, kendi eylemini sürdürüyor bütüne ulaşmak için. Elmalar çiçeklense elma ağacını bütünlüyor. Elma ağacı elmasını verdi mi bütüne koşuyordu yeniden.

Doğanın bu çevrimsel akışını bir daha gözlemledi İdris'le arkadaşları Soğanlıdere yakınlarından Hınzır dağlarına doğru.

— Yere saçılan tohum kimin ağrısına, dedi Esma birden.

Yanıtladı Yunus:

— Toprağın ağrısına, toprağın ağrısına.

— Kimin ağrısına, dedi Zekeriya, kimin ağrısına toprak?

— Suyun ağrısına, dedi İbrahim.

Dayanamayıp ekledi İdris:

— Doğada her şey, her şeyin ağrısına. Doğum ölümün ağrısına koşuyor, ölüm doğumun! Duymuyor musunuz ipekböceklerinin sancısını? Sancı iplik olmuş yumak yumak sarılıyor. Gören gözler, duyan eller, işiten kulaklar için giz mi var?

Derenin kıyısını süsleyen kavaklarla birkaç sögüt ağacına baktı İdris:

— Her şey yerli yerinde, deyip sustu.

Önünde gittikce büyüyen kalabalığa doğru birkaç adım yürüdü. Hiçbir şey bu denli mutlu kılmamıştı İdris'i yaşamında. Belki de hiçbir zaman bir daha ulaşamıyacağı bir mutluluk binlerce binlerce ışıyan gözler önünde.

Yarının ne olacağını kimse bilmez. Bunca yığın yığın tanrılar da! Bütün bu karışık, anlaşılmaz, bir anlam verilemez dünyada en güzel mutluluk gelip buluvermişti onu. Derler ki insan yaşama gözlerini yumarken bile umut içinde ölürmüş. Gece karanlığında çatı aralarına, yıkık duvarlara sinen yarasalar da! Umudu, sevinci, sabah dinginliğini yitirmedense; karanlık bir gecede yarasa olmak daha mı iyiydi? Hiç kimse yarasa olmayı istemezdi, umudunu yitirmek de!

Seyrek söğüt ağaçlarıyla kaplı ovada, önünde yığın yığın onu dinlemeye gelen halk hiçbir zaman gözlerinin önünden gitmeyecek, belleğinde yer edip kalacaktı. Bu görkemli mavi göğün altında arkadaşlarıyla birlikte tanık olduğu görünümü hiç unutmayacaktı.

İnsan işte böyle anlarda gücünü yeniden bulur, tanrıların bile başaramadığı binbir durumları omuzlarına yükleniverirdi.

Önünde uzanan bir kayaya ellerini sürünce; günün, güneşin bütün kızgınlığını bedeninde duyuverdi.

— Bekleme başkasından hiçbir şey, dedi kendi kendine! Bekleme Tanrı'dan bile! Nasıl tanrılaştığını göreceksin o zaman!

— Bir kez daha sormuşlardı... Sağolsunlar... Soruyorlar her gittiğimiz yerde!

— Öyle, dedi İdris, günışığı gibi çıktım aranıza. Çoklarının dediği gibi. Hiçbir karanlık boğamadı beni. Dil var ya, şu konuştuğumuz? Dil bütün yıkımları onarır. Bir yandan da allak bullak eder her şeyi. Dil en güzeli; doğruyu, gerçeği yansıtabilmek için! Zor olan dilsizlik!

Ben size derim ki, dil bütün güçlüklerin üstesinden gelir. Zor olan dilsizlik! Çağımın kuşakları belki anlamıyacak beni yeteriyle. Ama bir gün, birkaç yüzyıl sonra da olsa, inanıyorum anlaşılacağıma. Sinekler anlamaz üzerine konduğu pekmez tabağını. Biliyorum. Ama sineklerle işimiz yok bizim! Kaya ne denli sert olursa olsun, acı bir damarı var onu vuran! Bizi anlamak istemeyenler bizi ne bilsinler! Ama bir gün acı damar da yoluna konacak!..

İnsan güçsüzlüğünü anladıkça gücünü bulur. Daha iyi anlar engelin zorluğunu o zaman. Gözü bakıştan ayırdedebilir misiniz, bakışı gözden?

Benimle arkadaşlarım üzerine söylenenler, daha biz gelmeden sanırım kulağınıza ulaşmıştır. Ama ne olursa olsun, benimle arkadaşlarımın konuşmalarında gerçeği bulacaksınız. Her zaman acıdır gerçeğin yüzü. Bunu da biliyorum. Öyledir diye yıllar yılı gizlenen, gizlendikçe gize bürünen durumları daha da örtbas etmek doğru mudur?

Hoşa gitmeyen, güzel olmayan şeyler olabilir kimilerince bunlar. Her şeyi nasıl ışıklandırıyorsa güneş; biz de kapalıyı açmaya, karanlığı aydınlatmaya çalışıyoruz. Eylemlerimiz hiçbir zaman sertliğe kaçmadı. Yolculuklarımız hep karşılıklı konuşmalar, dostluklar, karşılıklı anlayışlar içinde geçti. Ne aliyi veliden, ne de veliyi aliden ayırdık! Duyuncumuz ölçü; doğru diye, gerçek diye bildiklerimiz de amacımız oldu. Bir gün olsun, korkuya kapılarak sözümüzü eğip bükmedik.

Tasarımlarında bir eşi bulunmayan güzel bahçeli imgesel köşkler kuranları tatlı düşlerinden uyandırmanın ne denli zor olduğunu da biliyoruz. Ben ve arkadaşlarımı anlayışla karşılayacağınıza inanıyorum. Görevimiz hem güç, hem zor, ama o denli de onurlu! İmgeler, boşinançlarla değil, ama gerçeklerle ku-

racağımız köprü, insanlığın köprüsü olacak. Düşüncelerimizde, konuşmalarımızda tek tek insanın bencil, kayralı çıkarları değil; bütün bir insanlık için mutluluğun, iyiliğin tohumlarını bulacaksınız. Ateşli, sorucul bakışlarınızdan anladığım gibi, öteden beri soruyorlar bize:

"— Siz nereden geldiniz?"

Bir tarlada boyveren ekinler dile gelip sormuş olsalardı birbirine:

"— Sizin içinizden, diye yanıt verirlerdi."

— Biz de öyle! Bu yığın yığın insanların içinden geldik. Bu yüzden onların acılarını duyuyoruz içimizden. Et tırnaktan ayrılır mı?

Bu yüzden yakınız birbirimize. Özdeş topraklar üstünde doğup büyüdük. Size derim ki yaşamın kendisi önemli olan, biçimler değil! Yaşamın gerçekleri de bunu diyor her birimize ayrı ayrı... Gerçekler mi? Doğa yasalarının doğrultusu bütün evreni kapsayan. Biz de bunu söylemeye geldik işte!

Size derim ki daha önceleri de söyledim, ussal düşünce insanın özüdür. Özü alınan ağaç yaşamaz. Biz en azından bin yıldır özü alınmış, kendi özgür düşüncesi kafalarından çalınmış insanlara öz vermeye, onları doğrulamaya geldik. Buğday taneleri tohumunu, tohum buğdayını bilir. Çimen çimenliğini bilir toprağında. İnsan kendini, ne olduğunu bilmeyecek mi daha? Kendini bilmek isteyene, bilmezlik nasıl karşı durabilir?

Kalabalığın arasından birden bire Talaslı Hasibe Gündoğdu:

— Halamdan işittim, dedi. Ağzım açık kaldı. İnanamadım. Şu öyküye ne dersiniz?

"... Bir adam eşeğiyle birlikte ölmüş. Yüz yıl ölü olarak kaldıktan sonra dirilmiştir (Bakara, 259).

İkinci bir sorum da şu: Tanrıelçisinin zamanındaki Kur'an, bugünkü Kur'an mıdır?

Anlattığınız öykü her bakımdan ilginç, dedi İdris, ekledi sonra:

— Görüyorsunuz günlük yaşamın yansımalarını bu öyküde. Çünkü VII. yüzyılda ya deveyle ya da eşekle gidilir Arabistan'da. Düşler, düşlemler elbette Muhammed'in kendi yaşamının

yansıması olacak! Elçinin sözleri böyle usa gelmez öykülerle örülü! Tam yüz yıl! Adamla eşşeğin başında nöbet bekleyen kimmiş?

Çölde bir eşekle bu adamı düşünen Tanrı, çağımızın yakım yıkımları karşısında bu denli duygusuz, bu denli vurdumduymaz demek! Bir depremde üç beş saniyede elli bin, yüz bin kişi ölüyor. Tanrı'nın umurunda olmuyor! Adamla eşşeği dirilten Tanrı, bu yazıklı insanları neden diriltmiyor? Yoksa elçisi ölürken, Tanrı da mı öldü? Baksanıza melekler de gelmiyor 1400 yıldan beri!.

Kur'an'daki tümceler taş, deri, ağaç gövdesi, deve, koyun kemiklerine yazıldı önce. Bunlar yitmesin diye halife Ebubekir zamanında bir düzenlemeye gerek duyuldu. Kur'an'ı ezbere bilenlerin kimileri de ölmüştü.

Tümcelerin derlenmesi Ebubekir'e duyuruldu. O da, "Peygamberin yapmadığını yapmak doğru olur mu?" diye düşündü. Böylece bu görev Zeyd İbn Sabit'e verildi. Ebubekir ona: "Sen akıllı bir gençsin, peygambere vahiy de yazdığın için senin başaracağına inanıyorum. Araştır, topla Kur'an tümcelerini."

Zeyd, "Kur'an'ın tümcelerini hurma dallarından, küçük taşlardan, kişilerin ezberlerinden izleyip derledim" diyor. Ömer'le Zeyd mescidin kapısına otururlar: "Herkesin tümce (ayet) olarak elde ettiği ne varsa getirmesini" isterler. Bu derleme işi bir yıl sürer. Derlenip yazılan sayfaları, Ebubekir ölünce Ömer'e verirler. Ömer de ölmeden önce kızı Hafsa'ya bırakır.

Kur'an'daki birbirini tutmazlıklardan Halife Osman'a yakınılır bir gün. O da Hafsa'ya haber salıp Kur'an sayfalarını kendisine göndermesini ister. Halife Osman yazıcılara: "Kur'an'da tartışma konusu olan parçaları Kureyş diliyle yazın" der. Derlenenin dışında kalan sayfaları da yaktırır!

Ebubekir döneminde düzenlenen elyazmasıyla Osman döneminde düzenlenen elyazması arasındaki ayrım ne? Bütün bunlar günümüzde okunan Kur'an'la, Muhammed dönemindeki Kur'an arasında önemli ayrımlar olduğunu açıkca gösteriyor!

Bu konuda İbn Ömer şöyle diyor: "Hiç biriniz Kur'an'ın tümünü elimde bulunduruyorum demesin! Bilemez ki Kur'an'ın

çoğu yokolup gitmiştir. Ne kadarı varsa, o kadarını elimde tutuyorum" desin yalnızca..

İbn Ömer bu sözü Osman dönemindeki derlemeden sonra söylemiştir. Osman döneminde oluşturulan, elyazmasının aslı da yok! Peygamberin okuduğu her şeye, şeytanın bir şeyler kattığına inanılır. Ama tanrının araya girmesiyle, şeytanın kattığı geçersiz kılınır. Gerçekte böyle bir inanç daha önceleri de vardı Arap dünyasında. Örneğin ozanların tanrıyla ilişkileri olduğuna, her ozanın bir cini bulunduğuna inanılırdı. Eskiçağ Yunan ozan ve yazarları da böyle söylerlerdi. Kendi bilincinin ayrımında olmayan insan, düşünüp yazdığı ya da konuştuğu zaman; bunların cin ya da tanrıca esinlendiğine inanıyorlar ya da öyle gözüküyorlardı. Onlar çocukluğun çocukluğu çağını yaşıyorlardı..

İşin gerçeğine bakılırsa, Kur'an, Mekke'yle çevresindekileri uyaran bir tümceler betiği! Bütün Araplara bile seslenmez! Kur'an'daki bütün sözler, VII. yüzyılın çöl yaşamıyla ekininin aynası. Nasıl olur da 1400 yıl sonra bambaşka dili, bambaşka geleneği, ekini olan Türk yaşamını özümleyip yansıtabilir? Bunu Muhammed'in tanrısı (imgetanrı, gerçekte kendisi) da belirler:

"... Ey Muhammed! (...) Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarman (...) için sana Arapça (Muhammed'in kendi dili, başka türlü olamazdı!) okunan bir kitap vahyettik" (Şura, 7). Görülüyor ki, Araptan başkalarının Müslüman olmalarına hiç de gerek yok!..

Türkler bir ulus, bir devlet olarak dinini, dilini, abecesini, yaşam biçimini Araplara bağışlamışlar. Buna karşılık Araplar Türklere ne vermişler yoksulluktan başka, ölmekten başka? Hani İslamlık insanları, devletleri birbirine kardeş edinecekti? İslamlık barış ve kardaşlık yerine yakımı, yıkımı, öldürümü, tanrı adıyla suç işlemeyi getirmiştir. Nesnel bir örnek mi istiyorsunuz? Daha eskilere gitmeye gerek yok! Gözlerimizin önündeki yazıklı İran'ı görmek yeter!..

Eski söylencelerde anılan; Tevrat'a, oradan da Kur'an'a aktarılan İbrahim diye birinden sözedilir: İbrahim Peygamber! Gerçekte böyle bir kişinin yaşayıp yaşamadığı da belli değil! Kur'an böylesi öyküler, düşlemler yığınağı. Bu yığınak ayrıca ha-

disler (Muhammed'in sözleri)'le beslenmiş! Öyle ki, bu sözlerin hangisi Muhammed'e, hangisi uyduruculara değgin, o da belli değil!. Bir ayıklamaya gidilse bile işin içinden çıkılmaz!. Bu da, Muhammed'in düzenli bir çalışmadan yoksun olduğunu, durumu öneme almadığını gösteriyor! Muhammed çağının bilimine azıcık ilgi duymuş olsaydı; boş inançlara, sayıklamalara bu denli bağlı kalmazdı!

Gerçek tanrılar, gerçek tanrıelçileri nasıl olur da, yeryüzünü başkesenlerin, birbirini boğazlayanların kanlı alanı durumuna gözyumar, böylesine onmasız kalırlardı?

Yeri geldikçe kanıtlarıyla belirlemeye çalıştığımız gibi Kur'an'daki sözler, anlatılar tümden insana, onun eylemlerine değgin. Mekke, Medine ve çevresindeki Araplar nasıl konuşuyor, nasıl davranıyor, nasıl deyimliyorsa; Muhammed'in imgetanrısı da öyle yapıyor! Örnek mi istiyorsunuz? Buyurun:

"... Tanrı işini bitirince, bir ayağını öbür ayağının üstüne atıp oturmuş ya da sırtüstü yatmış..."

Böylece insana uygun davranışlar bile Tanrı'ya yakıştırılmış. Hani Tanrı zamandan ve uzaydan tümden (arınmıştı)? Durumun en gülünç yanı da, insana özgü bu oturuş biçimi de "Tanrı böyle oturuyor" diye insana yasak ediliyor!

İnsanlığın ilk çağlarından günümüze değin göklerden yardım beklendi! Tanrı olsa olsa göklerde olabilir demeye getirildi. Bu alışılmış durumu, Arapların bu "Allah" eğilimini uygulamaktan kolay daha ne vardı? Kur'an'da hemen "göklerde olan" denildi bir Tanrı için. Ama Muhammed kendisi ne söylediğini incelemeye gücü yetmemiş ola ki, başka bir zaman da "Allah zamandan ve uzaydan arınmış" dedi. Böylece Kur'an zamanla çelişik, çapraşık, sisli tümceler yığını durumuna geldi! "Onlar sonsuza değin Cehennemde yanacaklar!" diyebilen bir güç, gerçek bir Tanrı olsaydı her şey bu duruma mı gelirdi?

Gök zamandan, uzaydan arındırılabilir mi? Tanrı göğe yerleştirilince de ister istemez uzayla zamanın buyruğuna giriyor demektir. Bu da bir Tanrı'yla, tanrı varlığıyla tümden çelişik bir durum!

Kur'an'da: "And olsun ki gökleri, yeri, ikisinin arasında bulunanları altı günde yarattık" deniyor. İmgetanrıya öyle söyletiliyor! Gerçek bir Tanrı, inandırmak için "and olsun" demeye gerek duyar mı? Bir örnek daha: "And olsun ki, Nuh'u toplumuna gönderdik..." Örnekleri uzatmaya ne gerek var! Mekke, Medine çevresindeki Araplar, Muhammed'in kendisi de; andlı, koşullu tartışmalara, konuşmalara alışıktı. Bu durum İslamlıkla Anadolu halkına da geçti. Anadolu karşısındakini inandırmak için: "Anam avradım olsun... Yemin ederim ki... bunu ben yapmadım!." benzeri andlı tümcelere başvurur..

Tümcelerin birbirini tutmaması, bunlar arasında çelişkiler bulunması; onların Tanrı sözü değil, insan yapıtı olduğunu ortaya koyar. Çeşitli zamanlarda kemiklere, taşlara, ağaç kütüklerine yazılan bu sözleri toplayanlar, elyazması durumuna getirenler özgün yazılara ne denli bağlı kalabilmişler? Bu da ayrı bir sorun!.

— Benim de söyleyeceklerim var, dedi Kadirli'den Şahin Kavaklar. Birimizin bildiğini, öbürümüz bilmeyebilir. Tanrıelçisiyle başlar yıldırı, kıyıcılık, ateşte yakma eylemleri. Bundan güç alan Ebubekir, döneminde ateş havuzları açtırdı. Muhammed kıyımları tek tek işlediği gibi, toplu kıyımlara da geçebiliyordu. Çağında Kureyze Oğulları'nın sabahtan akşama değil kafaları kesilmiş, kanlar sel suları gibi akmaya başlamıştır. Hileyi kendinden sayar Tanrıelçisi. Bundan böyle "savaş hiledir" der. Hile yapmayı öğütler yakınlarına. Bu yüzden olsa gerek; cine, cinciliğe kendini çok vermiş!

Biliyor musunuz Kur'an'da cinin inatçılığı önemli yer tutar. Bedenden cini çıkarmak için ayaklara vurulan sopa sayısı çoklayın 300-400'ü bulurmuş. Saralıdan cin çıkarma ustasıymış Muhammed. "Uhruc!" ".. Gel çık bu sayrıdan ey cin, ben tanrıelçisiyim!" diyormuş. Bir kadın cin çarptığına inandığı çocuğuyla Muhammed'e gelir. O da: "Gel çık ey Tanrı'nın düşmanı cin! Ben Tanrıelçisiyim!" der. Çocuğun anası Muhammed'e bir koç verir.

İyi bir cin doktoruymuş Muhammed! Öyle diyorlar. Epey zordan kurtarmış cini yaratmış olduğuna pişman olan tanrıyı. Yaratmış ama, tanrının da başına bela kesilmiş bu cinler. Usa gelmedik ne mene tanrıysa!..

Suçsuz bir ana atılmış olduğu ıssız bir yerde, susuzluktan ölmek üzere olan çocuğuna su bulmak için dağ bayır dolaşıyor. Su yok! Uzun bir susuzluk işkencesinden sonra Efendi Tanrı, meleği Cebrail'i gönderiyor. O da ayağının topuğuyla (melek de insana benziyor, Tanrı gibi!) yeri kazınca su fışkırıyor.

Her şeyin üstesinden gelen bu güçlü tanrının başka bir yöntemi yok muydu? Örneğin neden yeterli su sağlayamıyor kulları için?

Kur'an'daki tümcelere göre İbrahim oğlunu "düşünde boğazlıyor" görmüş. Tanrı uğruna oğlunu boğazlamaya kalkıyor sonra da! Öykü şu: "Ey oğulcuğum! Doğrusu, ben uykusuzken seni boğazladığımı görüyorum. Bir düşün ne dersin? Oğlu da:

"— Ey babacığım, demiş neyle buyuruldunsa onu yap! Tanrı dilerse sabredenlerden olduğumu göreceksin!."

Bunun üzerine İbrahim oğlunu alnı üzerine yatırınca Biz (tanrı): "Ey İbrahim! Düşünü gerçek yaptın! Biz iyi davrananları böyle ödüllendiririz" diye seslendik. Doğrusu bu apaçık bir denemeydi.."

Bir uydurma olduğu besbelli bu anlatılanların! Bir çocuk o tümceyi o anda becerip söyleyemez. Bu bir! İkincisi: Bu güçlü Tanrı bir "sadist" mi? Evrenin bu eşsiz yaratıcısının böyle çirkin denemelere ne gereği var! Demek peygamber İbrahim'in tanrısı da Muhammed'in tanrısı gibi kıyıcı!

Bir başka uyduru! Ka'be ilk evmiş! Buna günümüzün ilkokul çocukları güler. Kazıbilimcilerin Çatalhöyük'te bulguladıkları, yaklaşık on bin yıl önceki evler ne?

İbrahim seksen yaşındayken keserle sünnet etmiş kendini! Keserle olmazsa, baltayla sünnet etmiş olsun! Önemli değil! Bir gerçek varsa o da, bu sünnetin Mısır kaynaklı olması! Mısır'dan Yahudiliğe, bu yolla İslamlığa aktarıldı!.

Bir yandan İslamlık deniyor, "Tanrı'ya kendini teslim" deniyor, dedi Osmaniyeli Hüsnü Doğru; öbür yandan kan dökmeler, öldürümler, kıyımlar gırla gidiyor! Böyle olunca da bir Arap düşmanlığı çığ gibi büyüyor! Tekbaşına, özgür bir Arabın böylesine kinci, böylesine acımasız olabileceğine inanamıyorum! Üzülüyorum Araplar adına da!

Arapların dinci kesimini başka uluslara düşman kılan; kana, kıyıma, öldürüme başvurarak "Ben Tanrıelçisiyim" diye ortaya çıkan Muhammed'in kendisidir. "Cennet karşılığı, kendine inananlarla birlikte en büyük suçu işledi Araplara, hem de başka uluslara karşı! Bundan başka, "Ben Arabım ama, Arap benden değil!" diyerek, yazıklı Arap halkını aşağılayıp küçümsemekle kalmamış yalnız; bütün suçu Arap halkının üzerine atarak kendini suçsuz göstermeye çalışmıştır!

Kendi kendime sorar dururum çoklayın. Tanrısal bir din nasıl olur da ulusları, devletleri birbirine düşman eder? Gerçek bir Tanrı düşmanlıklara nasıl boyun eğer? Bu düşmanlıkları nasıl sürdürür?

Benim anladığım Tanrı, benim anladığım din, benim anladığım Tanrı aracıları düşmanlıklara değil; insanlar, uluslar, devletler arasında sevgiye, saygıya dayanan iyicil bir ilişkiye önem verir. Ussal olarak da bu böyle olmalıdır! Bu konularda, biliyorum daha öğrenemediğim eksiklerim var! Ama ne olursa olsun, ben de aydınlanmak istiyorum!

— Söylediklerinizi, sorularınızı, içinizde büyüyen arınmış tasaları, kuşkuları anlıyorum deyip ekledi İdris:

— Aydın bir düşüncenin tohumlarını taşıdığınız besbelli. Değilse böylesine ilginç, böylesine gözlemci; bilimsel, sorucul olamazdınız. Her insanın bu konularda, gerçekler üzerinde durarak aydınlanması gerek. İnsanlara vermek istediğimiz de bu! Kafayla yüreğin işbirliği aydın insanı yaratır. Duyumcumuz, bilincimiz, usumuz, sağduyumuzla gerçek olana, doğru olana, nesnel olana böyle ulaşabiliriz ancak! Karanlık söylentiler insanları karanlıklara, umarsızlıklara sürükler! Usun ışığına sarılalım biraz daha!

Size derim ki, budur ancak insanları karanlıkların, bağnazlıkların, çıkmazların pençesinden kurtaracak olan! Bu da ancak okumakla, okunanı, bilineni de usun, bilincin süzgecinden geçirmek, onu sindirmekle olur!

Gerçekleri olduğu gibi ne zaman açıklamış olsak, kaşlarını çatarak bakıyorlar bize! Karanlık düşlemlerinin öcalıcı tohumlarını besliyorlar. Çözüm yolu bu mu? Düşünen insan, gerçekleri bilerek aydınlanır ancak!

İşte korkunç bir olay daha: Muhammed, en yakınlarından edinmiş olduğu bilgilerle hadis kitaplarında "Türkleri nasıl öldürecekleri"ni de anlatır. "Türklerle öldürüşmek" (savaşmak) bölümünde! Muhammed'e göre "Müslümanlar" yeryüzündeki "Türkleri öldürüp temizleyecekler"miş. Yoksa "kıyamet" kopmazmış!

İşte Muhammed'in, bu kinci Tanrıelçisinin Türklere düşman olduğunu bildiren hadis (Buhari, 95):

"... Kıldan ayakkabı giyen bir toplumla vuruşup öldürüşeceksiniz. Geniş yüzlü, yüzleri kalkan gibi, üstüste binmiş derili toplumla vuruşmanız, öldürüşmeniz kıyamet alametlerindendir. Siz (Müslümanlar); küçük gözlü, kızıl yüzlü, basık burunlu, yüzleri kalkan gibi, derisi üstüste binmiş olan Türklerle öldürüşmedikçe kıyamet kopmaz.."

Görüyorsunuz! Muhammed'in işi gücü kan dökmek, adam öldürmek, yoketmek! Burada bulunan sizlere, hepinize soruyorum: Bu nasıl Tanrı, bu nasıl Tanrıelçisi?..

XVI

İdris'le arkadaşlarının üzerine söylentiler, dedikodular doğudan batıya bütün Anadolu'yu sarmıştı. Güneş her gün yeniden doğuyordu ama binbir yıldırıyla uçuruma yuvarlama isteğinden vazgeçmeleri şöyle dursun, tutucu güçlerin İdris'le arkadaşlarından öcalma duygusu gün geçtikçe hızını artırıyordu.

Halk bir duruma bir kez alışmaya görsün, yanlış da olsa kolay kolay ondan vazgeçmez. Alışkanlık, istenilen anda karşı konulabilen bir sayrılık değil! İdris, bin yıldan beri kalıplaşmış düşlemlere karşı usa yatkın düşüncelerle çıkıyor; alışılmış olanı sindirilmesi güç durumlarla onarmaya çalışıyordu. Deniz maya tutar mıydı?

Eğilimi usa yatkınlıktan çok, düşlemli tasarımlara elverişli insanları değiştirmek öyle kolay olmayacaktı! Bunun bilincindeydi herkes. İdris'le arkadaşları ne olursa olsun, gidilmesi gerek ama geçilemeyen çıkmaz sokağa gelip saplanmışlardı. Öte yandan biiinçli kişilerin gözlerinde bu durum onları daha da yüceltiyordu.

Zekeriya çatınıp düşündü:

— Oy avcılığına çıkılan 1950'leri anımsayalım bir kez. "Minarelere ses yayar koyduracağız, Türkçe ezan yerine Arapça ezan okutturacağız" benzeri kışkırtıcı sözleriyle Demokrat Parti'nin oy sömürücüleri ortaya çıkarak bilisiz birçoklarını kandırdılar. Bin yıllık çürük yumurtanın ardında seğirtip halkın ırzına geçtiler! En ince yerinden vurdular yazıklı halkı! Örümcekli düşler kurdular yapılacak hiçbir şey yokmuş gibi! Demokrasi adıyla örümcekli yollara boyun eğdiler!

Başa gelmek tutkusuyla yalnız kendi çıkarlarını düşünen çapulcu takımı, en sonunda Türkiye Cumhuriyeti'ni göklerden

yardım bekleyen dilenci ülkesi durumuna soktular! Bugün Türkiye'ye gelen yabancılar sınırdan içeri girdiklerinde bir Arap ülkesine geldiklerini sanırlar. Yabancılar Türkiye Cumhuriyeti'ne mi geldi, yoksa Katar'a mı, bilinmez!..

Bir devletin, bir ulusun kimliği ancak böyle yokedilebilirdi? En büyük başarısı da bu oldu Bayar'la Menderes'in!..

Takımdan kimileri başlarını vermek zorunda kaldılar! Halkın en ince yanıyla oynamanın cezası! Birkaç çapulcu kendi çıkarları uğruna Türkiye Cumhuriyeti'nin kimliğini yağma etti!

Bir ülkenin kimliği ancak böyle yokedilebilirdi!

Dudaklarının ucuyla Esma:

— Şimdi AT'ye almıyorlarmış, dedi Türkiye'yi.

İki elleriyle gözlerini oğuşturarak İbrahim:

— Kimliğini yitiren bir devleti AT'ye kim alır? Düşünülsün bir! İngilizler papazlarını Latince ya da Fransızca mı dinliyorlar? Oysa her iki din de Latince'yle karındaş! Türkçe'yle Arapça mı? İki apayrı dil! Birbiriyle hiçbir ilişkisi yok!

Bir devletin kimliği ancak böyle yokedilebilirdi!..

Cumhuriyet'in kuruluşundan 27 yıl sonra "laik" bir devletin kökü kurutulmaya başlandı. Osmanlı İmparatorluğu'na hasta adam damgasını vurduran, sonra da onun yıkımını düzenleyen nedenlerin başlıcası devlet yönetimine dinin araç edilmesi değil miydi? Bağnazlık değil miydi? Ne çabuk unutulmuştu?!.. Gözleri yönetimde olanların yalnız gözleri değil; beyinleriyle birlikte yürekleri, düşünüleri, sağduyuları da kararmıştı!

İnsan bir kez erk sayrısı olmasındı! Birden köreliverirdi günışıklarıyla yıkanan gözleri. Onlar yalnız halkı değil, onların inandığı tanrıyı da kandırmaya başladılar. Yaşamlarında cami nedir bilmeyen Demokrat Parti başkanları, üyeleri bayramlarda, İstanbul'da Eyüb Sultan, Ankara'da Hacıbayram camilerine gittiler. Bu iğreti gösterilere, ikiyüzlülüğe kendini kaptıran halk, onları başa getirdi. En çok avladıkları da, umutları yitik ama ötedünya düşlemleriyle avunan kimseler...

Bir ozan da çıkarmış olduğu bir dergide: "Türkiye'nin İlk Müslüman Başbakanı Adnan Menderes" başlıklı yazıyla övgüler

döktürüyor, bu ozan da kendi çıkarı uğruna din sömürüsüne katılıyordu. Ne denli çok sömürürse o denli çok yardım alacaktı! Bilisiz kişilerin böylesi kurnazlıklara aldanmalarına acıyla bakılsa bile; bu ozanın kendisi gibi okumuş kimilerinin sel önünden kütük kaparcasına çirkin davranışları bağışlanacak türden değildi!

Bu ozan yaymacasına destek bulmak ivedisiyle Üniversitede okuyan bir kızın: "... Bana babamdan kalan tek kalıt kösnüdür" uydurma sözünü söylemiş olduğunu kanıtlamak için öğrenciler arasında görgü tanığı arıyor. XX. yüzyılın ortalarına doğru Türkiye'nin en azından bir üçyüz yıl daha geriye gitmesine öncülük ediyordu. Böylece 1950-1960 arası tam on yıl tefeciye, ağaya, şeyhe, dinci görüşe ayak uyduran isterili bir yönetim, geleceği karanlık bir uçuruma sürüklüyordu ülkeyi! Olaylar, olgular yakın bir gelecekte umulup korkulan etkisini gösterecekti. Çok geçmeden gösterdi bile! Her yerde türbancılar... "İslam cemaatının dışına çıkarsa başarılı olamıyacağı" konusunda Arapça mektuplar gelmeye başlamıştı Kenan Evren'e! Dincilerin ne denli azgınlaştığını gösterir bu da XX. yüzyılın ikinci yarısından sonra!

Kur'an Tercümeleri Kongresi'nde Cumhuriyet Türkiyesi'nin bir bakanı, "Bu toplantı yeri olarak fetih şehri olduğu için İstanbul seçildi. Burada inşallah ikinci bir fetih olacak, o zaman İslam hayatın bütün alanlarını kaplayacaktır." dediğini duymadınız mı?

Hükümetin işi tümden görülmüş durumda! Bütün kilit noktalarında Nurcular, Ticaniler, Süleymancılar... Orduya sızmaya çalışıyor dinciler şimdi de! Hatta Silahlı Kuvvetler bizden demeye başladılar. Anamal da onların elinde şimdi. Suudi Arabistan, Libya ve İran'la gizli anlaşmaları var! Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak bunların amacı her şeyden önce! 1950'den beri sinsi sinsi Atatürk devrimlerini yıkmaya çalıştılar. Türkiye'nin kurtuluşu bu durumda bilinçli aydın kesimiyle her zaman bilinçli orduya bağlı.

Gerçekleri bütün çıplaklığıyla sergileyen Zekeriya'nın, bu aydın insanın yüzüne uzun uzadıya baktıktan sonra orada bulunanlara seslenerek:

— Biliyorsunuz, bundan yaklaşık yetmiş yıl önce, dedi İdris, her yanından delik deşik edildi bütün Anadolu, Türkiye. Doğudan,

batıdan, kuzeyden, güneyden! Bir bu mu? Aşırı dinciler Osmanlı imparatorluğu'nun, özellikle "hasta adam" diye adlandırılan döneminden beri "allahcılık" oynamaya, Cennet-Cehennem düzenceleriyle yazıklı Anadolu halkını yanıltmaya, aldatmaya kalktılar. Koşut çizgideydi ülkenin içinde oynanan dinci oyunlarla, ülkenin dışında saldırı düzenleyenler.

Öyle ki yayılımcılar bir ara Lenin'i de kandırdılar. Anadolu'nun on üç milyon halkını katar katar kapalı yük treni vagonlarıyla Sibirya'ya taşıyıp Türkiye'yi bütün Anadolu'yu boşaltma; Atatürk'ün deyimiyle "haritadan silme" çılgınlığına girişenler de onlar! Bu acı gerçek, onayından (1918) elli yıl sonra 1968'de İngiliz Parlamentosu'nda açıklandı!

İşte böyle bir anda gözüpek (cesur) insan Mustafa Kemal, İstanbul yönetiminin yurtsatımına karşı durarak Anadolu'ya geçti. Giriştiği savaşları kazandı halkın sevgisiyle. On beş yıl gibi kısa bir zamanda bütün o bildiğimiz devrimleriyle tarih yapan, olayların akışını değiştiren böyle gözüpek, ileri görüşlü bir insan daha yeryüzüne gelmemiştir!

Şu gerçeği de belirtmeyi istiyorum: Mustafa Kemal isteseydi bütün İslam ülkelerinin önderi olabilirdi. Ama istemedi bunu! Çok sevdiği Anadolu halkının yanında yer aldı. O yalnız Türkiye'nin, Anadolu halkının değil; Batı'nın boyunduruğunu silkip atan, evrensele özgü, uygar yasaları, yeni yazıyı, toplumsal yaşamı benimseyen, kadınlara seçme, seçilme özgürlüğü, toplumdaki yerini veren sayısız devrimleriyle İslam dünyasının da yeni, yenilikçi, örnek insanı oldu.

Mansurlu'dan Ayla:

— Yoksulluğun yanıbaşında sel yıkımları, depremler gibi doğa olayları da insanlarımızı alınyazıcılığına götürüyor dedi. 1950'den sonra halkla konuşmak üzere köylere, kentlere uğrayan parti üyeleri de bu alınyazıcılığını körüklemeye başladı. Üyeler sözlerini "Tanrının dediği olur" tekerlemeleriyle sona erdiriyorlardı. Karınca kararınca kendine avuntu payı çıkarıyordu halk da bu sözlerle. Bir bölüm insanlarımız da "Ne yapalım Tanrı öyle istedi, işimiz olmadı. Bir dahasına olur" avuntusuyla üşengenliğine kanıtlar

arıyordu. Bir bölüm de, "Ne denli çalışırsam çalışayım, Tanrı'nın istediğinden öteye gidilmez" saplantısıyla kendine yeni bir avuntu bulup seviniyordu. Yoksulluğumuzun bir nedeni de böylesi üşengenliklere saplanmalarından kaynaklanıyor çoğu insanlarımızın!

Bir kadın arkadaşım evlendi. Çocuğu oldu. Ama göğsünde çocuğunu emzirecek yeterli sütü yoktu. Hiçbir önlem almayı düşünmeden, "Ne yapalım Tanrı öyle istedi" avuntusuyla yetindi. İnsanlarımızın çoğunda böylesi davranışları gözlemliyoruz. Açıkçası toptan bir üşengenliğe kapılmışız. Yağmur yalvarılarıyla avunanlar var köylerimizde, kentlerimizde. Yalvarının, ağlayıp sızlamanın hiçbir yararı olmadığını gözleriyle görüyor, kafalarıyla anlıyorlar ama gene de yalvarılı yağmur saplantısından bir türlü kendilerini kurtaramıyorlar!

Bütün bu çabalardan sonra azıcık yağmur yağsa iyi ya! Tam tersi oluyor bu kez! Bir de bakıyorsunuz, aradan üç gün geçmeden yer sallanıyor. Evler yıkılıyor birbiri üstüne! Ondan sonra da ölen ölene, yaralanan yaralanana! Yıkım yıkım üstüne. Öldüre öldüre doymuyor, bu nasıl tanrıysa!

Esma:

Tanrıyı suçlayanlar var mı bu yüzden?

Ayla:

— Suçlasalar da ne işe yarar? Her şey olduğu gibi sürüp gidiyor sele kapılan odunlar gibi. Yalvarıya, ağıda kulak asan mı var?

Öteden Refahiyeli Hasan:

— Halk ne yapsın, dedi. Çoklarının ayağında donu yok, fesleğen ister başlarına. Onların fesleğeni de bu! Ne zamana sürecekse?

Hiç değişmeden kalacak olan bir şey varsa, gidişe göre, o da birbirini kovalayan yıkımlar, depremler, ölümler, öldürümler... Yalvarılara, yakarılara, bunca özverilere karşın Tanrı bildiğini okuyordu. Halk da bu gidişe alışmış ya da alışmaktan başka bir umar olmadığına inandırılmıştı. Artık bunu iyiden anlamışlardı İdris'le arkadaşları Esma, Yunus, ibrahim, Zekeriya...

— Ne yapılabilirdi peki?

— Buydu işte bütün sorun!

Ovacıklı Suna:

— Bir yığın tanrılar varmış eskiçağlarda. Yok bilmem şu tanrısı, yok bilmem bu tanrısı. O zaman da bu yıkımlar, bu depremler oluyormuş. Tanrılar bire indi. Dediler ki, işte bu gerçek Tanrı! Ama yıkımlar, depremler, binbir hileli işler yine de sürüp gidiyor.. Eskiçağlarda olduğu gibi tıpkı! Kendi kendilerine gelin güvey olarak tanrıyla ilişki kurduklarını söyleyen bu yığın yığın tanrıelçilerinin işlevi ne? Ne anladık biz bundan?

— Durumu yorumlamanın da kolayına gittiler, dedi İdris gülümseyerek. Son tanrıelçisinin üç tümcesini anacağım. Bu konuda pek çok örnek verilebilir. Daha çok örnekler vermeye ne zamanımız var, ne de buna olanağımız! Bir sonuca varmayı usunuza, sağduyunuza bırakıyorum.

Muhammed'e göre Tanrı'nın söyledikleri şu:

"... Rabbin dileseydi, yeryüzündeki insanların tümü inan getirirlerdi. Sen halkı inan getirmeleri için zorlamak mı istiyorsun? (Araf, 40).

"... Tanrı, dilemiş olsaydı onlar müşrik olmazlardı" (En'am, 107).

""... Rabbin, dilediğine bol rızk verir, dilediğine de az verir" (İsra, 30).

Bunun üzerine Refahiyeli Hasan:

— Tanrı bir yandan kullarının inan getirmeleri (Müslüman olmaları) için Muhammed'i görevlendirir, öbür yandan "Tanrı dilemiş olsaydı, onlar müşrik olmazlardı" dedikten sonra da, "inanmayanların Cehennemde sonsuza değin yanacaklarını" söyler. Böylece Tanrı kendi sözleriyle (Muhammed'e göre) kendini yadsır, hiçe sayar. Tanrı istediğine verip, istediğine vermediğine ya da pek az verdiğine göre çalışmanın, çabanın ne anlamı var?

Gemerek köylerinden Fadıl Ahmet:

— Bizim köyde bir yanık hoca vardı. Tanrı'nın Muhammed'e:

"— Sen olmasaydın, sen olmasaydın dünyaları yaratmazdım!" demiş olduğunu yinelerdi. Gelmiş geçmiş milyarlarca insanın hiç mi değeri yok? Bütün insanlar suçlu da, bir o mu suçsuz?

İdris gülerek, örnekleri çoğaltmanın gereği yok dedi. Yüzlerce olaydan, sizlere yalnız bir örnek verecğim:

Genç bir ozandı Eşref bin Ka'b. Yere baktı, göğe baktı. Hiçbir şey olup bitenler, söylenenler gibi değildi. Doğa gibi ussal bir davranışla Ka'b, gerçekleri söylemeyi insanlığının vazgeçilmez koşulu bilmişti. Bütün içtenlikli eleştirileri de gerçek bir Tanrı uğrunaydı. İmgetanrılar için değil! Şiirlerini içtenlikle yazıyor, düşüncelerini yansıtıyordu gün gibi apaçık!

Evet! Ben tanrıelçisi olsaydım (daha doğrusu halk bana öyle inansaydı), dedi İdris; bu gencin şiirlerini dinler, sonra da alnından öperdim insanlık adına. İnsanlık da bunu gerektirir.

Böyle davranmaz da:

— Ne yapar tanrıelçisi biliyor musunuz? Sorar arkadaşlarına:

"— Var mı biri, bu adamı öldürecek?"

Müslime oğlu Muhammed hemen:

"— Ben varım!" der.

Sonra tuzaklar düzenlenir nasıl öldürüleceği üzerine Ka'b'ın. Binbir yalan uydurulur...

Bir gece habersizce kesilir ozanın kafası! Sunulur Muhammed'e kesik baş kanlar içinde!

— Soruyorum işte ey beni dinleyenler:

— Bu nasıl Tanrı? Bu nasıl Tanrıelçisi?

— İmgetanrılara inanıp boş yele yelmektense, dedi İdris, insanın kendi alınyazısını kendisi yazması; kendi kendisinin tanrısı olması daha iyi değil mi? İşte o zaman insan kendi benliğine, gerçek varlığına, benine kavuşur. İnsan insan olur! Tanrısız olmak imge tanrılarla yıllar yılı sanılar içinde boşuboşuna kendini yitirmekten çok daha iyi!

Doğrudan doğruya dinsizlikle suçluyordu kimileri İdris'i. Kimileri de:

"— Onu dinsizlikle suçlamak doğru değil! İnsana duyduğu inancı, onun dini olamaz mı?" diye soruyordu. Kimileri de:

" Onu tanrısız ya da tanrıtanımaz diye suçlamak doğru mudur? Üstelik o, Tanrı yok" da demiyor. Bize öğretilen tanrıların gerçek tanrı olmadığını söylüyor. Bu özgürce davranışlar, Tanrı düşüncesi

sözkonusu olunca, bir devrim olamaz mı? Hem de çarpıcı bir devrim! Buydu kuşkusu işte yukarı katlara tırmananların!..

İdris'e ne yanından bakılırsa bakılsın, dedi Zaralı Refik, onu doğrudan doğruya suçlayacak bir kanıt bulamıyorlar! Çünkü o, imgelere dayatılan bütün savları yeni baştan ele alıyor, irdeleyip didikliyor; onların sav değil, imge ürünü saplantılar olduğunu bir bir sergileyebiliyordu!

Olumlu olumsuz yanlarıyla da olsa, halk onu seviyordu. İdris kimilerine göre şu, kimilerine göre buydu ama; anlaşılmaz duruma sokuyordu onu anlamak isteyen kimileri de!

Bakanlar Kurulu'na göre de böyleydi!

İdris'le arkadaşları, nerede olursa olsun; yıldırılar, gözdağı vermeler karşısında aldırmadılar ama "ha bugün, ha yarın" dedikodusundan da kurtulamadılar. Böylesi dedikoduları, korkutmaları kıvılcımlayanlar da, dedikodunun ne olduğunu bilmeyenlerdi.

Karanlıkta bütün nesnelerin renkleri özdeşti ama, günışıkları ne olduklarını sergiliyordu onların. Ağı ağ, yeşili yeşil üstüne bindiren günışıklarının da yedi rengini bilmeyenler vardı.

İnsanın en vazgeçilmez niteliği, özelliği ne? Onun düşüncesi değil mi? Evet! İnsan yalnız başkalarına değil, kendini kendine karşı da savunabilmeliydi. İnsan bir yandan da kendi kendini irdelemeliydi bilip bilmediği her konuda.

Hem de öyle düşünüyordu İdris, baştan beri: İnsan kendisine karşı sorumluluğunu duydu mu, başkalarına da bunu uygulayabilirdi.

Sorumluluk! Kim için? Hem kendimiz, hem başkaları için! Hem kendimizi, hem de üzerinde yaşadığımız dünyamızı bir yıkımdan kurtarmanın yolu buydu.

Doğal yıkımlar, ölümler kendi nedenleriyle birlikte gelir diyordu İdris. Doğal yıkımla ölümün yanısıra, insanlar kendi kendini yoketmeye çalışmaktadır. Hem de bir hiç uğruna!

Çevre kirlenmelerinin yanısıra, sudan nedenlerle ölüme, yıkıma, yokolmaya gidiyorlar. Bu durumlara neden olanlar, sorumlular da suçlarını örtbas etmek için de imgetanrılara yükleniyorlar! Halk da bunun böyle olduğuna inanıyor. Böylece insanoğlu

işlediği suçlara dışarda gerçeği olmayan imgetanrıları da ortak kılıyor. Bunu bilerek yapıyorlar durumlarını kurtarmak için!

Böylesi imgelerle halk bir kez uyutulmaya başlandı mı bu yöntem sürer gider. Devlet yönetimi daha da kolaylaşırdı! Halk bir yandan kendi tasarımları, imgeleriyle kendi tuzağını, kendi eliyle düzenlemiş oluyordu! Böylece uydurma alınyazısıyla başbaşa bırakılıyordu iki başlı yılanın eline düşen insanlar da!

"— Anlat!" diyor bana içimde biri. Anlatıyorum.

"— Yaz bunları!" diyor, yazıyorum.

"— Ben bu gerçekleri açıklayıp anlatmadan kendimi alıkoyabilir miyim?"

"— Olasılı değil!"

Yalnızlığını bölüşmek insanların! Onların bunalımlı düşlerine bir çıkar yol bulmak!

"— Bu nasıl olur?"

Aralarında bulunmak ve konuşmak insanlarla... Eylemlerimiz de bu oldu. İnsanlarımızın sorularına gereken yanıtı vermek! Bizden sonra gelecek kuşaklara ulaştırmak, anlatmak bütün bu söylediklerimizi. İskenderiye Kitaplığı.. .Dört yüz bin kitap! Duydunuz mu? Yakılan kitaplar... Biliyorsunuz Halife Ömer'in Fetih sırasında verdiği buyruğu:

"— Yakılsın!.."

Böylece Ömer öfkesini, betiklere düşmanlığını, kimini, sevgisizliğini yenemez bir türlü! Deyiverir hiç düşünmeden:

"— Yakılsın!.."

"— Bu kitaplıktaki kitapların içindeki bilgiler Kur'an'da da varsa, bunlara (bu kitaplara) gerek yok! Kur'an'da yoksa bunlar gerekli değil! Öyleyse ne duruyor? Yakılsın!.."

Halife Ömer işte bu! Öyle de olsa yakılmalıydı, böyle de olsa!..

Ve yakıldı İskenderiye Kitaplığı. Kitaplar... Yüzbinlerce. Kitaplar... Odun yerine kullanıldı hamamlarda aylarca. Daha önce de kitaplığın bir bölümünü Piskopos Theophilos yakmış! Böyle işte!

Ünlü gökbilimci Theo'nun kızı,. matematikci Hypatia'yı İskenderiye'de halka parçalatıp öldürmüşler. İlk kadın kurbanlarındandı Hypatia belki de bilim tarihinin! Kirli çıkınların, yabanıl eylemlerin yuvası mı dinler?..

İbn Haldun anlatır:

"... İslamlar İran'ı alınca birçok yapıtlar, kitaplar buldular. Ordunun başkomutanı Sa'ad bin Vakkas, müslümanlar yararlansın diye bu kitapları göndermek üzere Halife Ömer'e mektup yazarak iznini ister.

Ömer:

"... Bu kitapları suya ya da ateşe atınız. Çünkü hak (Müslümanlık) yolunu gösteren bilimleri kapsıyorsa, Yüce Tanrı tüm iyilik yolunu bize göstermiştir. İnsanları azgınlığa sürükleyen bilgileri kapsıyorsa Tanrı bizi bunlardan korumuş olur" diye yanıtladı. Böylece İranlıların bilimleri bize ulaşmadan ortadan kalktı!

Eş'ari'yle Gazali mi? Usu yadsıyanlar bunlar! Bunların etkisinde kalan Nizam-ül Mülk'ün Beyt-ül Hikme Akademisi'ni kapatıp bütün kitaplarını yaktırdığını biliyor musunuz?

XX.yüzyılın ortalarına doğru, Ömer'in ardılı Hitler de vardı kitap sevmeyenler arasında. Berlin'de olsun, daha başka kentlerde olsun, yığın yığın kitaplar yaktılar Naziler ot yığınları gibi! Bundan yedi yıl önce daha, 1986'da İstanbullarda , Ankaralarda kitaplar toplattırılıp götürüldü bilinmeyen yerlere.. Kimileri yakılıp kimileri atıldı. Durumu şöyle yansıtıyordu Cumhuriyet: "Kitabevlerinde Operasyon" başlığıyla:

"... Kızılayda yılbaşı kartpostalları satan kimi öğrenciler gözaltına alındı. (...) Polisçe 40.000 sayı toplatıldığı öğrenilen kartpostalların üzerinde (...)nin şiirleri bulunuyordu..."

Geri kalmışlığı İslam dünyasının yüzyıllar, yüzyıllar boyu!.. Düşünüldü mü hiç? Neden? Düşünülsün bir! Ve çizilen alınyazısı 1950'lerde Anadolu'nun, Anadolu İnsanlarının, Türkiye'mizin! Düşünülsün bir!

Gerçeklere değil, göksel düşlemlere, taa bin dört yüz yıl öncelerin çöl yaşamına bağlanan alınyazısı!

Bu ne karanlık gömülüş! Ne bu?

İslam bilginleri 1250'den önce yüzde altmış beş oranını buluyordu. Yüzde ona düştü bu oran 1250-1750 arasında! Düşünülsün bir! Daha sonra da bir tek İslam bilgini yok!

Bu ne karanlık gömülüş! Ne bu?

Karanlık düşlemlere, alınyazısına boyun eğen, doğaötesi güçlerin denetiminde uyuşuk bir toplum oluşturmaya kalktılar XX. yüzyılın tam ortalarında!..

Bu ne karanlık gömülüş! Ne bu?

Nobel Armağanı'nı kazanan (1979) Prof. Abdüsselam bu acı gerçeği yansıtıyordu:

"— Bir sayrılarevine girip de yaşam kurtaran ilaçların, bizim payımız olmadan yapıldığını gördükçe, kendime güvenim acıklı biçimde sarsılıyor..."

Arapları mı etkiledi yalnız bu bilim yıkımı İslam dünyasının? Bu yıkıntının bu çöküntünün içindeydi Arap kökenli olmayanlar da!..

İlk abecenin beşiği vay Anadolu vay!.. Vay Anadolu'm!

Vay gencecik Türkiye Cumhuriyet vayyy!.. XX. yüzyılın ortalarında bu yıkımın pençesine yeniden bırakılan...

Bu ne karanlık gömülüş! Ne bu?

.....

Ticanilerle Nurcuların oynadıkları tel bir! 1950'lerde minarelere sesyayarları taktıranlar Ticaniler değil mi? Devlet yönetimine el koymak istediler her ikisi de. Şeriatçılığı getirmek istiyorlar Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkarak.

Karanlık düşlemler mi yönetecek Türkiye'yi? İran'a bakın! Tüm dünyaya rezil oldu Humeyniler... Açlıktan kırılıp geçiliyor halk İran'da! Bu mu din, bu mu İslamlık?

Niğde köylerinden Yesari Çölaşan, İdris'e yaklaşarak dedi:

— Şimdiye değin bir sorumun yanıtını hiç kimseden alamadım. Deli yerine kondum zaman oldu. Ama yine de sordum. Bir gün Niğde'ye gittiğimde imam Fazıl Özlü'ye uğradım. Açtım sorumu. Yanıtı şu oldu:

"— Sen, din konusunda usunu kullanıyorsun. Bundan vazgeç. Usla Kur'an bağdaşmaz. Ne dinin bulunduğu yerde us, ne de usun bulunduğu yerde din barınabilir! Birarada gider mi ateşle barut? Din yolu usdan değil, körü körüne inandan geçer."

Sorum şuydu kısaca:

— Kur'an denildiğine göre Tanrı'nın sözüymüş! Demek Tanrı, 1400 yıl önce birden bire konuşmaya başlamış! Beş milyon, on milyon, onbeş milyon yıl önce neredeymiş bu Tanrı? Konuşabilmek için bunca yıl niye beklemiş? İnsanların gelişmesini mi beklemiş? O zaman, bağnazların öfkesiyle okullarımızdan kovulan Darwin kuramlarının gerçekliği gün gibi ortaya çıkıyor!

İdris gülerek:

— Fazıl Hoca bir bakıma gerçeği yansıtmış. Ama ben de soruyor, diyorum: İmgetanrılar için zaman var mı? Ancak varolan için zaman bir değer taşır.

Alanyalı Numan Bilge, Zekeriya'ya seslenerek:

"— Milli Kültür Raporu"nu okudunuz mu bilmem, dedi baştan ayağa hava! Bakın din bölümünde ne diyor:

"— Din, insanla insan, insanla allah arasındaki münasebetleri düzenleyen, ayarlayan ilahi kaynaklı br müessesedir."

Zekeriya kahkahayla gülerek:

— Tanrısal kaynaklı bir kuruluş olduğu nasıl da belli ya! Devlet yöneticilerinden sokaktaki bekçiye, yükçüye değin insanlar arasındaki ilişkiye bakın! Herkes birbirinin kuyusunu kazmakta; kıyımlar, yıkımlar, kırımlar, öldürümler birbirini kovalamaktadır.

Tanrısal kaynaklı bir kuruluşmuş da, Tanrı bütün bunları neden görmüyor ola? Göremiyor ya da görmeye gücü yetmiyor mu? Çevrenize bir bakın, dönen dolaplara, olup bitenlere! Bu yalnız şimdi mi? Binlerce binlerce yıldan beri böyle bu! Tanrılık iş neresinde bunun?

Ortaköylü Zeliha Korkmaz, elleriyle saçlarını düzelttikten sonra:

— Korkarım, dedi bunda bir bit yeniği var!

Melendiz dağlarından bir ses gelseydi ya! Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Öyle sessiz! Çıt bile yoktu. Deprem var sanılırdı kuş uçsa!

Tam gideceği sırada Zeliha'nın sıtma görmeyen sesi deliverdi uzayıp giden sessizliği:

— Evet! Bunda bir bit yeniği var!

Bu kez Numan Bilge yeniden söz alarak:

— Duydunuz mu, dedi Cübbeli düşlemcilerin işleri hep madik atmak! Milli Kültür Raporu"na göre Freud neymiş biliyor musunuz? "Ahlak düşmanı!" Bakın Üniversite'nin düşlemci profesör ve doçentleri ne diyor Freud için:

"— Din ve ahlakı, cinsiyet duygusuyla açıklamış, cinsiyet duygularını putlaştırarak; cemiyeti, devleti ve aileyi düşman olarak göstermiştir. İnsana şehvetin peşinde koşmak gibi bir gaye aşılamıştır.."

Aşağılık duygusuna mı kapıldılar bir Freud olamadıkları için? Sanırım öyle! Çünkü Freud, bilimselliği içeren deneyim yoluyla tinsel bunalımların kaynağında duyguların baskısını araştırıp çözümlemeye çalışmış, sayrının özgürce konuşmasına değer vererek tinçözümünü bulgulamıştır.

Gülelim mi, ağlayalım mı? Ya Freud, bir bilimci olarak "cin çarpması" deyip sayrının boğazına muska mı takacaktı? Anadolu halkı yıllarca, yıllarca muskalarla uyutulmadı mı? Bugün de uyutulmuyor mu?

Yalnız Freud'a değil, Batı'nın Ansiklopedicilerine de sövüyor bu cübbeli küme! Sövüp sayma hangi sorunu çözmüş bugüne değin?

Kozanlı Nuri Sağlam, benim de söyleyeceklerim var bu ünlü rapor üzerine deyip ekledi:

— Raporda, "İnsana şehvetin peşinde koşmak gibi bir gaye aşılamıştır" deniyor. Şunu açıkça belirtmek isterim. Gerçekte Freud'un bütün çalışmaları hiçbir zaman böyle bir anlamı, durumu amaçlamaz. Onlar öküzün altında buzağı arıyorlar! Biraz önce Numan Bilge'nin değindiği gibi, Freud, "sayrının özgürce konuşmasına değer vererek tinçözümünü" bulgular.

Madem ki "din ve ahlak, şehvet" üzerine açıldı konu: Bütün bir Anadolu insanını, Türkiye Cumhuriyeti'ni ilgilendirmesi gereken durumu açıklayalım. Halktan gizlenen durumları! Ne olabilir Muhammed'in bu konulardaki davranışları ya da sözleri?

Sözleri, karısı Ayşe'ye dayalı şu hadisi vurgular Abu Davut:

"— Beni öper
dilimi emerdi
oruçlu iken
Tanrıelçisi..."

Tanrıelçisinin kendisi şöyle diyor:

"— Oturmuş olsa bile kadın
devenin semerine
karşı gelemez kocasının
cinsel ilişki isteğine..."

En kösnül anında Muhammed, şöyle yalvarır Tanrı'ya:

" — Sığınırım Sana
şeyimin şerrinden Allah'ım..."

Bütün bunlar Muhammed'in kösnüye ne denli önem verdiğini açıkça gösteriyor! Bunu yadsımak, "peygamberin mübarek sözlerini" yadsımak olmaz mı? Burada ancak birkaç örnek vermekle yetindim. Hele şu sonuncusu, Muhammed'in "şehvet" konusunda tinbilimci Freud'la oranlanamaz, hatta ondan çok daha yeğin bir duyarlığa ulaştığını da kanıtlıyor. Öylesine bir duyarlık! Bana göre Muhammed, hem de 1200 yıl önce (Freud'dan); bilimsel değil ama dinsel uygulamalı olsa da, cinsel-kösnül durumları çözümlemede ünlü tinbilimci Freud'un muştucusudur. İkisi arasındaki yöntem ayrımı da şu: Biri kösnül dürtülere çözüm yolu bulmak için sorunlarını Tanrı'ya iletiyor! Öbürü tinsel bunalımların kaynağındaki baskılara bilimsel araştırmalara dayayıp "tinçözümü"nü bulguluyor. Tartışmalara neden olan kösnü mü? Dirimbilimsel gereklilikten başka bir şey değil bu! İdris'in dediği gibi doğanın davranışı, doğrultusu bu!

Dahası var: Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Celaleddin es-Suyuti şöyle boy veriyor:

"— Yasaklamaz Muhammed
ölü bir insan ya da
canlı bir hayvanla
bulunmayı cinsel ilişkide..."

Bu mu "ahlak"?

Örnekleri uzatmaya ne gerek var birbiri ardısıra?

Bunun üzerine İdris:

— Sevi, dedi iki insan arasında (ben ve sen) yaratılan üçüncü boyut. Sevi ısmarlanmaz, yaratılır. İki ayrı eşey, aralarında boşluğunu duydukları bu üçüncü boyutu yaratmak zorundalar. Çünkü sevi insanı ister istemez karşı eşeye sürükler. İki birey arasındaki bu üçüncü boyut gerçekten vardır. Varlığını da ergeç duyurur. İki ayrı duygu, birbirinde erimeyle ortak kimliğini bulur. İşte bu ortak kimlik elçiyi "ayet"lere sürükler!

Sevi, insel bedenin ayrılmaz niteliği. Taş ağır gelir sevisiz. Dağlar seviyle aşılır. Her şeyden eletek çekmenin, soyutlanmanın, anlamsızlığın üstesinden gelmeliyiz. Yaşamın tekdüzeliğini bir yana iterek, ona anlam vermeye, onu varsıllaştırmaya çalışmalıyız.

Hele hiç gereğimiz yok, ellerimizi havaya açıp göksel umutlara bel bağlamaya! Açılımını bekleyen içimizdeki sevgileri duyalım. Kendimizi kendimizde bulduğumuz denli, kendimizi başkalarında da bulalım. Böyle kurulur ancak sevgilerin köprüsü. Sevi, karşılıklı bir uzlaşım! İnsanı sıkı sıkıya birbirine bağlayan!..

Sevinin ne olduğu ona ulaşmakla anlaşılır, ne olmadığı da onu yitirmekle!

Sevi, insel yaşamın vazgeçilemez öğesi. Bu yaşama özgü, insel bir özellik! Sevmeye, sevilmeye açılan; ilgi duyan, duyulan, düşünen bir yaratık: İnsan...

— Bizden sonra da bizi destekleyenlerin geleceğine inanıyorum, dedi ardıllarımız gelecek!

Sırıklı dağlarından Melendiz eteklerine; Anadolu insanına, bizi dinleyenlere bırakıyorum yanıtını. Bu durumda "ahlak düşmanı" kim? "Şehvetin peşinden" giden kim? Freud mu? Bunların da işlenmesi gerek değil miydi "Milli Kültür Raporu"na?

Dinci, düşlemci kümeler Kuvantum kuramındaki Belirsizlik İlkesi'ni doğaötesine bağlamak isterler. Oysa Kuvantum kuramıyla, doğaötesinin varlığı şöyle dursun, Tanrı'yla birlikte köktenci tanrı anlayışı da güme gitmektedir!

Neden mi?

Çünkü Tanrı, Kur'an'a göre, önceden her şeyi belli bir izlenceye göre varetmiş. Kur'an'a göre her şey bellidir! Oysa Belirsizlik İlkesi bunun tam tersini söylüyor!

Vay benim köse sakalım!..

Okul kitaplarında öğretileri çarpıtıp yanlış yoruma gidenler, bununla da yetinmeyerek düşünbilimi güdükleştirdiler. "Sufi" diyenler var Muhammed'e. Şaşarım onlara! Onlar bilisizliklerinin kölesi! Savaş, öldürüm yoluyla usuna koymuştu yaymayı Muhammed, düşlemlerinin ürünü İslamlığı. Başardı da! O bir savaşçı, savaşımcıydı. "Sufilik"te savaş yoktur. Sufiler adam öldürmez. Sufiler çok daha insancıldır. Daha yakın insana sufilik.

Nerede olursa olsun Muhammed; tarağı, aynayı, güzel kokuları, diş fırçasını eksik etmezdi yanından. Kadınlarına, sevilerine düşkündü. Onun kaba, sert kıskançlığı kadınları "ucubeye" çeviren!

Diyelim mi daha? Muhammed'i şöyle övüyor Gazali, İhyau Ulumu'd - Din yapıtında:

" — Akşam yemekten sonra
ve namazdan önce
iftar edermiş
cinsel ilişkiyle
tanrıelçisi..."

Bunu da iyi bir örnek olarak gösteriyor! O kösnül, sevicil, tam bir yaşam adamıydı. Çok sevdiği gencecik karısı Ayşe, kocası Muhammed'in yüzüne karşı şöyle söyler:

" — Biliyorum
yapacağın ilk iş

ölümümden sonra
bulup güzel bir kadın
sevişmek odamda..."

— Sufilik, demek Tasavvuf, dedi Zekeriya; ne Kur'an'a ne de hadise dayanır! Diyorum size! İşitin kulaklarınızla! Tasavvuf Tanrı'ya ulaşmayı, O'nunla bir olmayı amaç edinir. Muhammed'deyse Tanrı'yla bir olmak, demek vahdet-i vücud yasaktır!

Yunus elini şakaklarına dayayıp:

— Tasavvufda, Tanrı sevgisinin çileye açılması, dedi şöyle dursun; dünya bir oyun, bir eğlencedir. Korkuya değil, sevgiye dayanan Tanrı sevisini 700 yıl önce bize öğreten gerçekci adaşım Koca Yunus oldu:

Cennet Cennet dedikleri
Birkaç evle birkaç huri
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni

Böylece düşünbilimci, ozan Yunus, imgesel bir tanrıyı değil; gerçek bir Tanrı'yı seviyor, O'nu arıyordu. İşitin beni: XVI. yüzyılın ortalarında Melami-Bayrami şeyhi Hamza Bali'yi öldürenler, "şeriat"a köle edenler kendilerini!

Evet! Gök mavi, yaprak yeşil... Böyle bu! Gerçek; bir yalım gibidir, nerede olsa gösterir kendini! Kur'an insanları yola getirmeye çalışır. Ama nasıl? Evet ölümle, öldürümle, öcle, korkuyla, yılgıyla, yıldırma yoluyla!.. Gerçek bir Tanrı'nın bütün bu çirkefliklerle ne işi var? Böyle bir davranış Tanrı gücüne tümden aykırı! Tanrı'nın kendi kendisini yadsıması demek bu!

Din temeline dayalı bir eğitim, dedi İdris yüceltici olsaydı; dünya devletleri arasında Araplar, bütün İslam ülkeleri bu denli geri kalır, yazıklı duruma düşer miydi?

Bana hep "İlk nedir?" diye soruyorlar. Dilimin döndüğünce açıp anlatmaya çalışacağım bu soruyu: Zamandan, uzaydan önce ilk vardı da; bu ilk edimiyle evren olur olmaz, evrenle birlikte

edimlerinden soyutlandı mı? Zamanla uzaydan önceki eylemsizlik bütünlenir bütünlenmez eylemlerinden soyutlanarak her şeyi doğa yasalarına mı bıraktı?

Kendi başına buyruk bu doğa yasaları, evren varolduktan sonra, İlk'in varlığını belirleyecek bir eğilimi hiç de kanıtlamıyor! Doğa kendi akışını, doğrultusunu sürdürüyor yapımları, yıkımlarıyla. Onun sürüp giden bu tersinilmez, geri döndürülemez akışı, ilk gücü yadsırcasına kendi başına buyruk doğa yasalarını pekiştirip duruyor.

Zamandan önceki bu devinimsiz İlk, zamandan sonra birdenbire edinimi, eylemiyle birlikte oluşuma dönüşüp doğalaşmış olmasın! Çünkü doğa, doğanın bu tersinilmez akışı; her şeyi önceden kurup düşünen, belli bir amaca yönelen bir gücün varlığını kanıtlamak şöyle dursun; doğanın bu dikbaşlı kendiliği de onu yoksuyor, yoksayıyor!

Çünkü evrenin kendi başına buyruk ve kendi olurlarına, kendi yapısına, doğasına uygun bu **sürekli oluşumu**; din sözcülerinin devinimsiz, katı, donuk İlk'iyle her an çelişip çatışmaktadır! Doğa olaylarında mı yalnız, toplumsal olaylar, olgularda da böyle!

Dahası var! Zamandan önceki varlığı savunulan bu İlk, zamandan sonraki devinimli oluşumun kendisi mi yoksa? O zaman devinimden önce (zamandan önce de) varlığı savunulan bu İlk yok demek!

İnsan mı yoksa bu **devinimsiz** İlk'in nedeni, kendi usuyla bulgulamış olduğu? Çünkü insandan önce, evrenin nasıl yaratılmış olduğu ne düşünülmüş, ne de insandan başka bir yaratığın bu konuda bir tasası var!

Varlığı savunulan eylemsiz, edimsiz, devinimsiz bu **İlk**, yanlış bir algılamayla soyutlanmış olmasın doğadan? Kendi kendisinin nedeni olmuyor mu o zaman evren? Kendi kendisinin nedeni olan da herhangi bir güce gereksinim duymaz. Kendi oluşumu, kendi varlığını kapsayan, kendibaşına buyruk, tersinilmez bir evren!

Söz konusu bu İlk, yaratmış değil; insanın usgücünde iğreti olarak yaratılmıştır. Nitekim insandan önce, insana değgin usgücüsel bir yaratı yoktur. Bundan böyle yaratılan bu İlk, bütün evreni

özümleyen tanrı olamaz! Doğanın doğrultusu, evrensel akış da bunu kanıtlıyor.

Ateş yakar ya da ateşe atılan yanar, dediğimiz zaman, dinsel çevreler bu zorunluluğu hemen kendilerince Saltık Varlık'ın istemine bağlar! Zorunluluk diye de nitelendirilen bu durum; doğanın, evrenin kendi yasalarıyla doğrultusunun özelliğinden, niteliğinden başka bir şey değil!

Güneşi bütün özellikleri, netelikleriyle insan bilincine işleyen, ona anlam vererek, onu anlamlaştıran, yeniden yaratan, insanın araştırıcı usu, kısaca insandır.

Din sözcülerinin, Kitaplarının insanı yüceltici, koruyucu tanrı algılamalarına bakmayın! Ateşe atılan karınca da yanar, insan da! İkisi de ölür! Oysa insan denildiğine göre (diyen din sözcüleri), bütün öbür varlıklardan üstün yaratılmış!.. Olaylar, olgular milyonlarca yıldan beri bunu hiç kanıtlamıyor! Ne doğanın, ne de evrenin böyle bir izlencesi var! Böyle bir tasa yalnız din sözcülerinin!..

Ben böyle söyleyince ne gerek var iğnelenmeye? Ben İdris, gerçekleri söyleyenlerin ilki midir? Bizden önce de söylediler bu gerçekleri, bizden sonra da söylenecek! Biz güneşli bir günde aydınlık bir gök gibi apaçık söylüyoruz her şeyi. Dobra dobra buğdayı sapından ayırıyoruz...

Gerçekler kendilerini us yardımıyla belirler. Usu başında olanlar da bu gerçekleri söylemekten çekinmezler. Biz işte o gözüpek, o korkusuz, o sorumlu çekinmezler arasından geldik, yüce usuyla doğanın!

Bundan, yaklaşık 950 yıl önce, "Peygamberliğin imge gücüne dayandığını" söylemekle bir gerçeği belirliyordu Farabi! Öyle diy-ordu İbn Rüşd dahi 1150'lerde: "... Din, imge gücüne dayanır!"

Bunda şaşacak ne var?

Size derim ki değil gerçeklerden, gerçek olmayanlardan korkalım! Gerçek olmayanlar bizi karanlık düşlemlere, yıkımlara sürükleyecek olan!

"— Kur'an gerçekten Tanrı sözü mü, yoksa Muhammed'in kendi sözleri mi?" diye sorulup duruluyor bizlere.

Düşünen, düşünmesini bilen insanın - çünkü düşünmeyi bilmek de beceri - sorması hem olağan, hem de çok doğal! Usdan yoksun yaratıklar soramaz ancak! Ben, size derim ki, Kur'an'daki "Tanrı dedili, dedisiz bütün sözler" Tanrıelçisinin kendi sözleridir. Hatta bu sözlerin bir bölümü Ayşe'nin koynunda, coşkuların dürtüsüyle ortaya konup düzenlenmiştir. Bunu Muhammed'in kendisi de onaylar:

"— Ayşe bir yana
yorganınıza bürünmüşken sizin
hiç vahiy gelmedi bana!.."

Kadınlarımızla eşeysel ilişkide bulunduğumuz sırada, bedenlerimizin sanki her bir köşesinden, bütün gözeneklerimizden, iliklerimizden sökülüp gelircesine belimiz gelirken (zaman-ı inzal), Tanrı için "Tekbir" getirmemizi söyleyen Muhammed'in kendisi:

"— Tekbir getirin
yaklaşınca zaman-ı inzal
Ve deyin
Ağır ol
kadına altınızdaki
ve o çıplak olmayın
eşekler gibi..."

Öyle bir anda başımız dönüp gökkubbesi dahi üstümüze çöker gibi olmaz mı hiç? Düşünün o anı bir, nasıl yaratıldığını tanrının? Bunun ayrımına varmış olacak ki Muhiddin'i Arabi de: "Ben Tanrı'yı kadınla eşeysel ilişkide bulunurken görürüm!" Yeri geldi de başka bir zaman da söz konusu ettik.

Bu dinci kümeler, doğa yasalarıyla toplumsal yasaların da koruyucusu tanrı derler. Böylece onlar kendi çıkarlarına bostan bekçisi buldukları sanısıyla kendi kendilerini aldatıp erince kavuşurlar! Bütün Ortaçağ doğmacıları bu türlü sanılarla insan yaşamını çekilmez duruma getirmediler mi?

Onlara göre özdek, saltık varlığa dönecekmiş, imgetanrıya. Ne işi varsa birbiriyle olanla olmayanın! Karşıtözdeği mi amaçlıyor yoksa bunlar? İnanmak zor uslarının o denli keskinliğine! Çünkü özdekle karşıt özdek karşılaşınca yokeder birbirini. Hani bir bit

yeniği arıyor bunlar ya!

"— İşte bu karşıt özdek tanrıdır" demesinler! Böylece yadsıdıkları özdeği tanrılaştırmasınlar bir de!..

Ünlü öyküyü bilirsiniz: Çiviyi vermişler deliye. Tersinden çakmaya başlamış duvara. Öbür deli de:

"— Dur, demiş karşı duvarın çivisi!"

Aydınlar Ocağı böyle mi çalışıyor ola?

Emekli Fizikçilerden Fazıl Işık:

— Özdeği yanlış anlamakla kalmayıp öbür yandan onu yanlış algılayan, Aydınlar Ocağı, hem de adına karşı Cumhuriyet Türkiyesi'nde ne yapıyor? Ama bu ocağın dinsel dogmalarla yunup yıkandığı besbelli dedi.

Çember sakallıların uzatması eli tesbihli Profesörü duydunuz mu? "Madde enerjiye, enerji ruha, hepsi Allah'a dayalı" imiş. Ne zaman içli dışlı olduysa? Tanrı, babasının oğluymuş gibi konuşuyor! 1400 yıl öncesinin düşlemlerine kendilerini köle edenler elbette anlayıp kavrayamaz doğanın yaratıcılığını...

Bakanlar Kurulu'nun üst katların atırmanan Ticaniler, Nurcular... daha bilmem neciler "Türkiye'nin din haritası"nı bile çizeceklermiş.. Bakın, Cumhuriyet Türkiyesi'nin laiklik ilkesine nasıl saldırıyorlar:

"... laiklik anlayışının sonucu (...) beceremez hele düşen Türk toplumu..." Karınları acıkmış ola... Başlarına kıl torba taksınlar!..

Avanoslu Loğmen dayanamayıp dedi:

— Durgun suya bakan ilk insanı düşünün! Onun ilk olarak kendini suda görmesi ne demek? O anda o insanın ne düşündüğünü düşünün bir!

Kur'an'da bir yerde, "dinde zorlama yoktur" denir; başka bir yerinde "... Onları nerede bulursanız orada öldürün!"

Kur'an'la çizilen korku, eşitsizlik, tutmazlıklar üçgenini görüyor musunuz? Bana bu, hep yersolucanını anımsatıyor. Bilirsiniz yersolucanı gövdesinin bir ucuyla dişi, öbür ucuyla da erkek! Dişi ucu başka bir solucanın erkek ucuyla çiftleşebiliyor. Tıpkı bunun gibi erkek ucu da, başka bir yersolucanının dişi ucuyla çiftleşebiliyor. Yersolucanı tümden yalnız kalmışsa, kendi kendisiyle çiftleşebilmesi için de hiçbir engel yok!

Çeşitli inanların, dinlerin yapısında işte bu yersolucanı becerisi var!..

XVII

Akşama doğru yolun kıyısına dizilen polis otomobillerini gören Esma:

— Geliyorlar! dedi. O anda yanaklarından aşağı domur domur yaşlar akmaya başladı. Bir korkunun gözyaşları değildi bunlar. Ülkeyi Ortaçağa, Ortaçağ dogmalarına sürükleyen gerici kesime karşı bir tepkinin acı gözyaşlarıydı. Esma yanıp yakılmasın, gözyaşı dökmesin miydi? Bütün kadınlar adınaydı bu gözyaşı; ezilen, horlanan, dövülen, karakuşa, "acube"ye döndürülen!

Aralarında sivil polislerin de bulunduğu resmi kılıklı adamlar kalabalığa doğru yaklaşıyor, bir yandan da çevreyi gözden geçiriyorlardı.

Dudaklarının ucuyla yavaşçacık:

— Geliyorlar! diye yineledi Esma. Gözleri uzaklara daldı sonra. Adaşı ozan Esma'yı düşündü bin dört yüz yıl önceki; öldürülen ozan Esma'yı odasında üç çocuğuyla yapayalnız!..

Şimdi eli kanlı Humayra muştusunu iletecekti tanrıelçisine:

"— Öldürdün mü Esma'yı?" diye sordu Muhammed, camide Humayra'ya.

"— Evet, öldürdüm!" dedi Humayra.

Muhammed:

"— Sana Cenneti bağışladım, dedi Humayra'ya; ölür ölmez Cennete gideceksin."

.....

Avcılar köyünden Uzun Hasan, Zekeriya'nın yanına gelerek:

— Söyleyeceklerim var, dedi. Bu adamların birkaçını daha önce tanıyorum. Bize doğru gelen şu çember sakallı adamların kimileri Ticani, kimileri de Nurcu! Bu göbekliler çifte görevli.

Hükümetin yüksek katlarında önemli görevleri ele geçirmişler! Bir bu olsa iyi! Hem de ajan bunlar! Önemli yerlere getirilmiş ajan görevliler! 1980'den bu yana, Eğitim Bakanlığı'nın izlencelerini sade yağdan kıl çeker gibi değiştirenler, her bir boku yiyenler de bunlar eğitim adına! Ortaçağ dogmacılığını uygulamaya başladılar sonra da!..

1986'da, "ilerici, Atatürkçü" suçlamalarıyla görevinden alınanlar arasında ben de vardım. Çakal gibi, ciğeri beş para etmez bu adamların! Okulda mescit açtırmak isteyenler bunlar işte! O zamandan beri usu başında bir tek öğretmen bırakmadılar. Tümünü açığa çıkardılar!

Mescit yaptıracaklarmış okula! Düne değin götlerini örtecek donları yoktu arkalarında! Palazlandılar şimdi. Boyunlarına baksana çatı kalası gibi! Takunyalılardan sonra Ticaniler de, Nurcular da okul salonunda tekbir getirmeye başladılar! Bunların yanında Muhammed zemzemle yıkanır! O hiç olmazsa kadınlarının koynunda "inzal" olurken "tekbir" getiriyordu.

1980'lerin generali var ya, işte o bütün bu kirli çıkınların altında yuvalanan! Elinde her şey vardı. Bütün güç ondaydı. Mum ederdi bağnazları, gerici davranışları isteseydi! Ama yapmadı! Yapamadı! Yılıştı onlara! Önce "Atatürk gibi bir adam" dedirtti halka, sonra da Atatürk'e ihanet etti göz göre göre... Yaptığını bilir de, şimdi ağır birlikli iki yüz ere korutuyormuş kendini denize bakan sarayında...

Esma, Yunus, İbrahim, Zekeriya halka birlikte bir kez daha İdris'e doğru koşarak onu çepeçevre sarıp kuşattılar. Gelmesin diye kim vurduya, kim öldürdüye..

Yaklaşan sivil polislere karşı Esma kendini tutamayıp:

— İşinize gitseniz daha iyi olur. Sizin yapacağınız bir şey yok buralarda!

Bizi dinleyen insanlara gözdağı vermek, gövde gösterisinde bulunmakla görevinizi yaptığınızı sanıyorsunuz. Çekilip gidin buralardan! Sizinle değil, uşaklığını yaptığınız o baş yöneticilerle konuşmak istiyoruz. Gidin söyleyin! Onlar gelsinler! Bizim hesaplaşmamız onlarla, sizinle değil!

Bu sırada polis olduğu yüzlerinden belli biriyle çember sakallı bir Ticani, Esma'nın bulunduğu yere doğru yaklaşarak, elindeki zinciri Esma'nın başına fırlattı:

"— Bizim orospularla konuşacak işimiz yok!" dedi.

Kanlar akmaya başladı Esma'nın yüzünden. Yanaklarından aşağı süzülen kanlar damla damla yere düşüyordu. Gücü yoktu ayakta duracak. Biraz sonra olduğu yere düşüp yığılıverdi.

Tam bu sırada birkaç Nurcu, polisle birlikte Zekeriya'yı tekmelerken, birkaç Ticani polis de Yunus'la İbrahim'e saldırdılar!

Kanlar akıyordu İdris'in bacaklarından. Belli ki vurmuşlardı! Korku dağları beklermiş. Onu da kim vurduya getirmişlerdi!

Sonra Uzun Hasan kalabalığı yararak, polislerin önünde yüzlerine karşı:

— Sizler buraya adam öldürmeye mi, yoksa düzeni korumaya mı geldiniz?

Yunus da yılların biriken acısıyla:

— Alçaklar! dedi, uşaklığını yaptığınız ağalarınızın yanına gidin! Halkın sırtından geçinip sonra da halkı öldürüyorsunuz! Kurşunladığınız yeter artık!

Alçaklar! Tanrı'yı iğdiş eden alçaklar!

Polisleri yarıp geçen bir Ticani:

— Allah'a, O'nun peygamberine kelam-ı muzırda bulunanlar mutlak ve mutlak cezalarını çekecekler! Öldürülüp yok edilecekler!

Nurcularla Ticanilere seslenerek Uzun Hasan:

— Sizler de, yönetimin yüksek katlarına getirilen ağalarınız da yanlış anlıyor İdris'le arkadaşlarını! Hiçbir zaman, hiç kimse "Tanrı yok!" demedi. İdris'le arkadaşları, önümüze sürülen tanrıların gerçek tanrı olmadıklarını, bunların birer imgetanrı olduklarını söylediler. Bundan 700 yıl önceki Ozan Yunus gibi tıpkı, onlar da gerçek bir Tanrı'yı arıyorlar!

Kalabalığın önündeki Nurcularla Ticaniler:

— Bizim imgetanrıya mimgetanrıya aklımız ermez! dediler. Biz "Allah bir" der, orada dururuz. Bir adım ileri gitmeyiz ondan sonra!..

Bunun üzerine yörenin her yanından gelen halk, kahkahalarla gülmeye başladılar!

Tepeköylü Fatma Alışık:

— Adamlar, dedi binlerce yıl geri kaldığımızı, ayrımına varmadan nasıl da açıklayıverdiler! Bir insan olsa olsa, ancak bu denli

aptal olabilir! Yazılmalı bu Ticanilerin, Nurcuların kara yüzlerine! Kendi ağızları, dudaklarıyla içine düştükleri bataklığı açıklayıverdiler! "Aptaldan al haberi!" diye iştebuna derler!

Kanlar aka aka, halkın yardımıyla iki bacağının üzerine doğrulan İdris, acı acı süzerek polis görevlilerini:

— Kanımı dökebilir, beni ortadan kaldırabilirsiniz dedi. Hiçbir sonuca, hiçbir çözüme ulaşmaz bu! Ben kanı kanla yumaya değil; yüzyıllarca öyle bilinen, işlenen yanlışları doğrulamaya, düzeltmeye, gerçekleri açıklamaya geldim. Bedenimi yokedebilirsiniz ama, doğanın yüce usunu, usun kendisini, düşünceyi hangi bıçakla kesecek, neyle yok edeceksiniz?

Hallac-ı Mansurlar, Nesimiler, Bedreddinler, Öldürülmüş Sühreverdiler; burada adlarını bir bir sayamadığım daha birçokları nasıl geldiyse, İdrisler de öyle gelecek! Yine ışıyacak güneşler bulutun ardından!..

Anadolu'nun her yanından gelenler yığın yığın polis arabalarına doğru koşarak İdris'le arkadaşlarının çevresini sarmaya başladılar. Dincilerle halk arasında çatışmalar olurken, bir yandan da hükümete sızan dincilerin uşakları polislere yardım ediyor, İdris'le arkadaşlarına sevgi gösterenleri kapalı arabalara doğru sürüklüyorlardı.

Polis arabasına bindirilmek üzere itelenirken, acı bir gülümsemeyle Yunus:

— Bizim kanımız halkın kanı dedi. Kanla öc alınmaz! 1400 yıldan beri din adına işlenen öldürümlerin hesabı sorulacak bir gün! Kırk yıldan beri karanlıklar, kıyımlar, öldürümler Anadolu'ya kaydı yeniden! Önce Atatürk devrimlerini boğmak, yoketmek istediler. Ellerinden gelen her şeye, insanın tasarlayamıyacağı çirkin davranışlara, karaçalmalara başvurdular!

Uyanmanın zamanı artık! Bütün kıyımların, öldürümlerin ardında bir gerçek Tanrı varlığı yerine onların yağlı çıkarları yatıyor! Dağlar, taşlar, böcekler, kuşlar biliyor bunu yerde gökte! Bir zamanlar düşlenip imgelenen Arabistan çölü çıkarları, XX. yüzyılın ortalarında Anadolu insanını, Anadolu'yu, bütün Türkiye'yi bir daha kemirip yemeye başladı.

Karanlık düşlemlerine onlar bir deli arıyorlarsa ortasında Anadolu'nun, bu deliyi hiçbir zaman bulamıyacaklar buralarda! Eski-

den imgetanrıların ardından yelenler, şimdi de Anadolu'da, Anadolu insanını, Türkiye halkını boşinançlara satacak deli aramaya çıktılar!

Ezenler oldukça tanrıların sayısı artıyor. Yalvarılar, yakarışlar artıyor! Demek yıkım, kıyım, öldürüm ne denli çoksa, din o denli kökleniyor. Köşkünü öldürümler, acılar üstüne kuruyor tanrı! Evet işlemeli döşekler, huriler, gılmanlar üstüne! Bu işlemeli döşekler de, eşeysel doyumsuzluğun kösnülü özlemleriyle ıslanıyor! İnsanın kendisi mi yalnız, kösnül istekleri de bol bol imgeler evrenine taşınıyor! Atların, eşeklerin, kurbağaların böylesi gülünç düşlemleri yok!

Varlığına inanılan iyicil Tanrı, kötülük etmeden, öldürüme gitmeden din yayma eylemine geçemez miydi? Geçemez idiya... Tanrı kendi kendini yadsıyor demek! Bu da olanaksız! Böyle bir tanrı olsa olsa, tanrı üreticilerinin düşsel evreninde olabilir. Din sömürücüleri! Gidin çölün sessizliğine!.. Aradığınız kara umutlulara orada bulabilirsiniz! Orası yeriniz... Gidin bol bol şeytan taşlayın oralarda... Orası yeriniz!

.....

İdris'le arkadaşları, her yanı kapalı suçlularevi arabasına bindirildiler. Ellerine kelepçe vurulduğu gibi, birbirleriyle konuşmaları da yasaklandı.

Sonra kendi kendine düşünmeye başladı İdris:

— İnsanın bir tek anası var. Ama bir tek tanrısı bile yok!

Yalnızdı insanlar her bakımdan, yalnız olmaya... Ama güçlüydüler. Ölüp gitseler de güçlüydüler. Biliyordu. Çıt bile yoktu milyonlarca yıl ötelerden, koyu bir suskunluktan başka!

İnsanı insana vermek, ne olduğunu öğretmek istiyordu insanı birbirine! İnsandı yalnız; öğrenerek, düşünerek, sorarak yaşayan...

Ölüm mü? Ölüm bir dirilişti. Duyarak, düşünerek, bilerek yaşadıktan sonra hele! Düşüncelerdi insanı ölüme karşı sağlıklı kılan, dirilten insanı yeniden!

Bu dönüşsüz yol beden için yalnız. Ama yollar açık usa, düşünceye. Beden için yolu kapatmaya gücü yetenler, bunu başaramıyacaklar düşünceye karşı! Geceler daha aydınlık onların kör karanlığından!

Düşünce... İnsan düşüncesi... Bu nasıl yok edilebilirdi? Evrenin sonsuzluğuyla bir! Bilmeye yöneldiler, bilmeyenler hiç değilse... Onları övelim! Ya uyur gezer kalpazanlar, bilip de bilmez görünen! Onlar işte karşı olan gerçeğe, usa, sağduyuya!. Balıkların düzeyine bile ulaşmadı bunlar! Kevenotları inanmaz, inandıklarına!

Sırıklı dağlarından Hasan dağına, oradan Melendiz dağlarına gerçekleri deyip gerçekleri söyledik. Günışıkları gibi sabahların... Altında bu gerçekler vardı hangi taşı kaldırmış olsak!

Daha da büyüyordu güne gündüze özlemi her şeyin, bu her yanı kapalı tutuklular arabasında!..

— Bütün çizgiler koyulaşmış, diye mırıldandı İdris, görünmez olmuştu gözlerimde. Bu yarı karanlıkta ya taşıyor ya taşımıyor gibiydi nedenini her şey her şeyin! Nedenler anlamını yitiriyordu; usu, düşünceyi dibinden kazımak isteyenler de! Ama bu da görüşlerine, tasarımlarına, düşlemlerine göreydi onların. Yadsınan neydi? Gerçekte kendilerini yadsıyorlardı. Kendilerini ve her şeyi! Bir şey beklenmezdi onlardan bundan başka da!..

Çok iyi tanımıştım onları yıllar yılı... Anadolu'nun her yanında... Orada burada... Örümcekli bir imge dünyasının boş umutlarıyla avuntularını bulmuşlar. Düşünce düzeyleri çocuk yaşında kalmış. İnsanlar böylesi imgeler, düşlemlerle beslene beslene yürekleri duyma; gözler görmez olmuştu. Bizim gerçekleştirmek istediğ'niz de, onlara yürekleriyle birlikte gözlerini yeniden vermek i.

Denizi bilmiyordu balıklar suya dalsalar da... Ama nerede olduğunu biliyorlardı nesnel gereksinimlerinin hiç değilse! Ya bunlar, bu bağnazlar!..

Bedenler dirilmez ama, düşünceler dirilir yeniden! Düşünceler insandan insana!.. Benden sana, sendan bana!.. Gerçekler yaşamını sürdürür milyonlar milyonlarca yıl, evrenle bir! Düşünceler en iyiye, en güzele, en doğruya... Onunla büyür her şey... büyür, gelişir... Beden ölür, düşünce ölmez!

Düşlemli tanrı yolları karanlık. Tüm karanlığa açıldı bugüne değin. Bundan sonra da öyle. Biliyorum İdris olalı adımın! Nasıl ışırsa gökyüzünde güneşler; gerçeklere dayalı düşünceler, eylemler de öyle ışıyacak! Kimse kuşku duymasın bundan. Buz erimez

olur mu gün ışır da!

Düşüncelerinden uyanır gibi oldu İdris, bir eşekarısının vızıltısıyla. Esma'yı düşündü bir ara, yüzünden aşağı kanlar akan... Sayrılarevinde olmalıydı o şimdi deyip avundu. İdris'i yatırmak istemediler bacağından yaralanmasına karşın! Gerçekte yasa diye bir şey yoktu. Her yanda çiğneniyordu yasalar.

— Şuna bir türlü usları yatmıyor!.. Tüm dinlerin, inançların kaynağı bir: İnsan kafası. Bir bilselerdi bunu! Yanılmalar, saplantılarla örülü tüm sorunlar çorap söküğü gibi çözülür giderdi kendi kendine...

Sarsıla sarsıla gidiyorduk bozuk yollardan. Bunu başımın ikide bir pencereye çarpmasından anlıyordum. Nasıl geçtiği de belli değildi zamanın. En azından yarım saat gitmiş olmalıyız. Soruşturmanın da nerede yapılacağı belli değil. Hiçbir şey bilmiyordum birbirini izleyen olaylardan başka! İçerinin pis havası dayanılır gibi değil.

Yolculuğun yarılandığını düşündüm bir ara. Dışarda gecenin sessizliği kol geziyordu. Bu denli tutulmamıştım karanlığa hiçbir zaman! Bu karanlık araba... İnsanın Cehennemde yanması, irin durumuna gelmesi, yeniden yanması... Bütün bu düşlemli, sayrılı, onmaz imgelemler, saplantılar, uykusuzluklar... tümü tümü gözlerimi değil yalnız, düşüncelerimi de bulandırıyordu!.

Arabanın sarsılmasıyla başımı bir kez daha pencereye çarptım. Bu kaçıncısıydı bilmiyorum. Esma şimdi çok uzaklarda, kimbilir sayrılarevinin hangi odasında can çekişiyordu ağrısıyla? Böyle sessizce gözlerimle onu yeniden aradım.

Taa Sırıklı dağlarından Melendiz dağlarına ova ova, dağ dağ alışan gözlerimdi. Kurşun yiyen bacağımın ağrısı bir yana, şakaklarımda aktığını duyuyordum kanımın.

Yarım saat bilinmezlikler içinde... Ay yerküresinin çevresinde 4500 km gitmiş olmalı. Yerküresi de güneşin çevresinde 52.200 km. Güneş de Samanyolu'nun yörüngesinde 405.000 km. Samanyolu 200 milyar güneşleri (yıldızları), yaklaşık 1200 milyar gezegenleriyle birlikte uzayın derinliklerine doğru bir milyon seksen bin km. uçmuş bulunuyordu. Benle arkadaşlarım?.. Bilmiyorum. Yarım saat bilinmezlikler içinde...

Sonra her şey öylesine... Öylesine çabukça geçip gitti ki... Hiç birini anımsamıyorum. Anımsadığım yalnız bir şey var. O da Esma'ya "orospu" demeleri! Bu kalpazanlar mı ülkeyi yönetecek olan!

Özgürce konuşmak suç oluyor! Bu suç da bize kalsın! İnsanın diyeceği bir şey var her zaman. Bir yol bulgulanmasın gerçek! Ondan kolay kolay vazgeçilmez! Soruyorum: Hangi ağaç gölgesiz güneşli bir günde?

Taş ağırlığını biliyor, kuş kanadını. Kendi ağını örüyor örümcek, kozasını ipekböceği! Ünlesem gelir mi tanrılar?

Bir yığın dedikodulara kapadım kulaklarımı. Hiç birini duymak istemiyorum. Aynalar gösteriyor yüzümü. Seviniyorum. Hiçbir şey hiçbir şeyin benzeri değil! Benzeyenler de birbirini tutmuyor. Biraz önce oradaydım, şimdi burada! Biraz sonra başka bir yerde olacağım. Her şey devim durumunda. Geceydi, gökyüzünü göremiyordum. Eskidendi yıldızları bir bir düşürdüğüm yanıbaşıma. Yasak bana şimdi gökyüzüne bakmak! Onu ancak imgelemimde gözlerimin önüne getirebiliyorum.

Bir ara şöyle dedim kendi kendime: Düşünceye diş bileyenler kendilerini bundan kurtarabiliyorlar mı? Hiç sanmıyorum.

Gece biraz daha ilerledi. Dışarda yağmur yağıyordu bardaktan boşanırcasına. Başımın üstüne yağıyormuş gibi duyuyordum. Zekeriya, İbrahim ve Yunus'la gözgöze gelir gibi olduk bir ara. Yarı karanlıkta yüzyüze konuştuk sessizce. Karanlığın, umarsızlığın egemen olduğu ortamda bir yüz, bir ses çok şeyler deyimliyordu. Bütün gerçeğiyle bunu yaşayanlar bilir ancak diye düşündüm.

Ticaniler, Nurcularla hükümet adamlarının danışıklı döğüşüklü saldırılarını dışardan görenler için, iyi düzenlenmiş kovboy filmleri bu denli eğlenceli olamazdı.

Çember sakallılarıyla Ortaçağa uygun düşen, ama XX. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da oynanan iyi bir serüven filmiydi. A-T'ye de parmak ısırtıyordu yöneticilerin gericilerle işbirliği, sorumsuz davranışları! Cumhuriyet Türkiyesi'nde aydınlar, aydın düşünceliler, gerçek Atatürkçüler; şurda burda, sokak ortasında, nerede olursa olsun kim vurduya gidiyordu.

Bir gün daha sonra eriyordu geceyle birlikte! Yeni bir sabah başlayacaktı yarın. Ama nasıl bir sabah? Umudum şu ki, bütün

çabalarımızın ışığında eski tas, eski hamam olmayacaktı! Her şey değişime uğruyordu. Düşünceler kovalıyordu birbirini kedi sessizliğiyle. Kurşun gibi üstümüze çöken havanın ağırlığı da caba!

İnsan, kötümserliğinin doruğuna ulaşabilir miydi? Bir ara ipi boğazıma nasıl geçireceklerini düşündüm. Kaygan, yağlı ipi! İp olmaz da birkaç kurşun ipin yerine geçebilirdi! O zaman içe işleyen acımasızlığını düşünmeye başladım kurşunun! Sivri, keskin, soğuk!.. Ama arkadaşlarım için bu kötü sonucu düşünemiyordum. Sanki ben verecekmişim gibi cezayı, kıyamıyordum onlara. Ama nasıl olsa gün tepeyi aşar, yerini bulurdu. Alınyazıcılığı hiç sevmedim oldu bitti! Derler ki, damardan akacak kanı durdurmak elde mi? Değişim de, dönüşüm de, oluşum da, gelişim de kendi kendini yaratıyordu başkalaşımla birlikte!

Duran bir şey yok! Devinen, kımıldayan bir şey vardı böceğinden bitkisine tozan tozan... Burdan göklerin sonsuzluğuna değin! Her yanda canlı bir doğa! Bir sonsuza, bir de sınırlanmış olduğum şu daracık yeri, beton dört duvar arasını düşününce bir ürpermedir çöktü üzerime. Arabanın birden sarsılmasıyla kendime geldim.

Daha çok gereksinim duyuyordu insan böyle anlarda esvecen bir dosta. Acıları, sevinçleri birlikte bölüşeceği bir kadın dosta örneğin. Sonra hiçbir şeyin işlemeyeceğini düşündüm böyle bir yerde.

"Giderek duygusallaşıyorum sanırım, insan ancak böyle anlarda gücünü yeniden bulabilir" diye mırıldandım. Tam o sırada içimden bir türkü söylemek geçti. Ama şöyle yanık bir Anadolu havası:

Beypazar'dan çıktım tütün satmaya
Kır atım başladı yatıp kalkmaya
Kolcular başladı kurşun atmaya
Beypazar'dır mekanımız ilimiz
Kim bilir nerede kalır ölümüz

Ama konuşmanın yasak olduğun uanımsayınca vazgeçip sessizce mırıldandım. Bir ara hiçbir şeyi düşünmek istemedim. Hiçbir şeyi ama... Düşünmeyi bile düşünmek!.. Sonra edemedim. "Bunu

yapabilir miyim?" diye sordum kendi kendime. Düşünmemenin bir umarsızlık olduğu yargısına vardım. Milyonlarca yıl düşünen insan, nasıl olurdu da birdenbire düşünmemeye başlardı? O zaman bunun olanaksızlığı kanısına vardım.

Düşünen insanın her konuda ağırbaşlı olması gerekiyordu ne de olsa! Her şeyden önce titiz, sakınımlı davranabilmesi! Ama bunun da bir sınırı vardı. Konuşmaları baştan sona değin izleyen Ticanilerle Nurcular, daha başka tür gericiler; yolu kitaplığa düşen kedilere benziyordu. Diyecekleri hiçbir şey yoktu ne birinin öbürüne, ne de öbürünün başka birine!

Sonra şöyle dedim kendi kendime:

— Kafaların durulması iyi bir eğitimle olur! Eğitimin yolu okumak! Okumak ama kütük gibi okumak değil!.. İlgiyle okumak... dura dura üzerinde bir konunun...

Sonra "Bunlar hiçbir şey okumuyor!" diye düşündüm. İşleyen demir pas tutmaz derler. Kafa da öyle! İnsan okumaya başladı mı boşluğun, anlamsızlığın ağırlığından kurtulur. Kendini açılmış duyar insan..

Onlar da kendilerini benim gibi, doğanın bir parçası olarak görebilselerdi, anlaşmazlık sorunu kökünden çözülmüş olurdu. Oysa bu bir gerçek! Nedense bir türlü yanaşmak istemiyorlar gerçeğe! Yanlışları da bu yüzden çoğalıp gidiyor.

Sırıklı dağlarından Melendiz dağlarına, oradan Toroslara.. nasıl diyeyim her yerde karşılaştığımız bu insanların bir diyeceği, bir düşüncesi vardı. İşte bize düşen görev, onların bu düşüncelerini açıp deşelemek, gözler önüne sergilemekti. Bizim yaptığımız da bu oldu. Açıkçası biz de, bekleyen tarlayı sulayıp, güneşini özleyen toprağı da güneşledik! Arı çiçeğini bulmaya başladı, tohumunu toprak.

Güneş başımızın üstüne dikildi, güneşi dedik. Yağmur bulutundan boşanınca da yağmuru. Yürüdük, gördük, duyduk. Yapraklanan ağaç, kanatlanan kuş, soluk aldığımız hava. Her ne var ise tanığımız oldu. Bir zamanlar tanıdıklarımızla gözgöze geldik. Hiç tanımadıklarımız da sıcacık düşünceleri, görüşleriyle yolumuza düştü. Bilineni bilinmeyen, görüneni görünmeyeni, açığı gizliyi ayırdık birbirinden. Kıyıya vuran deniz dalgaları gibi, her nesne gizinden soyunup açılıverdi gözlerimizin önünde. Bildiklerimizi,

duyduklarımızı özüne hiçbir şey katmadan doğaya uyguladık. Doğa hiçbir yanlışa, hiçbir ikileme kapılmadan "bu böyle, bu da şöyle" diyor, kuşkularımızı ayıklayıp doğrultuyordu. Doğa yüzümüze veriyordu yanlışlarımızı da, doğrularımızı da... Bu büyük ustanın, yaratıcının kolları arasında ne olup ne olmadığımızı da bilmeye, anlamaya başlamıştık. Bizi karşılayanlardan, bizimle söyleşi kuranlardan kim olsa Nuri, Davut, Kenan, Fadime, Keziban, Rıza, Orhan, Nahide, Ömer, Tuba ve daha pek çokları bunu doğruluyordu.

Yuvarlak, yeşilsi, alımsı, sarımsı taşlı yollarda olsun; ister gökyüzünün koyulaşan maviliğinde, her nesne bizi diyor, ne olduğunu sergileyip ilişki kuruyordu bizimle. O zaman işte ne göğün gizi kalıyordu, ne de güneşten yanıp tutuşan toprağın! Doğaya giz ekleyenler, kendi yanılmalı gizlerinden kurtulamayanlardı. Oysa doğa her nesneyi gözlerimizin önüne apaçık sergiliyordu: Bu ceviz, bu kayısı, bu söğüt! Bu da sapsarı çiçekleriyle güzel kokulu iğde ağaçları..

Güneş, toprak, hava, su... Güneşi, toprağı, havayı, suyu görüyorduk. Bütün bunları kim olsa görüyor, hatta iliklerine, damarlarına değin onlarla birlikte yaşıyordu. Birlikte yaşamak ne demek? Ancak onlarla yaşamını sürdüreceğini biliyordu.

Güneşin, toprağın, havanın, suyun zaman içinde oluşumu. Kendindenliği nesnelerin. Esma bunun ayrımına çok iyi varmış olacak ki, Hasan dağı eteklerinde gün gibi ışıyan bahçe şebboyunu görür görmez: "İşte bu her şeyi açıklar! İşte bu kendiliğindenliği doğanın!.." deyivermişti.

Günlerin nasıl geçtiğini bilemiyorduk, ulanıveriyorduk birbiri ardısıra. Konuya kendilerini verenler, yalnız dinlemekle değil; sormakla, soruşturmakla da ilgilerini esirgemiyorlardı. İnsan okumakla değil yalnız, bir konuyu sormak, ona aralıksız ilgi göstermekle de çok şeyler öğrenebilir. Bilmenin, arınmanın, durulmanın yolları çoktu. Yeter ki insan kendini, ne olduğunu, yerini, yöntemini bilsin!.. İnsan kazık mı ki olduğu gibi kalsın? İnsan düşünen bir yaratık, her an kendini yenilemeye hazır. Biz ağzı bağlı çuvalın içinde ne olduğunu, gerçeği bilmek istiyorduk.

İnsanın yaşamında öyle gerçekler var ki, çoklukla bunlardan hele hiç sözetmeyiz. Bu gerçekler kendi içine kapanır gider. Bun-

lar yaşamın ne olduğu konusunda sağlam ipuçları verir. Ama bunlar üzerinde hiç durmayız. Böylece kendimiz değil yalnız, düşüncelerimiz de kendi kendine kapanır gider!

Böylece kaba bir tutuklama neyi çözebilir? Çözülmek değil, bu tutuklanma olayında bir kapanma var. Kapalılık çoğu zaman bit yeniğine açılır! Sonra ipe sapa gelmez bir yığın sorgular... Ateş ağızlı yasaklar. Birbirini tutmayan, birbiriyle ilişiği olmayan benzetmeler, suçlama oyunları...

Sanırım hiçbir şeyi olduğundan çok büyütmemeli insan! Gereği neyse, durum neyi gerektiriyorsa ancak onu yapmalı. Buraya tıkılmakla en azından yokyere özgürlüğümüz alınmış oluyordu. Özgür düşünmek, insanın ne düşündüğünü özgürce söylemekle gerçekleşir. Şu anda yürümeyi istiyorum, kendi kendime düşünmeyi.. Arkadaşlarımı dinlemeyi, onların düşüncelerine katılmayı. Bir yere tıkılmak, zamanı öldürmekti. Bunu yenmek için de anılarımı gözlerimin önüne getirmeyi, onları canlandırmayı öğrendim. Yaşamın kimi yanlarını ciddiye almamak gerekiyor. Ama nasıl? Halk yığınları gözlerimin önünden geçtikçe gözlerim dolu doluveriyordu. Uyanıkken düş görüyordum sanki!

Yolculuk sona erince, geçip gitmiş olacaktı bu da öbürleri gibi! Acı serüveni yaşamın aldanmalı!.. Aştığımız dağları, tepeleri, köyleri, kentleri bir bir gözlerimin önüne getiriyor, yeniden y .şıyordum sanki! Yürüdüğümüz yolları gözlerimin önüne getiriyor, yaptığımız konuşmaları anımsamaya çalışıyordum.

Sonra bizi demir kapılar arkasında ayrı ayrı yerlere kapattılar. Birbirimizin yüzünü de göremez olmuştuk. İnsanın bacaklarını uzatıp sereserpe dinlenemiyeceği daracık bir oda! Hasır bir şilte, hasır bozması ufak bir yastıktan başka hiçbir şey yoktu. Ne de dışarıya bakan penceresi odanın! Karanlığa gözleri alışanlar, aydınlıkta kolay kolay göremezler! Bu karanlık hücrede birkaç gün kalınca ben de öyle olmuştum.

Sorgumuz ne zaman yapılacaktı? O da belli değil! Uyksuz da olsam ilk zamanlar uyuyamıyordum. Sonra geceye, karanlığa alışmak da zordu. Anılarım da olmasaydı; yalnızlığın, onmazlığın çukuruna gömülecektim karanlıkla birlikte. Bu yaş, bu daracık hücrede bu da bir avuntu oldu bana! Yalnız onları mı? Unuttuğum şeyleri de bir bir anımsamaya, bulup çıkarmaya çalışıyordum. Bu

beni yeniden yaşama bağladı. İnsanın en kötü anlarında bir gün anıların bile yardımcı olacağını hiç düşünmemiştim. Bir bakıma bu da bir dayanaktı, ama zaman kavramını tümden yitirmiştim. Zamanı da silip süpürmüştü karanlık!

İnsanın yaşam boyu unutamıyacağı birkaç şey var. Bunlardan biri, hatta ilki halkın düşüncesini özümlemek! Halk bütün yanılmışlığını bir düşüncede buldu mu, onu kolay kolay bırakmaz.

Doğanın milyonlarca milyonlarca yıl düzenlemiş olduğu bu yaşamı anlamak istemediğimiz için, her şey dilsizliğe, suskunluğa açılmaktadır. Oysa doğa açık seçik olarak konuşmakta, yaratışlarını sunmaktadır. Doğayı anlamayı istemediğimiz sürece üzüntümüz de artar. Ne doğadan anlayış bekleyebilir, ne de doğanın bizden anlayış beklemesi gibi bir tasası var!

Konuşmalarımızın bütün çekirdeği buydu.

.....

Hiçbir soruşturma yapılmadan bu karanlık hücreye tıkılmanın bir anlamı var mıydı? Sözde öcalmış olacaklardı! Ama neyin öcü?1400 yıl önce, hele günümüz yaşamına hiç uymayan tümden başka bir geleneğin, başka bir oymağın, çöl yaşamının giysisini giyinmek!.. Yaşam bu muydu? Kendi geleneğimin, ekinimin giysisini giyinme önerisinde bulunsam onaylarlar mı? Onaylamadıkları zaman da yüzbinlerce Arabın boynunu kılıçtan mı geçireceğiz? Olur mu bu? Ama öbürü yapmış bunu?

"Bu budur, bu da bu! Yanlışlarımızı düzeltelim" dediğimiz zaman da kendimizi karanlık hücrelerde buluyoruz. Kimin, neyin yararına? Boynumuzun kesildiği yetmiyormuş gibi, bir de kendi ellerimizle boyunduruk vuruyoruz boynumuza! Sormanın, soruşturmanın zamanı değil mi? Onursuz boyunduruğu yüklenenlerin kırkırtmasıyla ben ve arkadaşlarım karanlık bir hücreye tıkıldık! Ne önemi var bunun?

Hükümet içinden karışık! Hem de Nurcusu, Ticanisi, daha bilmem necisiyle... Ama bir oyalanma sürüp gidiyordu. Kendi kendini aldatmanın, avutmanın yarı esrik hoşnutluğuyla gününü gün etmeye çalışıyordu insanlar!.

Buraya geleli kaç gün oldu pek bilemiyorum. Birbirine karışıyordu karanlıkta her şey. Bir sayılamaya göre iki, bir sayılamaya göre de iki buçuk ay geçmişti. Hiç de önemli değil!

Dün gece ilk olarak derin bir uykudan uyanıverdim. Karışık düşlerle başımda bir ağırlık vardı. Boğazıma ipi geçiriyordu bir ara kolları kıllı bir adam. Uyandığım zaman, yaşamımda ilk olarak birine bakıyordum tiksintiyle. Ama bu düş bulanıklığı çabuk geçti.

Sonra düşündüm. Gerçek olduğuna inanılırsa verilmeyecek baş mı var? Yüzünü bir kez gösterdi mi gerçek, akan sular durulmaz mı? Bilmeyen var mı? Umut veren ama gerçekleşmeyen çılgınca bir aldanış içindeydi insanlar! Yanılmalı, aldanmalı, sanrılar.. Tümü de bu sanrıların ardında koşuyordu! Her an bir umut kapısının açıldığı sanısı yıllar yılı onları bugüne getirmişti. Bu amansız törenin, geleneğin dışına çıkanları ya ölüm ya da nerede bulacağı bilinmeyen kurşunlar bekliyordu.

Gazeteler boyuna toplum töresinden söz ediyor, imgesel inanlar uğruna insanlar sıkboğaz ediliyordu. Ama neyin ve kimin töresi, ne uğruna?

Doğanın gerçekleri, doğrultusu ve gözlemlerimle edindiğim şu ki, bundan sonrası artık duyuncumla yüreğimin işiydi. Gücümü de bunlardan alıyordum. Düşümde gördüğüm gibi; ölecekmişim, boynum ipe gidecekmiş gitmeyecekmiş... hiç tınmıyordum bunların birini de!..

Önemli olan şey, yüzyıllardan beri kanlı kılıçların artık yere inmesi!.. Boş umutların ardında koşan kafaların durulması! Erincine düşkün insanlar bunu yadırgamış olsalar da, sağduyulu kişiler bir gün bizi haklı çıkaracak! Kayalar ne denli sert olursa olsun, yumuşak suların da bir eylemi var! Düşünceler yumuşak sular gibidir, sert kayaları aşındırır.

Gündüz mü gece mi olduğunu ayırdedemediğim bir gün, iki jandarmayla bir gardiyan hücremin demir kapılarını açıverdiler:

"— Bir umut ışığı" dedim içimden.

Beni hücreye tıkarken çıkardıkları kelepçeyi ellerime taktılar yeniden. Birkaç adımlık yol için belki de!..

Daha ben sormaya vakit bulamadan:

"— Seni başka bir odaya alacağız. Buradan biraz daha büyük. Yandan küçük bir penceresi mavi göğe bakıyor!" dediler. Hiçbir açıklama yapmadılar başkaca.

Kendi kendime:

"— Küçük bir pencere göğe bakan!" diye mırıldandım.

Burada çok kalıp kalmayacağım sordum. Hiçbir şey bilmediklerini söylediler. Her şeyin kendi bilinmezliğine doğru yöneldiğini anlıyordum. Bir ara Esma'yla arkadaşların durumlarını soracaktım, vazgeçtim sonra! Bütün bunları sormanın da bir anlamı yoktu onlarca.

" İyi niyetlerimizin ürünü!.."

"— Bunu kimden bekleyeceksin?" diye söylendim kendi kendime...

Hücre değiştirmeleri onların ne denli kararsızlık içinde bulunduklarını açıklamaya yeter de artar bile! Bu durum onların ne denli çelişkiye düştüklerini de kanıtlar. Ne gülünç bir tasarı!

İnsanın gerçekleri bir başkasına anlatıp açıklaması o denli suç sayılmamalıydı. Onlar rüzgârın esmesini istemiyorlardı yağmur yağarken. Su olur, güneş olur da filize durmaz mı toprak?

Bir insanın gerçek uğruna boynunu ipe vermesinden daha ilginç ne olabilir? İp olmaz da kurşunla da sorun çözülebilir! Yoketme sorunu! Ama gerçek, söz konusu olunca bu düzenlemeli yoketme neyi çözebilir? Şimdiye değin, 1400 yıldan beri neyi çözümledi ki?.. Bütün bunlar bir düşünülmesin! İçi bulanıyor insanın!..

Betiklerde olsun, söylencelerde, öykülerde olsun; sık sık öğüt verilir: İnsan geldiği yeri yadsımamalı! Biz de özdeş kanıyla tasarımlara değil, gerçeklere dayanan inançlarımızı diyoruz. Geldiğimiz yer bu toprak, bu doğa! Öfkeyle bakıp "değil!" diyorlar. Hem de ayrımına varmıyorlar deyip demediklerinin! Sonra da ardıarası kesilmeyen suskunluğa bırakıveriyorlar kendilerini. Onların hiç kimseye bir diyeceği yokken, durup kendi kendilerini ağılıyorlardı. Başkalarını dinlemek istemeyenler nasıl olur da kendilerinin dinlenmesini isteyebilirler?

Veresili sözverişler, ödüllendirmeler neyi düzeltmeye yeterdi. Daha neyi düzeltmeye yetebildi onların doğaötesel tasarımları? Onlar bu soğuk, bu daracık, bu yaş, bu karanlık hücrelerle gerçekleri savunan düşünceleri öldürmeyi mi kurmuşlardı? delilikten başka ne olabilirdi bu? Kuru kuruya verilen bir karara bel bağlayanlar, yanlışlarının hiç umulmayan bir anda karşılarına çıkacağını nerden kestirebilirlerdi? Birkaç kişiyi karanlık bir yere kapatmakla, her şeye olmuş bitmiş gözüyle bakmak onları avunduruyordu. Bütün yaşamları çürük avuntulara bağlı kümeler, tatlı düşlerinden nasıl uyanacaklardı birdenbire?

Sultanahmet alanında asarlarmış suçluyu eskiden! Şimdi belli bir yeri yok asılacak insanın! Demek nerde olsa ipi boğazına geçirirler adamın. Soğuk bir kurşun da yeter!

Sanki yarışa geçmişlerdi birbirleriyle satışlarını artırmak için gazeteler. Tutuklanmamızdan bir gün önce kocaman başlıklar boygöstermeye başladı ilk sayfalarda. Kışkırtıcı başlıklardan biri de şuydu:

" İpe Çekilecek Tanrıtanımazlar!"

İnsanlar bilmedikleri konularda olmadık sonuçlar çıkarır. Oysa anlatılanlar hiçbir zaman üstü kapalı şeyler değildi. Demek istenilenler açık seçik olarak ortaya konmuş, yeri geldikçe "Bu budur!" diye gösterilmişti.

Sevgi sevgiyi besler. Bu herkesin bildiği bir şey. Karşılığını bulmuştu her soru ağırbaşlılığıyla. Bunu istiyordu insanlarımız da bizden. İstenileni vermeye çalıştık canımızı ortaya koyarcasına.

Bilinen bir gerçek daha: İnsanları öldürmek hiç de zor değil! Bu bir beceri mi? Ama sevgiyi yoketmek! İşte bu olanaksız.. Bütün bunları usgücümde evirip çevirirken hücremin yan penceresinden göğü görebiliyordum. Üstelik denizi de imgeleyebilirdim uzayıp giden ışıklı mavilikle .. Çünkü bütün bunlar yaşamın kendisiydi. Dışarının gerçeği imgelenen cennetlerden çok daha güzeldi, çok daha çekici.. Dışdünyadan soyutlandığım günden beri bunun ayrımına daha iyi varabiliyorum. Yılgıyla olsun, korkuyla, yıldırıyla olsun; düşüncelerimi değiştirmeyi hiçbir zaman usumdan geçirmedim. Her an içimin sesine verdim kulağımı.

Bütün bir yaşam boyu benimle arkadaşlık eden sağduyum, düşüncelerim yalan söylemedi bana! Gerçekler üzerine düşlemlerim çok oldu ama, hiçbir zaman düşkurucu olmadım!

Tanrılı insan öldürücülerden olmaktansa, tanrısız ama insanı yüceltenlerden olmayı onur bilirim! Onlar tanrılarıyla birlikte öldürümlerini sürdürüyorlar... Tanrıyı öldürümlerine ortak edenler de onlar!.. Bütün yaşamım boyunca da onlara karşı koydum gözümü kırpmadan, korkusuz... Birlikte yaşadığım bu insanları açmazlarından kurtaracak onur dağlarını yüklendim sırtıma. Bütün suçum da bu! Şimdi anama hak veriyorum, sırtına "Erciyas dağını yüklenmek"le. Bu bir sorumluluk duygusu. Bunu yüreklerinde bir ağrı gibi duyanlar bilir ancak! Bu kolayca anlatılabilen türden bir şey değil!

İçine kapatmış oldukları bu daracık odanın karanlığında anılarımla başbaşa kendimi yeniden yaratmaya başladım. Hiçbir zaman yenilmeyi düşünmedim umutsuzluğun kör bakışlarıyla. Beni yolumdan alıkoyamadı hiçbir yıldırı da! Yılların üstüste yığımı her şeyi silip süpürüp götürüyordu. Ölümüm ha on yıl önce olmuş, ha on yıl sonra... Ne ayrımı vardı? İnsan bir kez ölecek yalnız, bir kez doğduğu gibi... Ölüm de ne zaman olsa gelirdi... Usu mu var ölümün düşünecek? On yıl daha yaşamayı istesem de, yine insanlar için isteyecektim! On yıl nasıl olsa gelip çatacaktı bir gün. Ne var ki bir on yıl daha kanıtlarım yoğunlaşacak, varılmak istenen amacı pekiştirecektim biraz daha. Ama ölümle sona erecek ne vardı? Bunun için de en ufak bir kuşku duymuyordum! Yığın yığın arılar içinde bir arının ölümü neyi değiştirir? Bir ben miyim? Ben ölürsem, gelecek başka İdris'ler de var! İdrisler... Bu gerçekleri söyleyecek olan...

Açtığımız yolu kapatmak isteyenler, gerçekte kendi çıkmazlarını daha da kötüye götürmek isteyenlerdi.

Bilmeden istemek ne kötü insanlar için! Kolay kolay boşa yelmez hiçbir hayvan! Bağışlanmak mı? Bunu hiçbir zaman düşünmedim. Bağışlanmayı istemek, suç işlemiş olmayı onaylamaktan başka nedir?

Suçlu ben miyim, onlar mı? Suçluların suçsuzluğa, suçsuzların suçluluğa dönüştürülüp harman edildiği bir ortamda yönetimi ellerinde bulunduranlar utansın! Asıl suçlular onların arasında yuvalananlar. Bir de gözyumanlar bu yuvalanmaya! Esma'yı, Yunus'u, İbrahim'i, Zekeriya'yı kana bürümeleri... bu iğrenç durumlar o günden beri gözlerimin önüne gelip duruyor. Hiçbir anlama da bürünmüyor üstelik böyle davranmaları!

Öldürmek hiçbir şey değildi onlar için. Şurda, burda, ötede insanlar öldürülüyordu nasıl olsa! Bir yandan "insanlığın dini" tasarımlarıyla oyalanırken, öte yandan neden oldukları yıkımlar, kıyımlar birbirini kovalıyordu. Her şeyden önce geliyordu çıkarları. Böylesine acımasız böylesine ilgisiz insanlar kümesi durmayıp hükümet katlarına tırmanıyordu.. Sonra da arkası dine yaslı öldürümler.. Sinekle insan arasında bir ayrım yapamayanlar, "Tanrı insanı üstün kıldı" diyenlerdi! Us yoluyla değil de, öyle belledikleri için bu demir yargıları!

İşlerine, yararlarına eğri düşenler ölsün, ortadan çekilip gitsin istiyorlardı. Bir Tanrı uğruna değil, kendi çıkarları için yapıyorlardı bunu da. Bütün çabaları da, ayrıcalıklarını korumak amacıyla hükümetin üst katlarına adamlarını yerleştirmek!..

Ben mi? Ölümüm mü? Benim ölümümle hiçbir şeyin değişmeyeceğini de biliyorum. Sel ağzına ev yapılır mı? Onların aldanmaları alışkanlıklarını, alışkanlıkları da aldanıp avunmalarını besliyordu. Yıllar yılıböyle bir alışkanlığın, bu alışkanlığın kalıplaştırdığı donuk bir yaşamın boyunduruğunda; araştırıp düşünen bir yaratık olduklarını da unutmuşlardı! Onlar yalnız kendi yakınlarına değil; çevrelerine de ilgisizdiler! En başdöndürücü olaylar karşısında bile hiçbir şey olmuyormuş gibi davranışları kesin kanıtıydı bunun!

"— Ne gülünç!" dedim kendi kendime, öldürenler daha çok tanrıya bol bol vakit bulanlar! Bütün davranışları da bunu gösteriyor. Tanrı'ya inanıp inanmamaları kendi bilecekleri bir işti. Önemi olmadığı gibi, bu bir sorun da değil! Ama Tanrı adına insan öldürmeleri, veresiye Cennet bahçeleri kurmaları; usun, duygunun, sağduyunun onaylayamıyacağı birşeydi. Diyelim kendilerini avutmaları için bulunan bir yol! Ama milyonlarca insanı yokyere aldatmaya, onlarla uzaktan uzağa oyunlar oynamaya hakları var mıydı? Onların çoğu gözü yaşlı görünür, yufka yürekli görünür. Görünüşte öyle! Ama sessizce adam öldürme tasarıları kurarlar, uygularlar. Sonra da kim vurduya gider! Tanrılık iş mi bu? Hangi gerçek Tanrı buyurur böylesine alçak öldürümleri?

Elmahacılı köyünden Derviş Efendi bir gün bana:

" Tanrısız yaşamak daha iyi!" deyiverdi.

" Niye?" diye sorduğumda:

"— Tanrılı yaşayıp kirli işlere burun sokmaktansa, böylesi daha iyi! Hiç olmazsa insan kendi tanrısını bulur Cennet-Cehennem öykülerine baş eğdirmeyen!.." Bir daha söylüyorum: Tanrıtanır öldürücülerden, daha yeğ tutarım insansever tanrıtanımazları!

Bir insanın ölümüne güven duyması kadar tatlı ne var daha? Onun geleceğini düşünmek; eylemleri, düşünceleri uğruna yaklaşmak ölüme! Ötelerden, Sırıklı dağlarından Melendiz dağlarına, buralara değin bütün davranışlarımız kendimize güvenin

sonucuydu. Kapıldıkları yanılsamalar uğruna, onların bir tek adımları güvenli değildi. Öyle olmasaydı elleri kana bulanmazdı. İşledikleri her suçu da hemen Tanrı uğruna yaptıklarını orada burada söyleyip duruyorlardı. Onların böylesi tanrılarından bize neydi, insanlara neydi? Başkalarının kendi düşlemlerine göre düşlediği yaşam biçiminin bizlerle, Anadolu insanıyla ilgisi neydi?

Bütün bunları düşündükçe aptallığımıza gülmek geliyordu içimden! Ama bu acı bir gülmeydi yılların birbiri üzerine çöreklemiş olduğu. Tam bin yıl! Hem de ne yazgı! Durmadan "Körebe" oynuyoruz da hiç birimizin haberi yok!

Her zamanki soğukkanlılığı, dinginliğiyle İdris; kendini, arkadaşlarını bekleyen sonucu bile düşünmüyordu artık. Karanlık güçlere, örümcek kafalılara tutulan insanların kurtuluşu uğruna yapabileceği şeyi sonuna değin götürmüştü. Usu, usgücü, duyuncu bunu söylüyordu. Ölüm bir geçişti yenilenmek için.

Sırtını duvara dayadı. Gözlerinin önüne dikilenbeton duvarı, demir kapıyı hiçe sayarcasına uzaklara baktı baktı. Kanlar akan bacağının üzerine doğrulurken o gün söylediklerini bir daha yineledi:

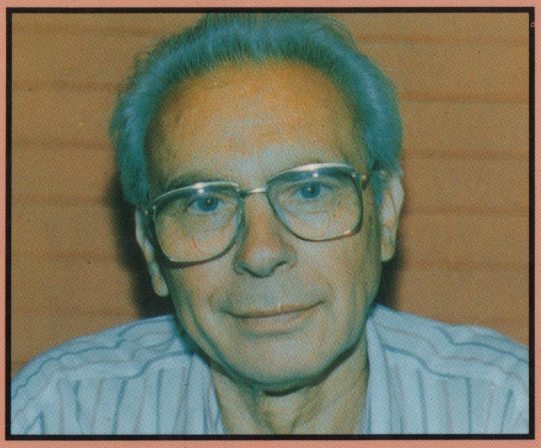
"— Kanımı dökebilir, beni ortadan kaldırabilirsiniz. (...) Ben kanı kanla yumaya değil, yüzyıllarca öyle bilinen, öyle bilinip işlenen yanlışları doğrulamaya, gerçekleri açıklamaya geldim. (...)

Hallac-ı Mansurlar, Nesimiler, Bedreddinler, Öldürülmüş Sühreverdiler; (...) daha birçokları nasıl geldiyse, İdrisler de öyle gelecek! (...) Yine ışıyacak güneşler bulutun ardından!.."

.....

Abdullah Rıza Ergüven'in Yapıtları

Yalnızlar	(şiirler)	1958
Seviden Yana	(şiirler)	1963
Charles Baudelaire	(1.b. 1961)	1984
Güneşe Açılmak	(şiirler)	1978
Yanık Topraklar	(şiirler)	1978
Jacques Prévért	(Sanatı, şiirleri)	1980
Burdan Öte	(şiirler)	1981
Kırmızı Horoz	(şiirler)	1981
Saint-John Perse	(Sanatı, şiirleri)	1982
Yunus Emre	(Bütün Yönleriyle)	1982
Toprak ve İnsan	(şiirler)	1982
Türk Halk Yazını	(Yazınbilim, Araştırma)	1983
Denize Karşı	(şiirler)	1983
Fransız Şiiri	(Başlangıcından Bugüne)	1985
Fizik Ve Doğu Düşüncesi	(Araştırma)	1986
Sanat Ve İnsan	(Denemeler)	1988
Sanat Ve Erotizm	(Araştırma)	1988
Anamız Ağlamış Bizim	(şiirler)	1988
Göçebe Yağmuru	(şiirler)	1988
Görünümler	(şiirler)	1988
Kiraz Ağacı	(şiirler)	1988
Öndeki Adam	(şiirler)	1988
Yarınları Beklerken	(1.b. 1982, roman)	1989
Evrenbilim Ve Tanrı Kavramı	(Kuramlarım)	1989
Varlığın Özü	(Kuram ve Görüşlerim)	1989
İnsan	(Araştırma)	1989
Tarih Boyunca Gök Nesneleri	(Araştırma)	1989
Milyonlar Kalkacak Ayağa	(şiirler)	1989
Güneşler Uyumaz	(şiirler)	1989
Gece Yakılan Türküler	(şiirler)	1989
Ayçiçekleri	(şiirler)	1989
Majakovskij	(çeviri, inceleme)	1989
Sonsuz Değişim I	(Düşünceler, Görüşler)	1990
Sonsuz Değişim II	(1.b. 1986; Düş, Görüşl.)	1990
Evren Ve Yaratı	(Araştırma, İnceleme)	1990
Anı Dahi Anda Asmışlar	(şiirler)	1991
Gelin Dostlar Bir Olalım	(şiirler)	1991
Aliyi Veliyi Anlattım Diye	(şiirler)	1991
İsveç Şiiri	(Başl. Bugüne, Stokholm)	1991
Ronya-Eşkiya Kızı	(A. Lingren'den, Stokh.)	1991
Universa Kozmik Çorba	(Kuramlar)	1991
Yaşamak Uğruna	(Değişik bir özyaşam)	1991
Huriler ve Gılmanlar	(şiirler)	1991
İdris Böyle Dedi	(şiirler)	1991
Çün Zaman Ermiştir	(şiirler)	1991
Sol Cennel Kuşları	(şiirler)	1991
Sular Sessiz Akmaz	(şiirler)	1991
Başka Dünyalar	(Araştırma-İnceleme)	1991
İsveç Şiiri	(Başl. Bugüne, Stk. Üni)	1991
Mağaradaki İnsan	(Çocuk Şiirleri)	1991
Daha Okumak Vardı	(Çocuk Şiirleri)	1991
Yaralı Kuş	(Çocuk Şiirleri)	1991
Işığa Bir Adım	(İsveç Günlüğü)	1992
Açlık ve Savaş	(şiirler)	1992
Gece Işığa Doğru	(şiirler)	1992
Tanrılar Ölüyor	(şiirler)	1992
Ağaca Tırmanan Adam	(şiirler)	1992
Bir Öğle Üstü	(şiirler)	1992
Ben Toplumun Adamıyım	(şiirler)	1992
Bir Elim Anadolu	(şiirler)	1993
Nalları Ağır Atlar	(şiirler)	1993
P. Eluard	(Yaşamı-Sanatı-Şiirleri)	1993
Alain Bosquet	(Yaşamı-Sanatı-Şiirleri)	1993
Alber Camus / Calgiula	(Çeviri)	1993
Yasak Tümceler	(Roman)	1993

Abdullah Rıza Ergüven

Günümüzün ozan, yazar, denemeci, eleştirmen ve düşünbilimcilerinden. Doğ. 1925 Avanos. İst. Üniv. Ed. Fak. Türkoloji bölümü'nü bitirdi (1952). Çeşitli baskı ve yıldırılar karşısında görevini bırakmak zorunda kaldı. İsveç'e gitti (1967). Stockholm Üniv.' İsveç Dili öğreniminden (1968–70) Karolinska Ens, sonra da Stockholm Üniv Öğretim görevlisi, Lektor i turkologi (1978–90) ve araştırmacı olarak çalıştı (bkz. Yaşamak Uğruna). Emekli oldu (1990).

İdris'le arkadaşları Sırıklı dağlarının güney yamacında birkaç gün konaklar. Düşüncelerde hep şu soru: "Benliğini nasıl bulur kendini yitiren insan?" Halkın çeşitli sorularını yanıtlamaya çalışırlar. Sorunlar ortaya dökülür. Yanıtı kolay kolay verilemeyen, sakıncalı konulara değinen binlerce soru..

Durumlar açıklandıkça gelişir, bütün Anadolu'ya yayılmaya başlar. Halk, 1400 yıldan beri ilk olarak; içe bastırılan, yasaklanan soruların gerçek yanıtına kavuşur. Devlet yöneticileri gerici güçlerle işbirliği yapmaktadır.

Halktan, Selim oğlu Murat: "Hureyre'nin, Zeynelabidin'in diyemediklerini öğrenmek istiyoruz!." der. Halka giz olarak gösterilenler açıklandıkça, ortalık tümden karışır. İdris'le arkadaşları Melendiz dağları eteklerinde tutuklanırlar.

Türkiye'de çağdaş geriliğin, bunalımların, kara düşlemlerin temelinde yatan nedenleri; gözlemci, gerçekçi bir açıdan inceleyip gözler önüne sergileyen **A. Rıza Ergüven'**in YASAK TÜMCELER adlı romanını kesinlikle okuyunuz:

"– Kanımı dökebilir, beni ortadan kaldırabilirsiniz. Ben kanı kanda yumaya değil; yüzyıllarca öyle bilinen, öyle bilinip işlenen yanlışları doğrulamaya, gerçekleri açıklamaya geldim..."

ISBN 975 – 7354 – 14 – 7

BERFİN

500000